

Veress Emőd – Kokoly Zsolt

**Jogászképzés
a Bolyai Tudományegyetemen
1945–1959**

Sapientia EMTE – Forum Iuris
Kolozsvár, 2016

Tartalom

Köszönetnyilvánítás	7
Törésvonal vagy folytonosság?	9
Jogászképzés a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen: áttekintés	23
A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán belül működő jogászképzés intézményi kronológiája	33
A diákság	56
A képzési program	62
A képzés időtartama	62
A képzési program tartalma	63
A képzés anyagi feltételei	74
A kar székhelye	74
Diákotthonok	78
A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának oktatói	81
Tudományos kutatás a Bolyai Tudományegyetemen Jog- és Közgazdaságtudományi Karán	148
Kapcsolat a szakmával (a Kolozsvári Ügyvédi Kamarával, 1948 után Kollégiummal)	154
Kapcsolat a kolozsvári román tannyelvű Victor Babeş Tudományegyetem Jogi Karával	158
Összefoglalásképpen	162
Melléklet	163

© 2016, Veress Emőd, Kokoly Zsolt

A kiadvány megjelenését Magyarország Igazságügyi Minisztériuma
támogatta.

Nyomdai előkészítés: **IDEA PLUS, Kolozsvár**
Borítóterv: **Könczey Elemér**
Képfeldolgozás: **Szentes Zágon**
Műszaki szerkesztés: **Kolcza Mátyás Barna**
Korrektúra: **Szenkovics Enikő**

Nyomdai munkálatok: **IDEA, Kolozsvár**
Igazgató: **Nagy Péter**

ISBN 978-973-0-22081-0

Források	166
Levéltári források	166
Szakirodalom	166
Interjúk	173
I. Felvételi a Bolyai Tudományegyetem jogásképzésére	175
II. Oktatás és tanárok	186
III. Egyetemi élet, sport, szórakozás	225
IV. Politika, marxizmus, 1956	247
V. Egyetemegyesítés	265
Interjúalanyok	275
Képek jegyzéke	276
Személynévmutató	278
Rezumat	285
Abstract	293

Köszönetnyilvánítás

Köszönettel tartozunk az interjúalanyoknak (Buzeskó Györgynek, Hajdú Gábornak, Kozsokár Gábornak, Malajos Lajosnak, Ménesi Tibornak, Müller Vilmosnak, Nádudvary Györgynek, Sajter Margitnak és Sajter Sándornak), akik vállalták, hogy mesélnek a bolyais egyetemi évekről, életük meghatározó szakaszáról. Nélkülük a kutatás dokumentumok száraz elemzésévé vált volna. Ők idézték meg nekünk a kor hangulatát, a diktatúrát, az ifjúság örömeit, a Bolyai Tudományegyetem szellemiségét.

A kötet nem készülhetett volna el történész, jogász, politológus, közgazdász kollégák szakmai segítsége és támogatása nélkül. Köszönjük Dáné Tibor Kálmán, Egyed Ákos, Fábián Gyula, Fegyveresi Zsolt, Gidó Attila, Killyéni András, Kovács Eszter, Kovács-Kiss Gyöngy, Lőrincz Ernő, a Mádly-család (Zoltán és Simó Katalin), Mócsy Ildikó, Murádin János Krisztof, Nótári Tamás, Novák Csaba Zoltán, Pethő Hunor, Somai József, Székely István, Sztranyiczki Szilárd, Tibori Szabó Zoltán, Tófalvi Zoltán, Tonk Márton, Vallasek Magdolna és Visegrády Antal segítségét és tanácsait.

Hozzájárulásuk sokat segített a kötet szakmai tartalmának kialakításában. Ha mégsem sikerült volna minden hiányt vagy pontatlanságot kiszűrni, ezért a felelősség kizárólag minket terhel. A kutatás korántsem tekinthető lezártnak. Noha jelentős levéltári anyagot dolgoztunk fel, a munkát folytatni kíván-

juk, mert igen fontos információk kerülhetnek elő a vizsgált téma kapcsán.

Meg kell köszönnünk Szeredai Norbert és Tóth Orsolya szervező munkáját is. Hatékony támogatásuk nélkül az interjúk lebonyolítása sokkal nehezebben ment volna.

A kutatási projektet a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem vállalta fel, lebonyolításához Magyarország Igazságügyi Minisztériuma biztosított kutatási támogatást. E támogatásért Trócsányi László miniszter urat illeti köszönet.

A kötetet a Bolyai Tudományegyetem egykori jogászprofesszorainak és hallgatóinak emlékére ajánljuk.

*Veress Emőd
Kokoly Zsolt*

Dr. VERESS EMÖD

Törésvonal vagy folytonosság?

1. Az egyetem a társadalom egyik legfontosabb, központi intézménye. 1872-ben az új kolozsvári egyetem alapító karainak egyike az Állam- és Jogtudományi Kar volt, ahol magyar nyelven folyt jogászképzés.¹ Az első világháborút követően „kivonult” (rövid ideig Budapestre, majd Szegedre költöztetett) Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetem infrastruktúráját felhasználva Kolozsváron 1919-ben létrejött az I. Ferdinánd Király Tudományegyetem, amely viszont a jogászképzést is kizárólag román nyelven folytatta. E tények alapján egyszerű szabályt lehet felállítani: az határozza meg a jogászképzés nyelvét, hogy ki gyakorolja a szuverenitást Erdély felett. A szabály 1940–44 között is ugyanúgy érvényesült, mert amikor Észak-Erdélyt és így Kolozsvárt is visszacsatolták

1 Kolozsváron az első (jezsuita) egyetemet 1581-ben Báthory István erdélyi fejedelem alapította. Sokáig úgy tartották, hogy jogászképzés is folyt az egyetemen, de az oklevelek tanúsága szerint a rövid ideig fennálló, jogutód nélkül megszűnt intézményben nem volt lehetőség ennek tényleges elindítására. A jogászképzés 1774-ben, a Mária Terézia által alapított egyetemen (jogakadémián) indult el. E jogakadémiát azonban nagyon hamar felsőoktatási intézményből joglíceummá fokozták vissza, csak 1863-tól működött újra jogakadémiai ranggal, magyar nyelvű képzéssel. 1866-tól a képzés időtartama négy évre nőtt. A kolozsvári jogakadémia képezte az 1872-ben a Ferenc József Tudományegyetemen létrehozott Jog- és Államtudományi Kar előzményét.

Magyarországhoz, a Szegedről újra Kolozsvárra áthelyezett egyetem a jogászképzést magyar nyelven biztosította, a román egyetem pedig Nagyszebenbe költözött.

László Gyula régészprofesszor 1942-es elemzése szerint *a románok első pillanatban felismerték azt, hogy Kolozsváron nem szokványos egyetemre van szükség. Kolozsvár szellemi végvár és bástya. A kolozsvári román egyetem a román élet felkutatását tűzte ki céljául, különösképpen pedig Erdély román voltának kutatását, s az eredmények állandó nemzetközi közlését. Kétségtelen, hogy e munkája egy része nemzetközi szempontból is jelentős eredményeket hozott (pl. a román nyelv-
vatlasz úttörő munkája). Saját szempontjukból kiválóan dolgoztak s az állam sem kímélt pénzt és más támogatást a nagy cél szolgálatára.*² László Gyula az 1940-ben, a második bécsi döntést követően Kolozsvárra visszaköltözött Ferenc József Tudományegyetem helyzetét is elemzi, hogy fejlesztési programot alkothasson. *Ha ezzel szembeállítjuk a Ferenc József Tudományegyetemet, akkor az első, amit meg kell állapítani, az, hogy semmiben sem különbözik a többi magyarországi egyetemek humanista szellemet őrző felépítésétől. Nyugodtan áthelyezhető lenne bármely magyar tájegységbe, semmi módon nem jut kifejezésre a szervezetében az, hogy végvárat véd, s bástyát épít.*³

A második bécsi döntés ideiglenes rendezésnek bizonyult, s László Gyula programjának megvalósítására (amelynek része volt például az Erdély története és a Magyar település-

2 László Gyula: Pro Memoria. Erdély tudományos életének jelenlegi állása és a magyarságtudomány irányába történő megszervezésének módjai (vázlat) In Vita Sándor: *Erdélyi gazdaság, erdélyi politika*. Tanulmányok, cikkek, dokumentumok, 1933–1946. Polis, Kolozsvár, 2015, 464–465.

3 Uo. 465.

történelem új tanszékek létrehozása, valamint összehangolt kutatási program elindítása, az Erdélyi Múzeum-Egyesület,⁴ a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum tevékenységére is alapozva) nem került sor.

Ebből a rövid elemzésből is látszik, hogy Erdélyben a románok is, a magyarok is nemzeti céljaik megvalósításának a legfőbb eszközét látták az egyetemben. A „saját” egyetem nemcsak nyelvi kérdés, hanem a kontroll kérdése is: az egyetem olyan keret, ahol a kutatási programoknak irányt lehet adni és azokat össze lehet hangolni, azokat finanszírozni lehet, azoknak megfelelő belső és külső nyilvánosságot lehet biztosítani. És az egyetem szellemiség is – az oktatás eszmei tartalma kulturális szempontból egyáltalán nem semleges kérdés.

E nemzeti célokkal gyakorlatilag összeférhetetlen, hogy a „másik” erdélyi népnek saját egyeteme lehessen. A korábban fellelt szabály szerint annak van egyeteme, aki Erdély vagy Kolozsvár felett a szuverenitást gyakorolja. Így 1872–1919 között csak a magyaroknak, 1919–1940 között csak a románoknak, 1940–1944 között újra csak a magyaroknak volt egyetemük Kolozsváron.

2. Ehhez a szabályhoz képest 1945-ben történt meglepő változás: Nagyszebenből Kolozsvárra költözött vissza a román egyetem, de ezzel párhuzamosan 1945. június 1-jén létrejött a magyar oktatási nyelvű tudományegyetem, amely decemberben megkapta a Bolyai nevet. Feltevődik a kérdés, hogy végre megtörtént-e az a lépés, amely Erdélyben románok és magyarok nacionalista versengését legalább részben, mégpedig az

4 László Gyula az Erdélyi Múzeum-Egyesületet „az erdélyi magyarság egyetlen igazán nagyszabású társadalmi” alkotásának nevezi „Erdély földje és népeinek kutatására és múzeumok felállítására”. Uo. 478.

egyik kulcskérdésben pozitívan zárja le? Akik a teljes, mindmáig tartó és ható történetet ismerik, tudják, hogy a válasz – sajnos – nemleges.

Akkor miért jött, jöhetett létre 1945-ben Kolozsváron a Bolyai Tudományegyetem?

Ennek konjunkturális és politikai okai voltak. De nem valamilyen tartós politikai megegyezés, és nem is az ország új, háború utáni politikai vezetésének szabad, a kisebbségi kérdést rendezni szándékozó akarata hozta létre. A Bolyai Egyetem fennállása kivételes, speciális helyzet, amelynek a pályája, amint látni fogjuk, szükségszerűen fordult – az erdélyi románok és magyarok közötti „nemzeti kiegyezés” hiányában az összeolvasztásnak nevezett feloldás, gyakorlatilag a megszüntetés irányába. A jogászképzésben az egyetemegyesítéssel megtörtént a visszatérés az 1945 előtti nyelvi monizmusához.

Ez a helyzet egyúttal azt is megmagyarázza, hogy miért nem sikerült a Bolyait a rendszerváltás után sem újraalapítani: mert az említett „nemzeti kiegyezés”, az „erdélyi kompromisszum” románok és magyarok között mindmáig nem jött létre.

3. Visszatérve a kérdésre: akkor miért is jöhetett létre 1945-ben a Bolyai Tudományegyetem?

3.1. Az első konjunkturális ok, hogy az 1940-ben Szegedről visszatelepült magyar egyetem nem szűnik meg. Vita Sándor fogalmazza meg 1944. szeptember hó 14-én azt a rövid levelet, amelyet Teleki Béla, Mikó Imre, Nagy Géza, Vásárhelyi János, Sándor Imre, Tamási Áron és mások írnak alá és a magyar egyetem fenntartása mellett érvelnek. A levél címzettje Miskolczy Dezső orvosprofesszor, az egyetem rektora.

A levél tartalma a következő: *Erdély magyar tudományosága és közművelődési élete iránti felelősségünk tudatában azzal a kéréssel fordulunk Magnificenciádhoz, hogy az erdélyi magyarság évszázados művelődési élete folytonosságának érdekében hasson oda, hogy Erdély magyar egyetemének Tanácsa a háborús veszély előli menekülés közepette se engedje magát semmitől és senkitől befolyásolni abban az elhatározásban, hogy a lehetőség határain belül az öt tudománykar és az egyetemi intézetek Kolozsváron maradnak.*⁵ Így az egyetem a kiűritési parancs ellenére Kolozsváron maradt. Egy olyan periódusban, amikor (Észak-)Erdély hovatartozása hivatalosan még nem dőlt el és a román politika kényszerpályán volt, mert együtt kellett működnie az erdélyi kérdéssel ügyesen manipuláló szovjetekkel, hogy céljait elérhesse, az egyetem azonnali felszámolása nem volt vállalható lépés. Ebben a környezetben kell értelmezni Mihály királynak az egyetemalapításról szóló, 1945. május 28-i dekrétumát, amely 1945. június 1-vel létrehozta a magyar oktatási nyelvű állami egyetemet. Ez tulajdonképpen a Ferenc József egyetem megszüntetése is egyben, burkolt, de politikailag abszolút védhető módon. A Bolyai nevet az egyetem a Hivatalos Közlöny 1945. december 11-i számában megjelent rendelet alapján vette fel.

3.2. A másik ok, ezzel szoros összefüggésben, amiért az egyetem létrejöhetett, az orosz (szovjet) politikának köszönhető: Sztálin igencsak mesterien játszott az erdélyi kérdéssel, így Sztálin kedvére kellett tenni a román politikának, és igazolni, hogy az új eszmék fényében járnak el, a kisebbségi kérdés szocialista rendezési modelljét hűen megvalósítják.

5 Vita Sándor: *Erdélyi gazdaság, erdélyi politika*. Tanulmányok, cikkek, dokumentumok, 1933–1946. Polis, Kolozsvár, 2015, 488.

Észak-Erdélyben 1944 novemberétől fél évig szovjet adminisztráció volt (a román adminisztrációt kiutasították). Erdély státusát Sztálin „lebegtette”, politikai céljainak elérése érdekében használta fel. A Groza-kormány megalakulása után, 1945 tavaszán térhetett vissza a román közigazgatás.

Tehát valójában téves az a megközelítés, amely a Bolyai megalakulását proletár internacionalizmussal, a román nacionalizmus valós visszaszorulásával hozza összhangba. Ilyen gyors ideológiai megtisztulás nem volt és nem is lehetett. Sokkal inkább a rövid távú politikai célok számítottak, mint a nemzetiségi kérdés hosszú távú rendezése. A társadalmi osztályba történő besorolás csak rövid távon és látszólag írta felül a nacionalizmus hittételeit.

3.3. A harmadik ok viszont az erdélyi magyar baloldal idealizmusa, amelyet komoly tényezőként értékelek: a magyar baloldaliak közül sokan elhitték, hogy ennek az egyetemnek létjogosultsága van, és az új rendszerben az egyetem létrehozása természetes és magától értetődő. El is kezdtek ebben a szellemben cselekedni, és ez az egyik tényezője az egyetem létrejöttének. Az egyetem 1959-es megszüntetése a romániai magyar kommunistáknak vagy a rendszert támogató baloldaliaknak is óriási csalódás. Az idealista baloldali aktivisták csak eszközök voltak a diktatúra kezében.

4. Mivel a Bolyai létrejött konjunktúra eredménye, ezért a kezdettől fogva egy nem akart és nem óhajtott, valójában sokkal inkább csak megtűrt intézmény. Mert nem akarták: rendkívül nehézségek között jött létre. Akár előre is lehetett volna jelezni, hogy a sorsa meg van pecsételve, az 1959-es egyetemegyesítés lehetősége már a kezdetekbe bele volt kó-

A román közigazgatás visszatérésének ünnepe 1945. március 13-án Kolozsváron. A fotó központi figurái jobbról balra: Petru Groza, a minisztertanács elnöke, Mihály király katonai ruhában és Andrej Januarjevics Visinszkij, a Szövetségi Ellenőrző Bizottság Elnöke. Visinszkij korábban főügyész volt, a koncepciók perének fő ideológusa, híres tétele, hogy a bizonyítékok királynője a vádlott beismerő vallomása

dolva. Mégis 14 évig működött, működhetett az önálló magyar Bolyai egyetem. Még sok kutatást kell elvégezni, hogy teljes, pontos képünk legyen az egyetem történetéről, a román és talán az orosz levéltárak is tartogathatnak meglepetéseket. Érdemes lesz levéltári kutatást folytatni: például arról, hogyan látták 1945-ben Bukarestben a Bolyai megalapítását, a jogászi hivatások szerepéről a diktatúrában, arról, hogy miképpen vizsgálták a hallgatók „egészséges” társadalmi származását stb.

5. Nem szeretnék idealizált képet festeni erről az egyetemről. Romániában 1945-től kezdődően totalitárius diktatúra épült ki, amely az eszmék sokszínűségét egyetlen eszme (az utópikus kommunizmus nagyon is evilági torzképeinek, vagyis a leninizmusnak és a sztálinizmusnak) kikényszerített uralmára cserélte.

A jogi oktatásnak politikai céljai voltak: az új rendszer szellemében nevelt jogászokkal kellett lecserélni a régi „kádereket”, elsősorban a bírákat és ügyészeket. A polgári bírák és ügyészek egy letűnt kor maradványai voltak, akiket megbízhatatlanságuk végett le kellett váltani, félre kellett állítani, ki kellett zárni a rendszerből. Az új szellemben nevelt jogászi kör volt hivatott a szocialista törvénykezést megvalósítani, halálos ítéleteket kiszabni vagy koncepciók perekben ítélni. Fekete György például a következő mondattal indítja a polgári jog általános elméletét tárgyaló, 1958-ban megjelent kötetét, a polgári jog tárgya alcím alatt: *A Szovjetunió fegyveres erői szétzúzták a német és japán fasiszta seregeket s ezzel lehetővé tették azt, hogy egy sor európai és ázsiai állam örökre kiszakadjon az imperializmus láncából.* Az ideológia áthatotta az oktatást. Az oktatói karba való kinevezés feltételét képezte

a rendszerhűség, és a tanárok ellenőrzése is folyamatos volt. Viszont több hullámban zajlottak elbocsátások, egyes tanárok börtönbe is kerültek.

6. A Bolyai teljesen magyar nyelvű jogászképzésének létjogosultságát többek között az 1945-ös Nemzetiségi Statútum⁶ rendelkezései biztosították. A Nemzetiségi Statútum 8. §-a szerint: *Azok a törvényszékek és járásbíróságok, amelyeknek körzetében a legutóbbi népszámlálás adatai szerint a lakosság legalább 30%-a nem románajkú, hanem egy más közös nyelvet beszél, kötelesek:*

a) az illető körzet 30%-át kitevő lakosság tagjai által saját anyanyelvükön kiállított és benyújtott bármilyen beadványt elfogadni anélkül, hogy ezekről román nyelvű fordítást követelhetnének;

b) a beadványok felett ugyanazon nyelven határozni;

c) a felet saját anyanyelvén meghallgatni.

A 9. § és 12. §-ok szerint pedig a bírának ismerniük kell az illető nemzetiségek nyelvét is. A szabályozás akceptálja azt, hogy *a román állam hivatalos nyelve a román nyelv*, mégis a Nemzetiségi Statútum koncepciója szerint semmilyen gond nincs a kisebbségi nyelvhasználattal.

A Bolyai végzettjeit nemcsak ilyen körzetekbe helyezték ki, de az ilyen körzetek léte is igazolta a magyar nyelvű képzés szükségességét.

Ha a kisebbségi jogok különböző időállapotait nézzük a XX. század Romániájában, meg lehet állapítani, hogy teljes politikai programot lehetne építeni azoknak a jogoknak, intézményeknek, megoldásoknak az újra elismertetésére, ame-

⁶ 1945. évi 86. törvény, megjelent a *Hivatalos Közlöny* 1945. február 7-i számában.

Az „egyesítési nagygyűlések” 1959. február 27. – március 1. között
zajlottak az Farkas utcai Egyetemiek Házában
(Akadémiai Kollégiumban)

lyeket a román állam valamikor, valamiért már elismert és később nyíltan vagy burkoltan eltérített, felszámolt, megszüntetett.⁷

7. Az 1959-es egyetemegyesítés lezárta a Bolyai egyetem történetét. Az egyetem egyik oktatója, a költő Szabédi László a megyei pártbizottság titkárához címzett búcsúlevelet öngyilkossága előtt. A levél szerint: *A kolozsvári két egyetem egyesítésével kapcsolatos gyűlés alkalmával meggyőződtem, hogy körül vagyok véve besúgó szemekkel és fülekkel... Egyetlen célja életemnek a munkásság (a dolgozó emberek) boldogsága volt és marad a kommunizmus, amely felé halad népköztársaságunk. Éljen a szocialista tábor fényes jövője!*⁸

A Bolyai jogász oktatói állományának egy részét átvették az egyesített egyetemre, de új magyar anyanyelvű oktatókat többé nem alkalmaztak. Tudatos, irányított terv volt ez. Azokat a szakmai tekintélyeket, akiket nem kívántak azonnal félreállítani, megvárták, amíg nyugdíjba mennek. A tárgyaik átvételére már jó ideje ki voltak jelölve a román kollégák. Míg más szakok esetében beszélhetünk a Bolyai valamiféle korlátozott továbbéléséről, a jogászképzésben nem így volt, a folytonosság megszűnt. Az egyetemegyesítés a kolozsvári jogászképzés szempontjából törésvonal. Az egyesítés eredménye tulajdonképpen az eredeti szabályhoz való visszatérés, amely az oktatás nyelvét közvetlenül a szuverenitás gyakorlójához kapcsolta.

7 A Nemzetiségi Statútumot a román állam nem helyezte formálisan hatályon kívül, de rendelkezéseit nem alkalmazzák.

8 Szabédi László: *Két világ közt harmadiknak*. Vers, próza, dráma, tanulmány, dokumentum. Korunk–Komp-Press, Kolozsvár, 2014, 303–304.

Érdekes anekdota és adalék, hogy az egyetemegyesítés előtt a jogászképzésbe felvételt nyert hallgatók még magyarul tanultak és államvizsgáztak, viszont külön felvételit többé nem tartottak. A magyar nyelvű oktatás ezért nem 1959-ben, hanem pár évvel később szűnt meg. Még létezett a párhuzamos nyelvi rezsim 1960 tavaszán, amikor a román joghallgatók a földszinti folyosón gyűltek össze az egyetem Arany János utcai épületében, és egy krétával az ajtóra felírt szöveget próbálták megfejteni: AVE CEZAR VAVAN. Az első két szó megfejtésében egyhangúság volt: a császárnak szóló üdvözet. De ki az a Vavan császár? A szakmai vitát Sári néni, a takarítónő oldotta meg: menjenek onnan, nem látják, hogy ki van írva, hogy A VÉCÉ ZÁRVA VAN?⁹

8. A Bolyai létrejötte viszont több dolognak mindenképpen bizonyítéka. Elsősorban a magyarság önszervező képességének, mely a nehéz körülmények között, rendkívül rövid idő alatt valóban minőségi oktatási intézményt hozott létre.

Másodsorban bizonyítéka az anyanyelvű oktatás hatékonyságának, még egy olyan érzékeny területen is, mint a jogászképzés. Akármennyire közhely, meg kell ismételni, hogy az anyanyelvű oktatás a leghatékonyabb. A Bolyai Tudományegyetemen végzett hallgatók a legkülönbözőbb jogi pályákon nyújtottak kiemelkedő, a román nyelvet végzett hallgatókhoz viszonyítva semmivel sem kisebb szakmai teljesítményt. Az egyetemegyesítés után egyre kevesebb magyar anyanyelvű jogász végezhetett, ezért a bolyais jogászok szerepe még inkább felértékelődött. A Bolyai jogász végzettjei egészen a legutóbbi időkig az erdélyi magyarság egyik legfontosabb értelmiségi

csoportját alkották. Egyetemi tanárok – közöttük a bukaresti jogtudományi kar két kiemelkedő tanára¹⁰ –, bírák, közöttük legfelsőbb törvényszéki bírák, ügyészek, ügyvédek, közigazgatási szakemberek kerültek ki a Bolyairól. A rendszerváltozás után két magyar alkotmánybíró egykori bolyais diák. Bolyais jogász diákok miniszteri kinevezést is elnyertek vagy parlamenti képviselőként és szenátorként álltak helyt.

A Bolyai Tudományegyetemen a jogászképzés 1945–1959 között teljes egészében magyar nyelvű volt, mégis rendkívül magas színvonalon képzett jogász szakembereket a román igazságszolgáltatási rendszer számára. A magyarázat egyszerű: az alapos, komoly, anyanyelven megszerzett jogi szaktudásra könnyen rá lehet építeni a nyelvi, szaknyelvi kompetenciákat. Viszont a román nyelven felületesen és részlegesen megszerzett szaktudást elmélyíteni sokkal nehezebb.

9 Ion Turcu: *O viață de judecător*, ed. a II-a revăzută și extinsă. Editura Hamangiu, București, 2016, 116.

10 Deák Ferenc (Francisc Deak) és Fodor József (Iosif Fodor).

Dr. KOKOLY ZSOLT

Jogászképzés a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen: áttekintés

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem másfél évtizedes működése meghatározó jelentőségű volt az erdélyi magyarság intézményeinek alakításában, szellemi s közösségi életének formálásában, következésképpen a kivételes fontosságú jogászképzésben is. Hatásával napjainkban is számolni kell. Tanulmányunk terjedelmi okokból sem vállalkozhat arra, hogy a jogászképzés „Bolyai-korszakának” valamennyi aspektusát részletesen tárgyalja, hanem inkább olyan általános kép kialakítására törekszik, amely keretet nyújt a kérdéssel kapcsolatos interjúk értelmezéséhez is. Ezért igyekszünk a kolozsvári magyar oktatási nyelvű állami egyetem keretében 1945–1959 között zajló jogászképzés sajátosságait: tartalmi vonatkozásait és anyagi természetű feltételeit, az oktatói közösség személyi összetételét, ennek változásait, az intézmény tudományos munkásságát és közösségi szerepvállalását röviden bemutatni.

A konkrét témára vonatkozóan kevés kutatási előzménnyel rendelkezünk. Magának a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemnek (különösen a megalakulás – 1945, illetve a megszüntetés –

1959 közötti időszakának) az 1989-es rendszerváltás után számos kiadvány, tudományos rendezvény állít emléket,¹ kevesebb azonban az egyes szakok, karok helyzetét monografikus igény-nyel feldolgozó munka. A Bolyai Tudományegyetem jog- és közgazdaság-tudományi képzésének „krónikási” szerepét dr. Kerekes Jenő, a Jog- és Közgazdaságtudományi Kar végzettje, később oktatója, jogi és közgazdaság-tudományi szakíró vállalta, akinek egy 2002-es konferencián elhangzott hozzászólása,² illetve egy

1 Mind a magyar, mind a román nyelvű történetírás tárgyalja a kolozsvári univerzitás működésének különböző aspektusait, működését, politikai és történelmi hátterét, ezért az érdeklődőt számos forráskiadvány vagy összefoglaló mű segíti a kutatásban. Tanulmányunkban elsősorban az alábbi forrásmunkákra és összefoglaló művekre hagyatkoztunk: Gaál György: *Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem előzményei, korszakai és vonzatai*. Scientia, Kolozsvár, 2012; Lázok János – Vincze Gábor: *Erdély magyar egyeteme: 1944–1949*. I–II. kötet. Custos & Mentor, Marosvásárhely, 1995–1998; Vincze Gábor – Birtók József: *Illúziók és csalódások: fejezetek a romániai magyarság második világ-háború utáni történetéből*. Státus, Csíkszereda, 1999; Vincze Gábor: *Történeti kényszerpályák – kisebbségi realpolitikák*. Pro-Print, Csíkszereda, 2003.

2 A Bolyai Tudományegyetemen folyó jogászképzés vázlatát Dr. Kerekes Jenő 1999-ben közölte *A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945–1959* (Budapest, 1999) és a Cseke Péter szerkesztette *125 éves a kolozsvári egyetem* (Kolozsvár, 1999) című kötetekben, ennek következtében kérte fel őt 2001-ben a Sapientia – Kutatási Programok Intézete, hogy készítse el az 1990–2001 közötti jogi és közgazdaság-tudományi kutatások történetét. Ő csak a közgazdaság-tudományi rész összeállítását vállalta, de az eredményeket bemutató konferencia keretén belül előadott kutatási beszámolójában kitért a jogászképzés 1945–1959, 1959–1989, illetve 1989 utáni sajátosságaira is. Hozzászólását, valamint az általa felvázolt rövid szóbeli összefoglalót a jogtudományi kutatásokról ld. a konferencia jegyzőkönyveiben (*12 év. Összefoglaló tudományok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. III. kötet, Kolozsvár, 2002).

2006-os összefoglaló tanulmánya³ képezte jelen kutatásunk kiindulópontját. Az összefoglalást természetesen kiterjesztettük az újabban megjelent munkákra is. Ugyanakkor eredeti kutatásokat végeztünk a Bolyai Tudományegyetem irattárában,⁴ a kar történetének szempontjából szintén fontos Jordáky- és Szabédi-hagyatékban, és – részben – az oktatók személyzeti anyagát tartalmazó Babeş–Bolyai Tudományegyetem levéltárában található adatokkal).⁵

Szeretném megjegyezni, hogy a Bolyai jogászképzésére irányuló munkát több kutató, könyvtári és levéltári szakember, egykori és jelenlegi egyetemi oktató támogatta önzetlen tanácsaival, észrevételeivel, visszaemlékezéseivel, anyagokkal, melyekért itt mondok köszönetet.

Első látásra egyszerűnek tűnhet a kolozsvári Bolyai egyetemen folyó jogászképzés kronológiájának összeállítása, illetve a képzés tartalmának feldolgozása: ismerjük megalapításának

3 Kerekes Jenő: Jogász- és közgazdászképzés a Bolyai Tudományegyetemen. In: Veress Károly (szerk.): *Egyetem az idő sodrásában*. A Bolyai Társaság szervezésében tartott Bolyai Egyetem Emlékkonferencia előadásai. Egyetemi Műhely Kiadó, 2005, 49–59.

4 A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem levéltára a Román Állami Levéltár Kolozs Megyei Igazgatóságának kezelésében – Serviciul Judeţean al Arhivelor Naţionale Cluj, Fond „Universitatea Bolyai” (a továbbiakban: SJAN Cluj, Fond „Univ. Bolyai” – a vonatkozó levéltári egység megnevezésével). Ezeknek a dokumentumoknak egy része megjelent már korábban a Barabás Béla – Joó Rudolf által szerkesztett *A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben* (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai) című kötetben, Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990.

5 Jordáky Lajos kézirat-hagyatéka az Erdélyi Múzeum-Egyesület kezelésében (a továbbiakban: Jordáky-hagyaték – a vonatkozó levéltári egység megnevezésével), illetve Szabédi László hagyatéka az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület (Szabédi-ház) kezelésében.

pontos dátumát, illetve azt a jogforrást, mely az adott kor törvényes hátterének betartásával rendelkezik létrehozásáról és működésének feltételeiről; hasonlóképpen ismerjük azt a jogforrást is, amely megszüntetéséről és a képzés új intézményi formában történő folytatásáról rendelkezik.⁶

A valós tényállás azonban a fentieknél sokkal komplexebb: még ha az 1945. évi 407. számú törvényrendelet új intézmény létrehozásáról is rendelkezik, került a jogfolytonosságra, jogintézményre való utalást, holott mind az adott kor, mind a jelenkor történetírása közvetlen jogelődnek tekintette ezt az intézményt, a Szegedről visszatért Ferenc József Tudományegyetemet.

A Bolyai Tudományegyetem 1959-es megszüntetése egy hosszabb ideje előkészített folyamat lezárását jelentette, melynek során az önkényuralmi rendszer a jogszerűség látszatát keltve és a kommunista rezsim jogszabályi hátterének látszólagos tiszteletben tartásával követett el jogfosztást.⁷

Ezenkívül az 1959-ben felsőbb éves bolyais diákok (részben) magyar nyelven fejezték be tanulmányaikat a különböző karo-

6 1945. május 29-én jelent meg a Hivatalos Közlöny 119-es számában az I. Mihály király által szentesített 407-es számú törvényrendelet (Decret-Lege), mely 1945. június 1-jei hatállyal elrendelte egy kolozsvári magyar tan nyelvű állami egyetem létrehozását.

7 A tanügyminiszter az 1959. június 19-i 168. számú rendelettel elrendelte a kolozsvári román előadási nyelvű *Victor Babeş Tudományegyetem* és a magyar előadási nyelvű *Bolyai Tudományegyetem* egyesítését 1959. július 1-jei hatállyal, a Minisztertanács 1959. június 24-i 823. számú határozata pedig hitelesítette a tanügyminiszteri rendeletet, anélkül azonban, hogy az a Hivatalos Közlönyben is megjelent volna.

Az erdélyi magyar közélet vezetői a szovjet hadsereg képviselőivel folytatott megbeszélés után 1944. október 18-án (alsó sor: Sándor Imre román. kat. püspöki helynök, Vásárhelyi János ref. püspök, a szovjet hadsereg képviselője, József Miklós unitárius püspök, Dr. Miskolczy Dezső, a Ferenc József Tudományegyetem rektora; középső sor: Miklós Viktor tanár, Dr. Haynal Imre orvosprofesszor, Dr. Demeter János újonnan kinevezett alpolgármester, Dr. Nagy László városi főjegyző, Dr. Buza László rektorhelyettes, Szabó T. Attila egyetemi tanár, Kristóf György egyetemi tanár, Dr. Rajthy Tivadar egyetemi tanár, Dr. Gyergyay Árpád egyetemi tanár, László Dezső országgyűlési képviselő, Szabó Lajos író, szovjet tiszt; felső sor: magyar hadifoglyok)

kon, az utolsó *Bolyai alumni* 1964-ben.⁸ Ez pedig azt is jelenti, hogy a szűkebb jog szerinti 14 év (tanév) mellett tágabb értelemben már egy 18–19 éves időszakról beszélhetünk.

Az egyetemalapítás háttere és az intézmény működése 1944–45 és 1959 között

A Bolyai Tudományegyetem megalakulásának, majd működésének részletes kronológiáját redundáns lenne ebben a tanulmányban reprodukálni, ezért csak felvázolni szeretnénk egyrészt azt az egyetemes történelmi-politikai kontextust, amely az események hátterét szolgált, másrészt összefoglalni azokat az intézménytörténeti csomópontokat, amelyek a Bolyai Tudományegyetem történetének áttekintéséhez és megértéséhez elengedhetetlenül szükségesek.⁹

8 Kerekes Jenő: A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar (1945–1959). In: *A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945–1959*. Budapest, 1999, 160.; illetve Kerekes Jenő: Jogász- és közgazdászképzés a Bolyai Tudományegyetemen. In: *Egyetem az idő sodrásában. A Bolyai Társaság szervezésében tartott Bolyai Egyetem Emlékkonferencia előadásai*. Egyetemi Műhely Kiadó, 2006, 53.

9 A Kolozsvárra visszatért Ferenc József Magyar Királyi Tudományegyetem, később Kolozsvári Tudományegyetem 1944–1945-ös tevékenységéről részletesebben ld. Barabás Béla – Joó Rudolf (szerk.): *A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben* (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai), Magyarágkutató Intézet, 1990, illetve Vincze Gábor: *Illúziók és csalódások. Fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből*. Csíkszereda, 1999, 225–244.

Románia 1944 nyarán bekövetkezett kiugrásával a Közpon-ti Hatalmak Szövetségéből és a Szövetséges Hatalmak mellé állásával új helyzet adódott az észak-erdélyi magyarság számára, amely 1940–1944 között magyar fennhatóság alatt élt. Ennek a lépésnek a közvetlen folyománya az volt, hogy őszre az orosz front közeledése kérdéssé tette, hogy meg lehet-e kezdeni az 1944–45-ös tanévet a kolozsvári Ferenc József Magyar Királyi Tudományegyetemen. A budapesti minisztériumtól szeptemberben felszólítás is érkezett, hogy az egyetemet ki kell üríteni. Az egyetem vezetése csak részben teljesítette a kiürítésre vonatkozó felszólítást azzal az indokkal, hogy az erdélyi magyarság létkérdése az, hogy az intézmény helyben maradjon – ezt a tényállást az intézményt fenntartó minisztérium elfogadta, és erről táviratban, nyilvánosan tájékoztatta az egyetem vezetőségét is.¹⁰ Annak ellenére, hogy a diákság és az egyetemi hallgatók 80%-a elmenekült, a tanévet *Inter arma non silent musae* mottó alatt a központi óvóhelyen megnyitották (bár az oktatás tényleges megkezdését decemberig felfüggesztették).

1944. október 11-én a szovjet csapatok bevonulása Kolozsvárra új jogi status quót hozott létre: a város kikerült a magyar adminisztráció alól, de a román hatalomátvétel még nem történt meg, és ebben a helyzetben az Egyetemi Tanács értelmezésében csak a szovjet katonai jog, illetve a hadijog általános rendelkezései voltak irányadóak. Az Egyetemi Tanács magára vonatkozóan arra az álláspontra helyezkedett, hogy az intézmény közjogi helyzetét a hadijog, konkrétan a szárazföldi háború törvényeiről és szokásairól szóló hágai egyezmény III. fejezetében foglalt rendelkezései határozzák meg.

10 A Raktori Hivatal irattára. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”. I/1. és I/2. sz. iratcsomó.

A szovjet katonai közigazgatás abból a megfontolásból, hogy a normális keretek között folyó civil élet feltételeit biztosítani kell, elsősorban azért, hogy a szovjet utánpótlási vonalak konfliktusmentes területen, akadálytalanul vonulhassanak át, másrészt valószínűleg propagandacélok miatt is, hogy a helyi lakosság ne megszállóknak, hanem felszabadítóknak tekintse a szovjeteket, megadta az engedélyt arra, hogy a kolozsvári egyetem magyar tannyelvű egyetemenként folytathassa tevékenységét.¹¹

Ez a furcsa, köztes jogi helyzet – mely szerint a magyar fennhatóság megszűnt, a román kormány rendelkezései pedig még nem voltak érvényesek (a szovjet katonai vezetés ugyanis kiutasította a román közigazgatás képviselőit) – 1944 őszétől gyakorlatilag 1945 februárjáig, a Petru Groza által vezetett román kommunista kormány beiktatásáig volt érvényben. Ez alatt a mintegy fél év alatt a rendkívüli képlékenység, állandó bizonytalanság, napi változások jellemezték az általános hangulatot, és noha az egyetem működésére nyilvánvalóan negatív hatást gyakorolt, fennállásának jogi alapjaira még nem hatott.

1945 elején, a Groza-kormány megalakulásakor a román közigazgatás visszatérhetett Kolozsvárra. Mivel azonban a II. világháborút lezáró nemzetközi béketárgyalások még nem kezdődtek el – a párizsi békekonferenciát csak 1946 májusában nyitották meg –, az erdélyi magyar lakosság még nem fogadta el maradéktalanul ennek a helyzetnek a végleges és megváltoztathatatlan jellegét.

A kolozsvári magyar tannyelvű tudományegyetem tekintetében a közvélemény részéről óriási nyomás nehezedett az intézmény vezetőire és a politikai képviselőkre, ugyanis az 1940-ben Kolozsvárról Nagyszebenbe menekült román tannyelvű tudományegyetem minél hamarabb vissza szeretett volna térni,

¹¹ Uo.

hogy az egyetemi oktatást a lehető legrövidebb időn belül Kolozsvárt folytathassa – ezt pedig vagyoni helyzetének tisztázása (azaz a kolozsvári egyetemi javak: ingó és ingatlanok), a tanárok kinevezése, a diákság visszahívása kellett megelőzze.

Az 1945 májusában kiadott, Mihály román király mint legfőbb közjogi méltóság (Románia az 1947-es államcsínyig monarchia volt) által szentesített két rendelet-törvény a formai feltételeknek eleget téve megteremtette a jogi körülményeket a kolozsvári román tannyelvű I. Ferdinánd Tudományegyetem, illetve a magyar tannyelvű Bolyai Tudományegyetem létrehozására. Ez utóbbi intézmény struktúrája négy fakultást foglalt magába: Jog- és Közgazdaságtudományi Kar, Bölcsészettudományi és Filozófia Kar, Természettudományi Kar, illetve Orvostudományi Kar.¹²

Az intézmény anyagi körülményeinek, fenntartásának és működtetésének vonzataira nézve a törvény rendkívül szűkszavúan rendelkezett, ami azt eredményezte, hogy épületeinek átadása után a Bolyai Tudományegyetem kénytelen volt a négy kar közül egyet áthelyezni, a Bolyai Tudományegyetem Orvostudományi Kara így Marosvásárhelyen kezdte meg működését.

Az 1944–45-ös tanév lezárása – megnyitásához hasonlóan – a jogi-formai körülmények tiszteletben tartásával történt. Rendelet mondta ki, hogy a Kolozsvárt működő egyetem befejezheti nyári vizsgáztatásait, és a román állam érvényesnek ismeri el azokat. Ezt követően az Egyetemi Tanács összeült és kimondta hatáskörének megszűnését, mely egyben az intézmény jogi-formai feloszlását és ennek kimondását is jelentette.¹³

¹² Az 1945. évi 407-es számú törvényrendelet (megjelent a Hivatalos Közlöny 1945. május 29-i 119-es számában)

¹³ Barabás Béla – Joó Rudolf (szerk.): *A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben* (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai). Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990.

Az 1945–46-os tanévet a Bolyai Tudományegyetem az infrastruktúrájában fennálló rendkívül súlyos hiányosságok, az oktatói személyzet státuszának tisztázatlansága, a költségvetési bizonytalanság miatt csak 1946. február 11-én kezdte meg, *in medias res*, minden különösebb avatási ünnepség nélkül.

Noha a körülmények lassan javulni kezdtek, a román politikai vezetésnek csak a szovjetbarát politika miatt állt érdekében az intézmény működésének fenntartása, és a román közvélemény nagy része is szovjet indíttatásra alapított intézményt látott benne. A nemzetközi egyezmények aláírása, mely külpolitikai szempontból is szentesítette a status quót (a párizsi békeszerződés 1947. február 10-én történő aláírása), Mihály román király 1947. december 30-án történő lemondása mind hozzájárultak a diktatórikus kommunista rezsim megszilárdításához.

A fentiekből következik, hogy a bukaresti kommunista vezetésnek 1948-tól már nem állt érdekében a demokratikus látszatnak még a fenntartása sem, ezért 1948-tól kezdve megkezdődött a két kolozsvári egyetem oktatói közösségének „tisztogatása”, a marxista-leninista ideológia bevezetése, a diákság megrostartálása származás alapján. 1948-ban már nem újították meg a külföldi állampolgárok, köztük az egyetemi oktatók munkaszerződését, akiknek így el kellett hagyniuk az országot, az ugyanabban az évben bevezetett tanügyi reform pedig az oktatás újjászervezését jelentette. A magyar értelmiségnek az 1949-es letartóztatások, bebörtönzések után az '50-es évek elejének ideológiai beszűkülését, az osztályharc felerősödését is el kellett szenvednie – esetükben a magyar nacionalizmus vádjával súlyosbítva.

1951-ben folytatódott az anyanyelvű felsőfokú oktatás elleni burkolt intézkedések: további letartóztatások történtek az ok-

tatók körében, és az intézmény struktúrájából is kiszakították a Jog- és Közgazdaságtudományi Kart, mely főiskolai szintre csökkentve, különálló intézményként működött két évig.¹⁴

A Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála utáni, 1953–1956 közötti időszakot viszonylagos nyugalom, bár átpolitizáltság és bizonyos szellemi elsekélyesedés jellemezte. Az 1956-os magyar forradalom azonban lendületet adott a romániai magyar nyelvű oktatás felszámolása érdekében végzett folyamatnak. 1958–59 telén megindult a Bolyai Tudományegyetem felszámolásának ideológiai és adminisztratív előkészítése, melyet azonban a román és a magyar tannyelvű intézmény egyesítésének állítottak be, hogy a formai-jogi követelmények leplezzék az eredeti elképzelést.

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán belül működő jogászképzés intézményi kronológiája

Az alapítást megelőzően, az 1944–45-ös tanévben a kolozsvári egyetem struktúrájában a Jog- és Államtudományi Kar, illetve a Közgazdaságtudományi Kar külön szervezeti egységet képezett. Míg a jogászképző fakultás a város egyik legrégebbi, megszakítás nélkül működő felsőoktatási intézmé-

14 Kerekes Jenő: Jogász- és közgazdász-képzés a Bolyai Tudományegyetemen. In: Veress Károly (szerk.): *Egyetem az idő sodrásában*. Egyetemi Műhely Kiadó, Bolyai Társaság, Kolozsvár, 2006, 51.

nye volt,¹⁵ a Közgazdaságtudományi Kar a Szegedről Kolozsvárra visszatért univerzitás legfiatalabb karaként zárkózott fel ötödik szervezeti egységként a már meglevő négy karhoz. Az 1940–44 közötti tanrendekből tudjuk, hogy mind a joghallgatók, mind a közgazdász képzésben részt vevő hallgatók számára kötelező volt a másik tudományterületről származó tantárgyak felvétele, tehát a két kar gyakorlatilag közös munka révén biztosította a társadalomtudományok szélesebb területén belül a szakosodást.

A Jog- és Államtudományi Karon az oktatói munkát 14 kinevezett oktató látta el, akiket a korabeli források szakterületük elismert, komoly tudományos eredményeket felmutatni tudó oktatóinak tartottak.¹⁶ 1944 szeptemberében, a közelgő front miatt, a Jog- és Államtudományi Kar valamennyi oktatója Buza László nemzetközi jogász, prorektor kivételével, elhagyta Kolozsvárt (a Közgazdaságtudományi Karon is csak a dékán és egyetlen oktató maradt). Az 1944 őszen zajlott Egyetemi Tanács jegyzőkönyveinek segítségével képet nyerhetünk arról, hogyan és milyen körülmények között történt a Jog- és Államtudományi Kar oktatóinak távozása,¹⁷ erről ugyanis az eddigi források nem tájékoztattak.

Bár több mint 70 év elteltével irrelevánsnak tűnhet, szeretnénk itt jelezni, hogy ezen források alapján világossá válik,

15 Erre is emlékeztetve 1872-től a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen, majd 1919 után a román tannyelvű egyetemen a karok listáján a Jog- és Államtudományi Kar hagyományosan az első helyet foglalta el.

16 A Budapesti Közlöny 1940. október 20-i száma szerint a Szegeden működő I. Ferenc József Magyar Királyi Tudományegyetem 13 oktatója nyert kinevezést Kolozsvárra.

17 A Rectori Hivatal irattára. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”. I/1. és I/2. sz. iratcsomó.

hogy nem felelőtlen elhagyásról, az egyetemi oktatói kötelezettségeket semmibe vevő magatartásról volt szó – éppen a jogászok részéről (bár az 1944 szeptemberére általánossá vált káosz és háborús vérontás emberileg még ezt is magyarázná). Mivel az Egyetemi Tanács 1944. szeptember 14-én kimondta, hogy az egyetem csökkentett üzemmódban fog működni, és az illető karok hatásköre megállapítani, hogy oktatóik közül kik azok, akiket nélkülözni tud és akik eltávozási engedélyt kérhetnek. Következésképpen Tury Sándor Kornél, akit az 1944–45-ös tanévben a Jog- és Államtudományi Kar dékánjának választottak, eltávozási engedélyt adott a még Kolozsvárt levő oktatóknak, utána pedig dékáni mandátumát (Heller Erik illető évi dékánhelyettes hiányában) Buza László rektorhelyettesnek adta át.¹⁸ Az irattári dokumentumokból kiderül, hogy többen az előző fejezetben említett, szeptember 15-iki minisztériumi állásfoglalás hatására haladéktalanul vissza akartak térni Kolozsvárra, azonban ez már lehetetlenné vált: volt, akit telefonon értesítettek, hogy ne jöjjön (Szászy István), többeket a közlekedés megszűnte, majd Budapest ostroma tartóztatott fel (Csekey István, Martonyi János), mások a családjukat szerették volna előbb biztonságba helyezni (pl. Bónis György) és így rekedtek a határon kívül.

Hogy Buza rektorhelyettes döntése (kollégái eltávozásának elősegítése) helyesnek bizonyult, azt a Vörös Hadsereg bevonulása sajnálatos módon igazolta: a bevonuló 2. Ukrán Fronthoz tartozó szovjet 27. hadsereg és 18. lövész hadosztály járőrei Kolozsvárról mintegy 5000 civilt, magyar férfiakat

18 A Rectori Hivatal Irattára. SJAN Cluj, Fond „Univ. Bolyai”. I/1. sz. iratcsomó.

hurcoltak el kényszermunkára a Szovjetunióba.¹⁹ Tanártársait így módon sikerült megvédenie, azonban három joghallgató áldozatul esett: Fekete Elek, Kalló Béla és Lőrincz László.²⁰

1944. november 11-én Buza László az Egyetemi Tanáccsal közölte, hogy mivel a kar minimális működéséhez is hat professzorra lenne szükség (egy közjogászra, két magánjogászra, egy filozófusra, egy történészre és egy közgazdászra), érdemi oktatásról nem lehet beszélni, azonban vállalkozik arra, hogy minden évfolyamnak egy előadást megtart: az elsőéveseknek római jog, a másodéveseknek nemzetközi jog, a harmadéveseknek magánjog, a negyedéveseknek pedig politikatudomány került az órarendjébe. Tudjuk, hogy felkérte Balogh Artúr nyugalmazott oktatót, hogy segítsen az oktatásban, azonban ez utóbbi rossz egészségi állapota miatt nem vállalta a megbízást, azt ellenben sikerült megszerveznie, hogy Farkas Árpád, a mezőgazdasági főiskola oktatója intézménye keretében fogadja a kereskedelmi és váltójog tantárgyra jelentkező diákokat. November 20-án pedig már azt jelenthette az Egyetemi Tanácsnak, hogy az alapvizsgák és a szigorlatok letétele lehetséges.

Nem kizárt, hogy szintén helyben maradó kari tudományos segédszemélyzet (például Kovács Albert László, Oriold Béla gyakornokok) valamilyen szinten segédkezett a gyakorlati órák lefolytatásában, bár erre nincs adat a tanulmányozott forrásokban.

19 Murádin János Kristóf: Malenkij robot – Kolozsváriak szovjet fogságban, 1944–1948. *Történelem és Muzeológia*. 2014/2. http://www.hermuz.hu/hom/images/latogatoinknak/history-journal/pdf/1_2014_2/MURADIN.pdf. [letöltés dátuma: 2016. június 6.]

20 Lőrincz László meghalt a fogságban, 1944. decemberében, alig két hónappal foglyul ejtése után, a Magnyitogorszk melletti központi, 257. sz. fogolytáborban. Dr. Murádin János Kristóf kolozsvári Gulag-kutató közlése.

1944. november 15-én beadvány érkezett a Magyar Népi Szövetség (MNSZ) részéről, mely az eltávozott oktatók helyének betöltésére javasolt szakembereket. Buza László arra az álláspontra helyezkedett – és ezt képviselte az Egyetemi Tanács is –, hogy az illető oktatói állások csak átmenetileg üresek, és a tudományos kritériumokat nem írhatják felül pártérdekek. Ezen a listán három olyan név szerepelt – valamennyien addigi közéleti szerepvállalásuknak köszönhetően –, akiket a jogi képzésben szerettek volna elhelyezni: Demeter János (alkotmányjog), Sály István (kereskedelmi és váltójog), illetve Pásztai Géza (ipari és munkajog). A három névben az volt közös, hogy mindannyian az MNSZ égisze alatt fejtettek ki tevékenységet, noha a szövetség különböző platformjaihoz tartoztak: Demeter és Sály a „centrista”, Pásztai pedig a „jobbszárnyhoz”.²¹

1944. november végén Buza László már átlátta, hogy a jogásképzésnek sem a tartalmi, sem a személyi feltételei nem maradhatnak az addigi keretek között: az Egyetemi Tanács előtt ki is mondta, hogy a nagyrészt megsemmisült tételes jog oktatása helyett a figyelmet a jogintézmények fejlődésére kívánja fektetni. A kar tudományos segédszemélyzetéhez tartozó három gyakornoknak – kérésükre – termet biztosított, ahol képezhetik magukat, és a megváltozott társadalmi körülmények jogi feltételeivel a legrövidebb időn belül megismerkedhetnek.²²

1945 januárjában, amikor megkezdődtek a beiratkozások a II. félévre, a Jog- és Államtudományi Kar helyzete még min-

21 Vincze Gábor: A Groza-kormányt támogató Magyar Népi Szövetség. *Magyar Kisebbség* 1998/2 (12). sz. <http://magyarkisebbsseg.ro/index.php?action=cimek&lapid=9&cikk=m980213.htm> [letöltés dátuma: 2016. június 6.]

22 A Rektori Hivatal Irattára. SJAN Cluj, Fond „Univ. Bolyai”. I/1. sz. iratcsomó.

dig válságos volt: címzetes tanárai közül továbbra is csak Buza László tartózkodott Kolozsvárott, a diákok száma azonban folyamatosan nőtt: míg az első félévben csak 52 beiratkozott hallgatója volt, a II. félévre ez a szám már 140-re nőtt (az elmenekült diákok visszatértek, a zsidó származású hallgatók visszairatkozhattak, és a dél-erdélyi diákok felvételét is megkönnyítették). Mi több, 1945. január 8-án kelt beadványában Kolozsvár főispánja a hivataltól eltávolítandó „antidemokratikus, sovén vagy fasiszta magatartású tanárok” listáján, a Fellebbviteli Tisztogató Bizottság javaslatára, indoklás nélkül fel tüntette Bónis György nevét – ennek a Bizottságnak az egyik tagja pedig, ha hihetünk a forrásoknak,²³ pontosan a február 2-án az Egyetem Tanácsa által civil jogi kinevezésében megerősített Sály István volt...

Ilyen körülmények között dolgozta ki Buza a jogászképzés 1944–45-ös tanévének II. félévére érvényes tanrendet, amelyben a szaktantárgyak oktatását megosztotta Sály Istvánnal, az általános műveltségi (társadalomtudományi és bölcsész tudományi) tárgyakat pedig a társkarok oktatói vállalták. Nem tudjuk, hogy Sály István ügyvéd végül mennyi órát tartott a diákoknak, hiszen 1945 márciusában visszatért a Jog- és Államtudományi Kar oktatói közül Szász István, Tury Sándor Kornél, Bónis György, Martonyi János és Csekey István, a Közgazdaságtudományi Kar oktatói közül pedig Kislégyi Nagy Dénes és Sövényházy Ferenc jogász-közgazdász professzorok, így az előbbi foglalkoztatása oka fogyottá vált (neve többet nem is szerepel a javasolt tanszemélyzet listáján). Szintén márci-

23 Nagy Mihály-Zoltán – Vincze Gábor: *Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március)*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, Csíkszereda, 2004. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf191.pdf [letöltés dátuma: 2016. június 6.].

ustól sikerült az egyik megürült tanársegédi állást betölteni (Kovács Béla László gyakornok került így állásba).²⁴

A visszatért oktatókat az Egyetemi Tanács – ismét Buza László javaslatát követve – feltételeken fogadta vissza, a Tisztogató Bizottság jóváhagyásától téve ezt függővé. Az MNSZ listáján szereplő, az oktatói közösségbe ajánlott jogászok neve közül 1945 tavaszán az egyetemi oktatói tevékenység dokumentumaiban fel-feltűnik már Demeter János és Pásztai Géza neve, de a Közgazdaságtudományi Kar anyagában²⁵ (Pásztai Géza és Asztalos Sándor kolozsvári ügyvédek társult oktatóként szerepelnek a II. félévben).

1945 tavaszán már körvonalazódott, hogy az impériumváltás az egyetem működését is közvetlenül befolyásolni fogja, ezért az Országos Demokrata Arcvonal április 18-án kelt határozatában döntést hozott az észak-erdélyi román és magyar egyetemi oktatás ügyében. Ebben történik először említés Jog- és Közgazdaságtudományi Karról mint új szervezeti egységről. A határozat az átmeneti intézkedések között, 3. pontjában tételeken meg is nevezi, hogy az új kar a Jog- és Államtudományi, másrészt a Közgazdaságtudományi Kar egyesítése révén keletkezik, és a két kar hallgatói jog szerint az egyesített karon folytatják tanulmányaikat.²⁶ Április 26-án a Rectori Hivatal értesítette is erről a dékáni hivatalokat: *A jog- és államtudományi, valamint a közgazdaságtudományi kar egyesítése folytán olyan szabályzat tervezet dolgozandó ki, amely szerint*

24 A Rectori Hivatal irattára SJAN Cluj, Fond „Univ. Bolyai”. I/1. sz. iratcsomó.

25 A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar irattára. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”. III/150. sz. iratcsomó.

26 Barabás Béla – Joó Rudolf (szerk.): *A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai)*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990, 69.

*a jogi karon a) jogi, b) államtudományi, c) közgazdaságtudományi végzettség szerezhető.*²⁷

1945. április 18-át tekinthetjük tehát az újonnan létrejött kar *de facto* megalakulása időpontjának. Május 10-én már elkezdődik a tárgyalás az oktatók között az egyesítés körülményeiről, kimondva, hogy a fakultás két különböző szakosztállyal fog működni.²⁸ Az új kar alapító dokumentumai egyrészt a Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Alapító Okirata, azaz a Hivatalos Közlönyben 1945. május 29-én közzétett 407. sz. kerettörvény egy magyar tannyelvű egyetem létesítéséről, mely a karok listáján a második helyen említi a Jog- és Közgazdaságtudományi Kart (az eredeti román szövegben Drept și economie politică, azaz Jog és politikai gazdaságtan szerepel), másrészt a Hivatalos Közlöny I. részének 1945. augusztus 1-jei 176. számában közzétett miniszteri rendelet a magyar egyetem kari és tanszéki felépítéséről, mely 13 tanszék (6 jogi, 7 közgazdaság-tudományi) felállításáról rendelkezik.

Rendkívül sajnálatos, hogy a Bolyai Tudományegyetem Rektori Hivatalának iratai között hiányos az a dosszié, amely Rajthy Tivadar közgazdaság-tudományi dékán május 30-án iktatott beadványát és javaslatait tartalmazza Buza László jog- és államtudományi dékánhelyetteshez az egyesítés konkrét megvalósításáról.²⁹

27 A Rektori Hivatal irattára. SJAN Cluj Fond Univ. „Bolyai”, I/3 sz. iratcsomó.

28 A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar irattára. SJAN Cluj Fond Univ. „Bolyai”, III/150. sz. iratcsomó.

29 A Rektori Hivatal irattára. SJAN Cluj Fond Univ. „Bolyai”, I/3 sz. iratcsomó (csak az ügyirat mappája maradt fent). Sajnos ennek a dokumentumnak a Közgazdaságtudományi Kar anyagai között sem sikerült nyomára bukkanni.

A kar oktatói közösségének kinevezésére a közoktatásügyi miniszter nevezett ki szakértői testületet 1945. július 13-án, amely a magyar egyetem tanári és személyzeti kinevezéseit volt hivatott végrehajtani. A bizottság tagjai voltak Octavian Ionescu (Iași) – elnöki minőségben, illetve Nicolae Dașcovici (Iași), Traian Pop (Kolozsvár), Camil Negrea (Kolozsvár), George Sofronie (Kolozsvár), Aurelian Ionașcu (Kolozsvár), Alexandru Vălimărescu (Bukarest) – tag minőségben.

Az 1945-ös miniszteri rendelet szerint a *jogi tanszékek* a következők: római jog, a jog története a régi román és az erdélyi jogra való hivatkozással, összehasonlító polgári jog, összehasonlító kereskedelmi jog, alkotmányos és közigazgatási jog, nemzetközi jog.

Ezek mellett az alábbi *jogi előadás* is szerepel az előadásokra vonatkozóan a rendelkezés szövegében: munkaügyi törvénykezés az agrár, ipari és kereskedelmi politikai tanszékhez kapcsoltnak.

El kell mondanunk, hogy a jogi tanszékek száma eredetileg ennél kétszer nagyobb volt, az 50%-os csökkentésről maga a kolozsvári magyar előadási nyelvű állami tudományegyetem intéző bizottsága döntött, és erről 1945. július 23-án küldött levelében tájékoztatta is a bukaresti illetékeseket. Az indok a következő volt: *A Ioan Coroi professzor úr által vezetett jog- és közgazdaság-tudományi szakértőbizottság abból a jól megindokolt és általunk is elfogadott megfontolásból indult ki, hogy joghallgatóink hallgassák az I. Ferdinánd Király Tudományegyetem kurzusait is, ahol szaktantárgyaik a hivatalos államnyelven hallgathatóak. Ezért a tanszékek és előadások számára vonatkozó javaslatainkat 50%-kal csökkentettük. Jog és közgazdaságtudományi karunk tudományos és oktatói érdekeit szem előtt tartva kérjük a miniszter urat, hogy tegye le-*

*hetővé az összehasonlító állampolgári jog és az összehasonlító magánjog mellett a vonatkozó törvényhozással és joggyakorlattal foglalkozó előadások szervezését.*³⁰

Nem tudjuk, hogy az egyetem szervező bizottságában vezető funkciót betöltő Demeter János, akit a kar 1945. június 6-án választott meg az ősztől felálló Jog- és Közgazdaságtudományi Kar dékáni posztjára, milyen megfontolásból fogadta el a Ioan Coroi vezette szakértő bizottságnak a magyar oktatásra nézve hátrányos javaslatát, amelynek a negatív következményei már rövid idő múlva megmutatkoztak. A kar oktatói közössége ugyanis a szakértői bizottság által javasolt és a tanszékek csökkentését indokló elképzelést gyakorlatilag elvető döntést 1945. november 21-én tartott második ülésének jegyzőkönyvébe vettette és így továbbította az Egyetemi Tanács felé.

*Az 1945–46. évi tervezetének tárgyalásakor ugyanis a kar a tanrend összeállításával kapcsolatban mindenekelőtt ki-mondja, hogy a magyar és a román nép harmonikus együttélését és az ehhez fűződő nagy érdeket inkább látja biztosítottnak akkor, ha a magyar egyetem joghallgatói a tételes jogi tárgyakat nem az I. Ferdinánd Egyetem jog- és államtudományi karán az egyetem hallgatóival együtt hallgatják, hanem egyes tételes jogi tárgyakat a magyar egyetemen leendő előadására az I. Ferdinánd Egyetem megfelelő professzorai kéretnek fel. Ennek megfelelően előterjesztést intéz az Egyetemi Tanácshoz aziránt, hogy az 1945–46. tanévre szólóan a II. évfolyamon a magánjog előadására Negrea professzor úr, a III. évfolyamon ugyanezen tárgy előadására Poruțiu professzor úr kéressék föl.*³¹

30 Barabás Béla – Joó Rudolf (szerk.): *A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai)*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990, 106.

31 A Rectori Hivatal irattára. SJAN Cluj, Fond „Univ. Bolyai”, I/3. sz. iratcsomó.

Elsődleges fontosságú volt, hogy az újonnan létrehozott karon sikerüljön az oktatói állások betöltése, ez azonban nehéz feladat volt: a két kar magyar állampolgárságú oktatói közül csak három jogász: Buza László, Tury Sándor Kornél, Bónis György, illetve három közgazdász professzor: Rajthy Tivadar, Kislégi Nagy Dénes és Sövényházy Ferenc (ez utóbbi jogász végzettséggel is rendelkezett) vállalta, hogy az impériumváltás után is a kolozsvári egyetemen folytatja a munkát.

1945. augusztus 24-én az egyetem ideiglenes vezetősége még egy olyan kari struktúrára vonatkozó javaslatot tett közzé, amely Szászy István és Boér Elek oktatók nevét is tartalmazta. Tekintve, hogy Szászy István a visszatértek között volt és még a folyó évi szabadegyetemi előadásokba is bekapcsolódott, illetve hogy Boér Elek kolozsvári születésű volt, feltételezhető, hogy egy elsődleges verzióban ők is Kolozsvárt maradtak volna és részt vállaltak volna a jogásképzésben.

A jogi képzésben nélkülözhetetlen alaptárgyak, a római jog, a büntetőjog, illetve polgárjog tantárgyak oktatására kellett minél sürgősebben szakembert felkérni, így került az egyetemre Kiss Géza bukaresti nemzetiségi államtitkár és Turnowsky Sándor nagyváradi, illetve Ausch Jenő kolozsvári ügyvéd³² (ez utóbbi valószínűleg azután, hogy kiderült, Szászy István mégis távozik). Az MNSZ által ajánlott személyeket az eredetileg is javasolt tantárgy oktatójaként vették fel: Demeter Jánost alkotmányjog, Pásztai Gézát pedig munkajog oktatására. Asztalos Sándor kolozsvári ügyvéd személyét a bukaresti

32 Ausch Jenő (Kolozsvár, 1883 – Kolozsvár, 1952) ügyvéd, publicista, 1906-ban „sub auspiciis regis” végzett a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen, majd Berlinben és Párizsban volt ösztöndíjas hallgató. A kolozsvári Ügyvédi Kamara, később Ügyvédi Kollégium tagja nyugdíjazásáig.

jelölő bizottság először csak helyettes tanár minőségben javasolta elméleti képességét igazoló szakirodalmi munkásság hiányában,³³ később azonban ő is megkapta kinevezését. A polgárjogi tanszék kiegészítésére javasolták továbbá a Kolozsvárra visszatért román tannyelvű Ferdinand Tudományegyetem professzorát, Camil Negreát helyettes tanári állásba, Bors Józsefet pedig előadótanári minőségben román nyelvű pozitív jogi tételes gyakorlatok megtartására.³⁴

Az újonnan felálló kar jogtudományi szakosztálya kilenc oktatót számlált (három magyar állampolgárt és hat román állampolgárt), valamennyiüket professzori beosztásban. Valamennyien címzetes oktatók voltak, de a magyarországi tanárokat egy évre szóló munkaszerződés alapján foglalkoztatták.

Ilyen intézményi körülmények között és ezzel a tanári közösséggel kezdte meg a Bolyai Tudományegyetem Jog- és közgazdaságtudományi Karának jogtudományi szakosztálya működésének első évét, az 1945–46-os tanévet. Megnyitónapség nem volt, 1946 februárjában egyszerűen elkezdődött az oktatás a beiratkozott 140 joghallgató számára.

Mint fentebb szó volt róla, a jogi tanszékek száma és struktúrája azonban már a megalakulás pillanatában alulméretezett és nem kielégítő volt, ezért még a kimondott tanévkezdés előtt, 1946 első felében Venczel József dékánhelyettes már ki is dolgozta a kar optimális átalakítására vonatkozó tervezetét, amely a tanszékek alacsony számát hivatott orvosolni. Tervezetében kiemelte, hogy a kolozsvári összevont karon létező 16

33 A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar irattára. SJAN Cluj, Fond „Univ. Bolyai”, III/150. sz. iratcsomó.

34 A Rectori Hivatal irattára. SJAN Cluj, Fond „Univ. Bolyai”, I/3. sz. iratcsomó.

Cluj

Anuare univ. 5788

KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

1945–46. ÉVI
TANREND

I. Jogtudományi osztály

Tekintettel a volt Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Jog- és Allamtudományi Karán megkezdett tanulmányokra, a joghallgatók tárgyreosztása a következő:

I. évfolyam

Római jog	heti 5 óra
Jogtörténet	" 4 "
Alkotmánytan és alkotmányjog	" 3 "
Magánjogi alapismeretek	" 2 "
Statisztika	" 3 "
Tételes jogi gyakorlatok román nyelven	" 4 "
Bölcsészeti tanítárgyak	" 4 "
Szemináriumi gyakorlat	" 2 "

Bölcsészeti tanítárgyak:

a) Logika (heti 2 óra)
b) Bölcelet és történelem (heti 2 óra)
c) A XX. század bölcelete (heti 1 óra)
d) Bevezetés a történettudományba (heti 1 óra)

Szemináriumi gyakorlatok:

a) Jogtörténeti gyakorlatok (heti 2 óra)
b) Magánjogi praktikum (heti 2 óra)
c) Statisztikai gyakorlatok a társadalmi és gazdasági statisztika köréből (heti 2 óra)

Jegyzet: A bölcsészeti tanítárgyak közül választható az a) és b) alatti, illetőleg az a) vagy a b) és a c) és d) alatti kollégium, hogy együttesen heti 4 órát tegyenek ki; a szemináriumi gyakorlatok közül csak egy kötelező, de legalább kettő kívánatos. A közgazdaságtudományi osztály tárgyai közül felvehető a Számvetel I. része (heti 2 óra).

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának első tanrendje (1945–1946)

tanszék és négy előadó-tanári állással szemben az I. Ferdinánd Király Tudományegyetem Jogtudományi Karán 21 tanszék és egy előadótanári állás van. Komoly problémaként nevezi meg, hogy a heti 17 órában tanított magánjog egyetlen tanszékkel rendelkezik, szemben a kolozsvári román tannyelvű egyetem négy tanszékével; illetve az is nehézséget okoz, hogy az elsőrendű szakképesítő tárgyakra (a polgári törvénykezési jogra) csak előadótanári állást szerveztek. Javaslatában a polgári törvénykezési jogi előadótanári állás helyett tanszék, a magánjogi tanszéket mellé pedig egy magánjogi előadótanári állást javasolt.³⁵

Az 1947-ben végrehajtott minisztériumi leépítési program, illetve a gazdasági és pénzügyi stabilitás ürügye alatt végrehajtott leépítések a Bolyai Tudományegyetemet sem kerülte el: a jogászképzést egyrészt a Nemzetnevelésügyi Minisztérium 266.980. sz., 1947. október 14-én kelt határozata érintette, amely megszüntette a jogtörténet tanszéket (tekintettel az erdélyi, régi román jogra) – azaz a törvény szövegezése szerint „költségvetési megtakarítások céljából” ideiglenesen leépítette; másrészt a 266.979. sz., 1947. október 14-én kelt minisztériumi rendelet, mely a kar hat tanszékéről bocsátotta el az oktatókat, egyes esetekben pedig a tanszéket is ideiglenesen leépítette, vagy az illető oktatói pozíciót megszüntette. Nyugdíjba küldték Kiss Gézá, elbocsátották Turnowsky Sándort, illetve Oriold Bélát (aki időközben gyakornokból a polgárjog helyettes tanársegédjévé lépett elő), személyében egyben ideiglenesen az illető tanársegédi státust is megszüntették.

Látható tehát, hogy a *de jure* két éve, *de facto* egy éve működő bolyais jogászképzés rendkívül rövid idő alatt érte meg

35 Lázok János – Vincze Gábor: *Erdély magyar egyeteme: 1944–1949*. II. kötet. Custos & Mentor, Marosvásárhely, 1995–1998, 207.

első átszervezését és erőszakos létszámcsökkentését. A helyzet azonban még ennél is válságosabb volt, hiszen Oriold Bélát nemcsak elbocsátották, hanem Pásztai Gézával, a kar munkajog tanárával együtt le is tartóztatták és bebörtönözték Szamosújváron, aminthogy Turnowsky Sándort sem csak egyszerűen menesztették, hanem sajtóhadjárat indult ellene – érthetetlen módon éppen egyetemi kollégája, Asztalos Sándor tollából...³⁶ Sajtóhadjárat áldozata lett Bónis György is, aki ellen szintén lejáratozó kampány indult, ürügyként egy általa kiadott egyetemi jegyzetet nevezve meg.³⁷ Érthető ezek után, hogy Bónis György és Tury Sándor Kornél ebben az évben elhagyják Kolozsvárt és elfoglalják a számukra biztosított magyarországi katedrát, és így válik érthetővé az is, hogy milyen körülmények között történik az oktatói gárda szinte teljes kicserélése 1948-ra, a híres-hírhedt tanügyi reform bevezetésének idejére.

Az 1948-as tanügyi reform alkalmából az oktatási minisztérium által közzétett, 1948. október 25-én kelt 19263.327. sz. rendelet szabályozta a kolozsvári magyar tannyelvű Bolyai Tudományegyetem szervezeti felépítését is: a rendelkezés gyakorlatilag a Bolyai valamennyi karát érintette, a Jog- és Közgazdaságtudományi Kar kivételével. Egyetlen dolog szerepel másképpen az 1945-ös alapító oklevélhez képest, és ez a neve: Jog- és Közgazdaságtudományi Kar (Facultatea de Drept și Economie politică) helyett Közgazdaság-, Jog- és Közigazgatástudományi Kar (Facultatea de științe economice-juridico-administrative) megnevezés szerepel. A „közigazgatási” szintagma azért kerülhetett be – feltételezésünk szerint – a

36 Asztalos Sándor: Beöthyné és az egyetemi tanár védője. *Új Élet*, 1947. április 25.

37 Név nélkül: Mit tanít a Bolyai Egyetemen a marxizmusról Hóman Bálint házi embere, Bónis „professzor” úr? *Igazság*, 1947. június 16.

megnevezésbe, mert a bukaresti, a jászvásári és a kolozsvári román tannyelvű egyetemek jogtudományi karai mind a jog- és közigazgatástudományi kar (Facultatea de științe juridico-administrative) néven szerepelnek.³⁸

1948-ban Buza László távozásával (szerződését nem hosszabbították meg) lezárul egy korszak: megszűnik az az átívelés, amely a közvetlen megelőző időszak, az 1940–1945 közötti oktatás, illetve, személye révén, az 1918 előtti magyar nyelvű jogi oktatás között teremtett élő kapcsolatot. Noha, mint szó volt róla, 1948-ban a tanszéki stuktúrákban nincsen változás, a személyi állomány kicserélése olyan mértékű, hogy csak Demeter János és Asztalos Sándor maradnak meg a címzetes tanárok közül, de fokozatosan megkezdődik az oktatásba bekapcsolódó helyettes tanárok, megbízott előadók közül is azoknak az eltávolítása, akik a kommunista rezsim szemében megbízhatatlannak tűnnek. Az eltávolított oktatók helyébe olyan személyek nyernek felvételt, akik kommunista múlttal, munkásmozgalmi kapcsolatokkal, jó pártpreferenciákkal rendelkeznek – bár ez a tény, utólag visszanézve – ritkán befolyásolta az egyetemen nyújtott későbbi szakmai teljesítményt.

1947–1949 között kerül a Bolyai Tudományegyetem jogászprofesszorai közé például Román Dezső, Fekete György és Fogarasi József (akik a világháború előtt az egyetemi kommunista mozgalom tevékeny résztvevői voltak), Csákány Béla, az MNSZ szélsőbaloldali politikusa, de ekkor nyernek meghívást gyakorló magisztrátusok is a karra: Biró Lajos, Gergely Jenő és Kerekes Jenő a kolozsvári törvényszékről.

Hozzávetőlegesen ebben az időszakban (1948–1951 között) van a karnak jogásztanár dékánja Demeter János személyé-

38 *Colecțiune de legi, decrete și deciziuni*. tom XXVI. 1948. 1-31 octombrie. București, 952.

ben, 1945–1947, illetve 1952–1959 között ugyanis a közgazdász végzettségű Jordáky Lajos, majd Molnár Miklós töltötték be ezt a tisztséget.³⁹

1951-ig a képzés az ideológiailag meghatározott pályán, de többé-kevésbé zavartalanul folyt, 1951 őszén azonban kormányintézkedéssel a kolozsvári román tannyelvű Babeș⁴⁰ Egyetem Jogtudományi Karát és a magyar tannyelvű Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karát egyesítették és létrehoztak egy önálló oktatási intézményt, a Jog- és Közgazdaságtudományi Főiskolát (Institutul de Științe Juridico-Economice). Ez az intézkedés minden szempontból az oktatói munka rovására ment, elsősorban azért, mert a képzés elvesztette egyetemi rangját.

A Bolyai Tudományegyetem Rektori Hivatalának beszámolóiból tudjuk, hogy a rendelkezés milyen zavart okozott mind az anyaintézmény, mind a róla leválasztott új szervezet működésében. Az intézményes leválásnak semmilyen módszertana nem volt, és az általános zavar gyakorlatilag megbénította a munka megkezdését: nem érkeztek meg Bukarestből a tantervek, a tanulmányi program, de még a tanári kinevezések sem, és az újonnan létrehozott intézmény jövőbeli működése teljesen bizonytalan volt.⁴¹

39 A kar 1957-es irataiban néhányszor megint Demeter János neve szerepel dékánként (valószínűleg ideiglenes dékán lehetett az alatt az idő alatt, amíg Jordáky Lajos ellen vizsgálat folyt 1957 tavaszától).

40 A kolozsvári román tannyelvű egyetem 1948-ban volt kénytelen az I. Ferdinánd Tudományegyetem nevet Victor Babeș Egyetemre változtatni.

41 Beszámolók az 1948–49, 1952–53 és 1949–53 közötti egyetemi tevékenységről a Rektori Hivatal irattárában. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai” I/13. sz. iratcsomó.

Az új intézmény keretében egy román és egy magyar nyelvű jogi szekció, valamint egy magyar nyelvű közgazdaságtudományi szekció működött. A jogi tanszékek vezetésére részben román, részben magyar tanárok kaptak kinevezést. Magyar tanszékvezetője volt az államjogi tanszéknek (Demeter János), a polgárjogi tanszéknek (Fekete György), valamint a büntetőjogi tanszéknek (Bíró Lajos). A magyar tanárok közül többen a román szekción is tanítottak.⁴²

Hasonlatosképpen az 1947-es évhez, amikor a strukturális leépítést az oktatók meghurcoltatása kísérte, 1952, a főiskolai működés második éve is a „boszorkányüldözés” éveként alakult a jogászprofesszorok számára: Demeter Jánost hazaárulás vádjával letartóztatták és börtönbüntetésre ítélték. Takács Lajost megfosztották minden funkciójától, és kémkedés vádjával a Román Munkáspártból is kizárták, Asztalos Sándort szintén megfosztották párttagságától. Bíró Lajost normahiányra hivatkozva bocsátották el, de eltávolításának valódi oka az volt, hogy a kolozsvári törvényszék ötös tanácsának munkájában való részvétellel vádolták meg. Nem újították meg Gergely Jenő meghívását sem, mivel főállása a kolozsvári törvényszéken volt, és halmozásra hivatkoztak. Kilátástalan helyzetbe hozták Dáné Tibort és Hegedűs Sándort is, ők ekkor kényszerültek megválni az egyetemi katedrától.

1952 gyakorlatilag a felezőpont a Bolyai Tudományegyetem 15 éves történetében, és ezért érdemes egy pillanatra elidőznünk a pillanaton: az 1945-ben felálló Jog- és Közgazdaságtudományi Kar 1952-re az eredeti intézményből ki-

42 Kerekes Jenő: Jogász- és közgazdászképzés a Bolyai Tudományegyetemen. In: Veress Károly (szerk.): *Egyetem az idő sodrásában*. A Bolyai Társaság szervezésében tartott Bolyai Egyetem Emlékkonferencia előadásai. Egyetemi Műhely Kiadó 2005, 52.

szakítva, egyetemi rangjától megfosztva, főiskolai minőségben kényszerült működni; a jogtudományi szakosztályban a tantestület tagjai között egyetlen személy sem maradt már az alapító oktatók közül, a normarendszer pedig azt is eredményezte, hogy ezzel az ürüggyel egyes megbízott oktatóktól meg lehetett válni.

Főiskolai keretek között mindössze két egyetemi évben folyt a jogász- és közgazdászképzés, ugyanis 1953 őszén a főiskolát felszámolták, s visszaállt az 1951 előtti helyzet: a magyar nyelvű képzés visszakerült a Bolyai Tudományegyetemre, a román jogászképzés pedig a Babeş Tudományegyetemre. A tanulmányi időt is visszaállították a rendes, négyéves ciklusra.

1953–54-ben a kar jogtudományi szakosztálya két tanszékbe tömörülve végezte munkáját: a Takács Lajos vezette államjogi, illetve a Fekete György vezette büntető- és polgárjogi tanszékbe. A tanszékek száma csak az 1955–56-os tanévtől nőtt, ekkor vált szét a polgárjogi és a büntetőjogi tanszék (ez utóbbinak pedig Román Dezső lett a vezetője). Ugyancsak ebben a tanévben alakulnak meg a kari tudományos diákkörök, a tanszékek példáját követve három tagozatban: állam- és jogbölcselet, polgári jogi és büntetőjogi tudományos diákköri csoportok jönnek létre.

Az 1956-os magyar forradalom alkalmából Erdélyben lezajlott események a romániai kommunista vezetés retorzióját vonták maguk után, aminek pedig a Bolyai Tudományegyetem számos hallgatója és tanára áldozatul esett.⁴³ A Jog- és Közgazdaságtudományi Karon azonban – annak ellenére, hogy a

43 Stefano Bottoni (szerk.): *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2006, 23. Online: <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=564> [Letöltés ideje: 2016. június 6.]

kari beszámoló tanúsága szerint is a diákok körében nagy volt a nyugtalanság és voltak megemlékező rendezvények – egy oktató számára sem voltak következményei az eseménynek. A diákok közül „politikai huligán jellegű fegyelemsértésért” az egyetemről két hallgatót zártak ki, azonban jelenlegi ismereteink szerint nem tudjuk, hogy a két fiú a jog- vagy a közgazdaság-tudományi szekció diákja volt-e.⁴⁴

Ennek ellenére azonban az 1956 után felerősödő ideológiai nyomás mégsem kerülte el a jogászprofesszorokat: a tényleges tudományos munkát ellehetetlenítették: a lehetséges kutatási témákat központilag szabályozták, az oktatók esetleges, saját kutatásait tartalmazó műveit a cenzúra nem engedte megjelentetni vagy a már megjelent kötetek forgalmazását állította le, az egyetemen folyó oktatói munkát pedig az állandó megfigyelés, bizalmatlanság ellenében kellett végezni. 1957-ben a minisztérium már nem engedélyezte a kar struktúrájának bővítését, melyben egy közigazgatási szakosztály létrehozását kérték, annak ellenére, hogy az indítványt benyújtó kari vezetőség azzal érvelt, hogy hasonló szekció más egyetemek jogi karán is létezik.⁴⁵

Ma már ismeretes, hogy a kommunista vezetés gyakorlatilag 1956 után megkezdte a magyar tannyelvű állami egyetem felszámolására irányuló burkolt intézkedéseket. Éppen a kar oktatója, Takáts Lajos jogász töltötte be a Bolyai Tudományegyetem rektori tisztségét, amikor 1958-ban megkezdődtek a „tárgyalások” a két egyetem egyesítéséről – azonban mivel legfelsőbb szinten eldöntött és minden körülmények között

44 Az egyetem és a karok éves beszámolóit a Raktári Hivatalának anyagában 1953–1958. SJAN Cluj, Univ. „Bolyai” I/47. sz. iratcsomó.

45 Beszámolók és statisztikai adatok a Raktári Hivatal irattárában. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”, I/36. sz. iratcsomó.

végrehajtandó eljárásról volt szó, érdemi párbeszéd természetesen szóba sem jöhetett.

1959 júniusában lezárult a két kolozsvári tudományegyetem egyesítése, amely *de jure* összevonta a román tannyelvű Babeş és a magyar tannyelvű Bolyai állami fenntartású tudományegyetemet, *de facto* azonban az előző intézménybe való beolvasztás által megszüntette az utóbbit. A létrejött intézmény neve kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem lett (BBTE), ennek egyik szervezeti egysége pedig az egyetlen szekcióval rendelkező Jogtudományi Kar (Facultatea de Științe juridice).

Hadd tegyünk egy kitérőt és jegyezzük meg, hogy az egyesítési eseményt nagyszabású rendezvénysorozatnak beállítva szervezték meg, mely éles kontrasztban állt az 1946-os, első tanév megnyitásának puritán spontaneitásával („A Bolyai Egyetem minden külön ünnepség nélkül megnyitotta kapuit.”). Az 1959-ben lezajlott „örömnép” volt kulturális műsor, közös vacsora, a számos felszólaló elmondta a kötelező terjedelmes frázisokat. Különösen ironikus, hogy a jogászprofesszoroknak a kétéves főiskolai korszakot kellett beszédükben dicsőíteni, annak ellenére, hogy ez az időszak a szervezetlenség, bizonytalanság, az oktatók üldözésének a periódusaként hagyott maga után emléket – gyakorlatilag a kar életének mélypontjaként tűnik fel.

A tantestületi gyűlés mellett 1959. június 26-án a kolozsvári diákságnak is össze kellett gyűlnie, és a szimmetria elve alapján két-két azonos szakon hallgató diáknak kellett beszédet mondani. Ily módon Victor Pandeale III. éves és Lőrincz Anna II. éves joghallgatóknak is hangot kellett adniuk kölcsönös örömeiknek, hogy közösen szolgálhatják a munkásosztály érdekeit. A diákgyűlésen további „örömhír”-ként tudatták

az odaérkező Takács Lajossal, hogy a két kórus, a kultúr- és sportcsoportok egyesítése is megtörtént...⁴⁶

A két egyetem egyesítésének szervezésére vonatkozó referátum már leszögezte, hogy a BBTE Jogtudományi Karán a tanítás nyelve a román. Constantin Daicoviciu akkori rektor véleménye szerint egyetlen terminológiakurzus elegendő lett volna azoknak, akik magyar többségű városokban vagy vidékeken fognak dolgozni.

Mivel a Babeş Tudományegyetemen az egyesítést megelőzően nem létezett közgazdászképzés, a magyar nyelvű közgazdaság szakot megszüntették. A szakmai hozzáértés hiánya mellett nagyfokú cinizmust is jelez, hogy a közgazdaság-tudományi tantárgyak közül csak a könyvelést próbálták „átmenteni”, de azt is oly módon, hogy a polgárjogi tanszék tantárgyi programjába szúrtak be két óra előadást és egy óra szemináriumot két féléven keresztül. Hogy az egyesített tudományegyetem román joghallgatói mennyit értettek abból, hogy a polgárjog ezentúl a könyvelést is felöleli, csak találgatni tudunk. Az a húsz diák, akik a Bolyai – az ’50-es években még a jogászképzésnél is mostohább sorsra jutott – közgazdászképzésére voltak beiratkozva, két opció közül választhatott: vagy Bukarestben folytatják tanulmányaikat (ahol Romániában egyedülként létezett akkoriban közgazdászképzés), vagy különbözeti vizsgával átmennek a jogtudományi szekcióra. A diákok legnagyobb része ez utóbbi megoldást választotta, mivel tanulmányaikat így elviekben magyar nyelven fejezhették be.

46 Mihai Teodor Nicoară: *Istoria Universităţii din Cluj: De la Universitatea „Regele Ferdinand I” la Universitatea „Babeş-Bolyai” (1945–1959)*. Cluj-Napoca, 2010. Doktori disszertáció, 603–605.

Elviekben a BBTE teljes létszámban átvette az egykori Bolyai oktatói közösségét, azonban ez a gyakorlatban a lassú „szétzilálást” jelentette: 1959-től hat oktató került ki az egyetemről: Szamék Imrét áthelyezték az Egyetemi Könyvtárba, Gergely Jenő ősztől nem tért vissza törvényszéki munkájával párhuzamosan az egyetemi katedrára, asszisztense, Mócsy László pedig szintén más intézmény keretében folytatta tevékenységét, amikor a kolozsvári törvényszék mellett megalakult kriminalisztikai laboratórium vezetését elvállalta 1960-ban. Takács Lajos az egyesítés után Bukarestbe került magas beosztásba. Lőrincz Ernő számára nem biztosítottak állást az összevont egyetemen, Balogh András is már a következő tanévben, 1960-ban kikerült az egyetemről. Csákány Béla csak kutatási és nem oktatói normát kapott, oktatói munkáját csak 1964-től folytathatta – Fogarasi Józsefhez és Kerekes Jenőhöz hasonlóan a BBTE keretén belül megalakuló Közgazdaságtudományi Karon. A magyar jogász-tanárok a BBTE Jogi Karán más-más tanszékekre is kerültek, mindössze a Munka- és termelőszövetkezeti jogi (Catedra de dreptul muncii şi cooperatist) tanszéken maradt meg egy három személyből álló közösség.

1959-től kezdve nem volt külön felvételi az összevont kolozsvári egyetemen a magyar szekción, így elkezdődött a magyar nyelvű jogászképzés fokozatos felszámolása. A jogot még magyar nyelven végző utolsó abszolvensek 1964 júniusában léptek ki az egyetem kapuján.

Ezzel megszűnt a magyar nyelvű állami jogászképzés Romániában.

A diákság

A Bolyai Egyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán közel kétezren szereztek oklevelet (ebből mintegy 1300-an jogi oklevelet). A végzettek közül számosan nagy felelősséggel járó, vezető funkciókat töltöttek be az államhatalom, államigazgatás, igazságszolgáltatás, a gazdasági vezetés helyi és központi szerveinél, nem egy volt tanítvány tanárként működött tovább különböző egyetemeken és főiskolákon, mind Romániában, mind külföldön.

A diákság létszámára vonatkozóan a rendelkezésre álló levéltári források gyakran vagy pontatlanok, vagy hiányosak, ezt a tényt a szakirodalom is több ízben jelzi.⁴⁷ A Bolyai Tudományegyetem Rektori Hivatalának iratai között találunk statisztikai kimutatásokat,⁴⁸ azonban ezek sajnos nem tartalmazzak adatokat az 1951–52-es és az 1952–53-as tanévre vonatkozóan, amikor a jogász- és közgazdászképzést kiszakították az intézmény keretéből.

Ezek a statisztikák kari bontásban készültek, ezért egyelőre nem rendelkezünk pontos kimutatással arról, hogy mennyi volt a jogászok és mennyi a közgazdászok aránya, a férfi–női hallgatók százalékarányát is csak egyetemi szinten adták meg. Az egyetem fennállásának 10. évfordulójára készült statisztikai számvetés a következő adatokat tartalmazza:

47 Gidó Attila: *Oktatási intézményrendszer és diákpopuláció Erdélyben 1918–1948 között*. Erdélyi Tudományos Füzetek. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2013.

48 Statisztikai kimutatások a Rektori Hivatal anyagában. SJAN Cluj, Univ. „Bolyai”, I/37. sz. iratcsomó.

Tanév	Jog- és közgazdaságtudományi kar hallgatói	Egyetemi összlétszám (nappali és levelező tagozat, ill. munkásfakultás)
1944–45	523 (59%), melyből joghallgatók: 140 (15%)	878
1945–46	1133 (68%)	1658
1946–47	1239 (60%)	2034
1947–48	993 (52%)	1891
1948–49	688 (47%)	1451
1949–50	353 (29%)	1184
1950–51	371 (20%)	1806
1951–52	nincs adat	1736
1952–53	nincs adat	1890
1953–54	308 (11%)	2627
1954–55	212 (10%)	2002
1955–56	328 (17%), melyből 220 nappali tagozaton (11%) 108 levelező tagozaton (5,71)	1891
1956–57	163	nincs adat

Az első két év, 1945–46 és 1946–47 kiugróan magas számai komplex okokra vezethetőek vissza: mint említettük, 1945 elején a beiratkozó hallgatók száma az 1944 őszi regisztrált diáklétszámhoz képest több mint háromszorosára nőtt, mivel a karok lehetővé tették, hogy a korábban elmenekült, katonai szolgálatot teljesítő, munkaszolgálatos, deportált, dél-erdélyi diákok felvételt nyerjenek, akár keresztfélévre is. Ugyan a karok illetékesei különösen a keresztfélévre iratkozók esetén hangsúlyozták, hogy minden esetet egyénileg bírálnak el úgy, hogy az sem az oktatás minőségét, sem ebből kifolyólag a diák

későbbi munkapiaci elhelyezkedését negatívan befolyásolja, nincs tudomásunk elutasított kérésekről.

Összehasonlítás képpen: 1945-ben a kolozsvári román tannyelvű I. Ferdinánd Tudományegyetem Jogi Karára 2522 diák iratkozott be. Figyelembe kell azonban venni, hogy a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karához képest a román tannyelvű egyetem nem rendelkezett közgazdászképzéssel (a román tannyelvű Kereskedelmi Akadémia 1940-ben Brassóba menekült, és – noha több ízben kísérletet tett a kolozsvári visszatérésre – 1945 után minisztériumi rendelet alapján ott is folytatta működését).

Az 1954-től regisztrált nagymértékű csökkenést az magyarázza, hogy 1954–58 között nem rendeztek felvételit a közgazdaságtudományi szakra.

A jogászképzésben csak az '50-es évektől működött levelező képzés, azonban addig is létezett a „mezei” vagy „mezeiző” diák fogalma, akik az előadásokat nem látogatták, hanem csak a vizsgákra jártak fel.

1945-ben újraalakult a diákszövetség is, ennek elnöki tisztségébe Kiss András joghallgatót választották, aki erről a tapasztalatról, illetve az induló tanév nehézségeiről a következőképpen vall: *Nemsokára újraalakult a diákszövetség. Leváltották az előző vezetőség tisztikarát, és én úgy kerültem a jogi kar elnöki tisztségébe, mint Pilátus a Credóba. Kevés volt a diák, ezért olyanok is beiratkoztak egy-egy karra, akik előzőleg más karon már szereztek diplomát, illetve eredetileg nem szándékoztak egyetemi tanulmányokat folytatni. Tették ezt azért, hogy pótolják azok számát, akiket a háború elsodort. Közéjük tartozott például a pszichológus Bálint Zoltán, vagy az akkor járásbíróként működő Parádi Ferenc gyógyszerész. De meg kell említenem az érettségivel rendelkező Weisz Titit, a ké-*

*sőbbi neves cigányprímást is, aki a jogi karra iratkozott be, valamint az öccsét, aki az orvosot választotta. A cél volt a fontos, az, hogy legyen minél több hallgató.*⁴⁹

A Jog- és Közgazdaságtudományi Karon a diák önképzőköri megalkakulása az 1955–56-os tanévben történt meg. A kar jogtudományi szakosztályán három diák önképzőkör alakult meg, melyek a három tanszék mintájára állam- és jogbölcselet, polgárjog és büntetőjog témakörben működtek. A kari tevékenységi beszámolók szerint a hallgatók munkája eredményes volt, és már a folyó évben országos diákköri tudományos konferencián is sikerült két dolgozatot bemutatni.

Értelemszerűen nem tudunk kitérni a bolyais joghallgató-diákélet valamennyi aspektusára – ezt máskülönben a csatolt interjúk minden bizonnyal sokkal emlékezetesebben meg is teszik –, de érdekességképpen ragadjunk ki egy évet, éspe dig az 1956-os őszi eseményeket felölölő 1956–57-es tanévet, és vizsgáljuk meg a hallgatók szempontjából kiemelkedőbb eseményeket.⁵⁰

1956 októberében Tamási Áron író látogatása a Bolyai Egyetemen eseményszámba ment. Október 17-én került sor előadására a Bölcsészkar előadótermében, ahol „a díszterembe bezsúfolódott vagy hétszáz diák”,⁵¹ a Bolyai Tudomány-

49 Sas Péter: „Egy emberből az marad meg, ami az emberek emlékeztében róla megmarad”. Interjú a 90 éves Kiss András nyugalmazott főlevéltárossal. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1317> ill. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1326> [Letöltés ideje: 2016. június 6.]

50 Beszámolók az 1956–57-es tanévről a Rectori Hivatal irattárában. SJAN Cluj Fond Univ. „Bolyai” I/36. sz. iratcsomó.

51 Dávid Gyula: Tamási Áron a Bolyai Egyetemen 1956 októberében. *Szabadság*, 2016. május 27., 10.

egyetem, a Képzőművészeti főiskola és a Protestáns teológia hallgatói is. A résztvevők között bizonytalannal lehetnek joghallgatók is. A minden szempontból felemelő, rendkívüli pillanatról Jordáky Lajos, a kar i. é. dékánja a következőket jegyezte fel: „a diákság ünnepelt, úgy ahogyan az utóbbi években senkit. Ez már tüntetés volt a magyar irodalom egysége mellett. Nagy diadalt arattunk.”⁵²

Az eseményt követően a Tamási Áron tiszteletére adott vacsorán részt vett az egyetem vezetősége, illetve Fogarasi József jogász tanár is, párttitkári minőségében.

Az 1956-os forradalom híre a rádióknak köszönhetően gyakorlatilag órákon belül ismertté vált Romániában, és Kolozsváron már október 24-én sor is került az első megmozdulásra a Képzőművészeti Főiskolán. A kolozsvári megmozdulásokat azonban elfojtották, az október 27-re tervezett közös román–magyar tüntetést megakadályozták. A közös utcai megmozdulás ötlete minden valószínűséggel a Babeş diákjaitól érkezett. Tervük szerint a bolyaisták haladtak volna az élén, akik azonban provokációtól tartva az egyetemi kollégiumokat (bentlakásokat) járva igyekeztek lebeszélni a magyar hallgatókat a tüntetésen való részvételtől.⁵³

Noha az egyetemi beszámolók óvakodnak attól, hogy konkrétan megnevezzék az eseményeket, megörökítik azt a tényt, hogy a karon a tanév első szemeszterében október végén és novemberben „a fegyelem laza volt. Ez abban nyilvánult meg, hogy valamivel csökkent az óralátogatás és a szeminári-

⁵² Uo.

⁵³ Stefano Bottoni (szerk.): *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2006, 25. Online: <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=564> [Letöltés ideje: 2016. június 6.]

umokra sokan nem készültek, előfordult néhány huligán cselekmény is”.⁵⁴

A kar javaslata alapján a tanév alatt nyolc fegyelmi büntetést alkalmaztak, ebből négy döntés vonatkozott kizárásra. Kizártak a hallgatók soraiból két diákot (Nagy Ferencet és Káél Józsefet) politikai huligán jellegű fegyelemsértés vétké miatt.

Annak ellenére, hogy valószínűleg 1956-os eseménnyel kapcsolatos kizárásuk, sajnos nem tudunk többet a konkrét tényállásról.

Ismerjük azonban a másik két diák kizárásának hátterét, mert ebben az ügyben a sértett hallgató az *Előre* napilaphoz fordult: a kar két diákot kizárással büntetett, mert a kollégiumban kártyáztak. Az olvasói levél beszámol arról, hogy a diáklklub már évek óta „elhalt”, mert a rádió elromlott, és noha a diákok anyagilag is fedezték volna a javítási költségek egy részét, senki sem gondoskodott az alkatrész kicseréléséről. A diákok érvelése szerint ily módon „szórakozási lehetőségeik korlátozódtak”, és ezért kártyáztak a diákkotthon szobájában.⁵⁵

Az 1956–57-es tanév kiemelkedő eseménye volt a kar történetében, hogy folyó évben elnyerte a diáktudományos körök országos konferenciájának megszervezési jogát, amely – a kari oktatók, különösen Csendes Zoltán prorektor és Gergely Jenő társult oktató, törvényszéki ülnök hathatós segítségével – köszönhetően – zökkenőmentesen zajlott le és ösztönzően hatott a diákságra. A rendezvényen ugyanis a legfontosabb romániai egyetemek diákjai, oktatói képviseltették magukat, és

⁵⁴ Beszámolók az 1956–57-es tanévről a Rectori Hivatal irattárában. SJAN Cluj Fond Univ. „Bolyai” I/36. sz. iratcsomó.

⁵⁵ Az *Előre* 1957. március 23-án intézett átiratot az olvasói levél következtében a Rectori Hivatalhoz.

a szakmai rendezvény mellett más kísérő- és kulturális programokat is szerveztek az ideérkezőknek.

A dékán kiemelte, hogy az Ifjúmunkás Szövetség (IMSZ) kari vezetősége lagymatag: „mindenről lemaradt, úgyszólván láthatatlan”, míg a Diákszövetséggel folyamatos az együttműködés, és a szakszervezeti csoport is összeült a szakmai gyakorlat tapasztalatait megtárgyalni.

A képzési program

A képzés időtartama

Emlékeztetnünk kell arra is, hogy mind az 1944–45-ös és az 1945–46-os tanévek csonka tanévek voltak, hiszen gyakorlatilag egyetlen szemeszterre korlátozódtak: 1944. szeptember 17-én megnyitották ugyan a város központi óvóhelyén a tanévet, de a Torda melletti szovjet tüzéség már lőtte Kolozsvárt, és a szórványos becsapódások miatt az oktatói és kutatói tevékenységet fel kellett függeszteni,⁵⁶ így a tanév reálisan csak 1944. december 1-jén indult meg újra.

Még rövidebb időtartamú volt az 1945–46-os tanév, amely az anyagi feltételek hiánya miatt csak 1946. február 11-én

⁵⁶ Murádin János Kristóf: A magyar egyetem működése Kolozsvárott 1944–45-ben. In: Kötél Emőke (szerk.): *A Tudomány Napja tiszteletére rendezett konferencia tanulmányaiból* 2010. november 29. Balassi Intézet, Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2010. http://www.masz.balassiintezet.hu/images/institutes/masz/2010_PHDTanulmanykotet.pdf [letöltés: 2016. június 6.]

kezdődött.⁵⁷ A beiratkozó diákok közül többen keresztfélévre iratkoztak be, vagy egyszerre tettek le több vizsgát is.

1945–1948 között a jogászképzés négy évet (nyolc félévet ölelt fel), míg az 1948-as tanügyi reform három évre csökkentette a tanulmányi idő hosszát. 1953-tól a képzés időtartama visszaállt a négyéves ciklusra, az 1953–54-es tanévben pedig beiktattak egy különbözeti évet azon negyedévesek számára, akik a főiskolai képzés keretén belül végezték a tanulmányaikat.

A képzési program tartalma

Mielőtt a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának oktatói a képzési program legelső verzióját összeállították volna, 1945 áprilisában a Rectori Hivatal felszólítást küldött a dékáni hivataloknak, hogy szerezzék be a kolozsvár-nagyszebeni, illetve valamely másik romániai egyetem kari tanulmányi szabályzatát, és az egyetemen addig érvényes és a két román tanulmányi szabályzat felhasználásával állítsák össze a vonatkozó felsőoktatási törvény rendelkezéseivel összhangban álló szabályzat-tervezetet.

Feltételezéseink szerint a Jog- és Államtudományi Kar a bukaresti és/vagy a jászvásári egyetemen zajló jogászképzés tanterveit vehette alapul a kolozsvár-nagyszebeni mellett, ugyanis egyetemi szintű, rangos jogászképzés ezen a két egyetemen folyt, a Közgazdaságtudományi Kar esetében pedig – amint forrásaink mutatják – ehhez a két egyetemhez fordultak.

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának tanulmányi és vizsgarendre vonatko-

⁵⁷ *Világosság*, 1946. február 12.

zó, 1945-ben összeállított szabályzata⁵⁸ szerint a tanulmányok két célra irányulnak: a szakképesítés és a doktorátus megszerzésére. A közgazdaságtudományi osztálytól eltérően, a jogtudományi osztályban a szakképesítés és a doktorátus egységes volt: jogtudományi szakképesítés, illetve jogtudományi doktorátus. A szakképesítő oklevél megszerzésének a feltételei az alábbiak voltak: a kötelező előadások hallgatása, a kötelező gyakorlatokon való részvétel és a meghatározott szemináriumi kötelezettségek teljesítése, illetve a négy szakképesítő vizsga valamennyi tárgyából sikeres részvizsga és kollokvium teljesítése.

A jogtudományi szakképesítés megszerzése négy beszámítható tanévet jelentett, a „társosztály szakképesítettjei” (a közgazdaság-tudományi osztály végzettjei) számára pedig két évet, melynek különleges tanulmányi rendjét a kari ülés volt hivatott megállapítani.

A tanév végén került sor a szakképesítő vizsgákra. Az első évben a jogászok és a közgazdászok képzése egységes volt,⁵⁹ az év végén azonban a szakképesítő vizsga más-más tantárgyakat tartalmazott a jogtudományi osztály, illetve a közgazdaság-tudományi osztály hallgatói számára. A II., III. és IV. év végi jogtudományi szakképesítő vizsgákhoz két tárgycsoport vizsgáinak sikeres abszolválására volt szükség: az első

58 *Ideiglenes szabályzat a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának tanulmányi és vizsgarendjéről.* (Kivonat a Jog- és Közgazdaságtudományi Kar 1946. október 30-án tartott első rendes ülésének jegyzőkönyvéből). Kiadja a Gloria Könyvnyomda, 1945.

59 A rendelkezésre álló évkönyvek alapján az 1945–46-os év volt a kivétel, amikor már 1. évfolyamtól elkülönült egymástól a két szak.

csoportba tartoztak a (tételes) jogi szaktantárgyak, a második csoportba pedig az elméleti és gazdasági tantárgyak.⁶⁰

A jogtudományi szakképesítő vizsgákkal egyidejűleg a hallgatóknak román nyelvű tételes jogi gyakorlatokból is kollokviumot kellett tenni.

Mind az 1945–46, mind az 1946–47-es tanév átmeneti tanrenddel működött. A tanulmányi és vizsgaszabályzat ennek ellenére igyekezett valamennyi problémás kérdést tárgyalni és lehetőleg átlátható rendszert biztosítani a diákok számára. Külön rész vonatkozott a más egyetemen vagy főiskolán megkezdett tanulmányokat kiegészítő rész- és szakképesítő vizsgákra, és külön pontban, részletesen tárgyalta azoknak a diákoknak a helyzetét is, akik a tanulmányaikat a kolozsvári volt Ferenc József Tudományegyetem Jog- és Államtudományi, illetve Közgazdaságtudományi Karán kezdték el. Azonban a Szabályzat kitért azokra a hallgatókra is, akik a magyar tanulmányi rendszer szerint, de nem a kolozsvári volt Ferenc József Tudományegyetemen kezdték meg tanulmányaikat, felvázolva a tanulmányi időre és a követelményrendszerre vonatkozó tudnivalókat.

Az utolsó szakképesítő vizsga általános minőségének („jelesen megfelelt”, „jól megfelelt” és „elégségesen megfelelt”) rögzítése, illetve a vonatkozó jegyzőkönyv lezárása után került sor az összefoglaló jegyzőkönyv felvételére, mely a jelöltnek a szakképesítésre való alkalmasságát állapította meg.

A négyéves tanmenet szabályszerű elvégzése, a szakképesítő vizsgák sikeres letétele, illetve a szemináriumi kötelezettségek teljesítése után a jelölt megkapta a szakjának megfelelő

60 Azt is meg kell jegyeznünk, hogy hasonlóképpen zajlott a közgazdászok szakképesítése is (azaz a szakképesítő vizsga tárgyai között az egyik csoport jogtudományi tárgyakat ölelt fel).

képesítő oklevelét, mely – esetünkben – a jogtudományokban szerzett „kitűnő képzettségét”, „jeles képzettségét” vagy „képzettségét” tanúsította. Kiemelkedő eredmények esetén az oklevél minősítése lehetett kitűnő („magna cum laude”) vagy jeles („cum laude”).

A Szabályzat tárgyalja a jogtudományi doktori fokozat megszerzésének feltételrendszerét is. A jogtudományi doktori képzésre a belföldi jogi karok szakképesítésével rendelkező jelentkezők, illetve az ezzel egyenértékűnek elismert külföldi oklevél birtokosai jelentkezhettek.⁶¹ A doktori fokozat elnyerésének előfeltétele volt a megfelelő szakképesítő oklevél megszerzése, ezt követően pedig a doktorátusi évfolyam meghallgatása és a kötelező szemináriumi munkák teljesítése, a megfelelő doktori értekezés benyújtása és annak sikeres szövegi megvédése, illetve a doktori szigorlat sikeres letétele.

A kolozsvári román tanítási nyelvű egyetem tantervéhez való közelítés érdekében két tantárgy került be a tantervbe: a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi törvényhozás (ezt Constantin Petrescu-Ercea professzor tartotta: *Legislația agrară-minieră și industrială*, és a doktori tanulmányok, a politikai-gazdasági doktori végzettség megszerzésének is feltétele volt az egyetemen)⁶² és a munkajogi törvényhozás (ezt a tárgyat Liviu A. Lazăr / Lazar Líviusz már a két világháború között oktatta *Legislație industrială* címmel).

A tanterv kidolgozásakor az oktatói közösség nagy hangsúlyt fektetett a román jogi szakterminológia elsajátítására. Ez

61 A jogtudományi szakképesítéssel rendelkezők beiratkozhattak a közgazdaság- és államtudományi doktorátusra is.

62 Universitatea din Cluj „Regele Ferdinand I” Sibiu, Facultatea de Drept. *Programa sumară și Orariul cursurilor și lucrărilor de seminar pe anul universitar 1944–1945*. Sibiu, 1945.

már a tanrend kidolgozásakor megjelent, az alábbi megfogalmazásban: *a Kar joghallgatói számára a román jogi műnyelv elsajátítása céljából mind a négy évfolyamon heti 4 órában román nyelven tételes jogi gyakorlatokat fog tartani s e gyakorlatokon való részvételt a Kar minden hallgatója részére kötelezővé teszi*.⁶³

A következőkben dokumentumértéke miatt egészében közöljük a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán belül működő Jogtudományi Osztály első tanrendjét.⁶⁴

I. évfolyam: római jog (heti 5 óra); jogtörténet (heti 4 óra); alkotmánytan és alkotmányjog (heti 3 óra); magánjogi alapismeretek (heti 2 óra); statisztika (heti 3 óra); tételes jogi gyakorlatok román nyelven (heti 4 óra), illetve bölcsészettankari tantárgyak⁶⁵ (heti 4 óra), valamint szemináriumi gyakorla-

63 A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar 1945. évi november hó 21. napján tartott II. rendes ülésének jegyzőkönyvi kivonata. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”, I/3. sz. iratcsomó.

64 Érdemes megjegyeznünk, hogy a – kötelező érvényű – tanrend első mondata gyakorlatilag a volt Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán megkezdett tanulmányokat legitimizálja („Tekintettel a volt Kolozsvári Magyar Tudományegyetem Jog- és Államtudományi Karán megkezdett tanulmányokra, a joghallgatók tantárgybeosztása a következő...”)

65 A bölcsészeti tantárgyak a következők voltak: logika (heti 2 óra); bölcsélet és történelem (heti 2 óra); a XX. század bölcsélete (heti 1 óra), illetve bevezetés a történettudományba (heti 1 óra). A bölcsészeti tantárgyak – mai kifejezéssel – opcionális tantárgynak minősültek, úgy kellett választani, hogy összesen heti 4 órát tegyenek ki. Lehetséges volt a közgazdaságtudományi osztály tárgyai közül a Számvitel I diszciplínát is felvenni (heti 2 óra).

tok, amelyek a következő diszciplínákat fedték le: jogtörténeti gyakorlatok (heti 2 óra); magánjogi praktikum (heti 2 óra) és statisztikai gyakorlatok a társadalmi és gazdasági statisztika köréből (heti 2 óra).

II. évfolyam: alkotmánytan és alkotmányjog (heti 3 óra); közigazgatástan és közigazgatási jog (heti 3 óra); büntetőjog és büntető törvénykezési jog (heti 3 óra); magánjog (heti 3 óra); kriminológia (heti 1 óra); társadalom- és gazdaságtörténet (heti 2 óra); közgazdaságtan (heti 3 óra); munkajogi törvényhozás (heti 2 óra); tételes jogi gyakorlatok román nyelven (heti 4 óra); újkor története (heti 4 óra) és szemináriumi gyakorlatok, amelyek a következő diszciplínákat fedték le: közigazgatási praktikum (heti 2 óra); magánjogi praktikum (heti 2 óra); közgazdaságtani és gazdaságpolitikai szeminárium (heti 2 óra) és munkajogi szeminárium (heti 1 óra). A szemináriumi gyakorlatok közül csak a magánjogi praktikum volt kötelező a diákokra nézve, de legalább még egy tantárgy felvételét javasolták. Másodéven is lehetőség volt arra, hogy a diák a közgazdaság-tudományi osztály ajánlatából is felvegyen fakultatív tárgyakat.⁶⁶

III. évfolyam: közigazgatástan és közigazgatási jog (heti 3 óra); pénzügytan és pénzügyi jog (heti 3 óra); büntetőjog és büntető törvénykezési jog (heti 3 óra); polgári törvénykezési jog (heti 3 óra); magánjog (heti 3 óra); összehasonlító magánjog (heti 3 óra); kereskedelmi és váltójog (heti 4 óra); társadalomtan (heti 2 óra); gazdaságpolitika (heti 2 óra); tételes jogi gyakorlatok román nyelven (heti 4 óra) és szemináriumi gyakorlatok, amelyek a következő diszciplínákat fedték le: pénz-

⁶⁶ Konkrétan a gazdasági földrajz (heti 3 óra), a gazdasági statisztika (heti 2 óra) és a szövetkezeti politika (heti 2 óra) felvételére nyílt lehetőség.

ügyi praktikum (heti 1 óra); magánjogi szeminárium (heti 2 óra); kereskedelmi jogi szeminárium (heti 2 óra); társadalomtani és társadalompolitikai szeminárium (heti 2 óra). A szemináriumi gyakorlatok közül a pénzügyi praktikum felvétele volt kötelező, mellette egy másik tantárgy felvétele pedig javasolt.

IV. évfolyam: jogbölcselet (heti 2 óra);⁶⁷ általános államjog (heti 1 óra); közigazgatástan és közigazgatási jog (heti 3 óra); pénzügytan és pénzügyi jog (heti 3 óra); nemzetközi közjog (heti 2 óra); nemzetközi magánjog (heti 2 óra); magánjog – román nyelven (heti 3 óra); összehasonlító magánjog (heti 3 óra); kereskedelmi és váltójog (heti 4 óra); társadalompolitika (heti 2 óra); mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi törvényhozás (heti 2 óra); tételes jogi gyakorlatok román nyelven (heti 4 óra), illetve szemináriumi gyakorlatok, amelyek az alábbi tantárgyakat fedték le: általános államjogi szeminárium (heti 1 óra); pénzügyjogi praktikum (heti 1 óra); nemzetközi jogi szeminárium (heti 2 óra); magánjogi szeminárium (heti 2 óra), társadalomtani és társadalompolitikai szeminárium (heti 2 óra). A szemináriumi gyakorlatok közül a magánjogi szeminárium kötelező, egy szabadon választható felvétele pedig ajánlott volt.⁶⁸

⁶⁷ A jogbölcselet és a nemzetközi közjog előadások felvétele nem volt kötelező abban az esetben, ha az előző évfolyamok felvett tárgyai között szerepeltek (ebben az esetben azonban a kötelező 2 órás szeminárium mellett a nemzetközi jog szemináriumon való részvétel vált kötelezővé).

⁶⁸ A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem tanrendje az 1945–46. tanévre. Kolozsvár 1945, 1–16. A kolozsvári Egyetemi Könyvtárban megtalálható még az 1946–47-es és az 1947–48-as tanévre szóló tanrend is, illetve az Ideiglenes szabályzat a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának tanulmányi és vizsgarendjéről. Kolozsvár, 1946.

Az első tanrend közlése nem volt öncélú részünkről, mert ez a tanterv mind a kor követelményei, mind a mai szemmel vett jogtudomány szempontjából megalapozott volt, tartalmazta azokat az alapjogi tárgyakat, amelyek nélkül elképzelhetetlen a jogászképzés. A tantárgylistá, az évfolyamokra történő lebontás, az elméleti és gyakorlati rész közötti súlyozott felosztás, illetve az általános műveltségi (társadalom- és bölcsész tudományi) tantárgyak jelenléte átgondolt és igényességre törekvő. Az ideológiailag meghatározott tantárgyak csak az 1947–48-as tanévtől kerülnek be a joghallgatók tantervébe: ekkor tűnnek fel az olyan tantárgyak, mint a marxizmus, a marxizmus közgazdaság-tudományi alapjai.

Összehasonlítás képpen álljon itt egy tanterv az 1953–54-es tanévből (amikor a képzés újból egyetemi szintre emelkedett és a tanulmányi idő is visszaállt négy évre), amikor a diákok a következő kötelező tantárgyakat tanulták: a marxizmus-leninizmus alapjai; dialektikus materializmus; politikai közgazdaságtan; szovjet jog; az állam és a jog bölcselete és története; a Román Népköztársaság állam- és jogtörténete; a Román Népköztársaság államjoga; a burzsoá államok joga; közigazgatási jog; nemzetközi közjog; polgárjog (beleértve a családjogot is); római jog; polgári perrendtartás; telekkönyvi jog és a termelőszövetkezetek jogi helyzete; munkajog; nemzetközi magánjog; büntetőjog; büntető perrendtartás; törvényszéki orvostan; kriminálpszichológia; könyvelési alapelvek; pénzügyi jog; kriminalisztika; az RNK igazságszolgáltatási rendszere, igazságügyi statisztika. Az általános műveltségi tantárgy a logika volt, a kötelező idegen nyelv pedig az orosz. A választható tantárgyak között az államtudomány és közigazgatási jog, a polgárjog és polgári eljárásjog, illetve a büntetőjog és büntető

eljárásjog speciális kollégiumok szerepeltek. A fakultatív tantárgyak között szerepelt a nemzetközi kapcsolatok története, a népi demokratikus államok államszervezési joga, a népi demokratikus államok büntetőjoga, illetve a Román Népköztársaság nemzeti gazdaságának története.⁶⁹

Említettük, hogy a főiskolai képzést követően az egyetemi IV. éves diákok számára különbözőzeti tantárgyak voltak előírva az 1953–54-es tanévben, nevezetesen: dialektikus és történelmi materializmus; büntető perrendtartás; polgári perrendtartás; munkajog; telekkönyvi jog és a termelőszövetkezetek joga; nemzetközi magánjog; törvényszéki orvostan és kriminalisztika.

Látható tehát, hogy az alapjogi, illetve speciális jogi tárgyak mellett nagy számban szerepeltek ideológiai tantárgyak, illetve olyan jogi diszciplínák, melyek nyilvánvalóan tendenciózus szándékkal kerültek a tantervbe, azzal a céllal, hogy a szovjet szocialista jog (és az ennek mintáját követő nemzeti jog) „felsőbbrendűségét” hirdessék.

Az ideológiai meghatározottságú tantárgyak súlyozottan szerepeltek az államvizsgán is, amely három részből épült fel: a marxizmus-leninizmus alapjai című tantárgyból, az állam- és jogbölcsélet tantárgyból, illetve egy választható szaktantárgyból.

Ez a tanterv még az '50-es évek elejéhez képest is némi visszalépést jelentett, hiszen egy, az 1950. február 2-án tárgyalt minisztériumi leirat négy tantárgyat irányzott elő államvizsgára: a marxizmus-leninizmus alapjait, a szaktárgyat (melyhez a szakdolgozat kapcsolódik), a szaktárgyhoz kapcsolódó

69 Az 1953–54-es tanévre érvényes tanterv a Jog- és Közgazdaságtudományi Kar irattárában. SJAN Fond Univ. „Bolyai”, III/174. sz. iratcsomó.

rokon tárgyat, illetve a pedagógiai vizsgát azok számára, akik a tanügyben kívánnak dolgozni.⁷⁰

A szakmai gyakorlat a képzés integráns részét jelentette, a III. és IV. éves diákokat az igazságszolgáltatás különböző szerveihez osztották be: a városi és megyei törvényszékekhez, illetve az ügyészségre. Minisztériumi leirat közölte, hogy melyik intézmény hány diákot fogad és az Oktatási Minisztérium a diákokat többnyire három helyszínre: Marosvásárhelyre, Sepsiszentgyörgyre és Csíkszeredába osztotta be. A témában történt több levélváltásból⁷¹ kiderül, hogy a bukaresti illetékesek elsősorban nyelvi alapon döntöttek. Részben a diákok nyelvi tudásának javítása, illetve több intézménnyel való kapcsolat kialakítása lehetett a célja annak, hogy a kari vezetők más elosztást és további helyszíneket kértek, így igényeltek helyeket pl. Brassóban, Nagyváradon, Nagykárolyban. Esetenként a diákok egészségi állapotára hivatkozva kérték, hogy lakóhelyükön végezhessek a szakmai gyakorlatot (így lehetett megpróbálkozni például azzal, hogy Kolozsvárt maradjanak).

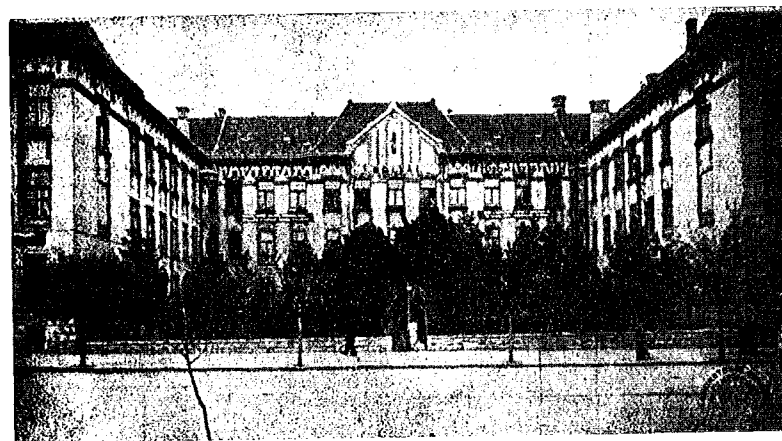
A tanszéki ülések jegyzőkönyveiből azonban kiderül, hogy más oka is volt annak, hogy a diákokat több helyszínen próbálták „elszórni”, ugyanis a törvényszékek és ügyészségek munkája év végén, amikor a diákokat kellett szakmai gyakorlatra fogadni, gyakran feltorlódott, és ezért nem mindig tudtak érdemben foglalkozni velük.

⁷⁰ Minisztériumi leiratok a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Rektori Hivatalának irattárában 1949–1950. SJAN Fond Univ. „Bolyai”, I/10. sz. iratcsomó.

⁷¹ Pl. Az 1956–57-es tanévről szóló beszámoló a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Rektori Hivatalának irattárában. SJAN Fond Univ. „Bolyai”, I/36. sz. iratcsomó.

*A Bolyai Tudományegyetem központi épülete,
a sétatéri De Gerando / Regina Maria egykori leányiskola épülete*

*A Bolyai Tudományegyetem 2. számú épülete 1948 után,
a Marianum (volt róm. kat. leánynevelő intézet) épülete*

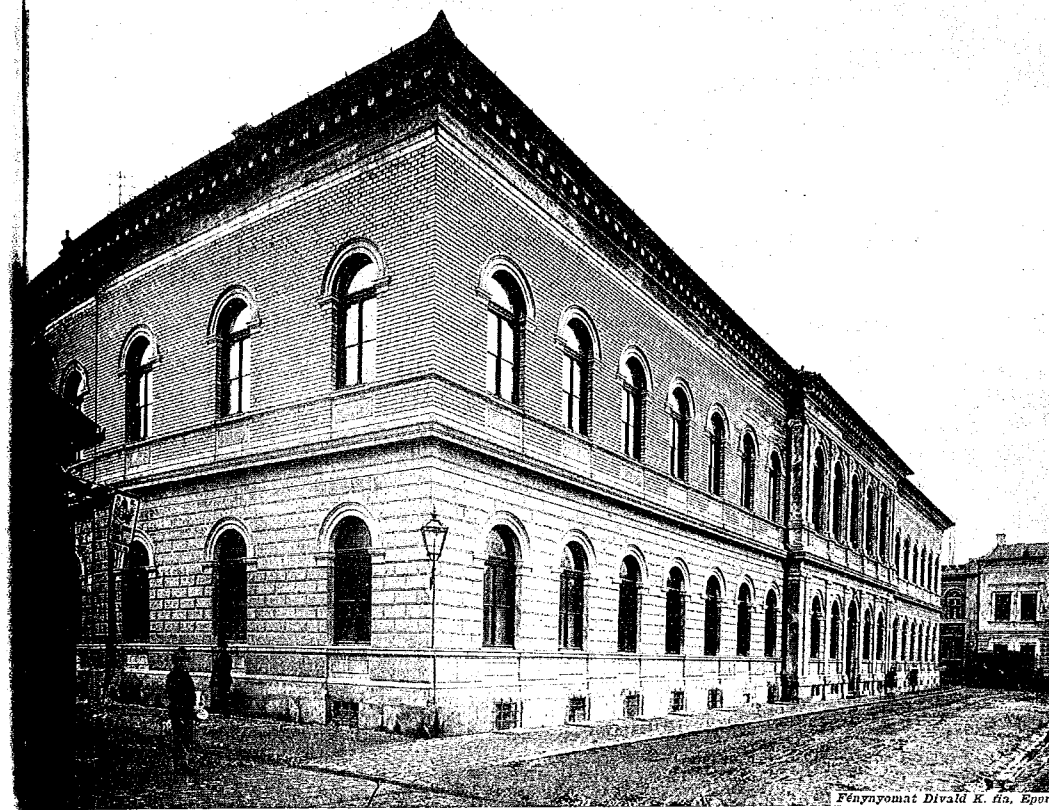
A képzés anyagi feltételei

A kar székhelye

Fontosnak tartjuk megemlíteni, hogy a jog szak a Bolyai Tudományegyetem megindulásának pillanatától rendelkezett székhellyel, az oktatási és kutatási munkát lehetővé tevő infrastruktúrával. Holott az Orvostudományi Karnak gyakorlatilag a semmiből kellett megteremtenie teljes infrastruktúráját, amely már nem is Kolozsvárott, hanem Marosvásárhelyen vált csak lehetővé, vagy hogy a Természettudományi Kar esetében a tudományos gyűjtemények helyzetének tisztázatlansága az- zal fenyegetett, hogy meg sem kezdhetik a tanévet. De nem volt sokkal jobb helyzetben a Bölcsészettudományi Kar sem, mivel a kijelölt helyszín (a sétatéri Regina Maria – egykori De Gerando – líceum épülete) teljes felújításra szorult, a tanévet gyakorlatilag félkész állapotban kezdték meg.

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Kara megalakulásának első évében a Bástyá (jelenleg Constantin Daicoviciu) utca 15. szám alatti ingatlanban kezdte meg az oktatói és kutatói munkát, ezt a Nemzetnevelési Minisztérium 1945. július 10-én kelt 169411. sz. határozata tette lehetővé.⁷² Míg a társintézmény (a közgazdaság-tudományi szakosztály) „házon belül” volt, hiszen itt működött 1940–1944 között a Ferenc József Tudományegyetem Közgazdaság-

⁷² A Nemzetnevelésügyi Minisztériumnak a Magyar Tudományegyetemmel kapcsolatos határozatai. Bukarest, 1945. július 16. [C]. In: *Erdély magyar egyeteme 1944–1949*, II. kötet, Custos & Mentor, Marosvásárhely, 1998, 96.

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Kara Bástyá utcai (ma Constantin Daicoviciu utca) épületének homlokzata

tudományi Kara,⁷³ a jogtudományi osztálynak az új helyszínre való átköltözés is megnehezítette némileg az amúgy sem könnyű kezdést. A Magyar Tudományegyetemet ideiglenesen vezető testület, a Hármaskör Bizottság eredetileg a két szakosztályt két külön helyszínen helyezte el, ennek értelmében június 10-i feljegyzésében a magyar tannyelvű egyetem központi épületében jelölte ki a jogi szekció székhelyét.⁷⁴ Az átköltözés gyakorlatban úgy történt, hogy Demeter János 1945. július 18-án átiratot küldött a Közgazdaságtudományi Kar Dékán Hivatalához, hogy legalább hat megfelelő helyiségből álló özszeffüggő részt ürítsenek ki, és három nappal később a Jog- és Államtudományi Kar addigi székhelyéről (a Farkas utcai központi egyetemi épületből) több mint húsz széket és két hosszú fapadot átvitetett az új helyszínre.⁷⁵

Azonban még az Aurel Potop miniszter által aláírt határozat sem jelentett bizonyosságot arra nézve, hogy a Bástyai utcai épületben maradhatnak és az eredetileg kikötött egy év (az 1945–46-os tanév) lejárta után is folytathatják itt a munkát, mert ugyanebben az időben a minisztérium felszólította a Brassóban működő román tannyelvű kereskedelmi akadé-

miát, hogy térjen vissza Kolozsvárra, és az ingatlant vissza is telekelték a város tulajdonából az akadémia nevére.⁷⁶

Ez a kérdés gyakorlatilag úgy simult el, hogy végül az átszervezés után a román tannyelvű kereskedelmi akadémia számára Brassót jelölték ki székhelyül, így a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Kara végül 1954-ig működhetett ebben az épületben.

1951 őszén, mint már említettük, kormányintézkedéssel létrehozták a Bolyai és a Babeş egyetemek vonatkozó fakultásainak egyesítésével a Jog- és Közgazdaságtudományi Főiskolát. Ez az új intézmény két helyszínen működött: a Bástyai utcai épületben, illetve a Babeş Tudományegyetem használatában levő Király (jelenleg: I. C. Brătianu) utcai Tholdalagi-Korda-palotában. Ez utóbbi épületben a megfelelő előadótermek hiánya miatt nem folyt oktatótevékenység, hanem csak néhány összevont jogi tanszék kapott helyet.⁷⁷

1954-ben a Köznevelési Minisztérium felszólította a Jog- és Közgazdaságtudományi Kart, hogy épületét teljes berendezésével adja át a kolozsvári Mechanikai Intézetből Politechnikummá bővülő műegyetemi képzés számára. Ekkor a magyar nyelvű jogászképzés is a Marianum épületében talált otthonra (a II. emeleten), osztozva a már itt működő három fakultás

73 1887-es megépítésétől fogva az épület ténylegesen mindig is a felsőfokú kereskedelmi képzés szolgálatában állt: 1887–1918 között itt működött a kolozsvári magyar tannyelvű Kereskedelmi Akadémia, majd 1920 után a román tannyelvű kereskedelmi akadémia (Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale).

74 A Magyar Tudományegyetem Hármaskör Bizottságának javaslatai az intézetek elhelyezésére. Bukarest, 1945. június 10. In: *Erdély magyar egyeteme 1944–1949*, II. kötet, Custos & Mentor, Marosvásárhely, 1998, 55., 61.

75 A Jog- és Közgazdaságtudomány irattára. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”, III/150. sz. iratcsomó.

76 Feljegyzés a volt Ferenc József Tudományegyetem épületeinek átadásáról és az újonnan létrehozott egyetem karainak elhelyezéséről. Kolozsvár, 1945. június 25. In: *Erdély magyar egyeteme 1944–1949*. Custos & Mentor, Marosvásárhely 1998, 75; illetve Gîdiu Valeria: *Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale Cluj-Brașov 1920–1950*. Cluj-Napoca, 2012, 85.

77 Kerekes Jenő: Jogász- és közgazdász-képzés a Bolyai Tudományegyetemen. In: Veress Károly (szerk.): *Egyetem az idő sodrásában*. A Bolyai Társaság szervezésében tartott Bolyai Egyetem Emlékonferencia előadásai. Egyetemi Műhely Kiadó, 2005, 51–52.

akut helyhiányában és szűkösségében. A 17 tantestületi tagnak, akinek állandó munkahelye az egyetemen volt, mindössze három szoba jutott, a Bástyá utcából áthozott könyvtári anyag nagy része a pincében maradt, és feldolgozása munkaerő hiányában el is akadt.

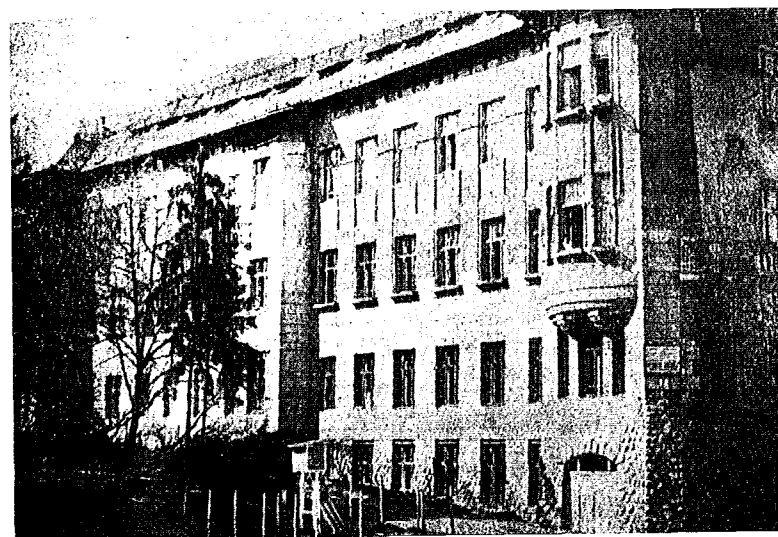
1958-ban megint csak költöznie kellett a karnak, ekkor a Bolyai Tudományegyetem központi épületébe, a sétatéri De Gerando / Regina Maria épületbe, tantermei, oktatói irodái és könyvtára itt működtek tovább az 1959-es egyesítés után is.

Diákotthonok

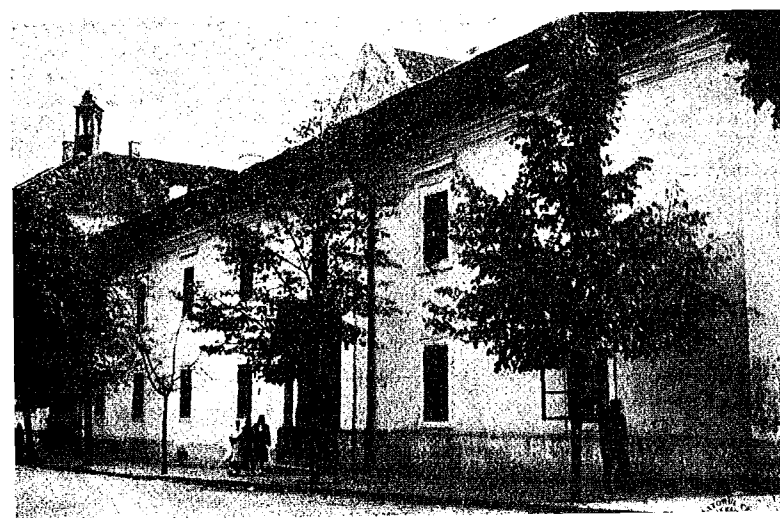
A Bolyai Egyetem indulásakor a diákbentlakások helyzete kilátástalan volt. Kolozsváron az 1945–1946-os tanévben beiratkozott hallgatók számára egy 150 férőhelyes egyházi férfi (a római katolikus egyház Egyetem utcai ún. Szentjóska bentlakása) és egy 100 férőhelyes, ugyancsak egyházi jellegű bentlakás (a Horea úti Református Szeretetház) állt a diákok rendelkezésére.⁷⁸

Noha idővel a helyzet valamelyest javult és a bentlakásokat felújították, a kollégiumi elhelyezés csak kevés diák számára adatott meg és nagy része kintlakó volt. A bentlakások száma némileg növekedett az 1948-as államosítás után: a Marianum épületében kialakították az Ocskó Teréz női bentlakást, mely 400 férőhelyes volt, az Egyetem utcai, Józsa Béla névre keresztelt fiúbentlakás 290 személyre biztosított szállást, a munkás-

⁷⁸ Ismeretlen szerző helyzetjelentése a Bolyai Tudományegyetem 1946. tavaszi helyzetéről. Kolozsvár [?], 1946 május [?]. In: *Erdély magyar egyeteme 1944–1949*, II. kötet, Custos & Mentor, Marosvásárhely, 1998, 203.

*Az Ocskó Teréz női bentlakás épülete
(a Marianum épületének hátsó szárnya)*

*A Józsa Béla férfibentlakás épülete 1948 után
(a kolozsvári volt piarista rendház épülete)*

fakultás férfihallgatói számára pedig további 71 helyet bocsátottak rendelkezésre.⁷⁹

Az 1951–53 közötti időszakban, amikor a jogi képzés a Bolyairól leválasztva működött, nem kapott saját bentlakást, ezért a Bolyai Tudományegyetem úgy döntött, hogy saját keretéből 130 férőhelyet elkülönít ez utóbbi diákok számára.

A Józsa Béla otthon keretén belül működött a diákasztal is, ide jártak a kintlakók is étkezni.

A Bolyai Egyetemen egyetlen diákklub működött az 1956–57-es tanév kezdetéig. A klubot a diákszakszervezet, majd az egyesített szakszervezet irányította több-kevesebb sikerrel. Itt nyílt lehetőség a diákok számára kultúrelőadások megtekintésére, zenehallgatásra, összejövetelekre. A szerény keretek között működő klubban újságok, folyóiratok, társasjátékok (sakk) és rádió állt a diákok rendelkezésére, de a rádió többnyire nem működött valamelyik alkatrész hiánya miatt.

Az 1956–57-es tanévtől a központi klub mellett a Józsa Béla fiúotthonban és az Ocskó Teréz leányotthonban is kialakítottak tereket a diákok kulturált szórakozása érdekében, a központi klubba pedig egy zongora is került.⁸⁰

Az egyetem mellett működő különféle csoportokban a joghallgatók is részt vettek, elsősorban a sportcsapatban (általában 4–5 joghallgató) és az énekkarban (általában 3–4 joghallgató), de a kultúrcsoport résztvevői között is találunk joghallgatókat.

⁷⁹ Beszámolók az 1948–49, 1952–53 és 1949–53 közötti egyetemi tevékenységről a Rectori Hivatal irattárában. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai” I/13. sz. iratcsomó.

⁸⁰ Beszámolók az 1956–57-es tanévről a Rectori Hivatal irattárában. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai” I/36. sz. iratcsomó.

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának oktatói

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának oktatói közül több név – különösen a kezdeti időszakhoz kapcsolódóan – nemcsak szakmai körökben, hanem a szélesebb közönség előtt is ismert napjainkban, mégis fontosnak tartjuk, hogy külön fejezet keretében mutassuk be ennek az oktatói-nevelői, szellemi műhelynek a fenntartóit.

Előrebocsátanánk, hogy az alábbi felsorolásba elsősorban azokat a személyeket válogattuk be, akik jogi alap- és szaktantárgyakat tanítottak, ezért nem szerepelnek a társadalomtudományi vagy a közgazdaságtudományi, az ideológiai tantárgyakat oktatók nevei. Az egyes közéleti szerepet is vállaló vagy más okból exponáltabb személyiségek mai megítélése ellentmondásos. Egyes esetekben a rendelkezésre álló források hiányossága csak rendkívül vázlatos portré felrajzolását teszi lehetővé. Azt is meg kell jegyeznünk, hogy a Bolyai Tudományegyetemen jogot oktató tanárok (kinevezett vagy helyettes, betanító tanárok, szemináriumvezetők, tanársegédek, gyakornokok, tudományos kutatók) pontos kimutatását mind ez ideig nem sikerült megvalósítani, ugyanis a különböző forrásokban eltérő adatok szerepelnek. Mégis, minél árnyaltabb képre törekedve, nemcsak a címzetes, kinevezéssel rendelkező oktatókra vonatkozó anyagokat próbáltuk feltárni, hanem a helyettes, meghívott előadókra, szemináriumvezetőkre, tanársegédekre stb. vonatkozó közléseket is igyekeztünk beépíteni ebbe a tanulmányba.

Hogy valamennyire tagoltabbá tegyük ezt a részt, az oktatók bemutatását három alfejezetre bontottuk: az 1945 előtt kinevezett és 1945 után is tevékeny oktatók, az 1945 után a

jogászképzésben szerepet vállalók, illetve a harmadik alfejezetbe csoportosítottuk azokat az oktatókat, akik diplomájukat már a Bolyai Tudományegyetemen szerezték, és már *Bolyai alumni* státusban kerültek be az oktatásba.

1. A magyarországi vendégprofesszorok (1944–1948)

Mint említettük, a Bolyai Tudományegyetem oktatói és tudományos munkásságának értékelésekor látnunk kell azt a szellemi folytonosságot, amely az 1944–1945-ös tanév, illetve tágabban az 1940–1944 közötti egyetemi oktatás és tudományos kutatómunka között fennáll.

Konkrétan arra gondolunk itt, hogy noha az 1940–44 között fennálló Jog- és Államtudományi, illetve Közgazdaságtudományi Kar tanszemélyzete közül kevesen folytatták vagy folytathatták munkájukat az 1945–1946-os tanévtől az új intézményi keretek között, szűklátókörűségről tenne bizonytságot, ha nem ismernénk fel, hogy munkájuk eredménye még több felsőbb évfolyam „kifutásáig”, azaz még legalább az elkövetkező három évben is érezhető.

Emellett meglátásunk szerint az a hat személyből álló „nukleusz”, amely azokat az 1940-ben Kolozsvárra kinevezett jogász és közgazdász oktatókat tömörítette, akik 1945 után is a kolozsvári egyetemen maradtak (Buza László, Bónis György, Tury Sándor Kornél jogászprofesszorok, illetve Kislégyi Nagy Dénes, Sövényházy Ferenc és Rajthy Tivadar közgazdász professzorok), sikerrel hagyományozta át szakmai tudását és tapasztalatát a mellettük felálló új oktatói közösségnek, valamennyire csökkentve ezáltal a nehéz körülmények között végrehajtott intézmény(újra)alapítás nehézségeit.

Történeti kontextusba helyezve az oktatói közösség felállását, 1940. október 20-ig kell visszatekintenünk, ekkor közölte ugyanis a *Budapesti Közlöny* a Szegedről Kolozsvárra visszatért egyetem Jog- és Államtudományi Karának személyi állományát: egyrészt szegedi oktatókat erősített meg nyilvános rendkívüli egyetemi tanári státusban (Buza Lászlót a nemzetközi jog, Balás P. Elemért a polgári és büntető törvénykezési eljárásjog, Csekey Istvánt a közjog, Heller Eriket a büntetőjog, Horváth Barnát a jogbölcselet, Személyi Kálmánt a római jog, Túry Sándor Kornélt pedig a kereskedelmi és váltójog tanszékére), másrészt különböző más intézmények oktatóit, szakembereit nevezte ki rendes vagy rendkívüli nyilvános egyetemi tanári státusba (Bónis Györgyöt az alkotmány- és jogtörténet, Boér Eleket és Martonyi Jánost a közgazdaságtan és pénzügy, Scheffler Jánost az egyházjog, Schneller Károlyt a statisztika, Szász Istvánt a magyar magánjog, Székely Istvánt pedig a magyar magánjog, különös tekintettel az erdélyi jogfejlődés tanszékére).⁸¹ Ugyanekkor nevezték ki a Közgazdaságtudományi Kar oktatóit is, akik közül többen a jogászképzésben is részt vettek különféle szaktantárgyak oktatása által.

Ehhez az eredetileg kinevezett oktatói közösséghez később más, magyarországi és erdélyi oktatók is csatlakoztak, és mind az oktatói-nevelői munka, mind a tudományos kutatás magas színvonalon folyt. 1944 őszén azonban a front közeledésének, a szovjet csapatok bevonulásának híre, különböző egymásnak ellentmondó hírek terjesztése azt eredményezte, hogy a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem nyolcvan fön felüli tanszemélyzetéből 66 személy elmenekült, és így az

81 1945-ben az öt évvel korábban kinevezett tanárok számára a magyar állam biztosította az új oktatói állásba való átvételüket (a Kolozsvárra kinevezett oktatók nagy része visszatért Szegedre).

intézmény működtetése néhány tanár rendkívüli kiállítására hagyakozott.

Jogászprofesszorok

Buza László (Sárospatak, 1885 – Budapest, 1969) minden szempontból kulcsfontosságú személyiségnek minősül, mind az 1940–44, mind az 1944–45, sőt, az 1945–48 közötti időszak szempontjából is, akinek a szakmai tudása, nemzetközi szinten elismert szaktekintélye és emberi kiállása döntő módon járult hozzá, hogy a régi-új egyetemen a képzés a lehetőségekhez képest zökkenőmentesen folytatódjék, az igény szint és a szakmai kritériumok csorbitása nélkül.

Buza neve azért is vált emblematikussá a kolozsvári egyetem történet tárgyalása kapcsán, hiszen személyében a *folytonosság* testesült meg: Kolozsvárt, a Magyar Királyi Ferenc József Tudományegyetemen avatták 1908-ban jogi, 1909-ben pedig államtudományi doktorrá (ez utóbbit *sub auspiciis regis* minősítéssel, azaz királygyűrűvel). 1912-ben szerzett Kolozsváron magántanári képesítést, itt tanított az 1918-as impériumváltásig, majd 1923-ban a Kolozsvárról Szegedre menekült Ferenc József Tudományegyetemre nyert egyetemi tanári ki nevezést.

1940 őszén, amikor az egyetem Szegedről visszatért Kolozsvárra, személyében egyedülként mindkét minőség: az *alumnus* és a *professor* is ötvöződött és a folytonosság zálogát jelentette. Megkérdőjelezhetetlen szakmai autoritásának és az általa képviselt emberi értékek legitimitásának meggyőző példája, hogy 1946-ban kolozsvári professzorként választották a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává. 1948-ban a

348001

KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
JOG- ÉS KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉSEK
PUBLICAȚIUNILE FACULTĂȚII DE
DREPT ȘI ECONOMIE A UNIVER-
SITĂȚII B O L Y A I D Î N C L U J PUBLICATIONS DE LA FACULTÉ DE
DROIT ET SCIENCES ÉCONOMIQUES
DE L'UNIVERSITÉ BOLYAI (CLUJ)

7.

DR. BUZA LÁSZLÓ
EGYETEMI TANÁR

A DEKALOGOS ÉS A NEMZETKÖZI JOG

DECALOGUL ȘI DREPTUL INTER-
NAȚIONAL PUBLIC
DE
LADISLAUS BUZA
prof. univ.

LE DÉCALOGUE ET LE DROIT INTER-
NATIONAL PUBLIC
PAR
LADISLAS BUZA
prof. d'univ.

KOLOZSVÁR
1947

A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog-
és Közgazdaságtudományi Értekezések című sorozat
utolsó nyomtatásban megjelent kötete

Román Munkáspártnál őrzött káderlapja a következőket tartalmazza: *Dr. Buza Ladislau (Drept internațional): Vechime de 30 de ani în Universitate. Înainte de 1940 a fost prof. la Seghedin. După dictatul de la Viena vine la Cluj. A refuzat retragerea cu trupele inamice și a rămas la Cluj, fiind angajat cu contract. Este în relațiuni personale cu comuniștii, se arată bun colaborator. Ideologicește în predarea materiei nu se dezvoltă și este considerat ca periculos.*⁸² Azaz: Dr. Buza László (Nemzetközi jog): 30 éves egyetemi tapasztalat. Kolozsvár előtt Szegeden dolgozott. A bécsi döntés után érkezik Kolozsvárra. Megtagadja az ellenséges csapatokkal együtt való visszavonulást és Kolozsváron marad, munkaszerződés alapján. Személyes kapcsolatban áll a kommunistákkal, jó együttműködőnek mutatkozik. Ideológiai szempontból az oktatásban nem fejlődik és veszélyesnek tekintendő.

Második kolozsvári tanárságának idején számos tanulmánya jelent meg az egyetem *Acta Iuridico-politica* sorozatában, az EME jogi, közgazdasági és társadalomtudományi szakosztálya kiadásában, valamint a Bolyai Tudományegyetem jogi és közgazdaság-tudományi értekezései között. A tárgyalt korból jelentősebbek: *A Szocialista Szovjet Köztársaságok Uniója mint összetett állam* (1944); *A büntetés kérdése a nemzetközi jogban* (1945); *Új nemzetközi jogi elvek az Egyesült Nemzetek san-franciscoi alapokmányában* (1946); *A Dekalogos és a nemzetközi jog* (1947). Románia alkotmányjogáról az 1945–46-os tanévben tartott kolozsvári előadásai külön kötetben jelentek meg.⁸³

82 Lucian Nastasă (coord.): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945-1955)*. Cluj, 2002, 568.

83 *A Magyar Tudományos Akadémia Tagjai. 1825–2002*. Budapest, 2003, 196–197.

Egykori tanítványa, a későbbi főlevéltáros Kiss András 2014-ben egy hosszabb interjúban számolt be 1945 előtti, illetve az azt követő diákkoráról, mindkét alkalommal kiemelve Buza László nevét:

(...) *El kell mondanom, hogy teltházások voltak Buza László, Bónis György, Csekey István, Ottlik László órái. Nem találkoztam olyan egyetemi tanárral, aki nem szabadon adott volna elő. Mind beszélt idegen nyelveket. Mi is lekáderezttük őket, tudtuk, hogy közülük ki a törvényelőkészítő bizottság vagy más szaktestület tagja. Szász István például egy nemzetközi bíróságnak volt a bírója. Buza Lászlót és Csekey Istvánt a legtekintélyesebb köz-, illetve nemzetközi jogászokként tartották számon.*

(...) 1945 elején megindult az egyetemi oktatás. Az egyetem Kolozsvári Tudományegyetem néven folyamatosan működött tovább. Én is beiratkoztam, hogy tovább folytassam tanulmányaimat. Az egyetemi tanács teljes volt: Miskolczy Dezső rektor, Buza László prorektor a jog- és államtudományi, Haynal Imre az orvostudományi, György Lajos a bölcsész tudományi, Rajthy Tivadar a közgazdaság-tudományi kar dékáni tisztét töltötte be. Az egyetem alapításának 140. évfordulóján sajnos nem hangzott el, hogy a magyar egyetemi oktatásban a Kolozsvári Tudományegyetem léte és működése jelentette a helytállás hőskorát. Ennek története is megírásra vár. A jog- és államtudományi karon egyedül csak Buza professzor maradt a helyén. A néhány jelen levő hallgatójának viszont ugyanolyan

*szinten és igényességgel tartott előadást nemzetközi, büntető- és magánjogból, mint amikor ezt telt ház előtt tette.*⁸⁴

Kolozsvárról 1948-ban kellett távoznia, Szegedre tért vissza, ahol nyugalomba vonulásáig dolgozott, még 80. életévén túl is sikerrel tárgyalva új szemléletben az őt mindvégig foglalkoztató közjogi, alkotmányjogi és nemzetközi jogi kérdéseket.

Bónis György (Budapest, 1914 – 1985) szintén egyike volt azoknak a magyarországi állampolgársággal rendelkező oktatóknak, akik a háború lezárása után is, kiutasításukig a Bolyai Tudományegyetemen maradtak.

Tanulmányait szülővárosában, Budapesten folytatta, a jogi doktorátus megszerzése után Londonban volt a jogtörténet ösztöndíjas kutatója. Ezen a tudományterületen belül folytatta kutatásait visszatérése után is a budapesti Egyetemi Könyvtár napidíjasaként, 1940-es kolozsvári nyilvános rendkívüli tanári kinevezésekor tanügyi segédfogalmazóként dolgozott a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium elnöki osztályán.

1944 őszén felesége második gyermekükkel volt terhes, ezért Bónis György a front elől igyekezett a családját menteni. A Kolozsvárra való visszatéréskor (1945 márciusában) egyrészt azzal szembesültek, Bónis György internálható: a Legfelsőbb Tisztogatási Bizottság nevét a fasiszta magatartású és eltávolítandó egyetemi oktatók listájára tette, másrészt azzal, hogy lakásukat és minden ittmaradt ingóságukat már kiutalták másnak. Bónis György munkaszerződésének aláírás-

84 Sas Péter: „Egy emberből az marad meg, ami az emberek emlékezetében róla megmarad”. Interjú a 90 éves Kiss András nyugalmazott főlevéltárossal. *Művelődés*, 2012. december. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1317> ill. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1326> [Letöltés ideje: 2016. június 6.]

GAÁL GÁBOR 99

KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
ERDÉLYI TUDOMÁNYOS INTÉZET

HÜBÉRISÉG ÉS RENDISÉG A KOZÉPKORI MAGYAR JOGBAN

IRTA
BÓNIS GYÖRGY

KOLOZSVÁR
NAGYENYEDI BETHLEN-NYOMDA

Bónis György 1947-ben megjelent kötete az Erdélyi Tudományos Intézet utolsó kiadványa volt, a nagyenyedi nyomdából egyenesen a papírmalomba küldték bezúzásra

sa elhúzódott, mivel csak 1945 augusztusában tisztázták a vádak alól. Kálváriája azonban nem ért véget: magyar állampolgárként minden igazoló iratot (lakhatás, tartózkodás) külön kellett beszereznie, ezért őt és családját egyaránt zaklatták. Helyzete olyannyira súlyossá vált, hogy az év végén a Rectori Hivatal 100 000 lej egyszeri rendkívül segély javára történő folyósításáról határozott.⁸⁵ Eredetileg az alkotmányjog és a jogtörténet előadója volt, 1945 után alkotmánytant és alkotmányjogot nem taníthatott, átvette viszont a jogtörténet mellett a jogbölcselet tantárgy oktatását is. 1947 januárjában, a Demokrata Diákszövetség által kiadott egyetemi jegyzet sorozatban jelent meg az a 92 oldalas jogbölcselet jegyzete, amely ürügyet szolgáltatott arra, hogy lejárató kampány induljon ellene a kolozsvári sajtóban.⁸⁶ Az *Igazság* című lap 1947. június 16-i számában névtelenül megjelent cikk arra hivatkozott, hogy a jegyzet meghamisítja a marxizmust.

Személyének többszörös meghurcoltatása után érthető, hogy Bónis György nem tudta tovább folytatni Kolozsvárott az oktatást, és elhagyta Erdélyt, hogy elfoglalja szegedi katedráját (távozásakor, a határátlépés előtt a román hatóságok letartóztatták és pár napot börtönben töltött).

Kolozsvári tartózkodásához kapcsolódó főbb művei: *Magyar jog – székely jog* (1942); *Erdélyi perjogi emlékek* (1942); *Magyar jogtörténet I–II.* (1942); *Törvény és szokás a Hármas-könyvben* (1942); *Hagyomány és haladás az erdélyi jog fejlődésében* (ETF 183., 1944); *Jacobinus János erdélyi kancellár formuláskönyve, 1602* (Valentiny Antallal, 1947); *Hűbériség és*

85 A Rectori Hivatal irattára. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”, I/3 sz. iratcsomó.

86 A *Jogbölcselet* című jegyzet megjelentetésére és terjesztésére vonatkozóan ld. Jordáky-hagyaték – V.1/292. sz. iratcsomó.

rendiség a középkori magyar jogban (1947). A *somogyvári formuláskönyv* című tanulmányát egy jogtörténeti jelentőségű, Marosvásárhelyt őrzött kódexről a Kelemen Lajos Emlékkönyv (1957) közli.⁸⁷

Az 1956-os forradalom idején bekerült a szegedi egyetem forradalmi bizottságába, emiatt a tanév végén fegyelmissel elbocsátották. 1957 nyaratól Budapest Főváros Levéltárának munkatársa, később, nyugalomba vonulásáig osztályvezetője (1974).

Tury Sándor Kornél jogászprofesszor (Kassa, 1892 – Budapest, 1971) eredetileg a kereskedelmi és váltójog tantárgy oktatójaként érkezett Kolozsvárra.

1944 őszén a budapesti illetékes hatóságok őt nevezték ki a kolozsvári egyetem tárgyi kiürítésének biztosává, de mivel szeptember 14-én elhagyta Kolozsvárt, ennek a feladatnak a felügyeletét elmulasztotta. Mivel nem nevezett ki helyettest, a kiürítés kaotikus körülményei miatt részben őt is terheli a felelősség. Szeptember 23-án – saját utólagos beszámolója szerint – járt a Kolozsvárról elmenekült oktatók küldöttségével a miniszternél, és a miniszter üzenetét hozva azonnal visszautazott Kolozsvárra. Az Egyetemi Tanács előtt szeptember 25-én azonban egymásnak ellentmondó nyilatkozatokat tett: hol abban az értelemben, mintha a miniszter elcsodálkozott volna rajta, miért maradt olyan kevés oktató Kolozsvárott, mikor csak tárgyi kiürítés volt elrendelve, hol olyan értelemben, mintha a miniszter felelősségre vonná azokat, akik maradtak, mivel egy esetleges impériumváltás esetén idegen kézre juttatnák az intézményt.⁸⁸ Amikor kérték, hogy tisztázza a helyzetet, saját

87 *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* – A továbbiakban RMIL.

88 A Rectori Hivatal irattára. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”, I/1 és 2. sz. iratcsomók.

bevallása szerint már ő sem tudott érdemben visszaemlékezni a súlyos lelki feszültség miatt. Buza felszólítására haladéktalanul vissza is tért Budapestre és vitte a minisztériumba a Rektori Tanács szeptember 15-i határozatát, melyre a minisztérium határozott állásfoglalását kellett kieszközölnie (ez lett az ittmaradást legitimizáló, szeptember 28-i minisztériumi állásfoglalás).

Saját utólagos bevallása szerint Budapesten, mint i. é. dékán, az odamenekült kolozsvári diákok közül mintegy 15 számára engedélyezte a szigorlatok és alapvizsgák letételét, és azok egy részén részt vett mint cenzor, illetve öt esetben engedélyezett rendkívüli doktorrá avatást. Ezenkívül hivatalos feladatot nem vállalt és nem jelent meg október 15. után a minisztériumban sem, noha erre többször felszólították.

Bónis Györgyhöz hasonlóan az 1945–46-os és 1946–47-es tanévben még taníthatott, tantárgyai azonban megváltoztak: a magánjog alapintézményei című tantárgyat, illetve összehasonlító magánjogot és nemzetközi magánjogot adott elő. Távozása után Budapesten az agráregyetemen és a tudományegyetemen tanított. A Magyar Tudományos Akadémia Állam- és Jogtudományi Intézetéből ment nyugdíjba 1956-ban. Akadémiai tagságából 1949-ben minősítették vissza, és csak halála után, 1989-ben rehabilitálták.⁸⁹

Közgazdászprofesszorok

Sövényházy Ferencet (Ipolyság, 1899 – Szeged, 1980) eredetileg a Közgazdaságtudományi Kar kereskedelmi és váltójogi tanszékére nevezték ki 1940-ben. Sokoldalúan képzett

⁸⁹ A Magyar Tudományos Akadémia tagjai. 1825–2002. Budapest, 2003, 1331–1332.

szakember volt, aki Budapesten végezte el előbb jogtudományi, majd közgazdasági tanulmányait, és Bónis Györgyhöz hasonlóan a '30-as években szintén Londonban volt ösztöndíjas kutató. Minisztériumi osztálytanácsos volt, amikor Kolozsvárra kinevezték.

1944. szeptember 2-án távozott Kolozsvárról, Budapesten saját elmondása szerint betegség miatt nem tudott hazatérni (kórházban kezelték lábsérüléssel). A Bolyai Tudományegyetem újonnan létrejött Jog- és Közgazdaságtudományi Karán a joghallgatók számára a következő előadásokat tartotta: magánjogi alapismeretek (csak az 1945–46-os tanévben), illetve több szaktantárgyat: kereskedelmi társasági jog, értékpapírijog, illetve kereskedelmi és váltójog. Az egyetemi munka mellett 1945–46-ban munkásszármazású gazdasági vezetők számára tartott közigazgatási, magánjogi és vállalatgazdasági előadásokat.

Kolozsvári éve alatt (részben különnyomatként) megjelent szakmunkái: *Az építő takarékkészlet szabályozása* (1941); *Jogalkotás és gazdasági élet* (1942); *A részvénytársaság és a korlátozott felelősségű társaság az új olasz alkotmányban* (1943); *A jogrendszerrel és az újabb jogalkotásról* (1944).⁹⁰

1948-as román káderlapja a következő jellemzést nyújtja róla: *Dr. Sövényházy Francisc (Drept comercial): A venit din Seghedin după 1940, s-a refugiat dar pe urmă s-a reîntors. Arată indiferență față de regim, e reacționar, dar fiind precaut, nu se manifestă pe față.*⁹¹ Azaz: Dr. Sövényházy Ferenc (kereskedelmi jog): Szegedről jött 1940 után, elmenekült, de aztán visszaért. A vezetés iránt közömbösnek mutatkozik, reakciós, de mivel óvatos, nem cselekszik nyíltan.

⁹⁰ RMIL.

⁹¹ Lucian Nastaș (coord): *Minorități etnocolturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România* (1945–1955). Cluj, 2002, 569.

1948-ban munkaszerződését Kolozsvárott többé nem újíttatták meg, a szegedi kereskedelmi jogi tanszékre minisztériumi jóváhagyás hiányában pedig nem vették vissza; 1951-ben kényszernyugdíjazták. Különböző állásokat töltött be 1956-ig, amikor a forradalmi munkástanács tagjaként vállalt szerepet, ezért a cselekedetért pedig utóbb azzal büntették, hogy csak fizikai munkásként alkalmazták.

Kislégi (Kislégthy) Nagy Dénes (Titel, 1884 – Pécs, 1984) vajdasági származású filozófiai, társadalomtudományi, közgazdasági, statisztikai szakírót 1942-ben nevezték ki a kolozsvári Ferenc József Tudományegyetem gazdaságpolitikai és statisztikai tanszékére.

Az 1944–45-ös beszámolója megrázó eseményeket rögzít, elmondása szerint ugyanis hosszas vívódás után úgy döntött, hogy súlyosan beteg feleségét nem teszi ki a várható ostromnak, ezért szeptember 15-én felutazott Pestre, hogy biztonságba helyezze, maga azonban haladéktalanul vissza akart indulni. Csak harmadik próbálkozásra talált járműt, és október 6-ra már vissza is tért, a feleségével együtt, aki nem akart egyedül maradni Pesten. Azonnal jelentkezett Miskolczy Dezső rektornál, azonban lakásukat időközben tönkretették és katonákat szállásoltak el benne, ezért egy alkalmi járművel elhagyták a várost. Budapesti tartózkodása alatt indokolt esetben kollokviumot és szigorlatot vállalt.⁹²

A jogászképzésben 1948-as távozásáig a következő tantárgyak oktatójaként szerepelt: közgazdaságtan és gazdaságpolitika, a közgazdaság alapfogalmai, gazdaságpolitika, gazdaságelmélet, illetve társadalmi és gazdasági statisztika.

92 A Rektori Hivatal Irattára. SJAN Cluj, Fond univ. „Bolyai”, I/2 sz. iratcsomó.

1948-as káderlapján a következő jellemzés szerepel: *Dr. Kislégi Nagy Dionisie (Economie): Are aceeași situație ca prof. Buza, dar e ceva mai apropiat de regimul nostru. Are o purtare mai loială și în trecut.*⁹³ Azaz: Dr. Kislégi Nagy Dénes (közgazdaság): Helyzete Buzáéhoz hasonló, de közelebb áll valamivel a rendszerünkhöz. Viselkedése a múltban is lojálisabb volt.”

Ezután oktatói és tudományos működését a pécsi egyetemen folytatta; az 1956-os eseményekben való részvétele miatt fegyelmi eljárást indítottak ellene, ezért 1957-ben korára hivatkozva nyugdíjazását kérte.⁹⁴ Nyugdíjazása után is aktívan részt vett a tudományos munkában.

Rajty (Rajthy, Raith) Tivadar (Budapest, 1893 – Budapest, 1958) közgazdász professzor szintén része volt a korábban említett „nukleusznak”, de tudomásunk szerint nem adott elő a jogászképzésben (szakterülete a vállalatgazdaságtan volt). A másik két közgazdászprofesszorral együtt tért vissza 1948-ban Magyarországra.

Érdekességekpen: Kislégi-Nagy Dénes a következőképpen emlékezik meg arról, amikor a Jog- és Közgazdaságtudományi Kar magyarországi oktatóinak el kellett hagyniuk Kolozsvárt: *Három évet töltöttem Kolozsváron román uralom alatt, valóban szívesen emlékszem vissza ezekre az évekre. Intenzíven dolgoztunk, de voltak társadalmi kapcsolataink is. (...) Az én szerződésemet a többi magyar állampolgárságú jogi kari professzoréval együtt a román közoktatásügyi miniszter az 1947–48. tanév végén felmondta. Minden ingóságunkat magunkkal hozva térünk haza Magyarországra. A gyorsvonat, amely el-*

93 Lucian Nastasă (coord.): *Minorități etnocolturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955)*. Cluj, 2002, 568.

94 Kislégi-Nagy Dénes: *Életpályám emlékei*. Pécs, 1979, 124.

hozott, éjjel 1 órakor ment át Kolozsváron, a pályaudvarra hatalmas magyar tömeg jött ki bucsuztatásunkhoz.⁹⁵

Az 1944–48 között a kolozsvári egyetemen tanító külföldi állampolgárokat a kommunista berendezkedés természetesen nem nézhette jó szemmel, és az intézményből való eltávolításukon gyakorlatilag már az alapítástól kezdve munkálkodott. Ilyen szempontból nem volt különbség a Ferdinánd (később Babeş) Tudományegyetem külföldi illetőségű oktatói esetében sem: ebben az időszakban kellett távoznia pl. Yves Augernek, Umberto Cianciolónak és Pierre-Alfred Chappuisnak is.

A magyar állampolgárságú oktatók összetartása, az őket övező figyelem és ragaszkodás arra készítette a kommunista párt illetékeseit, hogy a reakció általános vádja alatt, még katolikus érdekképviseléssel is megvádolja Bónis Györgyöt, Kislégi Nagy Dénest és Rajthy Tivadart (az Actio Catolica tagjait), és református, illetve angolszász orientációval Buza Lászlót...

Kifejezett szakmai tevékenységükön túli közéleti szerepvállalásuk az 1946-ban íródott vádoló sorokból görbe tükörként a következőképpen fejthető vissza: *Az egyetem szelleme (...) nem fejlődhetett abban az irányban, ami marxista szempontból kívánatos lett volna. Erre nem is lehet számítani mindaddig, amíg a fenti személyek és az általuk beépített magyarországiak élveznek nagy hatás kifejtésére alkalmas közéleti szerepet. Állandóan zavarják a szükséges demokratikus összhangot, állandó magyarországi útjaikkal az erdélyi és magyarországi reakció közvetítői, hírvivői, biztatásokat és utasításokat hoznak és állandóan nyugtalanítanak.*⁹⁶

95 Kislégi-Nagy Dénes: *Életpályám emlékei*. Pécs, 1979, 114.

96 Lucian Nastasă (coord.): *Minorităţi etnoculturale. Mărturie documentare. Maghiarii din România (1945–1955)*. Cluj, 2002, 470.

Buza László

Bónis György

Demeter János

Turnowsky Sándor

2. A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdasági Karának oktatói (1945 után)

Az 1945 után Kolozsvárt helyben maradó magyarországi vendégprofesszorok mellett a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának oktatói közösségét gyakorló romániai magyar jogászokkal (ügyvédek, bírák, politikusok) egészítették ki az 1945–1948 közötti időszakban. A kifejezett jogi és közgazdaságtani szaktantárgyak mellett egyre nőtt a kötelező ideológiai tantárgyak aránya is; ezeknek a tantárgyaknak külön címzetes oktatói voltak.⁹⁷

Kiss Géza (Nagyszeben, 1882 – Kolozsvár, 1970) volt az egyedüli az 1945 után felvett személyek között, aki előzetes oktatói-nevelői tapasztalattal rendelkezett. Személyében a magyarországi vendégprofesszorokhoz mérhető jogtudóst, joggyakorlót sikerült megszerezni az erdélyi jogászképzés javára. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyetemen szerzett államtudományi és jogi doktorátust 1903-ban, és itt képezték római jogból egyetemi magántanárrá. Egyetemi pályája a nagyváradai Jogakadémián kezdődik, majd 1914-től a Debreceni Tudományegyetemen oktatott római jogot, a Jog- és Államtudományi Kar dékánja (1915), majd az egyetem rektora (1918–19) vezetői funkciót is betöltve. Debrecenből Kolozsvárra távozása botrányos módon történt, mivel 1919 májusában a kolozsvári egyetem részéről az a panasz érkezett címére, hogy Kiss Géza rektorként részt vett a Debreceni Egyetem

⁹⁷ Terjedelmi okokból ezeknek az (ismert) oktatóknak a bemutatására nem térnénk ki, csak jelzésszerűen említenénk meg, hogy többek között Gaál Gábor, Jordáky Lajos, Kohn Hillel oktatott társadalomtudományi tantárgyakat.

B. 68?

Római magánjog

Kiss Géza előadásai a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemen az 1945–46 tanévben.

Első Rész. Általános tanok.

–1946–

A Grafikai Nyomdai Műintézet által sokszorosított egyetemi jegyzet 1946-ból

képviselésében I. Ferdinánd román király nagykirályi fogadtatásán, illetve hogy magánbeszélgetései során „helytelenítette, sőt örültségnek mondotta, hogy a kolozsvári tanárok a román hatóságok által kívánt esküt le nem tették”.⁹⁸

A háború után Romániába került és politikai pályára lépett Bukarestben. Ügyvédi gyakorlatot folytatott, előbb Kolozsvárt (1933–1940), majd 1940–1944 között Bukarestben – valószínűleg azért, mivel ügyvédi praxisát a fennálló zsidótörvények miatt nem folytathatta.

A Bolyai Egyetemre értelemszerűen a római jog oktatására hívták meg, de emellett tanított magánjogot és 1947–1948-ban jogbölcseletet is. Már Romániába való visszatérése előtt is számottevő kutatói és publikációs tevékenységgel rendelkezett, és a két világháború között rangos román nyelvű folyóiratokban publikált, de emellett rendkívüli vállalkozásba fogott: magyarra fordította, bevezetéssel és a helyi jogra vonatkozó kiegészítésekkel látta el Ion Rosetti-Bălănescu *Principiile dreptului civil român* című alapművét. Az eredeti mű 1946-ban jelent meg, Kiss Géza munkája pedig mindössze két évvel később, 1948-ban. Lefordította és magyarázó jegyzetekkel látta el a *Népbírák Könyvtára* című sorozat köteteit, Románia alkotmányának Demeter Jánossal és Kohn Hillelrel közösen kiadott román és magyar nyelvű hiteles szövegét (1949).

Az 1947-es tisztogatási kampány részeként nyugdíjba küldték, azonban 1949-től visszahívták, hogy a polgárjog és a jogelmélet tanszékeken helyettesítsen, és 1951–1953 között

98 Hollósi Gábor: *A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története*. Szerzői kiadás, Debrecen, 2007. http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/Hollosi_Gabor-A_debreceni_Jog-es_Allamtudomanyi_Kar_tortenete.pdf. [Letöltés ideje: 2016. június 8.].

a külön intézményként létező Jog- és Közgazdaságtudományi Főiskolán is taníthatott római jogot és polgárjogi tárgyakat.

Noha az egyetemi oktatói munkát 1953 után már nem tették számára lehetővé, kutatói tevékenységét a töle megszokott intenzitással folytatta: Turnowsky Sándor tanártársával együtt bevezető tanulmánnyal és jegyzetekkel kiadta Szász Károly nagyenyedi jogtanár válogatott szövegeit (1955). A latin nyelv kiváló ismerője, az ő fordításában jelentek meg Lucretius (1951), Spinoza és Descartes (1953) munkáinak szemelvényes kiadásai, majd teljes egészében hexameteres verssorokban T. Lucretius Carus tankölteményének hat könyve *A dolgok természetéről* címen (1957), valamint Tótfalusi Kis Miklós *Apologia biblicorum* című munkájának egy része is a tudós nyomdász-művész írásainak 1954-es kiadásában.

Turnowsky Sándor (Marosvásárhely, 1889 – Marosvásárhely, 1958) a büntetőjog és büntető perrendtartás tantárgyak oktatására hívták meg Nagyváradról a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemre. A bécsi döntés után a magyar politikai rendőrség felügyelet alá helyezte, és 1944 tavaszán, mint „a közbiztonságra veszélyes baloldali elemet”, a sárvári, majd a nagykanizsai internálótáborba zárták,⁹⁹ feleségét és két gyermekét pedig a nagyváradit gettóból deportálták Auschwitzba, ahol megölték őket.¹⁰⁰

Noha büntetőjogi specialistaként tartották számon (mind elméleti szinten, mind gyakorló jogászként), és ez is lehetett az egyik oka annak, hogy felkérték az új intézmény büntetőjogi

99 RMIL.

100 Novák Csaba Zoltán: *Intellectual la răscrucea istoriei*. Turnowsky Sándor. In: Cornel Sigmirean (coord.): *Universități, intelectuali și cultură în Transilvania secolului al XIX-lea*. Editura „Astra Museum”, Sibiu, 2013, 175–191.

tanszékének betöltésére, Turnowsky a jogtudomány olyan új, interdiszciplináris irányaiban is elmélyült korábban, mint a jog és a szociológia kapcsolata vagy a jogpszichológia. A jogi szakirodalom azt is nyilvántartja, hogy még budapesti joghallgató korában, 1912-ben cikket publikált a léghajózás jogi kérdéseiről.¹⁰¹

Komolyan és felelősségteljesen állt hozzá egyetemi oktatói státusához: előadásainak könyomatos jegyzet formájában történő megjelenése mellett hangsúlyt fektetett arra, hogy „oktatói szakszeminárium” formájában a Bolyai Tudományegyetem és a Babeş Tudományegyetem jogászprofesszorai megismerjék egymás munkáját, és közös munkaülések formájában tárják a munkatársak és a szélesebb kolozsvári jogásztársadalom elé (a tanácskozáson gyakorló jogászok is részt vehettek) aktuális kutatásaikat, eredményeiket.

1947-ben, Bónis Györgyhöz és a Bolyai Tudományegyetem más oktatóihoz hasonlóan, Turnowsky Sándor is a sajtóban zajló purifikációs hadjárat áldozatává vált: egy nagyváradi peres ügye kapcsán, a nagyváradi *Új Élet* című lapban jelent meg támadás ellene munkatársa, Asztalos Sándor tollából. Jelenlegi tudásunk szerint csak feltételezhetjük, mi motiválta Asztalost, hogy cikkében még Turnowsky internált mivoltára is kitérjen, és a váradi per emlegetése folytán egy harmadik bolyais oktatót is esetleg nehéz helyzetbe hozzon.¹⁰²

Turnowsky Sándor egyetemi pályájának lezárása időpontjára a források eltérő adatokat közölnek: a nemzetnevelésügyi minisztérium országos leépítési programjának a Bolyai Tudo-

101 *Budapesti Hírlap*, 1912. dec. 22, 68.

102 A cikkben emlegetett per vádlottja Beöthy Konrádné, akinek a férje laboratóriumi főorvos volt Nagyváradon 1941–44 között, és 1945-ben magyar állampolgárként a Bolyai Tudományegyetem orvosképzésében is részt vállalt.

665896
Frontul Democrat Universitar *Egyetemi Demokrata Arcvonal*
"Ilembu in „International Union of Students" *"International Union of Students" tagja*
Centrul studentesc Cluj. *Kolozsvári diákközpont*

Bolyai Demokrata Diákszövetség

BÜNTETŐ TÖRVÉNYKEZÉSI JOG

Összeállította: Dr. Turnowsky Sándor prof. előadásai alapján Dáné Tibor tb. tanársegéd.

BCU Cluj-Napoca

 RBCFG201600368

Kiadva a „Victoria” diákszövetség támogatásával

Lilo Schildkraut, Cluj.

A Victoria Diákszövetség által kiadott egyetemi jegyzet 1946-ból

mányegyetemre vonatkozó határozatai (1947) a Jog- és Közgazdaságtudományi Karra vonatkozó leépítéseknel konkrétan nevesítik őt: „Büntetőjogi és perrendtartási tanszék: Turnowsky Sándor személyében elbocsátva”,¹⁰³ míg a *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon* és a Babeş–Bolyai Tudományegyetem oktatói bibliográfiái az 1951-es évet jelölik meg nyugdíjazása időpontjaként. Valószínűleg Kiss Gézához hasonlóan ő is meghívott előadói minőségben vett részt az oktatásban.

Nyugdíjasként a kolozsvári Tartományi Könyvtárban dolgozott, majd 1952–57 között kinevezett igazgatója volt a nagyenyedi Bethlen Gábor Kollégium államosított könyvtárának.

Asztalos Sándor (Nagyenyed, 1908 – Kolozsvár, 1981) Kolozsvárt volt ügyvéd, a két világháború között folyó jogtudományi kutatásokba is bekapcsolódott: cikkei jelentek meg a *Brassói Lapokban*, Mikó Imrével szerkesztette a *Magyar Kisebbség* című folyóirat jogi mellékletét, illetve az Erdélyi Magyar Gazdasági Egyesület (EMGE) jogtanácsosaként vezette az *Erdélyi Gazda* jogi mellékletét. Tevékenységi területének megfelelően a pénzügytan, pénzügyi jog, gazdasági törvényhozás, illetve (csak az 1945–46-os tanévben) a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi törvényhozás tantárgyak oktatására kérték fel.

Az 1946-os káderlapján még az szerepel, hogy szorgalmas és nagy munkabírási oktató: *Dr. Asztalos Alexandru (Drept financiar): Profesor tânăr, a fost juristconsultul Partidului Maghiar și Partidului Ardelean. Imediat după eliberare s-a încadrat în mișcarea democratică. În anii trecuți a fost printre opoziționiștii U. P. M. De un an este relativ disciplinat, luc-*

103 266979 sz. ügyirat, kelt október 14-én, Bukarestben. Közölve: Lázok János – Vincze Gábor: *Erdély magyar egyeteme 1944–1949*, II. kötet, Custos&Mentor, Marosvásárhely, 1998, 248.

*rează mult, dar ideologiceste s-a dezvoltat puțin.*¹⁰⁴ Azaz: Dr. Asztalos Sándor (Pénzügyi jog): Fiatal tanár, a Magyar Párt és az Erdélyi Párt jogtanácsosa volt. A felszabadulás után azonnal belépett a demokratikus mozgalomba. A múltban az MNSZ ellenzékébe tartozott. Egy éve relatív fegyelmezett, sokat dolgozott, de ideológiai szempontból keveset fejlődött.

Az 1946–1948 közötti időszakban Asztalos Sándor az általa oktatott tantárgyakból jegyzetet jelentetett meg, tanulmányokat közölt, illetve több kötet kiadását készítette elő. Megszervezte a Bolyai Tudományegyetem Pénzügytani és Pénzügyi jogi szemináriumát, melynek kiadványait sorozat formájában szintén kiadta. Egyetemi karrierjét azonban a romániai magyar kisebbségi intézmények miatti határozott kiállásának következtében fellépő lejárató kampány következményei, illetve a pártból való kizárása akasztotta meg. 1946-ban már az MNSZ fegyelmi bizottsága elé került, ugyanis az EMGE és a kolozsvári Zenekonzervatórium érdekében szólalt fel.

Érdekes összehasonlítani, hogy az 1949 szeptemberében lefolytatott tisztogatások során a bizottság a három évvel korábbi jellemzéshez képest milyen képet fest róla (csak az oktatói munkára vonatkozó részt közöljük): *În munca profesională aplică metoda de comandă și dictatorială. Este un element rigid, îngâmfat, vanitos, încăpățânat, și nu are simț autocritic, iar criticile sale sunt destructive. Față de studenți are o comportare brutală.*¹⁰⁵ Azaz: a szakmai munkában a parancs és a diktatúra módszerét használja. Merev, dölyfös, büszke és makacs, nincs önkritikája, az általa gyakorolt kritika pedig destruktív. A diákokkal szemben erőszakos.

104 Lucian Nastasă (coord): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955)*. Cluj, 2002, 569.

105 Uo. 659.

A pártból való kizárás ellenére az egyetemen folytathatta a tanítást, míg 1952-ben menesztették. Kutatói és publikációs tevékenységét azonban ez nem befolyásolta, sorra jelentek meg írásai, munkái a pénzügytan, munkajog és polgári jog köréből egyetemi kiadványok közölték. A Jogi Kis Könyvtár című sorozatban megjelent értekezései: *Az állami döntőbíráskodás* (1956); *Alkalmazás, áthelyezés, a munkaszerződés felbontása* (1957); *Lakóházak építése állami hitellel* (Fekete Györggyel, 1957, német nyelven is); *A szállítási szerződések* (1958); *Az alkalmazottak felelőssége* (Mikes Jánossal, 1959).

Élete utolsó évtizedében mint a fotóművészet művelője jelentkezett; számos hazai és nemzetközi kiállításon aratott sikert. Írói arcképfotói rendszeresen megjelentek az *Utunkban* és különböző irodalmi kiadványokban, halála után fényképhagyatéka az EME kezelésébe került.

Egyes vélemények szerint Asztalosnak a magyar jogi felsőoktatásból való eltávolítása azoknak a gyenge képességű, de a párt szempontjából jól álló jogászoknak a műve volt, akik akkoriban a magyar nyelvű jogi felsőoktatás kulcspozícióiban ültek, és akik irigyelték Asztalos Sándort és a köréje csoportosuló – és vele együtt eltávolított – jól képzett fiatal jogásznemzedéket.¹⁰⁶

1945-ben került az egyetemi oktatásba **Demeter János** (Kerlés, 1908 – Budapest, 1988), aki ismert politikai személyiségnek számított, az MNSZ egyik vezetője volt, illetve 1944–1945-ben Kolozsvár alpolgármestere. Mivel politikai munkássága során neve és tevékenysége jól ismert, itt csak ki-fejezetten az életpályának a Bolyai Tudományegyetem működésével kongruens szakaszát szeretnénk részletezni.

106 Bogdán Kálmán: Óváry Elemérről. *A Dunánál* 2006, 136.

555139 67063
INSTITUTUL DE STIINTE JURIDICO-ECONOMICE
JOG- ÉS KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI FŐISKOLA

A Z Á L L A M É S A J O G E L M É L E T E

Demeter János
előadásai

I. rész.

- I. fejezet: Az állam- és jogelmélet tárgya és módszere
II. " : Az állam és a jog keletkezése
III. " : Az állam lényege
IV. " : A jog lényege

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201600680

Cluj-Kolozsvár
1951/52. tanév

A Jog- és Közgazdaságtudományi Főiskola számára
átdolgozott egyetemi jegyzet

Mivel 1944 előtt több politikai és gazdasági tárgyú írása jelent meg, illetve pártvonalon is elvárt volt alkalmazása, a Bolyai Tudományegyetemen az alkotmányjog, alkotmánytan, közigazgatási jog tantárgyak oktatására kérték fel, később tantárgyai kibővültek a diplomácia története, jogelmélet diszciplínákkal is. Tudjuk, hogy meghatározó szerepet játszott a Bolyai Tudományegyetem 1945-ös szervezésének időszakában, megalakulásakor tagja volt a Jog- és Közgazdaságtudományi Kar intézőtanácsának, és a kar tevékenységét is gördülékesebbé tette kiterjedt kapcsolatrendszere.

Oktatói pályája kezdetén jegyzetet adott ki, publikált a kar saját sorozatában, a Jog- és Közgazdaságtudományi Kiadványok keretén belül, illetve alkotmányjogászként részt vett az 1948. és 1952. évi alkotmány magyar nyelvű kommentárjainak összeállításában. E tevékenység eredményeként jelent meg az *Alkotmányunk hiteles román és magyar nyelvű szövege* című kiadvány (magyarázó jegyzetekkel ellátta Dr. Demeter János, Dr. Kiss Géza, Dr. Kohn Hillel, 1949) és *A Román Népköztársaság alkotmánya* (összeállította a Bolyai Tudományegyetem jogi karának munkaközössége) című munka.¹⁰⁷

1952-ben letartóztatták, 1954-ben elítélték és bebörtönözték a zsilávi börtönbe.¹⁰⁸ 1955 május végén szabadult, visszatért a kolozsvári egyetemi katedrara, 1956-ban rehabilitálták. Visszatérése után aktívabb szerepet vállalt a fakultás munkájában, az 1955–56-os tanévben indítványozta, hogy az általa vezetett államtudományi tanszék is váljon két szekcióra, hogy ne legyen annyira túlzsúfolt, és a munkát folytassa az állam-

107 RMIL.

108 Börtönnaplójából *Zsilava odúiban. Részlet Demeter János börtönnaplójából* címmel jelent meg egy részlet 1996-ban. *Honismeret* 1996, 59.

jog, állam- és jogbölcsélet tagozatokban (ám erre nem került sor). A kar továbbra is igyekezett kihasználni összeköttetéseit és befolyását, és rajta keresztül megpróbálták felszerelést igényelni Bukarestből a felállított, de műszerezettség hiányában nem működő kriminalisztikai laboratóriumhoz, illetve megpróbált oda hatni, hogy az illetékes szervek több helyszínen engedélyezzék a joghallgatók szakmai gyakorlatát.

A két egyetem egyesítése után a BBTE vezetői szerveiben töltött be tisztséget: rektorhelyettesnek választották és tagja lett a Tudományos Tanácsnak, 1973-ban vonult nyugdíjba. 1975-ben publikált emlékirata fontos vallomástétel közéleti szerepvállalásáról.¹⁰⁹

1969-től 1976-ig a Magyar Nemzetiségi Dolgozók Tanácsának kolozsvári elnöke. Ezután elhagyta Erdélyt és Magyarországra költözött.

(Deutsek) Pásztai Géza¹¹⁰ (Görgényszentimre, 1892 – Kolozsvár, 1971) ügyvéd szintén 1945-től került meghívásos alapon a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának munkajog tanszékére. A két világháború között ügyvéd volt Bánffyhunyadon, tagja volt a Kós-féle „kalotaszegi frakciónak”. 1930-tól az SZDP egyik vezetője, szakszervezeti jogtanácsos, a magánalkalmazottak és magántisztviselők országos egyesületének erdélyi elnöke, 1944-ben bujkálni kényszerült, mivel a Gestapo által körözöttek listájára került.¹¹¹

109 Demeter János: *Századunk sodrában*. Kriterion, Kolozsvár, 1975.

110 Eredetileg Deutsek Géza, 1942-ben hajtott végre névváltoztatást.

111 Balogh Edgár: Hatalomváltás Kolozsvárt 1944-ben. *Korunk* 1992/10. 108–116.

Az 1944–45-ös tanév második felében társult oktatóként szerepel a Kolozsvári Egyetem Közgazdaságtudományi Karának szervezetében. 1945 májusában Asztalos Sándorral együtt részt vettek azon a találkozón, mely a Közgazdaságtudományi Kar és a román tannyelvű brassói Kereskedelmi Akadémia képviselői között jött létre, és sikeresen érveltek amellett, hogy a kar a Bánya utcai székhelyen maradjon.¹¹²

Jelentős szerepet játszott a Bolyai Tudományegyetem szervezése érdekében folytatott munkában, később Miskolczy Dezső rektor kérésére átvette Jancsó Elemér helyét is az egyetem ügyviteli személyzetét besoroló bizottságban.

1945–1948 között a munkajog, munkajogi törvényhozás tantárgyak nyilvános rendkívüli tanára volt, de tanított emellett közigazgatást, polgári törvénykezési jogot, illetve büntetőjogot is (mind az általános, mind a különös részt).

1947-ben helyezték először vád alá (abban az eljárásban, melynek keretén belül mintegy 600 román és magyar ellenzéki személyiséget tartóztattak le), de egyetemi és ügyvédi pályájának az vetett véglegesen véget, amikor 1949-ben másodjára is letartóztatták a szocialista törvényesség megsértése vádjával.¹¹³ A Márton Áron-per többi vádlottjával együtt börtönözték be, erre az időszakra a szintén letartóztatott Lakatos István szociáldemokrata politikus így emlékezett vissza:

Dr. Pásztai Géza szocialista ügyvédet, aki a munkáskörökben ingyen védte a szocialistákat és kommunistákat, mindkét szemére megvakították. Teljesen vakon tartották a börtönben

¹¹² A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar irattára. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”, III/150 sz. iratcsomó.

¹¹³ Puskás Lajos Szamosújvárt vezetett börtönnaplójában többször is felbukkan a neve (*Korunk*, 1990/12. 1624–1630).

*még 5 évig ítélet nélkül, azután szabadlábra helyezték. Vakon tengette az életét még húsz esztendeig.*¹¹⁴

1956-ban szabadul a börtönből, ekkor a Minisztertanács döntése folytán speciális személyi nyugdíjat folyósítottak neki a munkásvédelem terén kifejtett több évi tevékenységéért.¹¹⁵

Szintén az 1947-es letartóztatási hullám áldozata lett **Oriold Béla**, a Jog- és Közgazdaságtudományi Kar helyettes tanársegéde. A Szegedről Kolozsvárra visszatért Ferenc József Egyetem diákja volt, 1944-től egyetemi gyakornok státusban működött, Személyi Kálmán, a római jog rendes tanára mellett.¹¹⁶ Az általa összeállított 1947-es *A szovjet büntetőkódex általános részének alapelvei* című munka megjelentetését a cenzúra betiltotta.¹¹⁷

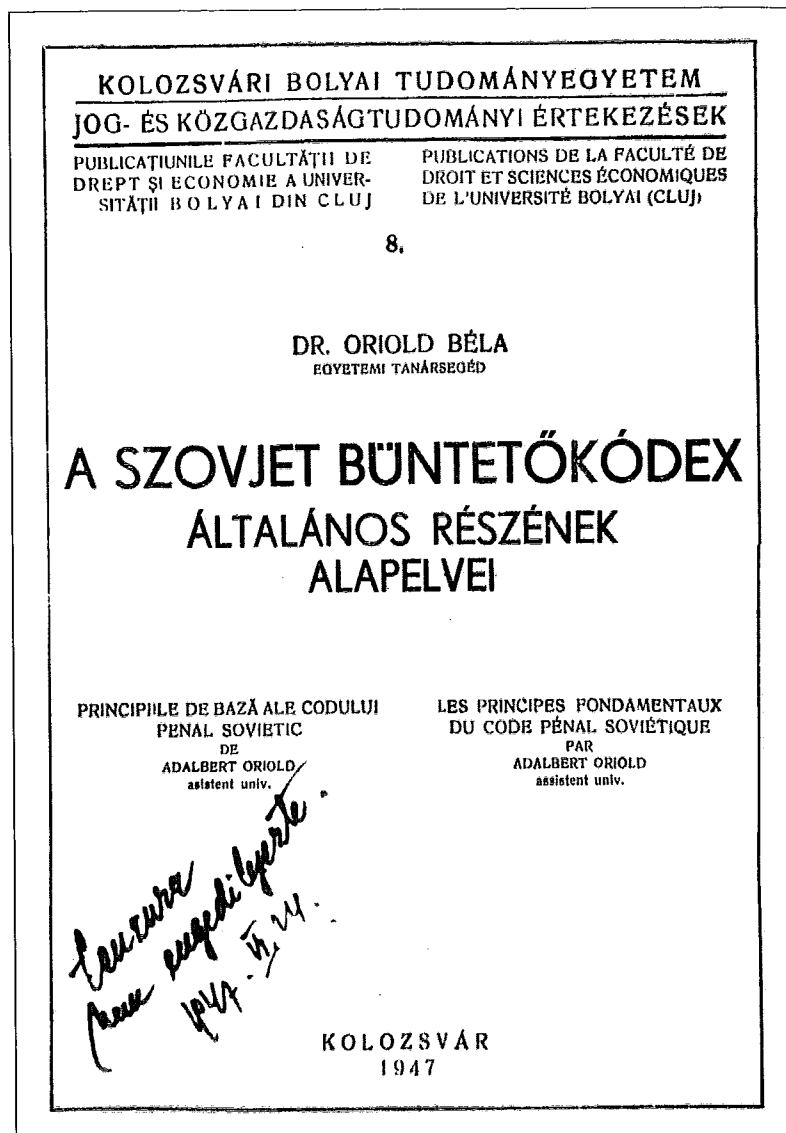
1947-ben került a Bolyai Tudományegyetemre – először helyettes tanárként – a polgári törvénykezési jog és a büntető törvénykezési jog oktatójaként **Bíró Lajos Róbert** (Kézdivásárhely, 1908 – Kolozsvár, 1974) ítélőtáblai bíró, a két világhá-

¹¹⁴ Lakatos István szociáldemokrata politikus visszaemlékezése a Márton Áron per lefolyására. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf1736.pdf; ill. Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului și Memoria Exilului Românesc. Fișe matricole penale – deținuți politici. <http://5.2.132.65/Fise%20matricole%20penale%20-%20detinuti%20politici/P/P%2003.%20Parva%20-%20Pasztor/Pasztoi%20Geza/> [Letöltés ideje: 2016. június 6.]

¹¹⁵ *Jordáky-kézirattár*. A Bolyai Egyetem iratai, 293.

¹¹⁶ A Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban létezik egy 1944-es egyetemi repetitórium, melyet ő állított össze Személyi Kálmán római jogi előadásai alapján.

¹¹⁷ *Jordáky-kézirathagyaték*. Mások iratai, 1975.

A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Értekezések című sorozat tervezett 8. kötete, amelynek megjelenését a cenzúra már nem engedélyezte

ború között a Kolozsvári Atlétikai Club díjnyertes sportolója rúdugrásban.¹¹⁸

1930-ban szerzett jogtudományi diplomát, 1931-ben pedig jogtudományi doktori oklevelet a kolozsvári Ferdinánd Tudományegyetemen, 1932-től kezdődően székelyudvarhelyi és kolozsvári ügyvédi irodákban dolgozott, míg 1938-ban saját ügyvédi irodát nyithatott. 1940–1942 között a Kolozsvári Ítéltábla fogalmazója, majd 1944-ig bírja.

A Bolyai azon kevés jogásztanárai közé tartozott, akik 1945-ig semmilyen politikai tevékenységben vagy kommunista mozgalomban nem vettek részt – annál az egyszerű oknál fogva, hogy diákkora alatt az egyetemen kívüli tevékenységét teljes mértékben a versenysport határozta meg, utána pedig ügyvédi irodai teendői maximálisan lefoglalták.

Egy 1969-es írásában Dáné Tibor arra tesz utalást, hogy Dr. Biró Lajos egyetemi oktatói korszaka előtt, még a törvényszék alkalmazásában, részt vett a kolozsvári zsidóság mentésében: *De talán dr. Biró Lajos egyetemi tanár és még mások is el tudnák mondani, hogy a kolozsvári ügyészség (talán máshol is) miként indított inszinuált büntető eljárást és tartóztatott le jó néhány kolozsvári zsidó polgárt, hogy megmentse őket a gettózástól, mert a börtönökből és más előzetes letartóztatá-*

118 1926-ban nyerte első bajnoki címét rúdugrásban; 1934-ben szintén bajnoki címet nyert az országos vetélkedőn, melyen maga Károly király adta át a díjakat a sportolóknak. Killyéni András: *Az ő neve csillag a magyar sport egén. Dr. Somodi István Emlékalbum.* Apáczai Csere János Baráti Társaság, Kolozsvár, 2008. 55., 57.

si helyekről, sőt még a gyűjtőfogházakból sem szállították el a foglyokat, vagy az őrizetbe vettek. ¹¹⁹

1944 őszén az egyetemi oktatókhoz hasonlóan a magisztrátusok nagy része is elmenekült, de ő Kolozsvárt marad, így november 1-jén a szovjetek kényszermunkára hurcolták. A „málenkij robot” ideje alatt a harkovi járásban dolgozott (Kupjanszk, Merefa városokban). 1946-ban foglalta el állását a kolozsvári törvényszéken, és 1949-ig párhuzamosan dolgozott bíróként és helyettes egyetemi tanárként. Amikor 1949-ben tanszékvezetővé választása miatt választania kellett a bírói és az egyetemi tanári státus között, ez utóbbi mellett döntött és lemondott a törvényszéki beosztásáról.

1948-as káderlapján a következő áll: *Dr. Biró Ludovic (Procedură civilă): Profesor supleant. Judecător activ, membru de partid, disciplinat, se dezvoltă bine.* ¹²⁰ Azaz: Dr. Biró Lajos (polgári perrendtartás): Helyettes tanár. Aktív bíró, párttag, fegyelmezett, jól fejlődik.

1952-ben tisztáznia kell magát az ellen a vád ellen, hogy együttműködött-e az 1940–44 közötti időszakban az ötös tanáccsal, azaz politikai bíráskodásban. Noha mind magyar, mind román egyetemi és törvényszéki kollégái egyöntetűen kiállnak mellette, Biró Lajost normahiányra hivatkozva elbo-

119 Dáné Tibor: Utóhang egy előszóhoz. *Korunk* 1969/7. 1123. Ez a közlés korroborálható azzal a ténnyel, hogy több törvényszéki kollégája (Traian Stan, Matei Nicolae) is írásban tanúsította, miszerint a háború alatt a magyar–román határon átszökő román és zsidó származású vádlottakra Biró Lajos a legenyhébb büntetést szabta ki. Biró Lajos dossziéja a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem levéltárában. Jelzet nélkül.

120 Lucian Nastasă (coord.): *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955)*. Cluj, 2002, 569.

446432

OKTATÁS ÉS MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
Bolyai Tudományegyetem Kolozsvár

BIRÓ LAJOS

SZAMEK IMRE

Az R.N.K. Büntetőjogának általános része

1958
KOLOZSVÁR

*Büntetőjogi egyetemi jegyzet 1958-ból,
a Bolyai fennállásának utolsó tanévéből*

csátják a Jog- és Közgazdaságtudományi Főiskoláról, és 1957-ig a Kolozsvári Villamosművek jogtanácsosaként dolgozik.¹²¹

1957-ben a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Kara kérte a nagy tudású és szeretett kollégának a büntetőjogi katedrára való visszahelyezését. Egyetemi pályája innen töretlenül ívelt 1972-es nyugdíjazásáig: rendszeresen publikált, kezdetben magyar nyelven (az általa oktatott büntetőjog tantárgyból jegyzetet is kiadott), később román nyelven. Román nyelvű tanulmányait a *Revista Română de Drept*, a *Justiția Nouă*, a *Studia UBB – Iurisprudentia* és más rangos folyóiratok közölték.

Nem tudjuk, hogy miért esett a választás Biró Lajosra mint a jog- és közgazdaságtudományi kar részéről delegált felszólalóra 1959-ben, a Babeş és a Bolyai egyetemek egyesítési gyűlésen. Beszédében a kétéves közös főiskolai történetre kellett koncentrálnia – ami onnan történő erőszakos eltávolítását tekintve,¹²² újabb tanúbizonysága a kor cinizmusának.

Ugyanekkor, 1947-ben került az egyetemre **Fekete György** (Alsóvárca, 1911 – Kolozsvár, 2002) polgárjogász is. Kolozsváron, az I. Ferdinánd Tudományegyetemen folytatta tanulmányait a '30-as évek elején, ahol a zsidó joghallgatók diákkonferenciájának (Cercul Studentilor Evrei) főtitkára volt, és ilyen minőségben többször próbált felszólalni az egyre inkább

121 Biró Lajos dossziéja a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Levéltárában. Jelzet nélkül.

122 Uo.

445334

OKTATÁS ÉS MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM KOLOZSVÁR

SZERZŐDÉSEK

Fekete György – Kovács Edit

1958

KOLOZSVÁR

*Polgárjogi egyetemi jegyzet 1958-ból,
a Bolyai fennállásának utolsó tanévéből*

eluralkodó antiszemita megnyilvánulások és a zsidó hallgatókat sújtó kirekesztés ellen.¹²³

1937-ben szerezte meg jogtudományi doktori diplomáját. Tanulmányokat folytatott a párizsi Sorbonne-on, a háború előtt ügyvédi irodában dolgozott Kolozsvárt, 1938-tól a Kolozsvári Ügyvédi Kamara tagja. 1942-től besorozták a 110/24. számú munkaszolgálatos századba, és Ukrajnába, a Don térségébe küldték a frontvonalba, erről az időszakról 2005-ben tanúságot tett *A Kálváriától a tragédiáig. Kolozsvár zsidó lakosságának története* című kötetben.¹²⁴

1944-ben, visszatérése után a Demokrata Zsidó Komité tagja, ugyanebben az évben tag minőségben részt vett a Kolozsvári Ügyvédi Kamara testületét átvizsgáló Tisztogató Bizottság, illetve az Etikai Bizottság munkálataiban. 1946-ban és 1948-ban tag minőségben vett részt a Kamarát/Kollégiumot vezető ideiglenes bizottságokban (mind a fellebbezési, mind a tisztogató bizottságokban).¹²⁵

Ebben az időszakban (1945–1947), egyetemi pályára lépése előtt szövetkezeti jogtanácsos. 1949–1953 között az *Új Út* című politikai hetilap felelős szerkesztője.

1948-tól a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának helyettes oktatója, később címzetes tanára, a polgárjogi tanszék megalakulása után annak vezetője.

123 Lucian Nastasă (ed.): *Antisemitismul universitar în România (1919–1939). Mărturii documentare*. ISPMN–Kriterion, Cluj-Napoca, 2011, 509–510, 520, 523.

124 Löwy Dániel: *A Kálváriától a tragédiáig. Kolozsvár zsidó lakosságának története*. Koinónia, Kolozsvár, 2005.

125 Nicoleta Chicinaș: *Injusta justiție, armă de „purificare”*. In: Vasile Boari – Alexandru Câmpeanu – Sergiu Ghergina (coord.): *Proiectul uman comunist. De la discursul ideologic la realitățile sociale*. Presa Universitară Clujeană 2011, 140.

Az '50-es években ő töltötte be a kari párttitkár funkcióját is. Az 1959-es egyesítés után a BBTE polgárjogi tanszékére került, és a kari tanács tagjaként is működött nyugdíjazásáig.

Jogi írásai a *Justiția Nouă*, a *Studia Universitatis Babeș-Bolyai* és a *Korunk* hasábjain jelentek meg. Egyetemi tankönyveket állított össze, s részt vett *A Román Népköztársaság alkotmánya* című munka (1957) szerkesztésében. Egyéb munkái: *Lakóházak építése állami hitellel* (Asztalos Sándorral, 1957; németül is); *Házasságkötés, a házasság felbontása* (1958).

1948 után tűnnek el az oktatásból azok a fiatal tanársegédek, gyakornokok, szemináriumvezetők, akik a kezdetektől, vagyis az 1944–1945-ös átmeneti, illetve az 1945–1946-os első tanévtől kezdve részt vállaltak az oktatásban. Grigercsik Géza, Kovács Béla László és Oriold Béla gyakornokok 1944-től 1948-ig szeminarizáltak különböző tantárgyakat (magánjog, közigazgatási jog, nemzetközi jog), sajnos eltávolításuk okáról, későbbi sorsukról egyelőre nem rendelkezünk adatokkal. Ide sorolhatjuk azokat a fiatalokat is, akik 1945-től vagy 1946-tól vállalnak oktatói feladatokat is, mint Dobai István, Ordentlich Károly vagy Szigeti Zoltán. Bővebb információkkal csak Dobai Istvánról (Nagyvárad, 1924–) rendelkezünk, aki 1945–1948 között Buza László tanársegéde volt és nemzetközi jogi szemináriumokat vezetett. 1948-ban származása miatt mégsem vették fel végleges állásba és az egyetemről is menesztették. 1957-ben kidolgozta az *ENSZ-memorandum* néven ismert, az erdélyi kérdés rendezésére irányuló dokumentumot, ennek következtében letartóztatták és társaival együtt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték (1964-ben szabadult).¹²⁶

126 Tófalvi Zoltán: *1956 erdélyi mártírjai. III. A Dobai-csoport*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009, 657–658.

Az 1945–1949-es időszakban a Bolyai Tudományegyetemen több aktív jogász tanított be (különböző tantárgyakat, illetve román nyelvű tételes jogi gyakorlatokat). Így működött együtt megbízott előadói státusban vagy helyettes tanárként **Bors József**, **Nemes István** ügyvédek, **Linzmayer Károly**, **Wenetsek József** ítélőtáblai bírák.

Bors József 1938–1942 között az I. Ferdinánd Tudományegyetem Jogi Karának megbízott tanársegéde volt, majd 1945-ben tagja lett az induló intézmény oktatói közösségének, szintén meghívott előadó minőségben. Az 1990-es évek elején részt vett az újjáalakuló Erdélyi Múzeum-Egyesület munkájában mint választmányi tag.

Wenetsek József törvényszéki bírót erős katolikus kötődése miatt távolították el az egyetemről, bár 1948-as káderlapja csak a következőket jegyzi meg: *Dr. Venetsek Iosif (Drept civil): Supleant, fost consilier la Curtea de Apel, pregătire bună, politicește nu se dezvoltă, s-a îndepărtat de la regim.*¹²⁷ Azaz: Wenetsek József (polgárjog): Helyettes, az Ítélőtábla volt bírója, felkészült, de politikailag nem fejlődik, eltávolodott a rendszertől.

Nemes Istvánt (Szövérd, 1915 – Kolozsvár, 1985) a Ferenc József Tudományegyetemen avatták doktorrá 1942-ben, és helyettes tanárként működött a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán 1948–49 között, amíg ki nem zárták a pártból és utána az egyetemről.¹²⁸

¹²⁷ Uo.

¹²⁸ Lucian Nastasă (coord.): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945–1955)*. Cluj, 2002, 659.

Jogi oktatásunk múltja az egyetem létrehozásáig című tanulmánya (Korunk, 1972/10) a kolozsvári egyetem megalapításának 100. évfordulója alkalmából az erdélyi jogi műveltség sok évszázados fejlődését ismerteti. Egyik szerkesztője volt a hiánypótló, 1978-ban megjelent *Román–magyar jogi szótár*-nak, és társszerkesztője a Kriterion Téka sorozatában megjelent Montesquieu-kötetnek, mely *A törvények szelleméről* címmel látott napvilágot.

Linzmayer Károly a Kolozsvári Ítélőtábla tanácselnöke és az intézmény mellett működő magisztrátusképzőnek, az Igazságügyminisztérium fennhatósága alá tartozó Jogi Iskola magyar tagozatának a vezetője volt (ez az intézmény 1948–1950 között fejtette ki tevékenységét). 1948-ig a Bolyai Tudományegyetem helyettes tanára.

Az egyetemi képzésben való részvételük ellehetetlenítésének – legalábbis részben – az igazságszolgáltatási rendszernek ugyanebben az időben zajló átszervezése az oka.

Gergely Jenő (Vízakna, 1913–?) Kolozsvárt végezte tanulmányait, jogi doktorátust 1938-ban szerzett a Ferdinánd Tudományegyetemen. A beszercei törvényszék bírója volt, innen került a kolozsvári törvényszékre. Biró Lajoshoz hasonlóan őt is elhurcolták a Szovjetunióba, innen 1947-ben tért vissza.¹²⁹ 1948-ban a büntetőjog (speciális rész, büntető perrendtartás) helyettes tanára a Bolyai Tudományegyetemen, ahol 1951-ig

¹²⁹ Gergely Jenő anyaga a kolozsvári BBTE levéltárában. Az iratcsomó a matematikus Gergely Jenő (1896–1974) személyzeti anyagát tartalmazza, bizonyára névtévesztés miatt kerültek bele a jogász Gergely Jenő egyes iratai is.

tanított, amikor álláshalmozás ürügyén menesztették. 1953-ban már kérték visszahelyezését a büntetőjogi katedrára, és 1959-ig töltötte be ezt az állást, miközben ezzel párhuzamosan a kolozsvári törvényszék bírójaként dolgozott, 1972–1977 között a kolozsvári törvényszék alelnöke és tagja a Kolozs Megyei Ellenőrző Testület (Corpul de Control al județului Cluj) nevű bírói inspekció szervnek.

Tanulmányai elsősorban az anyagi büntetőjog köréből származtak, ezen belül főleg a huliganizmus és a közvagyon elleni bűncselekmények kérdéseit tárgyalta. Magisztrátusi minőségéből adódott, hogy a bíróságok szervezési kérdéseivel, főként a népi ülnökök és a bíraskodási bizottságok működésével is tudományos-elméleti szinten foglalkozzon.

Tudományos dolgozatai a *Justiția Nouă*, *Legalitatea Populară*, *Revista Română de Drept* hasábjain jelentek meg, népszerűsítő cikkeit a *Korunk*, *Dolgozó Nő*, *Igazság*, *Előre* közölte.¹³⁰

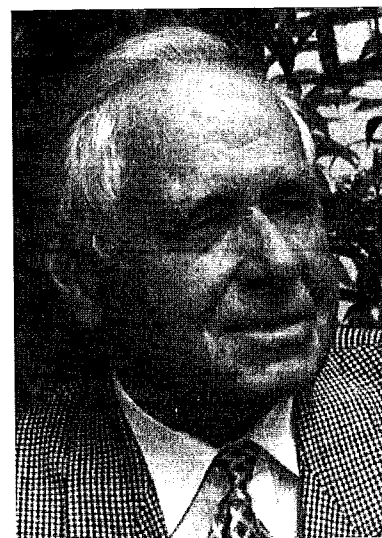
1948–49-ben egyszerre több személy is felvételt nyert a Bolyai Tudományegyetem magyar tannyelvű Jog- és Közgazdaságtudományi Karára. A jogászképzés szempontjából Takács Lajos, Román Dezső, Hegedűs Sándor, a közgazdász képzés szempontjából Csákány Béla és Kerekes Jenő alkalmazása érdemel említést (bár, természetesen, közös tárgyak, „áttanítások” révén nagyfokú átjárhatóság volt a kar két képzési ága között).

A dél-erdélyi **Csákány Béla** (Brassó, 1911 – Kolozsvár, 1996) 1933-ban szerzett jogtudományi doktorátust Kolozsváron, utána ügyvédként dolgozott Brassóban. Egyetemi pályája megkezdése előtt három évig a MNSZ főtitkáráként dolgo-

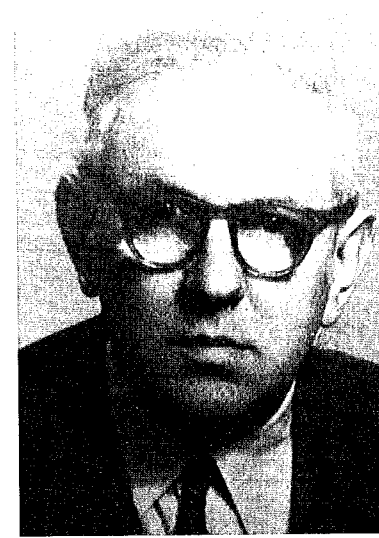
¹³⁰ RMIL.

Rajty Tivadar, Kislégyi Nagy Dénes és Sövényházy Ferenc egy doktorandussal 1948-ban

Kerekes Jenő

Csákány Béla

zott (1944–1947), volt nemzetgyűlési képviselő, majd a Román Nemzeti Bank tanácsosa (1947–1950) is. 1948-tól nyugdíjazásáig az egyetem keretén belül dolgozott, pénzügyi jogot tanított. Elsősorban a közgazdászképzésben oktatott, de amikor a magyar nyelvű oktatást megszüntették, jogi tantárgyakat kellett átvennie, így 1954-től közigazgatási jogot is tanított. A látogatás nélküli képzés beindításakor az ő feladata lett ennek a képzési formának a gondozása.

A magyar szakszókincs gyarapítása és a román szakkifejezések helyes értelmezése végett 1971-ben megkezdte *Gazdasági Kiszótár* címen az *Előrében*, 1972-től *Zsebenciklopédia* címen az *Igazságban* is a jogi és közgazdasági fogalmak helyes román és magyar megfelelőinek összehasonlítását, nem egy esetben eredeti nyelvújító javaslatokkal élve.

Kerekes Jenő (Kolozsvár, 1919 – Kolozsvár, 2006) jogász végzettséggel rendelkezett, 1942–1949 között felelősségteljes jogi beosztásokat töltött be: 1943–1944-ben törvényszéki, 1945–1946-ban ítéltáblai jegyző volt Kolozsváron, 1946-ban járásbíró Topánfalván, majd 1947–1948-ban az MNSZ jogi irodájának vezetője Bukarestben. Jogi tanulmányaiban a munkajog és a mezőgazdasági termelészövetkezeti jog kérdéseit tárgyalta, közgazdasági szaktanulmányaiban – melyek tevékenysége jelentősebb részét teszik ki – főleg az ipargazdaságtan, vállalatsszervezés és munkaszervezés foglalkoztatta, nagy figyelmet fordítva a munkajavadalmazásra és az anyagi érdekeltségre, valamint a munkaerőképzésre és a munkaerő hatékony felhasználására.

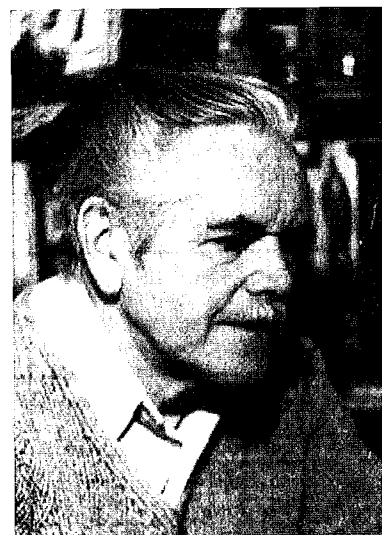
Az 1948–1953 közötti időszakot bizonyos fluktuáció jellemzi, több személy is tanított rövidebb-hosszabb ideig, megemlíthetjük itt László Ferencet (Sepsiszentgyörgy, 1910 – Kolozs-

Dobai István

Dáné Tibor

Kiss András

Hegedűs Sándor

vár, 1992), aki 1933-ban szerzett jogi doktorátust Kolozsváron, majd szülővárosában ügyvédként dolgozott. Az MNSZ háromszéki tagozatának elnöki funkcióját töltötte be 1947-ben, majd a Központi Végrehajtó Bizottság tagjaként elnökségi titkára volt Bukarestben, innen került 1948-ban a Bolyai közigazgatás-szervezési katedrájára, ahonnan 1951-ben politikai megbízhatatlanság ürügyén távolították el.

De megemlíthetjük itt Hegedűs Lajost, aki jogtörténetet tanított 1948–1951 között, és aki már a Bolyain szerzett jogtudományi doktori címet, vagy Pop Olga kolozsvári ügyvédet is.

Hegedűs Sándor (Pesterzsébet, 1908 – Kolozsvár, 1978) és **Takács Lajos** (Vízakna, 1908 – Kolozsvár, 1982) ugyanabban az évben, 1949-ben nyertek felvételt az oktatói közösség kötelékébe, és ugyanabban az évben, 1952-ben távolították el őket. Míg azonban a kényszerű eltávolítás következtében Hegedűs Sándor életpályája a jogtól teljesen eltávolodott (az egyetlen későbbi kapcsolás az volt, amikor a román–magyar jogi szótár 1970-es kiadási munkálataiba is bevonták) és teljes arculatváltást hajtott végre – azaz elvégezte a testnevelő tanári képzést és nyugdíjazásáig középiskolai edzőként dolgozott, tanítványaival időközönként szép sikereket érve el, addig Takács Lajost 1957-ben rehabilitálták és kinevezték a Bolyai Tudományegyetem rektorává; ezt a funkciót az intézmény megszűntetéséig, 1959-ig töltötte be. Előzőleg, 1952-ben őt is menesztették, és felfüggesztették Bukarestben betöltött alminiszteri állásából is, majd a Magyar Népközségben betöltött tisztsége miatt és „Magyarország javára való kémkedés” vádjával kizárták a Román Munkáspártból.

Takács Lajos a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem azon kevés jogásztanára közé tartozott, akik 1940–1944 között Dél-Erdélyben működtek. A kolozsvári I. Ferdinánd Tudományegyetem

men szerzett államtudományi (1934), majd jogtudományi doktori diplomát (1935), ezt követően ügyvédként dolgozott szülővárosában és Temesváron, a világháború alatt a Romániai Magyar Népközség titkára, majd 1945–1946-ban a Magyar Népi Szövetség Központi Intézőbizottságának, 1947-től Politikai Titkárságának tagja, 1947–1948 között pedig nemzetiségügyi államtitkár volt.

Több tudományos munkát is megjelentetett, bolyais időszakához két 1957-es kiadvány kapcsolható: Tudnivalók a nemzetközi jogról (Bukarest, 1957), illetve társszerzőként *A Román Népköztársaság alkotmánya* (összeállította a Bolyai Tudományegyetem jogi karának munkaközössége. Szerkesztette Takács Lajos, Demeter János, Román Dezső 1957).

(Rosmann) Román Dezső¹³¹ (Kolozsvár, 1907 – Montevideo, 1981) 1949-ben nyert felvételt a Bolyai jogásztanári közé. A helybeli Ferdinánd Tudományegyetemen szerzett jogi diplomát 1937-ben, diákkora alatt részt vett az Ezra zsidó ifjúsági szervezet munkájában, illetve a kommunista mozgalomban. Tagja volt a Munkássegélynek és a Magántisztviselők Szakszervezetének is. 1942-es munkaszolgálatra való berendelése előtt több ügyvédi irodában, majd a Lepage könyvkereskedés külföldi rendelési osztályán dolgozott. Zsidó munkaszolgálatosként a Székelyföldre vezényelték, ahol két különböző munkaszázadban teljesített szolgálatot, 1944-ben a szovjet csapatok bevonulását Mócs mellett érte meg. Szüleit és feleségét Kolozsvárról deportálták és Auschwitzban elpusztították.¹³²

A munkaszolgálatról való visszatérése után ő is tagja lett a Demokrata Zsidó Komiténak.

131 1952-ben változtatta nevét Rosmann Dezsőről Román Dezsőre.

132 Román Dezső dossziéja a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem levéltárában. Jelzet nélkül.

1946-ban a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán szerezte meg jogtudományi doktori oklevelét, 1948–1949 között saját ügyvédi irodát működtetett. 1949-ben hívták meg az egyetemre (addig is tanított a Kolozsvári Ítéltábla mellett működő Jogi Iskolában). Szakterülete a büntetőjog volt, ennek később a katedrafőnöke lett, mind a Bolyai Egyetemen, mind az egyesített BBTE-n. 1965-ben elhagyta az országot és Uruguayban telepedett le, ahol testvérei éltek. Az oktatást nem folytatta, hanem visszatért a könyvkereskedésbe és antikváriumot nyitott. Montevideóban halt meg.

Litografált egyetemi jegyzetei: *A római magánjog vázlata* (1957), *Büntető eljárási jog* (1958), társszerzője volt a Jogi Kis Könyvtár című sorozatban megjelent *A védekezés a bűnpekben* című kötetnek (1957). Társszerzője és (Takáts Lajos és Demeter János oldalán) társszerkesztője *A Román Népköztársaság alkotmánya. Népi demokratikus alkotmányunk fejlődése 1947-től 1957-ig* című tanulmánykötetnek (1957). Lefordította A. E. Pasersztnyik *A munkajogviták elbírálása* című munkáját (1955). Román nyelvű szakdolgozatait a *Justiția Nouă, Legalitatea Populară, Studia Universitatis Babeș-Bolyai Series Jurisprudentia* közölte.¹³³

Román Dezső fordítói munkássága is jelentős: nemcsak jogi szakszövegek fordítójaként tartják számon, hanem tudománynépszerűsítő munkákat is tolmácsolt oroszról magyarra, és az ő fordításában látott napvilágot Mark: *A varsói felkelés* és Grossman: *A treblinkai pokol* című kötete is.

1950-ben (más források szerint 1951-ben) került az egyetemre **Fogarasi József** (Torda, 1912 – ?). Diákkora alatt szintén részt vett a kommunista ifjúsági mozgalomban (Román

133 RMIL.

502294

OKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM
KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM
JOGTUDOMÁNYI KAR

ROMÁN DEZSŐ

Római magánjog

EGYETEMI ELŐADÁSOK 1956–1957

I. Füzet: Bevezetés és perjog

KOLOZSVÁR – 1957

Oktatásiügyi sokszorosító

Római jogi jegyzet az 1956–57-es tanévből

Dezsővel volt egy kommunista sejtben), 1935-ben avatták doktorrá a kolozsvári Ferdinánd Tudományegyetemen, 1937-ben nyert felvételt a kolozsvári Ügyvédi Kamarába. 1946-ban tagja volt a kolozsvári Ügyvédi Kamara Tisztogató Bizottságának, majd 1948-ban a kolozsvári Ügyvédi Kamara átszervezése után alakult Ügyvédi Kollégium Felvételi Bizottságának.¹³⁴ A kolozsvári Ügyvédi Kamarában betöltött, megszakítás nélküli tevékenysége, vezető beosztása az 1946–1950 közötti ügyvitelben, a purifikációs, fellebbezési és etikai bizottságokban ritkaságszámba megy, hiszen a purifikáció szempontjából kritikus 1938–1944 közötti időszakban is aktívan gyakorolta a szakmát, ezért 1945 utáni szerepvállalása, a Fekete Györgyéhoz hasonlóan, példa nélkül áll a szakirodalom értelmezésében.¹³⁵

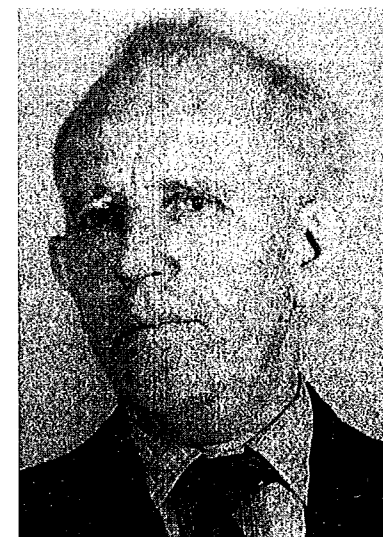
Emellett 1944-től 1948-ig a Szakszervezeti Tanács jogtanácsosa, majd vállalati aligazgató. Egyetemi katedrája mellett sem adta fel aktív jogász pályáját, a kolozsvári néptanács végrehajtó bizottságának titkára volt 1958–1961 között. Ő töltötte be az egyetemi párttitkár feladatát is a Bolyai Tudományegyetemen. Nyugdíjba vonulásáig, 1974-ig (más források szerint 1977-ig) tanított a Bolyai, később a Babeş–Bolyai Tudományegyetemen előadó-tanári minőségben. Közírói s egyben jogi felvilágosító munkásságát a MADOSZ eredetileg *Előre*, majd más elnevezések alatt megjelent lapjában kezdte (1935–1936), a szakszervezeti sajtóban folytatta; több egyetemi jegyzetet adott ki, s részt vett mint társszerző *A Román Népköztársaság alkotmánya* című munka (1957) szerkesztésében; egy tanulmánya az

134 Nicoleta Chicinaş: Injusta justiţie, armă de „purificare”. In: Vasile Boari – Alexandru Câmpeanu – Sergiu Ghergina (coord.): *Proiectul uman comunist. De la discursul ideologic la realităţile sociale*. Presa Universitară Clujeană, 2011, 108.

135 Uo.

Biró Lajos

Román Dezső

Fekete György

Takács Lajos

áruforgalmi adó jellegéről és szerepéről a *Közgazdasági tanulmányok* című kötetben (1957) jelent meg. A Szakszervezetben (1945–1946) és a *Justiția Nouă* hasábjain (1956) közölt cikkei mellett a *Korunkban* számos közigazgatási tárgyú írása jelent meg. Az egyetem Studia sorozatában a szocialista vállalatok vitás kérdéseinek megoldásáról értekezett (1970).¹³⁶

Szamek (Samek) Imre (Temesvár, 1907 – ?) szülővárosában a Zsidó Líceumban érettségizett, majd közgazdaságtudományi végzettséget szerzett Bécsben és Firenzében, illetve jogi diplomát Párizsban, melyet Nagyváradon nosztrifikáltatott. A temesvári Blum ügyvédi irodában végezte gyakorlatát, majd a *Temeswarer Zeitung* újságírója lett. 1940-ben a család kötéláru-üzletében segédkezett, 1942-ben munkaszolgálatra rendelték be az Arad-Győri munkatáborba. Munkaszolgálatosként Filiaș, Temesvár, Sanovița, Pankota, Balta Seacă mellett dolgozott, míg Foksány mellől sikerült visszatérnie. Családja (szülei, testvére) túlélte a vészkorszakot. Visszatérése után, 1945-től a temesvári Agronómiai Intézetben alkalmazták professzori minőségben, társadalomtudományi – főleg ideológiai – tantárgyak előadására. 1952-ben a temesvári káderosztályt személyére vonatkozóan különböző koholt vádakkal árasztották el, mígnem büntetésképpen, professzori tiszttségéből lefokozva áthelyezték Kolozsvárra, az akkor főiskolai keretben működő Jog- és Közgazdaságtudományi Főiskolára. Itt Biró Lajost kellett helyettesítenie, aki a büntetőjog tanára volt, ennek a tantárgynak az oktatásában pedig Szamek Imrénak nem volt tapasztalata. Emellett súlyos szívbajos volt, felzárkózása ezért valószínűleg nem is mehetett könnyen.¹³⁷

136 RMIL.

137 Szamek Imre dossziéja a kolozsvári BBTE levéltárában. Jelzet nélkül.

1957-es káderlapján ugyanis a következő áll: *Din punct de vedere profesional este mai slab tovarășul Szamek Emeric care a fost transferat în anul 1953 de la Timișoara la Universitatea noastră, cu însărcinarea de a preda dreptul penal, o materie de bază. Întrucât însă tov. Szamek nu s-a ocupat niciodată de discipline juridice (la Timișoara a predat economie politică), are deficiențe în munca științifică și didactică. Făcând abstracție de această deficiență, el are o cultură generală destul de vastă, cunoaște mai multe limbi și atitudinea lui politică este potrivită. Este de origine burgheză.*¹³⁸ Azaz: szakmai szempontból gyengébb Szamek Imre elvtárs, akit 1953-ban helyeztek át egyetemünkre Temesvárról, azzal a megbízatással, hogy büntetőjogot, egy alaptantárgyat tanítson. Mivel azonban Szamek elvt. sosem tanított (Temesváron politikai gazdaságtant oktatott), hiányosságok mutatkoznak a tudományos és az oktatói munkájában. Ettől a hiányosságtól eltekintve azonban széles körű általános műveltséggel rendelkezik, több nyelvet ismer és politikai magatartása megfelelő. Polgári származású.

Szamek Imre volt az egyedüli oktató, aki nem kinevezéssel, hanem áthelyezéssel került a kolozsvári magyar jogászképzésbe.

1959-ben az egyesített egyetemről neve átkerült a Kolozsvári Egyetemi Könyvtár fizetési listájára, ezt azzal indokolták, hogy kutatóintézetbe fogják áthelyezni. Végül azonban a gyakorlatban is át kellett mennie a könyvtárba bibliográfus-főkönyvtáros beosztásba, ahol 1963-ig szerepel a nyilvántartásban.

138 Lucian Nastasă (coord.): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România. (1956-1968)*. Centrul pentru diversitate etnoculturală, Cluj, 2003, 274.

3. Bolyais diákból – bolyais oktató

Mind Asztalos Sándor, mind Kiss Géza egy fiatal tanársegéddel dolgozott az 1947–1949-es időszakban: **Kiss András**sall (Facsád, 1922 – Kolozsvár, 2013), aki 1946-ban szerzett jogtudományi oklevelet a Bolyain és akitől korábban már idéztünk. Rectori kinevezéssel foglalta el tanársegédi állását Asztalos Sándor mellett a magánjogi tanszéken, azonban fizetést nem kapott, ezért Kiss Géza maga mellé vette – szintén tanársegédnek – a Jogi Iskolába, amely magisztrátusokat képzett. Erről az időszokról álljon itt megint csak a saját vallomása:

Balogh Edgár közbenjárására – akit nagyon bántott, hogy a Népi Szövetség közbenjárására utasították el felvételemet az ügyvédi kollégiumba¹³⁹ – rectori kinevezéssel Asztalos Sándor mellett tanársegédként alkalmaztak a magánjogi tanszéken. Az akkor napirenden levő minisztériumi huzavona miatt azonban nem kaptam fizetést. Akkor ugyancsak Balogh Edgár javaslatára felterjesztettek kinevezésre az Állami Levéltárba, ahol magyarul tudó jelöltek kerestek. Közben Nemes István bejuttatott a Jogi Iskolába tanársegédnek Kiss Géza mellé, ahol alapműveltség nélküli embereket kellett két év alatt bírónak és ügyészeknek kiképezni. Az Állami Levéltárban segédkönyvtárosi kinevezésem

139 Kiss András az interjú egy másik részében kifejti, hogy Fogarasi József, nem sokkal később a Bolyai jogász-tanára húzta ki a nevét a sikeresen felvételizettek listájáról. A szakirodalom is említést tesz róla, hogy Kiss András nevét a háromtagú felvételi bizottság, melynek egyik tagja Fogarasi József volt, az utóbbi indoklással húzta ki: *deși întrunește toate condițiunile cerute de art. 7 din Legea 3/1948, din cauza numărului limitat de locuri, nu a putut fi înscris*. Azaz: Noha teljesíti az 1948. évi 3. sz. 7. paragrafusának feltételeit, helyhiány miatt nem nyerhet felvételt. Nicoleta Chici-naș: Efectele Legii nr. 3 din 17 ianuarie 1948 asupra avocaților clujeni. *Revista de Stiinte Juridice*, nr. 3/2009, 117.

1949 júliusában érkezett meg, a Jogi Iskolában a tanév kezdetétől tartottam a szemináriumokat, délután pedig bejártam dolgozni a magánjogi tanszékre. Akkor azzal az indoklással, hogy nem teljesítettem katonai szolgálatot, váratlanul behívtak katonának, s velem együtt a Bolyai Egyetem számos tanársegédjét és gyakornokát, valamint friss egyetemi végzettségű fiatalat.¹⁴⁰

Kiss András pályája végül főlevéltárosként teljesedett ki: 1949-től a Kolozsvári Állami Levéltár munkatársa volt nyugdíjazásáig (1983), írásaiban néha jogtörténeti témákat is feldolgozott; a rendszerváltás évei után pedig az újraalakított EME főtitkára lett. Jelentős történettudományi és jogtudományi munkássága.¹⁴¹

Dáné Tibor (Kolozsvár, 1923 – Kolozsvár, 2006) Turnowsky Sándor tanársegédeként került a Bolyai Tudományegyetemre, ugyanoda, ahol előzőleg jogi, közgazdasági és pedagógiai szakképesítést szerzett. A kriminalisztikai és törvényszéki orvostani tanszék megbízott előadója volt 1946-tól, eközben azonban az *Erdély* című napilap belpolitikai szerkesztői feladatait is ellátta. Egyes visszaemlékezések szerint szigorú volt, a diákok „vaddisznó”-nak nevezték. 1952-ben kellett az egyetemről távoznia, ebben közrejátszhatott az a tény, hogy szociáldemokrata irányt követett a háború után. Eltávolítása előre megtervezett volt, hiszen először felajánlották neki Máramar-

140 Sas Péter: „Egy emberből az marad meg, ami az emberek emlékezetében róla megmarad” Interjú a 90 éves Kiss András nyugalmazott főlevéltárossal. *Művelődés*, 2012. december. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1317> ill. <http://www.muvelodes.ro/index.php/Cikk?id=1326> [Letöltés ideje: 2016. június 6.]

141 Kiss András: *Más források – más értelmezések*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003, 65–112.

rosban a főügyész-helyettesi posztot, amelyet nem fogadott el, ezért az egyetemről is mennie kellett.¹⁴²

Pályája a szucsági vidéki tanítóként, majd a kolozsvári Palocsay-féle kolozsvári növénybiológiai kutatóállomáson tudományos munkatársként eltöltött idő után 1958-ban vett fordulatot és indult el végleg az író, műfordító, szerkesztő tevékenység felé, amely révén a háború utáni romániai magyar irodalom egyik legismertebb képviselőjévé vált.

Dáné Tibor távozása után a kriminológia és kriminalisztika tantárgy oktatását, illetve a kriminalisztika labor vezetését **Mócsy László** vette át (Kolozsvár, 1925 – Kolozsvár, 2003), aki szintén a Bolyai Tudományegyetemen szerzett jogász diplomát. 1949-től tanársegédi beosztásban működött a karon Gergely Jenő mellett, majd öt évvel később elnyerte adjunktusi kinevezését a büntetőjogi tanszékre.

1959 májusában megkapta szakértői kinevezését az újonnan alapított Megyei Közi Kriminalisztikai Szakértői Laboratórium vezetői beosztásába, ahol nyugdíjazásáig dolgozott. 1980-tól a *Probleme de Criminalistică și de Criminologie* című szakfolyóirat szerkesztőbizottsági tagja. Tanulmányait, tudomány-népszerűsítő írásait a *Korunk*, *A Hét*, a *Revista Română de Drept*, az *Igazság* közölte.

Kiss Andrásához hasonlóan feladatot vállalt az újjáalakult EME intézményében, 1991 szeptemberétől az EME IV, Jog-, közgazdaság- és társadalomtudományi szakosztályának titkára volt.

Kötetei: *A huligánság* (társ szerző Gergely Jenő, Jogi Kis Könyvtár 7. 1957); *Kriminalisztika*. Általános rész (egyetemi jegyzet, Kv., 1958); *Tratat practic de criminalistică II*. (társ

142 Dáné Tibor Kálmán közlése.

szerző, 1978); *Îndrumar privind expertiza criminalistică* (társ szerző, 1986).¹⁴³

Szabó Pál Endre (Székelyudvarhely, 1920 – Budapest, 2004) életútja bizonyos szempontból Buza László pályáját idézi, az *intézményi folytonosság* tanújának tekintetében: diákként és oktatóként az 1939–1991 között eltelt 60 év alatt az erdélyi (magyar) jogászképzés valamennyi intézményes formájának részese volt. Diákként ugyanis 1939-ben iratkozott be a kolozsvári I. Ferdinánd román tannyelvű egyetem Jogtudományi Karára, 1940–1941 között azonban a Szegedről Kolozsvárra visszatért Ferenc József Tudományegyetemen lett felsőbb éves joghallgató. A háború miatt tanulmányait kénytelen volt megszakítani (tüzértisztként kellett a fronton harcolnia, ahol 1944-ben megsebesült és az orosz offenzíva előli visszavonulás során amerikai hadifogságba esett Ausztriában). 1946-ban tért vissza Kolozsvárra, ahol tanulmányait már a Bolyai Tudományegyetemen (1946–1948) fejezte be, és itt szerzett jogi diplomát és doktorátust. 1949–1959 között a Bolyai Tudományegyetem docense, 1959–1985 között, nyugdíjazásáig, a BBTE-n nemzetközi köz- és magánjogot, nemzetközi kereskedelmi jogot, polgári eljárásjogot, bíróságszervezést adott elő.

Első szaktanulmánya 1956-ban, a kolozsvári V. Babeş és Bolyai Egyetemek közleményeiben jelent meg. Jogi vonatkozású magyar nyelvű cikkei az *Előre*, *Korunk*, *Utunk* közölte.

Mikó Imre egyik leveléből tudjuk, hogy Kolozsváron sokra értékelték Szabó Pál Endre szaktudását, és mint olyan jogászt, akinek mind elméleti, mind gyakorlati kérdésekben „otthon van” a jogtudományban, szerette volna bevonni a tervezett román–magyar jogi szótár munkálataiba. A következőket

143 RMIL.

461223

OKTATÁS ÉS MŰVELŐDÉSÜGYI MINISZTERIUM
BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM KOLOZSVÁR

SZABÓ PÁL ENDRE

előadótanár

Az R.N.K. Polgári eljárási joga

1958

KOLOZSVÁR

*Polgári eljárási jog egyetemi jegyzet 1958-ból,
a Bolyai fennállásának utolsó tanévéből*

írja egy Domokos Gézához intézett 1970-es levelében: (...) Az egyetemi tanárok közül nem szeretnénk olyant bevonni, aki csak a nevét adja. Éppen ezért Szabó Pál Endre előadó tanárra gondoltunk (magánjogász), akit most vontak be a hivatalos lap magyar fordítói kollektívájába is. Én őt találnám a legalkalmasabbnak. Bolyai egyetemen végzett, Babeş–Bolyai egyetemen tanít, tehát a terminológiát ismeri.¹⁴⁴

Tudását nyugdíjba vonulása után a közösség hasznára fordította: 1991-től a nagyváradi Sulyok István Főiskolán óraadóként római jogból, nemzetközi köz- és magánjogból, az emberi jogok tárgyköréből tartott kurzusokat, illetve jogi ügyekben segített a kolozsvári unitárius egyháznak, majd elvállalta az Erdélyi Unitárius Egyház főgondnoki tisztségét, amelyet 1994-ig töltött be.

Lőrincz Ernő (Kápolnásfalu, 1927–) 1946-ban iratkozott be a Bolyai jogász szakára. Abban a kivételes helyzetben vagyunk, hogy maga Lőrincz Ernő foglalta össze a tanulmány számára röviden bolyais diáksága és tanársága időszakát, ezért ebből idézünk: 1946-ban iratkoztam be a Bolyai jogi karára. Hamarosan felismertem a magyar egyetem létének, működésének óriási jelentőségét, és csatlakoztam az intézmény támogatására alakult szervezethez, a Bolyai Tudományegyetem Barátainak egyesületéhez.¹⁴⁵

Harmadévesen, a kiváló tanulmányi eredményei alapján gyakornoki megbízatást kapott a karon, az államvizsgát követően, 1950-ben pedig kinevezték tanársegédnek. Először a közgaz-

144 Bartha Katalin Ágnes: A Kriterion indulása levelekben. *Nyelv és irodalomtudományi közlemények*. 2013/1. http://www.sztanyi.ro/download/NYIRK_2013_1.pdf [letöltés időpontja: 2016. június 8.]

145 A nyilatkozat és felhívás 1946 novemberében jelent meg Csögör Lajos rektor és Asztalos Sándor aláírásával.

gatási jogi tanszéken dolgozott, majd Demeter János mellett az állam- és jogelmélet tanszéken. 1952-től, adjunktusként, önálló tantárgyat (munkajogot) adott elő 1957-ig.

Első írásait kolozsvári magyar nyelvű lapok közölték 1951–1955 között, jogi szakcikkeit pedig, amelyek a munkavédelem, iparoktatás, biztosítás, a környezetvédelem biztosítási megközelítése tárgykörében íródtak, később magyar, illetve román nyelvű szakfolyóiratok hasábjain jelentek meg.

Aspiránsként témája a munkajog volt és az erdélyi munkaviszonyok szabályozását kutatta, a kandidátusi disszertáció megvédését nem engedélyezték a téma megítélése miatt. A jogtörténeti munkát a bukaresti Tudományos Könyvkiadó jelentette meg *A munkaviszonyok szabályozása Erdélyben 1840 és 1918 között* címmel (1958), terjesztését azonban a cenzúra indoklás nélkül leállította.¹⁴⁶

Lőrincz Ernő esetében is rendelkezünk a kommunista tisztogató bizottság jellemzésével, mely 1957-ben a következőképpen nyilatkozik róla: *Lőrincz Ernő, lector, din punct de vedere științific și didactic ar fi corespunzător, dar are unele deficiențe de ordin moral. Este un element egoist, idealist. Din aceste însușiri negative au rezultat unele manifestări nesănătoase, care nu sunt compatibile cu calitatea de cadru didactic universitar. (...)*¹⁴⁷ Azaz: Lőrincz Ernő adjunktus tudományos és oktatói szempontból megfelelő lenne, de jellembeli hiányosságai vannak. Egoista és idealista elem. Ezekből a negatív tulajdonságokból származott néhány egészségtelen megnyilvánulása, amely összeférhetetlen az egyetemi oktatói minőséggel.

¹⁴⁶ RMIL.

¹⁴⁷ Lucian Nastasă (coord.): *Minorități etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1956–1968)*. Cluj, 2003, 274.

657325

LŐRINCZ ERNŐ

22

A MUNKAVISZONYOK SZABÁLYOZÁSA ERDÉLYBEN

1840 ÉS 1918 KÖZÖTT

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201504186

TUDOMÁNYOS KÖNYVKIADÓ
BUKAREST, 1958

*Lőrincz Ernő kötetének terjesztését
a cenzúra indoklás nélküli betiltotta*

Az 1959-es egyetemegyesítésre vonatkozóan rendelkezünk Lőrincz Ernő saját vallomásával, melyet itt közlünk: *A Bolyai beolvasztása során állásom megszűnt, figyelemmel arra a szelkezőre, ami politikai okokból történt, tekintve a magyar 56-os forradalommal kapcsolatos szimpatizáló nézeteim és megnyilvánulásaim következményeit. (Hajszál híján nem jutottam a Varró–Lakó–Dávid Gyula csoport rettenetes sorsára.)*¹⁴⁸

A Bolyai Tudományegyetem megszűnése után az Armătura jogtanácsosi funkcióját töltötte be, majd 1965-ben Magyarországra emigrált, ahol 1971-ben állam- és jogtudományi kandidátusi címet szerzett (munkajogból). 1972–1976 között a Pécsi Egyetem polgárjogi tanszékén tanított, majd az Állami Biztosító, a Szerzői Jogvédő Hivatal (1977–1981), illetve a Képzőművészeti Kiadó (1981–1989) jogtanácsosa Budapesten.

Szintén 1950-ben került a kolozsvári jogászképzésbe **Neumann Jenő** (1893–1978), feltételezésünk szerint Demeter János révén, akinek gyakorlatilag az életét köszönhetette a vészidőszak alatt. A kolozsvári „Duma-posta” törzsasztal vezéréként ismert szellemes, zsidó ügyvéd mentését 1944-ben Demeter János szervezte meg: Neumann Jenőt mint tejesembert/református lelkészt („Jani bácsit”) Péter Lajos cipésmester bújtatta el.¹⁴⁹

Neumann Jenő a háború után a kolozsvári zsidóság demokratikus szervezkedésének egyik főszereplője, elnöki funkciót

148 Lőrincz Ernő saját visszaemlékezése 2016-ból. Az eredeti dokumentum a szerző tulajdonában van.

149 Péter Lajos cipésmestert a Yad Vashem 1989-ben a Világ Igaza címmel tüntette ki. „Jani bácsi – tejesember/református lelkész” történetéről bővebben ld. Löwy Dániel: *A Kálváriától a tragédiáig. Kolozsvár zsidó lakosságának története*. Koinónia, Kolozsvár, 2005. Alakját Tompa Andrea író is megidézi *A hóhér háza. Történetek az aranykorból* című 2010-es regényében.

töltött be a Demokrata Zsidó Komitében, amelynek alelnöke a fiatal Fekete György volt (később szintén bolyais oktató). Egyik felszólalója például annak a népgyűlésnek, amelyet 1946. május 22-én, a háborús bűnösök pereit tárgyaló Kolozsvári Népbíróság első tárgyalásának napján a Holokauszt helyi túlélői rendeztek, s amelyen a vádlottak példás megbüntetését kérték, de a kollektív bűn fogalmát elvetették.

1948-ban sikerült felvételiye az újjáalakult kolozsvári Ügyvédi Kollégiumba, emellett Gaál Gábor mellett dolgozott az *Utunk* szerkesztőségében. 1950-ben már a jogászképzés oktatói testületében találjuk, az államszervezési tanszékre került, ahol alkotmányjogot tanított (Demeter János letartóztatása után az ő katedráját vette át, hogyha az általa oktatott tantárgyak és kutatási témák listáját átnézzük: alkotmányjog, állambölcselet, közigazgatási jog, szovjet jog). Az 1953-tól rendelkezésre álló kari és tanszéki jegyzőkönyvben neve 1957-ig szerepel, ami hozzávetőlegesen megegyezik azzal az időponttal, amikor Demeter János visszatér az egyetemre.

Részt vett a tanszék munkájában, egyik szerzője volt annak a munkának, amelyben a kar szinte valamennyi tanára együttműködött, és amely az 1947-es alkotmány fejlődését volt hivatott feltérképezni (*A Román Népköztársaság alkotmánya: népi demokratikus alkotmányunk fejlődése 1947-től 1957-ig*. Bukarest, Tudományos Könyvkiadó, 1957).

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának egyetlen címzetes női oktatója **Ecksteinné Kovács Edith** (Temesvár, 1929–) lett, aki 1952-ben (Lupán Ernőhöz hasonlóan) utolsó éves bolyais joghallgatóként gyakoronoki minőségben vett részt a kar munkájában. 1953-ban szerezte meg jogtudományi diplomáját, és még ugyanebben

az évben oktatóként alkalmazták. Oktatói pályája töretlen volt, nyugdíjba vonulásáig (1986) az intézmény adjunktusa volt. Huszár Andorral és Gogomán Gáborral együtt fordította magyarra Simion Bayer és Mircea Constantiniu *Vállalati igazgatók kézikönyve* (1956) című művét.

Munkái: *Szülők, gyermekek és rokonok jogviszonyai* (Jogi Kis Könyvtár 13. 1958); *Kötelmi jog* (Fekete Györggyel, egyetemi jegyzet, Kv., 1958); *Dreptul transportului* (1982), *Legislație economică* (társszerző Stanciu Cărpănu, Doina P. Roman, 1983).

Érdekesen alakult **Lupán Ernő** (Kézdivásárhely, 1929 – Kolozsvár, 2013) jogászprofesszor története, aki Kolozsváron előbb filozófiai tanulmányokat folytatott, de egy kíváncsiságból végighallgatott büntetőjogi egyetemi előadás hatására azonnal szakot váltott, és (még az előadás szünetében) átiratkozott a jog szak 3. évére, úgy, hogy év végén rendes vizsgái mellett különbözetként az előző évek vizsgáit is kitűnő minősítéssel tette le. 1953-ban a Bolyai Tudományegyetemen államvizsgázott, de már utolsó éves joghallgatóként (1952–53-ban) egyben a római jog gyakornoka is volt Román Dezső mellett. A sikeres államvizsga után beiratkozott aspirantúrára (doktori tanulmányokra), és a fiatal jogászt ösztöndíjjal az akkori Szovjetunióba küldték. A moszkvai Lomonoszov Egyetemen szerezte meg 1956-ban tudományos doktori fokozatát. Hazatérése után majdnem két évig a Bukaresti Egyetem Jogi Karán tanított, majd kérte áthelyezését az *alma mater*hez, a kolozsvári Bolyai Tudományegyetemhez,¹⁵⁰ és így lett a kolozsvári jogtudományi egyetemi képzésnek meghatározó személyisége, sok generáció szigorú, de elismert oktatója.

150 Colceriu Cristian – Kuciatovschi Delia: *Elite clujene contemporane II*. Cluj-Napoca, Risoprint, 2014, 611–622.

Lupán Ernő

Szabó Pál Endre

Mócsy László

Lőrincz Ernő

A polgári jog általános részének és a személyek jogának kutatása mellett szakmai úttörő tevékenységet is végzett: nagy szerepe volt a környezetvédelmi jog kutatásának, oktatásának romániai meghonosításában (a romániai agrárpolitika és szövetkezeti jog, a mezőgazdasági termelőszövetkezeti jog tárgyköréből való tanulmányai – környezetjogi kutatásait előre jelezve – magyar nyelven is megjelentek különböző romániai magyar folyóiratokban).

A rendszerváltás után részt vett a romániai magyar jogászképzés létrehozását célzó erőfeszítésekben, így szerepet vállalt a nagyváradi Sulyok István Református Főiskolán rövid ideig működő jogászképzésben, illetve jelentős mértékben hozzájárult a Sapientia Erdélyi Magyar Tudományegyetem Kolozsvári Karán 2010-ben indított kétnyelvű (román–magyar) jogászképzés elindításához is, melyben aktív szerepet is vállalt: polgárjogot tanított, a *Scientia Iuris* szakfolyóirat szerkesztőbizottsági tagja volt, illetve alapítványt is tett a tehetséges diákok támogatására.

1956-ban vették fel **Balogh Andrást** (Kolozsvár, 1932 – Kolozsvár, 2013), aki a Bolyain szerzett jogi diplomát, és 1956-tól tanársegédi beosztásban működött. Az 1959-es egyesítés után kikerült az egyetemről és jogtanácsosként dolgozott 1968-ig, amikor a Román Tudományos Akadémia kolozsvári fiókjának tudományos kutatója, később főkutatója lett.

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán belül működő jogász szakosztály utolsó alkalmazott oktatója **Miróka László** volt, akit 1958 őszén helyettes tanársegédi állásba vettek fel a polgárjogi tanszékre. Noha a tantestület legutolsó alkalmazott tagja volt, az egyesítés után

444619

OKTATÁSÜGYI MINISZTERIUM
BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM KOLOZSVÁR

Büntető jog Különös rész.

GERGELY JENŐ
előadó tanár

1958

Tanügyi Sokszorosító Kolozsvár

*Büntetőjogi egyetemi jegyzet 1958-ból,
a Bolyai fennállásának utolsó tanévéből*

is megőrizte beosztását (bár nem léptették elő), és 1969-ig dolgozott a BBTE polgárjogi tanszékén.

Az 1950-es évek második felében több olyan személy neve is fennmaradt, akik helyettes tanársegédi állásban vagy meghívott előadóként vettek részt az oktatásban, itt említenénk meg Incze Gusztávot és Kacsó Máriát, akik büntetőjogi tantárgyakat szeminarizáltak 1955-től, vagy Szakács Imrét (nemzetközi közjog).

Tudományos kutatás a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán működő jogtudományi szakosztály tudományos tevékenységéről a következőket mondhatjuk el. Az első ciklus (1945–1949) gyakorlatilag megegyezik az első „saját évfolyam” kifutási idejével és az intézményi kronológia első szakaszával, ez idő alatt a tudományos kutatás és a kutatási eredmények közzététele, hasznosítása természetes volt. A tanári gárda gerincét képező idősebb, egyetemi és kutatói tapasztalattal rendelkező oktatói magától értetődőnek tekintették, hogy a jegyzetek összeállításán és kiadásán kívül saját témáikkal is foglalkoznak (már amilyen mértékben ezt az egyre erősödő ideológiai nyomás lehetővé tette). Mócsy László, aki az első, 1945-ös évfolyam diákja volt, így vall erről az időszakról: *El kell itt mondanom, hogy abban az időben kiváló szakembergárda dolgozott a karon, a jogtudományok*

*olyan jelesei, akiktől egyszerű folyosói beszélgetés során is rengeteget lehetett tanulni. Jó néhányuk nagy műveltségű, széles látókörű, alapos tudású jogtudós. Mellettük dolgozni valóságos továbbképzésnek számított.*¹⁵¹

Idézhetjük például Turnowsky Sándor beszámolóját is, amelyet a *Jogtudományi Közönynek* küldött be az 1948–1949-es tanévben folytatott munkáról – ebből is kitűnik: fontosnak tartotta, hogy munkájukat a magyarországi szakmai közönség is megismerje:

Az elmúlt tanévben igen élénk tudományos működést fejtett ki az a munkaközösség, mely a román tannyelvű „Babeş-Egyetem” és a magyar tannyelvű „Bolyai-Egyetem” büntetőjogi tanszékei között dr. Rîpeanu Grigore és dr. Turnowsky Sándor professzorok kezdeményezésére kialakult. A munkaközösség havonta kétszer tartott ülésein nemcsak a két egyetem professzorai és tanársegédei vettek részt, hanem a bírói és ügyvédi kar számos tagja. Megvitatták többek között: az analógia kérdését – a micsurinizmus hatását a kriminológiára, a Genocidium kérdését – az eredménytelen és sikertelen felbújtás problémáját, stb.”

A beszámoló arra is kitér, hogy az 1949–1950-es tanévtől a munkaközösség beleolvadt a *Justiția Noua* című jogi folyóirat által alapított *Societate pentru studii juridice* (Jogtudományi Társaság) kolozsvári csoportjába és eddig a következő előadásokat tartották: dr. Kiss Géza prof. és Brădeanu prof.: *A jogalkalmazás kérdéséről*; dr. Hărăguș Nerva prof.: *A népi demokráciák jogi feladatairól*; dr. Turnowsky prof.: *Az ered-*

151 Mócsy László: Gyakorlati tudományos munka. *Korunk* 1987/6. 480.

ménytelen és sikertelen felbujtás problémájáról.¹⁵² Az 1950-re előirányzott magánjogi, büntetőjogi, államtudományi és gazdasági jogi témák munkatervének részletezésére nem térünk ki, hiszen mindegyik a szovjet jog és az előadó jogi szakterületének „keresztbeházasítása” révén születhetett.

Az „...és a szovjet jogban” típusú kutatási témák már előrevetítik azt, ami az '50-es évek kutatási tematikáját meghatározta: a központilag szabályozott és a minisztériumból leközlött választható kutatási témák listáját. Az 1950–51-es munkatervben ilyen témákról olvashatunk: Az RNK alkotmányának kommentárja; A szocialista állami tulajdon; A közvagyon védelme. Feltűnik azonban néhány olyan téma is, amelyet úgy tűnik, nem az ideológia diktált, hanem tényleges aktuális szükségletek képezik az alapját, például a technikai és gazdasági szakemberekkel együtt végzendő, az elektrifikálási terv végrehajtásával kapcsolatban felmerülő jogi és gazdasági problémák.¹⁵³

Az 1951–1953 közötti főiskolai időszak alatt a kutatási tevékenység gyakorlatilag szünetelt, hiszen egyrészt az oktatókat túlterhelte az oktatói tevékenység (még jegyzetek is alig születtek), másrészt nem is volt tényleges elvárás, amint ez az 1953 utáni kari tanácsi jegyzőkönyvekből kiderül.

1953-tól a minisztérium szűgezte le a kutatási témákat, melyeket az oktatók valamelyest személyre szabhattak és feldolgozhattak. Az 1953–54-es tanévben a jogásztanárok megpróbálták eleget tenni a kutatási kötelezettségeiknek, de a jegyzőkönyvek

152 Turnowsky Sándor: Román–magyar tudományos munkaközösség a kolozsvári egyetemeken. *Jogtudományi Közöny*, 1950. február 20, 3–4. sz. 106.

153 Munkaterv az 1950–51-es tanévre a Rektori Hivatal irattárában. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai” I/1. sz. iratcsomó.

KOLOZSVARI BOLYAI TUDOMANYEGYETEM

JOG- ÉS KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI ÉRTEKEZÉSEK

1. Dr. Jordáky Lajos: Az erdélyi társadalom szerkezete.
2. Dr. kislégi Nagy Dénes: Pénzromlás és árszínvonal.
3. Dr. Asztalos Sándor: A román hozadéki és jövedelmi adórendszer.
4. Dr. Nagy Zoltán: Erdély gazdasági életének szövetkezeti megszervezése.
5. Dr. Demeter János: Nemzetiségi nyelv a közigazgatásban.
6. Dr. Szász István: Az erdélyi rét- és legelőgazdálkodás fejlesztésének lehetőségei.

VÁLLALATGAZDASÁGI KÖNYVTÁR

Vagyon- és eredményértékelés ingadozó
pénzérték esetében.

Vállalati elszámolás: jószágelszámolás.

Az Erdélyi Múzeum-Egyesületnél megjelent
jogtudományi munkák jegyzéke

tanúsága szerint nem volt zökkenőmentes: a fiatalabb oktatók közül többnek most kellett elsajátítania a tudományos kutatás módszertanát, követelményeit, időbeli beosztásának kritériumait. Ebből az következett, hogy vagy a jegyzetírási kötelezettségnek nem tudtak időben eleget tenni (pl. Fogarasi József vagy Szamek Imre), vagy a kutatási feladatot nem tudták az elővárásoknak megfelelően teljesíteni. Az oktatott tantárgyak és a vállalt vagy leosztott kutatási témák közötti eltérés bizonyára nehézségeket okozott: 1953-ban Fogarasi József például pénzügyi jog jegyzetet készített, mert ezt a tantárgyat oktatta, a következő évben azonban *A jobbágyok helyzete az erdélyi fejedelemség területén (1540–1690)* téma kutatásával bízták meg. Az is érdekes tény, hogy az RNK jogtörténetét Román Dezső kapta feladatul az 1955–56-os tanévre, de 1957-ben Fogarasi Józsefnek kellett jegyzetet írnia belőle.

Természetesen – és ezt nagyon fontosnak tartjuk kiemelni – nem tisztünk ítélezni a központilag megszabott témák alapján létrejövő kutatások értéke fölött. Amint a korszak tudományos termését feltáró kutatók is kiemelik, az állampárti rendszer körülményei között a szó igazi értelmében vett tudományt (különösen a társadalomtudományok terén) nagyon nehéz volt művelni.¹⁵⁴ Gyakran előfordult, hogy nem a jogalkotásról, hanem a meghozott jogi szabályok érvényesítéséről, egy adott jogrend működéséről írtak.

Azonban még ezek az objektív szempontból összeállított technikai tanulmányok is fennakadtak a hivatalos bírálat rostáján: 1953-ban például, a kar tudományos tevékenységé-

nek kiértékelésekor Fekete György polgárjogász munkáját az alábbi megjegyzéssel látták el: *Fekete György elvtárs a bérleti szerződés során csupán a bérlet technikai oldalával foglalkozik, nem mutat rá a bérleti szerződés osztályharcos jellegére a kapitalizmusban. Ugyancsak nem tárgyalja harcosan, komбатívan az adásvételi szerződést, az ajándékozás lényegét [a] tőkés társadalom feltételei között.*¹⁵⁵

Ugyanígy Szabó Pál Endrének a más érdekében történő kereset-indítási jogáról szóló kutatási témáját nem tudományos, vagy *de lege ferenda* kritériumokat figyelembe véve kellett összeállítania, hanem azt a célt kellett volna követnie, hogy „bemutassa a szocialista polgári peres eljárási jog felsőbbrendűségét a burzsoá joggal szemben a kereset indítás terén”.

Az 1956-os magyarországi események fényében Takács Lajos 1955-től átvett és kutatott témája utólag különösen vizsztatetsző: *A be nem avatkozás elve a nemzetközi jogban – a Szovjetunió külpolitikájának méltatása és az imperialista beavatkozás különféle formáinak leleplezése.*

A másik fontos szempont, ami a tudományos kutatás, illetve a hozzá kapcsolódó tudománynépszerűsítés problematikája kapcsán felmerül, az a nyelv kérdése. A romániai jogtudományi kutatások nyelve az '50-es években és utána a román volt (ezért is kerültek be az oktatói portrék mellé a román nyelvű munkák is), a magyar nyelven publikálás a szakmai fórumok hiánya miatt is nehezebb volt.¹⁵⁶ Ennek ellenére az oktatók számos ma-

154 Balázs Sándor: A tudományos munka mérlegének elkészítése 1955-ben, a Bolyai Egyetem születésének tizedik évfordulóján. In: Veress Károly (szerk.): *Egyetem az idő sodrásában*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2006, 67–68.

155 Kari és tanszéki jegyzőkönyvek a Rectori Hivatal anyagában 1953–1954. SJAN Cluj, Fond Univ. „Bolyai”, I/21. sz. iratcsomó.

156 Az 1948-as megszüntetésig az Erdélyi Múzeum-Egyesület, illetve az Erdélyi Tudományos Intézet biztosított háttérrel a magyar nyelvű kutatásoknak, illetve vállalta az eredmények megjelentetését, és a szakosztályi ülések, rendezvények révén a tudománynépszerűsítést is.

gyar nyelvű szakkikket publikáltak különböző romániai magyar lapokban, ezek elsősorban tudománynépszerűsítő anyagok, könyvismertetések. Külön említést érdemel az a nagy volumenű munkafolyamat, melynek során az '50-es évektől kezdődően román nyelvű monográfiákat fordítottak magyarra. Részben ez is lehet az oka annak, hogy ebben az időszakban a Jogi Kis Könyvtár „bejártatott” sorozatának keretén túl relatív kevés magyar nyelvű monográfia jelenik meg az oktatók tollából.

Kapcsolat a szakmával (a Kolozsvári Ügyvédi Kamarával, 1948 után Kollégiummal)

Bár tanulmányunk elsősorban az egyetemi oktatásra koncentrált, mindenképpen érdemes kitérnünk pár szóban arra, hogy milyen volt a kapcsolat az egyetem és a kolozsvári gyakorló jogászok szakmai szervezetei között, hogyan változott az a szakma, melynek művelésére a Bolyai Tudományegyetem joghallgatóit képezték.

Ismeretes, hogy a 20. század elején Erdélyben a jogi és államtudományi tanulmányok a leginkább „bevett”, hagyományosan a felsőbb rétegek, a „történelmi középosztály” által szinte kizárólagosan átvett ágazatnak minősültek¹⁵⁷ a jogász szakma nagy presztízsnak örvendett. A két világháború között sem változott a helyzet, Nagy-Románia négy egyetemén a joghallgatók relatív többséget képeztek (a teljes hallgatóság 45,18%-át, a kolozsvári

157 Pálffy Zoltán: Nemzetállam és felsőoktatási piac. *Erdélyi Társadalom*, 2004/2. sz. 154–155.

román tannyelvű egyetem magyar nemzetiségű hallgatóinak valamivel több mint a fele a jogi karra volt beiratkozva.¹⁵⁸

A kolozsvári egyetemi jogásképzés iránti preferencia nem változott számottevően sem 1940, sem 1945 után, azonban 1948 után csökkenő görbét mutat. Az 1950–51-es tanévben pedig a legnagyobb diáklétszámot már az orvostudományi és gyógyszerészeti karon regisztrálták.¹⁵⁹ A Bolyai Tudományegyetemen jogot hallgatók száma folyamatosan csökken, az egyesítés előtt a teljes diáklétszám 10–20% százalékát tette ki.¹⁶⁰

A csökkenő tendencia komplex okokra vezethető vissza, ahol az 1948-as tanügyi reform mellett rendkívül fontosak a jogász szakma 1948–1954 közötti változásai, amelyek alapjaiban változtatták meg ennek az ágazatnak a struktúráját, működését és társadalmi megítélését, presztízsvesztését. A kommunista párt rendkívüli figyelmet szentelt annak, hogy leromboljon egy nagy múltú, széles körű társadalmi elismerésnek örvendő intézményt, és megfossza a közösséget a valódi jogsegély lehetőségétől.

A kolozsvári jogásképzés és a kolozsvári ügyvédi kamara között mindig szoros kapcsolat állt fenn, tekintve, hogy az oktatók között gyakorló jogászok is voltak, és hasonlóképpen részt vettek az oktatásban az igazságszolgáltatás intézményében dolgozók is. A Kolozsvárt működő ügyvédi irodák több végzettet tudtak foglalkoztatni, akár a kötelező ügyvédgyakorlati időre, akár később is.

158 Uo. 164., 167.

159 Pálffy Zoltán: Cluj Higher Learning in the Early Communist Period: Ethnic Division Reasserted in a Nationalized Market. In: *Anuarul Institutului de Istorie „George Barițiu”*. Cluj-Napoca, 2008, 294.

160 Statisztikai kimutatások a Rektori Hivatal anyagában. SJAN Cluj, Univ. „Bolyai”, I/37. sz. iratcsomó.

1944–1946 között a Kolozsvári Ügyvédi Kamarából 166 ügyvédet zártak ki, 1947-ben már nem szerepel Asztalos Sándor, Demeter János, Hegedűs Sándor, Pásztai Géza bolyais jogászprofesszok neve sem a listán.¹⁶¹

Az 1948. évi 3. sz. törvény felszámolta az Ügyvédi Kamarákat és megalakította helyette az Ügyvédi Kollégiumokat, megszabva mind a felvételi kritériumokat, mind a létszámot, a Kolozsvári Ügyvédi Kollégium esetében 130 ügyvédre és 40 gyakornokra korlátozva ezt a számot, miközben ebben az évben a Kamara 273 ügyvédet és 55 gyakornokot számlált.¹⁶²

A rendkívül szűk keret ellen a Kollégium elnöke, Gheorghe Vișoianu azonnal levélben fordult az igazságügyi miniszterhez, és a létszám korrekcióját többek között a Kolozsvárott működő két jogi kar fennállásával indokolta:

2. *Orașul Cluj este un centru universitar cu două Facultăți de drept a Universității „Victor Babeș” și a Universității maghiare „Bolyai” care au un număr de profesori de drept civil, penal și comercial etc., care neapărat urmează a fi înscriși ca membri ai Colegiului, fiind prin cunoștințele lor îndrumători în exercitarea profesiei de avocat și în fața instanțelor de judecată.*

Tot aceste Facultăți de Drept cu absolvenții lor în mod normal fac ca aceștia prin prezența lor în acest oraș, absolvind

161 Nicoleta Chicinaș: Injusta justiție, armă de „purificare”. In: Vasile Boari – Alexandru Câmpeanu – Sergiu Ghergina (coord.): *Proiectul uman comunist*. De la discursul ideologic la realitățile sociale. Presa Universitară Clujeană, 2011, 136–138. Erről a listáról Román Dezső neve is hiányzik, róla azonban tudjuk, hogy 1948-ban felvételt nyert az újonnan alakult Kolozsvári Ügyvédi Kollégiumba és 1948–49 között működött ügyvédként.

162 Nicoleta Chicinaș: Efectele Legii nr. 3 din 17 ianuarie 1948 asupra avocaților clujeni. *Revista de Științe Juridice* nr. 3/2009. 110.

*studiile, caută și au căutat în trecut să facă parte din Colegiul de reședință al Universității.*¹⁶³

Azaz: Kolozsvár egyetemi központ, két jogtudományi karral, a Victor Babeș Egyetemen és a magyar Bolyai Egyetemen belül, több polgárjogot, büntetőjogot és kereskedelmi jogot oktató professzorral, akiket feltétlenül fel kell venni a Kollégium tagjai közé, mivel tudásuk révén irányítják a jogász szakma gyakorlását és az igazságszolgáltatás működését.

A jogtudományi karok végzettjei számára magától értetődő, hogy a városban időt töltve, tanulmányaikat lezárva, igyekeztek, amint a múltban is, az Egyetem székhelyén működő Kollégium tagjai közé kerülni.

Az 1948. évi törvény a jogász szakma számára rendkívül súlyos következményekkel járt. A romániai kamarák 18 000 ügyvédjéből az év végére 4500 maradt, az egyéni ügyvédi irodákat felszámolták.

Az Ügyvédi Kollégiumba való felvételi vizsga merev követelményei miatt Kolozsváron még a létszámot sem sikerült megtölteni: 1949-re, a fellebbezések után csak 104 kolozsvári és 10 vidéki ügyvéd, illetve 40 gyakorló ügyvéd nyert felvételt.

Azért is fontos elidőznünk az 1949-es évben a jogászai pályákat meghatározó eseményeken, mert ebben az évben végez a Bolyai Egyetem első évfolyama is. Számukra ez azt jelentette, hogy teljesen más körülmények között kell választott hivatásukat gyakorolniuk, mint amire a felvételi idején számítottak.

A következő évben, 1950-ben megszületett az ügyvédi hivatás gyakorlását szabályozó 1950/39. sz. rendelet törvény, amely tovább korlátozta a jogászszakma egykori önállóságát, illetve számos tiltó kitételt alkalmazott, hogy megakadályozza a rendszer által nem kívánt elemeknek az igazságügyi rend-

163 Uo.

szerbe való bejutását. Ebben az évben a kolozsvári Kollégiumban a 87 ügyvéd, 24 jogtanácsos mellett csak 24 gyakornoki helyet hirdettek, és az ügyvédgyakornokok számára fenntartott helyek száma a következő években még akkor sem nőtt, amikor a két kolozsvári kollektív iroda ismét százon felüli ügyvédnek tudott munkát biztosítani.

A szakma gyakorlását az 1954. évi 281. sz. rendelet tovább szabályozta: tovább nőtt az igazságügyi minisztérium hatalma a kollégiumok fölött. Tekintve, hogy a kollégiumok választásában a szakma mellett a párt, illetve a minisztérium képviselői is egyre nagyobb teret nyertek, a munka feletti kontroll is erősödött, így nem csoda, hogy az átpolitizált hivatás iránt a diákok érdeklődése némileg csökkenni kezdett. A központilag megszabott jövedelemp plafon (mely a bevételt korlátozta) tovább erodálta a szakma nimbuszát.

Mindezek ellenére az egyetemi jogászképzés sosem került veszélybe, hiszen mindig voltak érdeklődők, sőt, a csökkenő számok ellenére túljelentkezés volt. Ennek oka az, hogy mivel minisztériumi szinten szabályozták a jogászok számát, ennek megfelelően szabták ki az egyetemi helyeket is.

Kapcsolat a kolozsvári román tannyelvű Victor Babeş Tudományegyetem Jogi Karával

A Kolozsvárott működő román tannyelvű Babeş Egyetem Jogtudományi Kara és a magyar tanítási nyelvű Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Kara között

már 1945-től létezett intézményes kapcsolat: ennek egyik első megnyilvánulása Camil Negrea polgárjogász és Petre Poruţiu kereskedelmi jogász előadásokra való felkérése volt. Tudjuk, hogy Camil Negrea helyettes tanári minőségben a Bolyai oktatója is volt, és az 1945–46-os tanévben ezt a tantárgyat román nyelven tanította. Petre Poruţiu nevét azonban nem találjuk végül az 1945–46-os tanrendben, helyette Traian Pop büntetőjogász szerepel az órarendben mint a büntetőjog és a büntető törvénykezési jog tanára. Mind Camil Negrea, mind Traian Pop elismert tekintélynek számítottak szakterületükön belül. Traian Pop több évtizedes tapasztalattal rendelkezett a büntetőjog terén, és azt is tudjuk, hogy jól beszéltek magyarul (Camil Negrea Kolozsváron, Traian Pop pedig Budapesten szerzett jogi diplomát), meghívásuk, együttműködésük szinte magától értetődő volt.

Szintén érintettük a tudományos kutatásról szóló fejezetben, hogy együttműködés volt a két büntetőjogi tanszék oktatói között az 1948–1950 közötti években is, ennek pedig egyik „mozgatója” Turnowsky Sándor. Kezdeményezése nem maradt meg a büntetőjog keretei között, hanem havi kétszeri, mintegy szabadegyetemi vagy oktatói szakszeminárium formájában a kolozsvári jogász szakmát célozta meg: mind a két kar oktatóit, mind a gyakorló jogászokat, azaz bírókat, ügyvédeket. A munkaközösség önálló fennállásának, majd a Justiţia Noua keretén belül történő működésének időszakát alatt gyakorlatilag minden professzor a szakterületén belül tartott előadást, egymást váltogatva hol a Babeş, hol a Bolyai Egyetem oktatói.

Az 1947–48-as politikai tisztogatás a Babeş Egyetem oktatóit sem kímélte, így 1948 után gyakorlatilag a két kar új generációjának is meg kellett találnia a közös modus vivendit. Tekintve azonban, hogy a Bolyai fiatalabb generációjához tartozó

oktatók (Szamek Imre) kivételével valamennyien a kolozsvári román tannyelvű Ferdinánd Tudományegyetemen szereztek diplomát, a személyes ismeretség többnyire itt is adott volt.

A két oktatói gárda közötti együttműködést az 1951–1953 közötti közös intézményi keret is nagymértékben elősegítette. A Bátya utcai épületben meg kellett osztózni a tantermeken, oktatói kabineteken: Lupán Ernő visszaemlékezéseiben írja, hogy ő Román Dezső gyakornoka volt római jogból és Dumitru Firoiuval osztózott egy irodán, aki Vladimir Hanga római jogász asszisztenseként dolgozott.

Noha az 1952–53-as tanévtől a két kar visszatért eredeti intézménye keretei közé, a személyes ismeretség és a kapcsolat megmaradt. A tanszéki ülések jegyzőkönyveiből tudjuk, hogy például a jegyzetek összeállításában, egymás munkájának ellenőrzésében az oktatók informális keretek között is együttműködtek, a jegyzetkiadásra vonatkozó, hivatalosan leadott koreferátum pedig általában a párhuzamos egyetemi kar oktatójától származott.

Arra is volt példa, hogy a jog- és államtudományi karra egy-egy óra keretén belül a tantárgy felelőse meghívta kollégáját a Babeş Egyetemről (pl. Demeter János egyik kétórás előadását Ioan Ceterchi tartotta meg), a gyakornokok beültek egymás szemináriumaira (pl. Kovács Edit és Ioan Albu szemináriumai tapasztalatcseréje).

Az oktatás nyelve miatt azonban valószínűbbnek tartjuk, hogy a Bolyai Egyetemre hívtak meg esetenként egy-egy román ajkú oktatót, a fent említett gyakornoki szemináriumai látogatást leszámítva ugyanis egyelőre nincs arról tudomásunk, hogy a magyar oktatókat meghívták volna a Babeş Egyetem joghallgatóinak óráit tartani.

Azt is meg kell jegyeznünk, hogy ami magától értetődően létrejött a két kar tantestülete között, az nem minden esetben működött hallgatói szinten is. Voltak olyan kezdeményezések, hogy a két kar diákonképzőköre közös üléseket tartson, de ez nem működött annál az egyszerű oknál fogva, hogy a diákok órarendjét rendkívül nehéz volt összeegyeztetni. Egy félév után, amikor az órarendi eltérések miatt szinte csak egy vagy két ülést sikerült megszervezni, tehát a munka nem tudott beindulni, a két kar diákjai úgy döntöttek, hogy ezt a típusú munkát külön-külön folytatják.

Az együttműködés nemcsak oktatói tapasztalatcseréken, oktatói szakszemináriumokon vagy közös konferenciarendezésen, illetve -részvételeken alapult, hanem a *Buletinul Universităților V. Babeş și Bolyai. Seria Științe sociale* [a V. Babeş és Bolyai Egyetemek Közlönye. Társadalomtudományi sorozat] folyóirat megjelentetésében is, amely 1956–1957 között a két kar közös szakfolyóirata volt, egyesített szerkesztőbizottsággal.

Összefoglalásképpen

A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán történő jogászképzés egy új intézményre jellemző nehézségek között indult 1945-ben. A kezdeti gondok nemcsak az intézményalapítással kapcsolatos megoldandó problémák miatt léptek fel, hanem amiatt is, hogy a képzés tárgyát képező tételes jog nagy része is megsemmisült az impériumváltással.

Rendkívüli változásokat szenvedett 1945 után az a szakma, a gyakorló jogászi pálya is, amelynek művelésére a diákokat megpróbálták az egyetemi képzés keretén belül felkészíteni: az igazságügyi rendszer átszervezése és átpolitizálása több hullámban történt a Bolyai Egyetem fennállásával egy időben.

Mindezt súlyosbították az anyagi háttér nehézségei (jegyzet- és szakkönyvhiány, három ízben költözés), illetve a tanterület által elszenvedett különböző tisztogatási eljárások és az ideológiai nyomás, az oktatókat és diákokat egyaránt sújtó „osztályharc”.

Az 1945 után újraalakuló kolozsvári magyar nyelvű egyetemi jogászképzés sajátosságának és egyben erényének a rugalmasságot, a gyors és alkalmazkodásra képes munkaképességet látjuk: gyakorlatilag a semmiből kellett megváltozott társadalmi körülmények, megváltozott tételes jog, megváltozott oktatói közösség mellett oktatói és kutatói tevékenységet folytatnia.

Melléklet

A Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán jogi alap- és szaktantárgyakat oktató személyek¹⁶⁴

Professzorok

- Asztalos Sándor, magánjog és pénzügyi jog, 1945–1952
- Biró Lajos, büntetőjog, 1949–1951; 1957–1959
- Bónis György, jogtörténet, 1945–1947
- Buza László, nemzetközi jog, 1945–1948
- Csákány Béla, pénzügytan, pénzügyi jog, közigazgatási jog, 1948–1959
- Csekey István, alkotmányjog, 1945
- Demeter János, állam- és jogelmélet, 1945–1952; 1955–1959
- Kiss Géza, római jog, magánjog, 1945–1951
- *id. Martonyi János, közigazgatási és pénzügyi jog, 1945*
- Neumann Jenő, alkotmányjog, 1950–1955 [1950–1957]

164 A listát Kerekes Jenő: *A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar (1945–1959)* című 1999-ben megjelent tanulmánya alapján közöljük, megőrizve Kerekesnek az eredeti, tudományos fokozatok szerinti csoportosítását. Az oktatói tevékenységre vonatkozó adatok helyenként különböznek az általunk megadott adatoktól, ennek egyik oka az lehet, hogy jelen tanulmányunkban az oktatói munka megkezdésénél figyelembe vettük a gyakornokként, helyettesként vagy megbízott előadóként történő munkavégzést is. Ezenkívül 1999-ben, amikor a lista elkészült, még több levéltári forrás feldolgozatlan volt, ezért a címzetes tanárok – meghívott előadók kategória is helyenként eltérést mutat. Az általunk bevezetett kiegészítéseket és pontosításokat kiemeléssel (dőlt betűvel) közöljük.

- Sövényházy Ferenc, magánjog, kereskedelmi és váltójog, 1945–1948
- Szászy István, nemzetközi magánjog, 1945
- Turnowsky Sándor, büntetőjog, 1945–1951
- Tury Sándor Kornél, kereskedelmi és váltójog, 1945; *összehasonlító magánjog, nemzetközi magánjog [1945–1947]*

Előadótanárok

- Fekete György, magánjog, 1949–1959 [1948–1959]
- Fogarasi József, államigazgatás, jogtörténet, 1951–1959
- Hegedűs Sándor, magánjog, 1948–1950 [1949–1952]
- Kerekes Jenő, tervgazdálkodási jog és technika, mezőgazdasági termelészövetkezeti jog, munkajog, 1948–1959
- László Ferenc, államigazgatási jog, 1948–1953
- Lupán Ernő, mezőgazdasági termelészövetkezeti jog, földjog, [1952–1953] 1957–1959
- Pop Olga, kriminalisztika, büntetőeljárás jog, 1951–1952
- Román Dezső, római jog, büntetőeljárás jog, 1950–1959 [1949–1959]
- Szabó Pál Endre, polgári eljárás jog, nemzetközi magánjog, 1948–1959
- Szamek Imre, büntetőjog, 1952–1957 [1952–1959]
- Szigeti Zoltán, pénzügyi jog, 1946–1959

Adjunktusok

- Grigercsik Géza, magánjog, 1945–1947
- Hegedűs Lajos, jogtörténet, 1948–1951

- Kovács Béla László, közigazgatási jog, 1945–1948
- E. Kovács Edit, családjog, szállítási jog, 1952–1959
- Lőrincz Ernő, munkajog, 1948–1953 [1949–1959]
- Mócsy László, büntetőeljárás jog, kriminalisztika, 1948–1959

Tanárségédek

- Balogh András, közigazgatási jog, államjog, 1957–1959
- Dáné Tibor, büntetőjog, kriminalisztika, 1947–1950
- Dobay István, nemzetközi közjog, 1946–1948
- Incze Gusztáv, kriminalisztika, büntetőjog, 1955–1959
- Kacsó Mária, büntetőjog, 1955–1959
- Kiss András, magánjog, 1948–1949
- Miróka László, magánjog, 1953–1959
- Ordentlich Károly, büntetőjog, 1946–1950
- Oriold Béla, nemzetközi közjog, 1946–1948
- Szakács Imre, nemzetközi közjog, 1956–1959

Meghívott előadók

- Bors József, magánjog, [1945–1948]
- Gergely Jenő, büntetőjog, 1951–1959 [1948–1951; 1953–1959]
- Linzmayer Károly, magánjog, 1945–1948 [1947–1948]
- Nemes István, magánjog, 1945–1949 [1948–1949]
- Pásztai Géza, munkajog, 1945–1948
- Wenetsek József, magánjog, 1945–1947 [1947–1948]

Források

Levéltári források

- A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem levéltára a Román Nemzeti Levéltár Kolozs Megyei Igazgatóságának kezelésében. Fond Universitatea „Bolyai” din Cluj. I. Rectorat – Dos. 1, 2, 3, 10, 11, 12, 13, 21, 36, 37, 47, 52, 42; III. Facultatea de Drept și Științe Economice – Dos. 150, 162, 174.
- A kolozsvári Babeș–Bolyai Tudományegyetem levéltára. Az oktatók személyi iratcsomója. Jelzet nélkül.
- Jordáky Lajos kéziratgyűjteménye az Erdélyi Múzeum-Egyesület Könyvtára Kézirattárának kezelésében. *V.1. Tematikus iratcsomók* – 6, 197, 288, 292, 293 sz. iratcsomók; *VI. 4. Tematikus sajtógyűjtemények*. 327, 333 sz. iratcsomók.
- Szabédi László hagyaték az Erdélyi Közművelődési Egylet kezelésében. 13. sz. doboz. g. *Véleményezések különböző személyekről*. 1945–1958.

Szakirodalom

- 12 év. *Összefoglaló tudományok az erdélyi magyar tudományos kutatások 1990–2001 közötti eredményeiről*. III. kötet, Kolozsvár, 2002.
- A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem tanrendje az 1945–46. tanévre*. Kolozsvár, 1945.
- A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem tanrendje az 1946–47. tanévre*. Kolozsvár, 1946.
- A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem tanrendje az 1947–48. tanévre*. Kolozsvár, 1947.

- A Magyar Tudományos Akadémia Tagjai*. 1825–2002. Budapest, 2003.
- Asztalos Sándor: Beöthyné és védője, az egyetemi tanár. *Új Élet*, 1947. április 25.
- Balázs Sándor: A tudományos munka mérlegének elkészítése 1955-ben, a Bolyai Egyetem születésének tizedik évfordulóján. In: Veress Károly (szerk.): *Egyetem az idő sodrásában*. Egyetemi Műhely Kiadó, Kolozsvár, 2006.
- Balogh Edgár: Hatalomváltás Kolozsvárt 1944-ben. *Korunk* 1992/10.
- Barabás Béla – Joó Rudolf (szerk.): *A kolozsvári magyar egyetem 1945-ben (A Bolyai Egyetem szervezésének válogatott dokumentumai)*. Magyarságkutató Intézet, Budapest, 1990.
- Bartha Katalin Ágnes: A Kriterion indulása levelekben. *Nyelv és irodalomtudományi közlemények*. 2013/1. http://www.sztanyi.ro/download/NYIRK_2013_1.pdf
- Bogdán Kálmán: Óváry Elemerről. *A Dunánál* 2006.
- Bottoni, Stefano (szerk.): *Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)*. Pro-Print Könyvkiadó, Csíkszereda, 2006. <http://adatbank.transindex.ro/cedula.php?kod=564>
- Chicinaș, Nicoleta: Efectele Legii nr. 3 din 17 ianuarie 1948 asupra avocaților clujeni. *Revista de Științe Juridice*, nr. 3/2009, 109–119. <http://drept.ucv.ro/RSJ/images/articole/2009/RSJ3/A12GhighinasNicoleta.pdf>
- Chicinaș, Nicoleta: Injusta justiție, armă de „purificare”. Vasile Boari – Alexandru Câmpeanu – Sergiu Ghergina (coord.): *Proiectul uman comunist. De la discursul ideologic la realitățile sociale*. Presa Universitară Clujeană, 2011.
- Cristian, Colceriu – Kuciatovschi, Delia: *Elite clujene contemporane II*. Cluj-Napoca, Risoprint, 2014.

- Colecțiune de legi, decrete și deciziuni.* tom XXVI. 1948. 1–31 octomvrie. București, 1952.
- Dáné Tibor: Utóhang egy előszóhoz. *Korunk* 1969/7.
- Dávid Gyula: 1956 Erdélyben. *Politikai elitéltek életrajzi adattára: 1956–1965.* Erdélyi Múzeum-Egyesület–Polis, Kolozsvár, 2006.
- Demeter János: *Századunk sodrában.* Kriterion, Kolozsvár, 1975.
- Gaál György: *Egyetem a Farkas utcában. A kolozsvári Ferenc József Tudományegyeteme előzményei, korszakai és vonzatai.* Scientia, Kolozsvár, 2012.
- Gîdiu, Valeria: *Academia de Înalte Studii Comerciale și Industriale: Cluj-Brașov: 1920–1950.* Grinta, Cluj-Napoca, 2012.
- Gidó Attila: *Oktatási intézményrendszer és diákpuláció Erdélyben 1918–1948 között.* Erdélyi Tudományos Füzetek. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, 2013.
- Ilyés Sándor: Történeti szubkultúrák / csoportkultúrák Kolozsváron a 20. században. *Korunk*, 2006/10.
- Hollósi Gábor: A debreceni Jog- és Államtudományi Kar története. Szerzői kiadás, Debrecen, 2007. http://www.jogiforum.hu/files/publikaciok/Hollosi_Gabor-A_debrece-ni_Jog-es_Allamtudomanyi_Kar_tortenete.pdf.
- Ideiglenes szabályzat a kolozsvári Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának tanulmányi és vizsgarendjéről.* Kiadja a Gloria Könyvnyomda, 1945.
- Kerekes Jenő: A Jog- és Közgazdaságtudományi Kar (1945–1959). In: *A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945–1959.* Budapest, 1999.
- Kerekes Jenő: Jogász- és közgazdász-képzés a Bolyai Tudományegyetemen. In: Veress Károly (szerk.): *Egyetem az idő sodrásában. A Bolyai Társaság szervezésében tartott*

- Bolyai Egyetem Emlékkonferencia előadásai.* Egyetemi Műhely Kiadó, 2005, 49–59.
- Killyéni András: *Az ő neve csillag a magyar sport egén. Dr. Somodi István Emlékalbum.* Apáczai Csere János Baráti Társaság, Kolozsvár, 2008.
- Kiss András: *Más források – más értelmezések.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2003.
- Kun József: *Szép volt. Egy pedagógus visszaemlékezései.* Miskolc, 1990.
- László Gyula: Pro Memoria. Erdély tudományos életének jelenlegi állása és a magyarságtudomány irányába történő megszervezésének módjai (vázlat). In: Vita Sándor: *Erdélyi gazdaság, erdélyi politika.* Tanulmányok, cikkek, dokumentumok, 1933–1946. Polis, Kolozsvár, 2015.
- Lázok János – Vincze Gábor: *Erdély magyar egyeteme: 1944–1949.* I–II. kötet. Custos & Mentor, Marosvásárhely, 1995–1998.
- Löwy Dániel: *A Kálváriától a tragédiáig. Kolozsvár zsidó lakosságának története.* Koinónia, Kolozsvár, 2005.
- Mócsy László: Gyakorlati tudományos munka. *Korunk* 1987/6. 480.
- Murádin János Kristóf: A magyar egyetem működése Kolozsvárott 1944–45-ben. In: Kötél Emőke (szerk.): *PhD konferencia A Tudomány Napja tiszteletére rendezett konferencia tanulmányaiból 2010. november 29.* Balassi Intézet Márton Áron Szakkollégium, Budapest, 2010. http://www.masz.balassiintezet.hu/images/institutes/masz/2010_PHDtanulmanykotet.pdf.
- Murádin János Kristóf: Malenkij robot – Kolozsváriak szovjet fogságban, 1944–1948. In: *Történelem és Muzeológia.*

- 2014/2. http://www.hermuz.hu/hom/images/latogatoinknak/history-journal/pdf/1_2014_2/MURADIN.pdf.
- Nagy Mihály-Zoltán – Vincze Gábor: *Észak-Erdély a két román bevonulás között (1944. szeptember – 1945. március)*. Erdélyi Múzeum-Egyesület, Kolozsvár, Csíkszereda, 2004. http://adatbank.transindex.ro/html/alcim_pdf191.pdf
- Novák Csaba Zoltán: Intelectuali la răscrucea istoriei. Turnowsky Sándor. In: Cornel Sigmirean (coord.): *Universităţi, intelectuali şi cultură în Transilvania secolului al XIX-lea*. Editura „Astra Museum”, Sibiu, 2013.
- Nastasă, Lucian (coord.): *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1945-1955)*. Cluj, 2002.
- Nastasă, Lucian (ed.): *Antisemitismul universitar în România (1919–1939). Mărturii documentare*. ISPMN–Kriterion, Cluj-Napoca, 2011.
- Nastasă-Kovacs, Lucian (coord.): *Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România. (1956-1968)*. Centrul pentru diversitate etnoculturală, Cluj, 2003.
- Nicoară, Mihai Teodor: *Istoria Universităţii din Cluj: De la Universitatea „Regele Ferdinand I” la Universitatea „Babeş-Bolyai” (1945-1959)*. Cluj-Napoca, 2010. Doktori disszertáció.
- Pálffy Zoltán: Nemzetállam és felsőoktatási piac. *Erdélyi Társadalom*, 2004/2.
- Puskás Lajos: Szamosújvári börtönnapló. *Korunk*, 1990/12. *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*. I–VI. kötet, Kriterion, Bukarest, 1981–2010.
- Szabédi László: *Két világ közt harmadiknak*. Vers, próza, dráma, tanulmány, dokumentum. Korunk–Komp-Press, Kolozsvár, 2014.

- Tófalvi Zoltán: *1956 erdélyi mártírjai. III. A Dobai-csoport*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009.
- Turcu, Ion: *O viaţă de judecător*, ed. a II-a revăzută şi extinsă. Editura Hamangiu, Bucureşti, 2016.
- Turnowsky Sándor: Román–magyar tudományos munkaközösség a kolozsvári egyetemeken. *Jogtudományi Közlöny*, 1950. 3–4. sz.
- Universitatea din Cluj „Regele Ferdinand I” Sibiu, Facultatea de Drept. *Programa sumară şi Orariul cursurilor şi lucrărilor de seminar pe anul universitar 1944–1945*. Sibiu, 1945.
- Vincze Gábor – Birtók József: *Illúziók és csalódások: fejezetek a romániai magyarság második világháború utáni történetéből*. Státus, Csíkszereda, 1999.
- Vincze Gábor: A Groza-kormányt támogató Magyar Népi Szövetség. *Magyar Kisebbség* 1998/2 (12). sz. <http://magyar-kisebbsseg.ro/index.php?action=cimek&lapid=9&ciklk=m980213.htm>
- Vincze Gábor: *Történeti kényszerpályák – kisebbségi reálpolitikák*. Pro-Print, Csíkszereda, 2003.
- Vita Sándor: *Erdélyi gazdaság, erdélyi politika*. Tanulmányok, cikkek, dokumentumok, 1933–1946. Polis, Kolozsvár, 2015.
- Zsilava odúiban. Részlet Demeter János börtönnaplójából. Honismeret 1996.

INTERJÚK

*„Szerintem itt elmeséltem csomó olyan dolgot,
amit nem kellett volna...”*

I.

Felvételi a Bolyai Tudományegyetem jogásképzésére

Miután hazakerültem a háború viszontagságai és a fogság után, 1945 márciusában le tudtam tenni az érettségit. Ugyanabban az évben beiratkoztam elsőévre a jogra, és július végére az elsőéves vizsgákat le tudtam tenni azokkal együtt, akik őszől kezdtek járni. Ekkor még nem volt felvételi vizsga, úgy-hogy nagyon sokan iratkoztak be, de lemorzsolódtak. (M. T.)

Az osztályfőnököm nagyon nagy tudású és kiváló jellemű ember volt. Őt kérdezte meg az édesanyám, hogy mit ajánlana az osztályfőnök úr, milyen mesterséget. Hát, azt mondja, a képessége alapján én a legnehezebb egyetemet. Én azt mondom, hogy legyen vegyészmérnök. De ez, mondja édesanyám, nem akar mérnökre menni, ő azt mondja, hogy jogász szeretne lenni. Az osztályfőnököm erre azt felelte, hogy még az is Isten is arra teremtett engem. (M. V.)

1954-ben végeztem a csíkszeredai vegyes líceumban. Akkor 2 évfolyam végzett. Én 10 osztályból végeztem, ugyanakkor végzett az utolsó 11. osztály is.¹ Nagy volt az egyetemen, a felvételin a tolongás. Képzeltető, hogy két évfolyam végzett és az

1 Az 1948–1949-es szovjet mintára meghozott tanügyi reformok vezették be a 10 osztályos líceumi képzést.

egyetemi helyek számát nem emelték kétszeresére, valamenynyivel lehet, hogy emelték, de tudomásom szerint nem nagyon.

Volt egy ügyész, aki népszerűsítő előadást tartott az iskolánkban, úgyhogy sikerült innen hetet a jogra a felvételre csábítania. A felvételi előtt, ez 1954 augusztusában volt, behívtak a dékáni hivatalba, Darvas József tusnádi kollégámmal együtt, és tanácsolták, hogy tekintettek a káder doszárunk² feltjaira, ugyanis az ő édesapja kulák volt, az én édesapám dunacsatornás,³ jobb, ha átmegyünk az agronómiára.

De csak úgy határoztunk, hogy ha idejöttünk a jogra, lesz ami lesz, itt maradunk a felvételin. Augusztus 25-e körül fejeztük be a felvételi vizsgát, hazajöttünk, szeptember 1-jén kezdődött a tanítás, de nem kaptunk semmiféle hírt, információt. Úgy gondoltuk, hogy ez válasz arra, hogy nem vettek fel.

Szeptember 5-e körül, körülbelül egy kilométerre innen édesanyámmal krumplit ástunk. Megjelent édesapám, egy széttépett levelet lobogtatott, hát a levélben az volt a rövid információ, hogy sikerült a felvételim és szeptember 1-jén kezdődik a tanítás. Meg nem jelenés esetén lemondásnak tekintik a távolmaradást. Végül is nem tekintették annak, olyan szeptember 7-e körül mentünk fel Kolozsvárra, és kezdtük meg a tanulmányainkat.

Az elsőévre összesen 20 helyre felvételíztünk, tulajdonképpen 16 helyre, mert 4 helyet az érdemdiplomások foglaltak el. A 16 helyre felvételíztünk majdnem 300-an, és akkor még beosztottak hozzánk a munkásfakultásról körülbelül 10-et,

² dosszié

³ A Duna-Fekete-tengeri csatorna létesítéséről 1949-ben született döntés, az építkezés politikai foglyok és adminisztratív rendelkezések miatt büntetés alatt álló személyek kényszermunkája révén történt. A Duna-Fekete-tengeri csatorna lágereiben az építkezés 1953-as leállításaig mintegy 60 000 fogvatartott dolgozott.

Litz Ilona már megfogta vágyai aranymadarát: és nem engedi elrepülni. Kéziszedő volt a nyomdában. Szerette a könyveket. Beiratkozott az esti munkásliceumba — általános műveltséget szerezni. Már az utolsó évet végezte, amikor a nyomdában más osztályra kellett volna kerülnie: a könyvkötészetre. Ezt nem szerte. Nagyon gondolt: felvételezik a Bolyai egyetemen. Most másodéves jogász.

— Magam sem akartam elhinni, hogy egyetemre járhatok. Az első napokban úgy éreztem magam, mint a mesében: kíváncsi valamit, hipp-hopp, és már teljesedett is...

Természetesen sokat tanult, a középiskolában és az egyetemen is.

Kiegyensúlyozott, nyugodt, nyílt jellemet áru el a nevelése, a beszéde. Lassan, de módszeresen jut el a céljái. Az első éven

még nagyon jó, jó és elégséges jegyeket kapott. Szokatlanok voltak az egyetemi tanulási formák, a középiskolai alapja sem volt olyan biztos, mint az általános iskolákban végzeteké. Rendszeresen tanult, a pillanatnyi sikertelenségek nem verték le. A második évben már csak jeles és kitűnő osztályzatai lesznek — reméli. Tudásszomja igérei hogy így lesz.

— Szereti a pályáját? Miért éppen a jogot választotta?

— Ugye, azt akarta hozzáfenni, hogy nem találom-e száraznak, paragrafusböngészésnek a jogázkodást? — Vág a szavamba. — Mindig érdekelt az emberi sorsok, ezért szerettem annyira az irodalmat is. Nehéz az egymást keresztező, ellentétes életfonalakat kibabalyítani, de úgy érzem, ha igazságos ítéletet hozunk, akkor minden megoldódik.

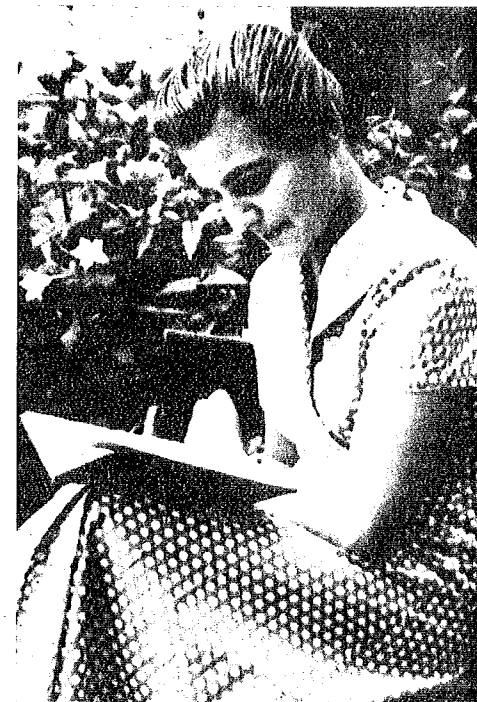
— Szóval bíró lesz?

— Nem. Bár elmúltam húszéves, mire végzek, akkor is még fiatal leszek ahhoz, hogy életalakulások, sorsfordulatok fölött döntsek. Előbb ügyvéd leszek, élettapasztalatot gyűjtök, megismerem az emberi jellemeket. Még sok idő van addig...

Merengve nézi a kiskert virágait. Erős, de szép vonalú keze szórakozottan babrál az ölében fekvő könyv lapjaival. A lakásban szól a rádió. Beethoven egyik szimfóniája szűrődik ki a virágos kertbe. Figyelve rá. Nagyon szereti a zenét. Nem akarom zavarni, szótlanul fogok kezét. Kedves képével együtt magammal viszem az őszi kert fanyar illatát és a beethoveni melódiát...

Írta és fényképezte: KOZMA ELZA

Litz Ilona nem lesz „száraz” jogász — szereti a szépirodalmat

„Munkásfakultás”-sikertörténet a Dolgozó Nő 1957. október 10-i számában

tehát körülbelül 30-ra kerekedett ki az évfolyam. Az előadásokon együtt voltunk, a szemináriumokon meg két csoportba osztottak.

A munkásfakultásról voltak idősebbek.⁴ Mi úgy hívtuk az egyik kollégánőt, hogy Kovács néni. Nem csúfolódva mondtuk, hogy Kovács néni, hanem mert 40 nem tudom hány éves volt. Amikor mégis csúfolódtunk, akkor azt mondtuk egymás között, hogy Kovács néni az egyetem padsoraiból fog majd nyugdíjba menni. (H. G.)

Volt egy ilyen dolog abban az időben, hogy létezett a Bolyain munkásfakultás. Akkor a politikai irány az volt, hogy minél több munkásszármazású diákot kell felvenni, és persze voltak nagyon sokan, akiknek nem volt meg a középiskolájuk, de amúgy azt mondták róluk, hogy nagyon okos gyerekek, jó a származásuk. Ezeket fel akarták karolni és főképp jogon akarták mindenképp biztosítani, hogy a munkásparaszt-elem jelen legyen.

Csináltak ilyen képzést a Bolyain is, úgy mondtuk, hogy munkásfakultás, munki-faki. Ezeket a munkásokat gyors-talpalással leérettségiztették, két év alatt beléjük nyomták az anyagot, és ha már megvolt az érettségijük, akkor felvételizhettek az Egyetemre is. És ezeket elég jól pontozták, azt hiszem, hogy nem voltak olyan jók a felvételin, de ők úgyis bekerültek. Jó gyerekek voltak, nem volt velük semmi probléma, de idősebbek is voltak nálunk, mert általában a termelésből vették ki őket. Nekünk volt egy nagyon jó kollégánk, az

4 A munkásfakultások működését az 1948-as tanügyi törvény szabályozta: a legalább négy elemi osztállyal rendelkező munkásokat „kiemelték a termelésből” (a korabeli szóhasználat szerint), a kétéves képzés elvégzése után pedig lehetővé vált számukra, hogy egyetemre felvételizzenek.

bányász volt, el is végezte az egyetemet. De legnagyobb részük lemorzsolódott. (B. Gy.)

Én pénzügyi középiskolát végeztem Kolozsváron,⁵ ahol megismertem több közgazdász hallgatót, mert a pedagógiai gyakorlatot (a közgazdasági szaktantárgyakat) ott végezték nálunk, és ők is bolyaisak voltak. Magyar osztályba jártam, és ők is magyarul tartották az órákat. Úgy látszik, hogy őket képezték arra is, hogy majd esetleg tanárokként fognak majd dolgozni tovább.⁶ És akkor úgy megtetszett nekem, hogy onnan jönnek, beszélgettünk is velük. És nekem természetesnek tűnt, hogy én a Bolyai egyetemen folytatom a tanulmányaimat.

Elvégeztem a pénzügyi középiskolát, ahol bank-technikai képzést kaptam, és tudtam, hogy a jogra felvételi nélkül lehet iratkozni, ha az ember érdemdiplomát kapott, tehát 10-esel végzett. Meg voltam győződve, hogy ez nekem megfelel, mert ilyen diplomám volt. Be is adtam az egyetemre, ahol azt mondták, amikor kezdődik a tanév, jelentkezzenek. Ezzel megnyugodtam, de azért gondoltam, mégis elmegyek – már folytattak a felvételik –, lássam, mi van ott. Utánam szalad a titkárnő a dékáni hivatalból, hogy álljon meg Buzesko elvtárs, magának kell felvételiznie. Teljesen megdöbbenem, mert én nem voltam erre felkészülve egyáltalán. Azt mondták, hogy jött egy olyan rendelet, hogy ezek az érdemdiplomák csak az elméleti líceumokból érvényesek, vagy pedig olyan szakra, ami kimondottan a folytatása annak a középiskolai képzésnek, amiben

5 Kolozsvári Pénzügyi Főiskola (Școala Tehnică Financiară Cluj-Napoca).

6 A tanári képesítés megszerzése az 1948–49-es tanévtől szerepelt a Bolyai Tudományegyetem közgazdászképzésének tanrendjében.

részesült. A pénzügyi iskola nagyon jó lett volna, ha lett volna közgazdaság szak,⁷ de már a jogon ez nem jó.

És kellett felvételizni, meg voltam döbbenve, mert mi a pénzügyiben az utolsó két évben csak szaktantárgyakat tanultunk, kivéve a román és az orosz nyelveket. Magyar irodalmat tanultunk első, második, harmadéven, negyedéven pedig már nem volt magyar irodalom, jöllehet abban az időben kellett felvételizni a Bolyain magyar nyelv és irodalomból, román nyelv és irodalomból, orosz nyelvből, történelemből és alkotmánytanból. A három nyelvből írásbeli és szóbeli vizsga is volt.

A titkárnő az mondta, hogy jelentkezzek, mert vannak még páran, akik ilyen helyzetben vannak és külön felvételit rendeznek erre. Gondoltam, hogy induljak én el vizsgázni, mikor én ezeket nem tudom. Nekiálltam, gyorsan végigolvastam, végignéztem még egyszer, amit találtam a középiskolás jegyzeteimben, tankönyvekben és úgy mentem el. Kezdődött a magyar nyelv vizsgával, az írásbeli egyszerű volt: Arany János elbeszélő költészete. Szóbelire jelenkori erdélyi magyar irodalom. Felvételizni szeptemberben felvételiztünk, én a vakációban unalmamban elolvastam a jutalomkönyveket, amiket kaptam az iskola elvégzésekor: Sütő Andrástól *Emberek indulnak*,⁸ Nagy Istvántól *Réz Mihály kóstolója*, *A legmagasabb hőfokon*,⁹ Szél

7 Az egyetemi fokú közgazdász képzést 1954-től átcsoportosították Bukarestbe, ezért a Bolyai Tudományegyetem 1954–1958 között nem szervezhetett felvételit erre a szakra.

8 Sütő András: *Emberek indulnak. Elbeszélések*. Állami és Művészeti Könyvkiadó, Bukarest, 1953.

9 Nagy István: *Réz Mihályék kóstolója*. Imsz Kiadója, Kv., Bukarest, 1954, Nagy István: *A legmagasabb hőfokon*. Imsz Kiadója, Kv., Bukarest, 1951.

fuvatlan nem indul Asztalos Istvántól.¹⁰ Én ezeket kezdtem mondani, ők meg voltak hatódva, hogy én ezeket ilyen jól tudom, úgyhogy a magyar nagyon jól lement, az orosz is lement, mert oroszból mindig aránylag jó voltam. A történelem, ott is kifogtam valami olyasmit, amit tudtam. Tudtam, nem annyira emlékeztem én arra, hogy mit tanultam, hanem tudtam, hogy ott körülbelül mi volt, valami jelenkori történelem, amit még kapiskáltam. És alkotmánytanból már nem is tudom, hogy mi volt. De azért nem voltam benne biztos, hogy bekerülök. Különösen, hogy a mezőny nagyon erős volt, mert abban az évben két középiskolás osztályt eresztettek ki. Tehát végeztek X osztállyal is, és végeztek XI osztállyal is. Nem csak Kolozsváron, hanem máshonnan is. Tehát sokan voltak jelentkezők is, és sokan voltak piros diplomával is,¹¹ akiket felvettek, és a helyek fix helyek voltak akkor. Miután betöltötték ezekkel a pirosdiplomásokkal, a fennmaradó helyek voltak tulajdonképpen megpályázhatók. (B. Gy.)

1955 júliusában volt a felvételi. Írásbeli és szóbeli is volt, magyar irodalom és nyelvtan, román irodalom és nyelvtan. Ez volt a két szóbeli, ez egyben kizáró jellegű volt. Aki nem érte el a 3-ast, az már nem mehetett tovább szóbelire. A szóbelin orosz nyelv, volt történelem és alkotmánytan is. Na most én a felvételin 3,50-et kaptam, a magyar vitt be, a magyar szóbeli, ugyanis a szóbelin Adyt húztam és Nagyváradon kitűnő magyartanárom volt, Kun József, akit sajnos az '56-os forradalom után, koholt vádak alapján, csak azért, mert az egyik legkiválóbb magyartanár volt Erdélyben, mondhatom,

10 Asztalos István: *Szél fuvatlan nem indul*. Állami, Irodalmi és Művészeti Kiadó, Bukarest, 1949.

11 Kitüntetéses, vörös, piros diploma.

nem csak Nagyváradon, őt is elítélték.¹² Szenzációsan adta elő nekünk Adyt és láttam, hogy kezdett csillogni a szeme a

12 Kun József, *Szép volt. Egy pedagógus visszaemlékezései* (Miskolc, 1990) című könyvében így ír: 1960. november 4-én, este fél tízkor civil szekusok bekopogtak a menyasszonyomék ablakán, és felkértek, hogy menjek el egy nyilatkozatot írni valakiről, aztán azonnal visszajöhetek. Heteken át vertek kegyetlenül, azzal vádolva, hogy vezetője vagyok egy diákszervezetnek, amely azzal a céllal alakult meg, hogy Erdélyt Magyarországhoz csatolja. Semmilyen szervezetről nem tudtam. Az a meggyőződésemm most is, hogy nem létezett szervezet. Csak egybegyűlt síró diákok voltak, akik a Groza Péter halála utáni szomorú kisebbségi sorsuk miatt sírtak... Engem 25 évi kényszerszolgára ítélték, és minden vagyonom elkobzására, dr. András Ágoston kollégámat 18 évre. Nem is tudom, hány diákot ítélték el, néhányat szintén sok-sok évre. Kidobták az állásából minden komolyan dolgozó nagyváradi magyartanárt, sőt más szakosokat is... Józan emberek józan eszéhez szólok, akik ismertek engem, s akiknek megvan az a képességük, hogy megítéljenek bizonyos helyzeteket. Hányan lehetnek közülük, akik el tudják képzelni rólam, hogy a halál szájából visszatérve, meggyógyultan, egy szép fiatal leány várományosaként belevetem magam egy örült kalandba? 1960-ban! Négy évvel a magyarországi események után! Nem tudok elképzelni egyetlen jó ismerőst sem, aki ennyire tökéletlennek tartana engem. És néhány diákkal Magyarországhoz csatolni Erdélyt?

A Securitate emberei szétverték a tenyeremet. Mindkét kezem ideggyulladásos. Sohasem gyógyulhat meg. Hegedülni sem tudok azóta. Szétverték a talpamat különböző pozíciókból, még felülről ütve is. Ennek a következménye, hogy megkezdődött a retinám leválása. Ha leválk, elvesztem a látásomat. Meggyengült a hallásom a kínoktól és a megrázkódtatásoktól. A vesémre csak egyetlen ütet kaptam, de véreset vizeltem tőle. Azóta is fáj a bal vesém, kő is volt már benne többször. A Securitate pötményi cellájában (ahol 14 hónapot töltöttem) többször is DDT-vel poroztak be. Tetőtől talpig fehér voltam a rengeteg rám szórt portól, és arra kárhoztattak, hogy zárt ablaknál ezt a port szívjam be operált tüdővel addig, „amíg a készlet tart”. Azóta beteg a torkom.

Minek sorolnám még! Négy év múlva kiszabadultunk. Nem lehettem többé tanár Romániában. Tíz évig kistisztviselő voltam úgy, hogy egyik helyről a másikra dobáltak...

vizsgáztató tanárnak, a végén odáig volt: „Hol végzett?” – „Ki volt a tanára?”

Szóval Ady vitt be. De nem egyből. 3,50 század százalékot értem el, ezzel pont felettem húzták meg a határt. Nem kerültem be. Mert több munkásfakultásos is felvételizett a jogra, ezek a munkásfakultásosokat a termelésből irányították őket az egyetemekre, akik 7 elemít végeztek, azokat kivették a termelésből, és két év alatt leérettségiztek. És akármilyen egyetemre mehettek, és ha elérték a 3-ast, az átmenő jegyet, őket felvették, és csak azután, a megmaradt helyek arányában vettek fel minket. Na most én hazamentem, és hát a szüleim, a család azt mondta, hogy hát nem baj, felvételizzek a levelezőre is. Ez augusztusban volt, úgyhogy én még egyszer felvételiztem, be is jutottam, így a család azt mondta, hogy majd hátha a levelezőről át tudsz majd menni nappalira. Hát én, én egyáltalán nem is bántam. 10 osztály végeztével érettségiztünk, még 17 éves voltam. Jól futballoztam, otthon már a nagy csapatba is betettek, és rá egy hónapra egy ilyen futballmérkőzés után egy román tornatanár mondja nekem, hogy „Te, felvettek az egyetemre”. Mondom: „Dehogyan vettek fel.” „Most jött ni a távirat, hogy felvettek.” Hát tényleg táviratoztak, hogy menjek a Bolyaira. Utólag kiderült, hogyan is történt. Egy brassói kolléga felment a tanügyminisztériumba és ő észrevette, hogy egyet közülünk, akinek 3,50 volt szintén az átlaga, felvettek. Akkor ő ezt elpanaszolta a tanügyminisztériumban. Erre azt mondták, hogy vegyenek fel mindenkit. Még hárman voltunk szintén ilyen eredménnyel és akkor mindannyiunkat felvettek. Hát, ahogy mondtam, 17 éves voltam. Nagyon érdekes volt az átmenet a középiskolából egyből az egyetemre. (N. Gy.)

Verseny volt a felvételin. Ha nem tévedek, nyolc jelentkező volt egy helyre. (K. G.)

És emlékszem, hogy a felvételi vizsga nem a Marianumban volt, hanem még az Arany János utcai épületben. Nekem nagyon jól ment, mert jó tanuló voltam.

Az igazság az, hogy a bátyám helyett is felvételiztem a román szakon, mert akkor abszolút még nem voltak olyan szigorúak, nem kértek bulletint.¹³ A bátyám faiparit végzett, gyengén volt felkészülve, de ő akart egyetemre jönni, mert jó tanuló volt, de faipariban alig tanultak elméleti tárgyakat. Feljött Kolozsvárra és azt mondta nekem, te, hát én az orosz, még az abc-t se tudom. Eridj be oroszból vizsgáznunk helyettem.

Hát te Tibi, ha megfognak bennünket, mind a kettőnket kivágnak. Ó, nem nézi ott senki, mert ebben nagyon élelmes volt. Ő már látta, hogy nem ellenőrzik.

Akkor bementem, oroszból vizsgáztam helyette. Vérszemet kapott, azt mondja, eridj be történelemből, abból sem tudok semmit. És akkor pechem volt. Bemegyek történelemre és már az egyik baki az volt, hogy amikor a tételt kihúztam és kezdtem gondolkodni, hogy na, mit kell ehhez a tételhez itten mondani, közben a tanár megkérdezte, hogy hívják? És én mondom, hogy Müller Vilmos, automatikusan. És azt kérdi, hogy nem Müller Tibor?

Jaj, mondom, a Vilmos, ezt csak otthon használjuk. Tibor vagyok én, valahogy kivágtam magam, hogy otthon engem Vilmosnak hívnak, de tulajdonképpen Tibor vagyok. Nahát a professzor nem kapcsolt akkor, hogy mi történt, úgyhogy nem buktam le.

13 Személyi igazolványt.

A nagyobb baj az volt, hogy kihúztam valami tételt. A történelem volt az én egyik kedvencem, abból mindig többet tudtam, mint az iskolai anyag, mert én állandóan böngésztem a történelmet. Brillíroztam ott ezen a vizsgán. Mikor befejeztem a feleletet, hát a tanár is gratulált, mert nagyon jól ment,

Amikor mentem ki, egyszer látom, hogy ott a leghátsó sorban ott ül valaki és amikor én mentem ki, az is felállt és az is jött utánam.

Mikor kiérek, azt mondja, hogy engedjem meg, hogy megállítson. Megijedtem, nem tudtam, hogy mi lehetett. Azt mondja, én ugyancsak ide az egyetemhez tartozom, mert a vizsgánál kell legyen egy olyan, aki végigkíséri a vizsgát. Azt mondja, hogy nagyon tetszett a maga felelete, és hogy történelmet tanít. Én elintézek mindent, jöjjön át a történelemre. Kár magának a román szakon. Mondtam neki, hogy uram, én nagyon szeretem ezt a román szakot, nem mehetek történelemre.

Saját magamnak is kellett történelemből vizsgázzak. Ugyanaz a tanár megint jött, de én nem vettem észre. Megint ott valahol hátul ült. Én kivágom a nagy feleletet, nagyon jól sikerült. Ekkor megláttam, hogy ugyanaz a tanár hátulról megint jön. És azt mondja, hallgasson ide. Először is gratulálok, de azt kérdi, van magának itt valami rokona? Mert volt itt egy illető, aki pontosan ilyen jól tudta a történelmet, mint maga.

Mondom, hát az ikertestvérem. Azt mondja, ne beszéljen, maguk történelmi tehetségek! Megint el kellett magyarázzam, hogy nem akarok történelemre menni. (M. V.)

II. Oktatás és tanárok

Az oktatás, a mi megítélésünk szerint és a későbbi megítélésem szerint is, kifogástalan volt. Mi is lelkiismeretesen tanultunk és igényesek voltak a tanáraink. (H. G.)

Amikor én jártam a Bolyaira, akkor még a régi Ferenc József Egyetem, így hívták a magyar világban, Szegedről áthelyezett jogászprofesszorai is működtek. Még körülbelül négy évet itt dolgoztak. Ilyen volt és nagyon szívesen emlékszem Buza professzorra. Az egyik meg is kért, hogy segítsék neki, a kolozsvári egyetemi könyvtárban tanulmányozzak román, erdélyi, az erdélyi jobbágyság történetét és felszabadulásának körülményeivel kapcsolatos román szakirodalmat. Kellett nekem kivonatolnom és magyarul neki prezentálnom, amivel meg volt elégedve.¹⁴ (M. T.)

Az igényesebb hallgatók rendszeresen látogatták az egyetemi könyvtárat. Maga az egyetemi könyvtár sok kívánnivalót hagyott maga után. A régi kapitalista irodalmat szelektálni kellett, nagyon vigyáztak arra. Hiába volt jó a szakkönyv. Bar-

14 Bónis Györgyről lehet szó, illetve *Hűbériség és rendiség a középkori magyar jogban* című kötetéről, amelynek 1946-ban kellett volna megjelennie (csak 1947-ben jelent meg és a nyomdából egyenesen a zúzdába küldték).

A Bolyai - Tudományegyetem Jog-és Közgazdaságtudományi Kara hivatalos kiadásában megjelent jegyzetek jegyzéke .	
Grafikai nyomdai müintézet által sokszorosított jegyzetek .	Stencil viaszpapíron házilag előállított jegyzetek.
Buza: Alkotmányjog	Bónis : Erdély jogtörténete
" Államjog	Pásztai: Munkajogi törvényhozás
Bónis: Jogtörténet /alapfogalmak/	" Munkajogi közigazgatás
" Román jogtörténet	" Polgári perjog
" Jobbölselet	Tanári saját kezdeményezésében kiadott jegyzetek :
Kiss : Román magánjog	Asztalos : Pénzügytan és pénzügyjog
Venczel: Társadalmi statisztika	" Mezőgazdasági és ipari törvényhozás.
Az u.n. Oeconomia kiadásában jelent meg Kereskedelmi-és váltó jog. magánjog I.	Demeter: Alkotmánytan és alkotmányjog
	" Közigazgatási jog.
	Kislégyi Nagy : Közgazdaságtan
	Statisztika
	Tury : Összehasonlító magánjog /Jog
	" Nemzetközi magánjog

Az 1945-46-os tanévben a Jog- és Közgazdaságtudományi Karon elkészült egyetemi jegyzetek listája

talis János¹⁵ bácsi, aki költő is volt, ő volt a könyvtáros. Az sokszor mondta, hogy „van-van, fiam, de ne mondd meg. Neked most odaadom. Vidd haza, aztán hozd vissza nekem.” (M. V.)

A vizsgák szóbeliek voltak. Én szerettem ezt a formát. Mindig igyekeztem az elsők között lenni, akik a vizsgára jelentkeztek, mert nem volt türelmem a folyosón várni és kérdezősködni, akik előtttem végeztek, hogy milyen hangulatban van a tanár, milyen jegyeket ad... Igyekeztem minél hamarabb túllenni a vizsgán. Hát ez azt eredményezte, hogy négyszer, ötször több időt vett fel így a vizsgám, mert többet kérdeztek akkor a tanárok még az elején. De a kérdések nem zavartak meg. Szabadon szerettem beszélni, és ezért nekem egy kedvenc vizsgaformám volt. (K. G.)

A vizsgák szigorúak voltak. A jogi tantárgyakból szóbeli vizsgák voltak, kellett tételt húzni és azokra kellett válaszolni. (B. Gy.)

Körülbelül 35-en végeztünk. Azt, hogy pontosan mennyien voltunk, azt nem tudhatom, mert sok mezeiző volt. Én az első két évben tudtam látogatni az előadásokat, amíg a szüleim anyagilag bírták. Én is mezeiző lettem. Mezeizőként nem kellett egyáltalán órára járni, csak a vizsgákon kellett megjelenni. Úgyhogy az utolsó két évben, hát, felmentünk vizsga előtt valamivel, beültünk mi is, a mezeizők, az órákra. De a tanárok ott csodálkoztak rajta, hogy mi, váradiak mennyire napirenden vagyunk az anyaggal. Ugyanis az történt, hogy az egyik kollégánk, Fodor Jóska, bizonyos előnyökért cserébe, he-

15 Bartalis János (Apáca, 1893 – Kolozsvár, 1976), költő. 1941-től a kolozsvári Egyetemi Könyvtár, illetve a Bolyai Tudományegyetem könyvtárosa.

tenként megküldte a jegyzeteit. És mi azt legépeltük hatféle, és akkor mindegyikünknek megvolt az anyag. Ez a Fodor József különben egyetemi tanár lett Bukarestben.

Mi nagyon összetartottunk, ezek a váradiak. Mind komoly emberek voltak a váradiak. A hatból egy nem végezte el, őt Gyulafalvi Györgynek hívták, azért zárták ki az egyetemről, mert az apja patikus volt és ezáltal nem volt méltó. Most vajon kit is zsákmányolt ki a patikus, amelyik áll, mint egy kereskedőseged ott a pult mögött és reggeltől estig várja a klienseket? De hát ilyen világ volt. Úgyhogy szegény Gyulafalvi Gyurka három évet elvégzett és végül diploma nélkül maradt. Neves vívóedző volt Váradon. (M. T.)

Az oktatás magyar nyelven folyt, de a tanárok minden jogi szakkifejezésnek a román fordítását az előadás végén nekünk lediktálták, ezt meg kellett tanulni és ki is kérdezték. Nem volt idegen nekünk a román szaknyelv. A szemináriumon a tanárok 1-1 diáknak mindig kiadtak jogi szaklapokat,¹⁶ ezekben voltak román nyelven jogesetek, de a lap azért körbejárt. Egy diáknak ezt a jogesetet fel kellett dolgoznia, magyarul dolgozta fel persze, de ehhez le kellett magyarra fordítani, és azt mi elmondtuk a szemináriumon. Ez már a felsőbb éveken volt, harmad-, negyedéven, és persze a szaktantárgyakból: polgári jog, polgári eljárás, büntetőjog, büntetőeljárás. Ez nagyon jó volt, a megoldást általában nem adták meg, azt mi kellett mindig elmondjuk, és akkor utána kiderült, hogy ki adta a jó

16 A Bolyai Tudományegyetem által előfizetett román nyelvű jogi szakfolyóiratok között a jelzett korszakban az alábbiak szerepelnek: *Justiția nouă*, *Statul și dreptul sovietic*, *Studii și cercetări juridice*, *Arbitrajul de stat*, *Legalitatea populară*, *Probleme de drept*. (Bolyai Egyetem Könyvtára. Az 1957-es, 1958-as és 1959-es évekre előfizetett folyóiratok jegyzéke a Kolozsvári Egyetemi Könyvtárban).

megoldást, vagy ki hibázott, tehát ez is hozzájárult, hogy a románudást erősítsük.

A fiúknak előnyük volt, hogy mi minden héten egyszer katonai kiképzésben részesültünk, ami nem jogi képzés volt persze, de a román nyelvtudásunkat gazdagította. Nagyon sok székely gyerek volt közöttünk, akik bizony hadilábon álltak a román nyelvvel, de megtanulták utána ők.

Nem akarok dicsekedni, de a Bolyai Egyetemen engem magyar nyelven jól felkészítettek: Bukarestben, a bukaresti tanárok előtt, a bukaresti román egyetemi végzetekkel, a iași-i egyetemről, és a kolozsvári Babeş Egyetemen végzetekkel kellett versenyezni. (B. Gy.)

Az első évben tanultunk román állam- és jogtörténetet és általános állam- és jogtörténetet. Mind a kettőt Fogarasi József adta le. Hát, hogy micsoda memóriája volt neki. Az órák 50 percesek voltak, akkor volt 10 perc szünet és egymás után két óra volt így minden tantárgynál. Hát, Fogarasi József, ő mind a két órát felállva, sétálva mondta. Gépelt jegyzetünk is volt. Hát fantasztikus, ahogy az évszámokat tudta. Orosz volt a felesége. Szóval csodálatos volt, nagyra becsültük, kitűnően adott elő. (N. Gy.)

A kedvenc tanárom, lehet azért, mert a történelmet ő is nagyon szerette, Fogarasi József volt. Kiváló tanár volt, fantasztikus volt a memóriája. Később, azt hiszem, Alezheimeres lett. A kedvenc diákja voltam neki. Mondta, hogy „Müller, nekem még ilyen tanítványom nem volt, aki ilyen jól tudta a történelmi dolgokat.”

Kiváló koponya volt, bármit elő tudott adni. Ő, hogyha megbetegedett a pénzügyi jogász, akkor ő pénzügyi jogot tar-

tott, hogyha Szabó Pali nem jött, akkor ő polgári eljárást tanított. Kiválóan képzett jogász volt. Ügyvéd volt, onnan verbuválták, az ügyvédi kamarából. (M. V.)

Az első éven római jog is volt. Nagyon szerettem, A római jognak a professzora volt a Bolyai mumusa, Román Dezső. Román Dezsőnek hívták, akkor olyan 60 körül járhatott, szikár, ősz hajú ember volt. Sokszor vakarta az arcát. Híres volt, hogy a sportolókat nem szereti és nem kell megtudja, hogy hogy sportol az illető, mert akkor a vizsgán nehezebb lesz a helyzete.

Román Dezső óráján az egyik barátom valamit kérdezett a kollégájától. Román megvakarta az arcát és mondta: Az elvtárs miért nem megy futballbírónak, ott akár füttyülhet is? De nagyon jól leadta a római jogot. (N. Gy.)

Román Dezső volt a legszigorúbb: egyszer kréta nélkül maradt az évfolyam, és akkor elment az egyik kolléga krétáért. Nem jött, akkor elment utána a második, az sem jött, a harmadik, az sem. És akkor az óra végén azt mondta – kicsit raccsolt –, hogy „a legjobb családban is előfordul, de azért a legeslegjobb, ahol nem”.

Jött fel egy nap az órára és aki mosta a lépcsőházat, a vedret otthagyta a lépcsőn valahol. Román Dezső máshol volt agyilag, valahol máshol. Jött fel a lépcsőn és a vederbe belelépett. Amikor bejött a terembe, hát nyilván látszott, hogy tiszta víz, és mondtam: Tanár úr..., ő meg mondta, hogy otthagyták neki a vedret.

Amúgy volt humorérzéke. Ha valaki netalán elkésett, akkor a katedréről mondta, hogy „Van átjárási szolgálma?” – de nem rosszindulattal. (S. S.)

Római jogból például volt jegyzet, de Bíró Jutkának volt egy magyarországi tankönyve, amit egyszer kölcsönadt, én a moziban felejtettem. A kölcsönkönyvet, most is resteltem, de elveszítettem. (H. G.)

Román Dezsőnél kimondottan szerencsém volt az első évben, mert a nagybátyám, amikor én elhatároztam, hogy jogra megyek, azt mondja „Fiam, van itt nekem valami a szekrényem tetején”, és előszedett egy római jog tankönyvet. Az egy olyan kiválóan megírt tankönyv volt, az 1900-as évek elején, a római jogból minden fontos benne volt. Én azt olvastam, nem voltam még egyetemista, de felvételi, utána meg pláne, úgyhogy én úgy éreztem, hogy én abban tanár vagyok.

És akkor, azért, hogy egy kicsit a kollégákat is hecceljem, pár nap volt a vizsgáig, elkezdtem moziba járni. De a vizsga előtt éreztem, hogy a fejemben minden teljesen össze van zavarva. Gondolkoztam, hogy elmenjek a vizsgára, vagy ne menjek el. Hát mondom, elvágna, tudtam, hogy az egy olyan szigorú ember, ennél biztos elbukok. Szóval reggel csak elhatároztam, hogy elmegyek, de féltem, hogy ha kapok egy ilyen komplexebb tételt, azt nem fogom tudni. Legnagyobb meglepetésemre nem azt csinálta, hogy adott egy ilyen nagyobb lélegzetű tételt, hanem adott hat kérdést, inkább a fogalmak voltak, és nekem meg ezzel volt szerencsém, mert azokban otthon voltam. (M. V.)

Volt a kereseteknek az elnevezése latinul, és ahol laktunk, a falat teleírtuk azoknak a kereseteknek az elnevezésével, úgy tanultuk meg. Nem a falra, hanem egy papírra és kiragasztottuk.

A római jog olyan nevezetes dolog, hogy van nekem egy barátnőm, elsőéven ő is bent lakott a Marianumban, és tele-

fonon az egyik nap most is felemlgette, hogy emlékszem rád, ahogy vizsgáztad a római jogot. (S. M.)

Elég szigorú vizsgáztató volt egy Román Dezső nevű tanárunk, aki római jogot, jogtörténetet és büntető perrendtartást adott elő. Mindenki félt tőle, mert vágta a diákokat és gúnyolódó, ironikus stílusa volt neki.

Én nagyon jó kapcsolatban voltam vele, nem volt vele problémám, minden tantárgyból 10-est kaptam, és tulajdonképpen az államvizsga-dolgozatomat is nála írtam. Ő adta meg a címet, nem volt akkor még így, hogy lehet választani – ő jött hozzám, hogy akarom-e nála írni az államvizsga-dolgozatot? Kicsit meg is haragudott Fekete György professzor, aki lehet, hogy szerette volna, ha nála államvizsgázom, mert ő készített fel a diákkonferenciára, de őszintén szólva a polgárjogot én egy kicsit száraznak tartottam örök életemben, és nem vonzódtam hozzá, és amikor céllozgatott, hát mondom, Román professzor elvtárs már javasolt nekem egy tételt. Ez volt a védőbeszéd a büntetőperben. Nagyon sok bibliográfiát adott meg, de mind orosz nyelvű volt. Én annyit tudtam, hogy megjelent valamikor az 1900-as évek elején a *Magyar Jogi Lexikon*,¹⁷ amit megtaláltam a besztekeri bíróságnál, ahol praktizáltunk, annak a könyvtárában, pontosabban valahol lent a pincében. És abban tényleg voltak fejezetek a perbeszédéről.

Román anyag nem volt, talán egy cikk jelent meg a *Legalitate populară* román nyelvű jogi lapban,¹⁸ azon kívül semmi más, és plusz az orosz bibliográfia. Mi fordítottunk orosz

17 *Magyar Jogi Lexikon* (szerk. Márkus Dezső). Pallas. Budapest, 1898–1907.

18 *Legalitatea populară* – 1955–1962 között havonta megjelenő jogi szaklap, 1962-ben beleolvadt a *Justiția nouă* című kiadványba.

nyelvű szövegeket, tehát nem voltak idegenek a jogi szövegek. Kivettem én is egy nagy szótárt a könyvtárból, és kezdtem nézni, hogy most már mi lesz itt. Már égett a körmömre a gyertya, különösen, hogy abban az évben kellett praktizálni is. Végül is nekifogtam, de nem ment a fordítás. Hát én ott pár elég meredek dolgot írtam hasból, hivatkozással a szovjet szerzőkre, és utolsó percben legépeltettem és leadtam Román Dezsőnek. Beleolvasott, majd egy kicsit hümmögött. (B. Gy.)

Probléma volt, hogy nem tanultunk latint. Miután a római jog tanár, Román Dezső rájött, hogy mi oroszot tanultunk és latint soha, akkor a szemináriumok egyik óráján mindig latinul tanított bennünket. (M. L.)

Román Dezső félelmetes tanár volt ott a jogi körökben, mert nagyon szigorú ember volt. Akiről ő meggyőződött, hogy az egy stréber, az nem tudott átmenni. Volt olyan, aki előttem három évvel kezdte és majd velem fejezte be nagy nehezen, hogy akkor Román Dezső készülődött ki Uruguayba, és akkor már átengedte. Amúgy kiváló tanár volt, de nagyon szigorú ember. Macskazenét is adtak neki a diákok, mert annyira a réme volt a társaságnak. (M. V.)

Az elsőéven itt a Bolyain, a jogon, egy évig latint is tanultunk. A latintanárunk Cselényi¹⁹ nevezetű volt, a fia Cselényi László, a Duna televízióknak volt az igazgatója. (N. Gy.)

19 Cselényi Béla (Marosvásárhely, 1911 – Budapest, 1999) történész, egyetemi tanár

Említsem meg a dialektikus materializmust, Kallós Miklós professzor szenzációsan adott elő. Egy ideig Bretter György²⁰ szeminarizálta, őt is nagyon szimpatizáltuk. Bretter így az '56-os események után mondta: Fiúk, lányok – persze akkor kolléganőink is voltak –, mindenki egy lapra írja rá, hogy mi érdekli, de ne írja rá a nevét. Csak úgy, hogy mit, mi érdekli.

Engem pont, ha már így kérdezte, engem roppant érdekelt, hogy hova tűnt el Dénes Iván,²¹ mi történt Dénes Ivánnal az '56-os forradalom után. És én ráírtam a papírra: „Mi történt Dénes Ivánnal?” Na aztán a következő szemináriumon mondta, hogy hát azért nem gondolta volna, hogy a dialektikus materializmus szemináriumon valakit Dénes Ivánnak a helyzete érdekel, de csak így nevetve mondta. Na hát Dénes Ivánt ugye az '56-os forradalom után elzárták bizonyos ideig. (N. Gy.)

Takács Lajos, a rektorunk, nemzetközi jogra tanított minket, nagyon rendes volt, jól adott elő. (N. Gy.)

Takács Lajos nagyon jó elméleti jogász volt. Ő jogelméletet is tanított meg nemzetközi jogot. Nagyon zavarba hoztuk szegényt, amikor nemzetközi jogi órán, '56-ban feltettük neki a kérdést, hogy is van a szovjet beavatkozással. Ő sokkal böl-

20 Bretter György (Pécs, 1932 – Budapest, 1977) filozófus.

21 Dénes Ivánt 1956-ban, a magyarországi forradalom után tartóztatták le. A pitești-i börtönben besorozták besúgónak, majd több helyen, többek között 1962–1964 között a szamosújvári és a dési börtönben is felhasználták. 1964-ben szabadult; nemsokára Nyugatra került és a Szabad Európa Rádióknál alkalmazták. Egykori rabtársai (Wurmbradt, Mengas) leplezték le, ezt követően eltávolították a Szabad Európa Rádiótól. Lásd: Dávid Gyula: *1956 Erdélyben. Politikai elítéltek életrajzi adattára: 1956–1965*. Erdélyi Múzeum-Egyesület–Polis, Kolozsvár, 2006, 132.

csebb ember volt és többet tudott ebből a rendszerből, mint mi. Mondta, hogy „fiúk, jobb, ha erről nem beszélünk, ne hozzatok engem is kellemetlen helyzetbe”. (M. V.)

Szenzációs professzor volt Molnár Miklós.²² Politikai gazdaságtant tanított. És nem csak a szocialista részt, hanem a kapitalista részt tanultuk egy évig Molnár Miklóssal. Nagyszerűen adta elő. A legelső vizsgám politikai gazdaságtanból volt.

Előttem az egyik barátom vizsgázott, aki kitűnő atléta volt. Ő leírta egy puskára a képleteket. A képleteket így tudta, de nem tudta elmagyarázni. Molnár Miklós próbálta beszédre bírni. De a barátom nem tudta elmondani, úgyhogy Molnár elvágta.

Molnár mindig mondta, hogy „jó, jó, jó, jó, jó, jó, jó”. Végigdrukkolta így, amikor felelt valaki. Én kitűnőt kaptam, hát ez annyira feldobott, hogy amikor következett a római jog, éreztem, hogy azt nagyon tudom.

A helyzet az volt, hogy Román Dezső az utolsó órákon rengeteget leadott, a szolgalmi jogokat is leadta. Egy kislánnyal, akinek akkor udvaroltam (én akkor 17 éves voltam, ő kilencedikes) és a nagymamájával együtt moziba mentünk. Az udvarlás végett egy-két napot így eltoltam, és nem volt időm, hogy ezeket a szolgalmi jogokat, amelyeket nem is szeminarizáltunk, átolvassam.

És a vizsgán pont olyan tételt húztam, amelynek a harmadik pontja a szolgalmi jogokból volt. Na most én tudtam, hogy Román Dezső híres arról, hogy ha valaki két tételt húz, olyan

²² Molnár (szül. Löwinger) Miklós (Szilágycseh, 1922 – Kolozsvár, 1959). 1946-ban végzett a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán, majd ugyanitt a közgazdaság-tudományi szekció tanára haláláig (öngyilkos lett). Az egyesítéskor dékáni tisztséget viselt.

UNIVERSITATEA BOLYAI DIN CLUJ-KOLOZSVARIBOLYAITUD.EGYETEM

CARNET DE STUDENT **DIÁK-IGAZOLVÁNY**

pe **anul şcolar** az **1946./47.**

1946./47. **tanévre.**

pentru **D. Dániel Tibor** úr

részére, **úrhölgy**

Nr. matr. **147.** aksz.

D. **Dániel Tibor** úr

născut(ă) — ştiut(ă) **Kolozsvár**

la 1922. în **Kolozsvár** — ban 1922.

este student, înscriş(ă) a **Kolozsvár Bolyai**

la Facultatea de **Tudományegyetem**

drepturi economice **jog és közgazdaság**

a Universităţii Bolyai **tudományi karának**

din Cluj **beiratkozott hallgatója**

Cluj—Kolozsvár, 1946. **december 10.**

Decan,

[Signature]

Secretar,

[Signature]

Diákigazolvány
az 1946–47-es tanévből

nem létezik, hogy azt átengedje. De, gondoltam én, a többit tudom. „Tessék megengedni, professzor úr elvtárs, hogy húzzak még egyet.”

„Na húzzon.” Az új tételt hibátlanul el is mondtam. Erre azt mondja „Ez jó. De mivel két tételt húzott, feladok egy kérdést. Ha tudja, átengedem, ha nem tudja...”

Hát pont a szolgalmi jogokból kérdezett. Elvágott. Én tovább nem álltam vizsgára más tárgyakból. Édesapám bejött, és ő úgy vette, hogy én idegileg kimerültem. Elmentünk a diákpoliklinikára és szerzett ott papírt, úgyhogy egészségi okokból engem visszahívtak a következő évben. 1956-ra ismét elsőéves voltam. Kicsit akkor szégyelltem magam, de most utólag azt mondom, hogy mivel rajtunk mindig is spóroltak, csak 10 osztályt végeztünk, nem 12-t, így egyet valahogy az államtól visszahoztam. Legközelebb Román Dezsőnél kitűnőt vizsgáztam. (N. Gy.)

Román Dezsőről úgy hallottuk, pletykaszinten, hogy gyárat örökölt Dél-Amerikában, és kiment külföldre. (N. Gy.)

Molnár Miklós tanította a közgazdaságtant (persze csak szocialista közgazdaságtant tanultunk). Mondjak el egy történetet: Ment az utcán, nagyon hideg volt, és ő ette a kakast.²³ Nem figyelt oda, olyan szórakozott volt, hogy nekiment a villanyoszlopnak és azt mondta „Pardon”. Ilyen típusú volt. De úgy amúgy nagy tudású ember volt. (S. S.)

Molnár Miklós azt mondta, hogy „Müller, én szeretném, hogyha demokratikusan lennének itt a dolgok, legyen itt a vizsgán egy diákképviselő is, nehogy majd utólag azt mondják a diákok, hogy a tanár pikkelt rám és elbuktatott”. Ezért le-

²³ Pattogatott kukoricát.

gyek bent én a vizsgán. Nem konveniólt nekem, mert a legtöbben elég gyengén tanultak, még lehet, hogy véleményt is fog majd kérni a kollégákról, az pedig kellemetlen lesz.

De becitált, hát ott ültem és pont kifogtam az egyik legambiciósabb, de nagyon gyenge tudású kollégát. És ottan az egyik nagy előadóteremben a hatalmas tábla, az egyik oldalon állt a professzor, a másik végén meg ott állt a hallgató. Valami egyenletet kellett volna levezetni, közgazdasági dolgokat. A vizsgázó az egyik sületlenséget a másik után mondta. Molnár már üvöltött, hogy „elvtárs, hát ez nem így van!”. Amikor már nagyon ideges volt, akkor a táblára csapott az öklével. Ez az ambíció, aki meg volt győződve, hogy ő kiválóan tudja a dolgokat, az meg a másik oldalon döngette a táblát. „De nekem igazam van, tanár elvtárs.”

Molnárnak egyszer csak eszébe jutott, hogy ott vagyok én is, és rám szól, hogy „Müller, mondja meg, jó az, amit mond az elvtárs?”

Hát most mit mondjak? „Nem egészen jó, professzor elvtárs, vannak benne hibák.” Megint kezdődik a nagy vita. A professzor megállította a vizsgázót: „Várjunk, most megkérdezzük Müllert. Na most ebben kinek van igaza?”

„Ebben a professzor elvtársnak 100%-osan igaza van”, választam. „Na elfogadja?”

A másik meg: „Müllertől elfogadom, a professzor elvtárstól nem”. Azt hittem, hogy elsüllyedek a föld alatt, hogy a profnak nem adott igazat, de nekem igen. (M. V.)

Kiss Géza tanította a polgári jogot. Felvitt minket a magyar színház mögött a Fellegvárra, az egész évfolyamot, és megkérdezte, hogy „Kollégák” – ennyire megtisztelt minket – „mit látnak innen?”.

Hát a kollégák azt mondták, látjuk innen Kolozsvárnak a házait, autóbuszokat, telkeket.

Azt felelte: „Neeem, nem ezt látják.” Hát mi csodalkozva néztünk rá, hogy tulajdonképpen mit fog majd mondani.

Azt mondja: „Önök most már jogászok, innen kezdve csak jogalanyokat és jogtárgyakat látnak.” Szóval ennyire közvetlen volt, igyekezett megkedveltetni magát. *Captatio benevolentiae*, de jó értelemben vett gesztus volt.

Meg például Kiss Géza elmondta, hogy nagy tisztelettel vagyunk mi iránta, de tudjuk meg, hogy ő neki sok és nagy tudása van, és azt mondja: „Én nem tudok megjavítani egy villanykapcsolót, hanem villanyszerelőt hívok.” (M. T.)

Fekete György tanította a polgári jogot és Kovács Edit szeminarizálta. Fekete György az egyik legkiválóbban előadó professzor volt a jogon és Kovács Edit pedig szenzációsan szeminarizált. Jogeseteket oldottunk meg, úgyhogy én a polgári jognak szerelmese lettem. (N. Gy.)

Fekete György nagyon jó volt, amikor bejött az órára – polgárjogot tanított –, megállt a katedránál, és sose vártuk, hogy csengessenek. Szabadon mondta, az előadó képessége nagyon emelte az óra színvonalát, mert színesen adta elő. Az ember szinte még ott helyben megtanulta. Elsőévtől kezdve ő tanította valamennyi polgárjogi tantárgyat, a családjogot beleértve, mert akkor egybe volt a törvénykönyv. Annyira érdekes volt. Sőt, ha mondjuk a mondat közepén megállt, mert valami másra kitért, akkor ahol abbahagyta, ott folytatta. Szóval látszott rajta, hogy ennek él, hogy ő is nagyon élvezte és mi is. (S. M.)

Büntetőjogot egy váradi ügyvéd [Turnowsky Sándor] tanított, akinek közben a kommunista párttal kapcsolata is volt. Jól képzett ügyvéd volt, nagyon népszerű az évfolyamon. (M. T.)

Fekete ilyen elég kimért ember volt, szóval ő nem oldódott úgy fel, megtartotta azt az úgynevezett rideg tanári tónust. (M. V.)

Kovács Edit, Eckstein-Kovács Péternek az édesanyja, akkor volt állapotos Péterrel. Ő volt a polgári jog és a családjog szemináriumok vezetője. Később Péter Csíkszeredába került ügyvédjelöltnek, és én lettem a szakmai irányítója. (H. G.)

Eckstein-Kovács Péternek az anyukája, *Kovács Edit* volt a tanársegéd, ő pedig nagyon ügyesen vezette a szemináriumokat. A polgári jogot rendesen megszerettették velünk. (S. M.)

Kovács Edit várandós volt Péterrel, amikor mi az egyetemen voltunk. Majdnem felborítottam a folyóson, mert későn érkeztem be a tanterembe – ő már ott volt, hogy menjen be, én meg futottam, legyenek mégis előtte bent. (S. S.)

Lőrincz Ernő nagyon jó szakember volt. Később Magyarországra telepedett át. Fiatalabb volt, mint a többi tanár, munkajogot tanított, nagyon jól képzett volt és a diákság szimpatizálta. És olyan behízelgő kinézésű ember volt, mint egy filmszínész. Szép barna férfi volt, remek jogász és igényes ember. (M. V.)

Nagyon jó professzoraink voltak büntetőjogból is. Bíró bácsit, aki országos magasugró bajnok volt, nagyon tiszteltük. Egyik évben ő tanította a büntetőjogot, a következő évben egy Gergely nevezetű professzor, aki bíró volt Kolozsváron és na-

gyon sok, a bíróságon éppen zajló jogeseteket hozott és oldottunk meg.

Belépett a büntetőeljárás jog is, azt szintén Román Dezső adta le. (N. Gy.)

Szenzációsak voltak a tanárok, le a kalappal. Itt volt Bíró, a büntetőjog professzora, akit akkor helyeztek vissza. Más-különben Balkán atlétikai bajnok volt. Fekete György, polgári jogász, a Sorbonne-on szerzett diplomával. De nekem a pályámat Bíró határozta meg a leginkább.

Büntetőjogból még egy darabig Szamek is tanított, de aztán jött Bíró. Bíró kitették az egyetemről, ugye miért legyen jó tanár, hogyha van gyengébb is, és miután visszavették, akkor látszott a differencia. Én nem akarom megsérteni Szameket, mert tényleg nagyon felkészült volt, de Bíró mellett... Bíró nagyon komoly ember volt. (M. L.)

Nekem a kedvencem Bíró Lajos professzor volt, a büntetőjogász. Tőle sokat tanultam és különösen a gyakorlatra jobban felkészített mint ügyész és bíró. Nagyon sokat ért az, amilyen tanácsokat ő adott. De az elméleti tárgyakat, a büntetőjog általános részét és különös részét, valamint a büntető perrendtartást is ő tanította nekünk és nagyon alapos felkészítést biztosított.

Soha nem feledem el, hogy voltak esetek, amikor a szemináriumot is ő vezette, mert nem volt tanársegéd. Ha valaki mentegetőzött, hogy nem tudott arra a szemináriumra készülni, azonnal leintette, hogy ő nem azért jött, hogy ellenőrizze, hogy ki mennyire készült, hanem azért, hogy elbeszélgessünk az éppen aktuális tárgyköréről, témáról, amit azelőtt adott le. Hát ez nagyon kedves emlék nekem. (K. G.)

Szamek Imre aranyosan magyarázta el, hogy milyen lesz a kommunizmusban, amikor, ugye, mindenkinek egyformán lesz és minden jó lesz. Mondta, hogy ha szomjasak vagyunk, iszunk egy pohár vizet. És ha még mindig szomjasak vagyunk, akkor még egy pohár vizet, de most már a harmadik pohár vizet nem fogjuk tudni meginni.

Nahát ez úgy lesz, hogy lesz egy házunk és akkor még egy házunk, és akkor már a harmadik ház nem kell. Meg autó, meg minden.

Hát ő tévedett, de ez akkor nagyon jópofa volt, hogy így magyarázta meg a szocializmust. Akkor lesz szocializmus, amikor mindenkinek annyi lesz, hogy nem óhajt többet. (S. M.)

Szamek bácsi, ő büntetőjogász volt, a kevésbé elvárásosok közé tartozott. Fáradtan is érkezett az előadásaira, mert fent voltunk a második emeleten, és szívprobléma miatt nehezen tudta a lépcsőket megmászni, csak többszöri megállással. (H. G.)

Például Szameknél másfél percet vizsgáztam. Elmondtam neki egy pár szóban az első tételt. „Mondja el a második tételnek a vázlatát.” Elmondtam neki.

„Köszönöm, tudom én, hogy maga tudja.”

Sokszor már rosszul éreztem magam a kollégák előtt, mert ott az ajtónál mindig álltak és mindig kérdezték, hogy „te mit kaptál?” „*Foarte binét.*” (Kitűnőt). Jó, elhitték, hogy tudok, mert látták, hogy én tanultam év közben is, szóval nem voltam egy link diák, de akire ráteszik, hogy stréber, az sem kellemes. (M. V.)

Kijöttünk a nagyszünetre, és Szamek jött ki az egyik tereméből, nem volt szabad cigarettázni neki, beteg volt. Román

Dezsőnek mondta, hogy Dezsőkém, adjál kérlek egy cigarettát. Román Dezső válasza meg az volt, hogy kérlek alássan, direkt neked vettem. (M. L.)

Volt egy nagyon kedves tanárom, *Gergely Jenő*, aki harmadéven a büntetőjog különös részét adta le, és aki a tartományi törvényszék alelnöke volt. A diákokat, akik végeztek és az igazságügybe kerültek, nagyon pártolta, és amit csak tehetett a végzetekért, mind megtette. (B. Gy.)

Mócsy Laci kedves tanárom volt, ő kriminalisztikát adott le. (B. Gy.)

Mócsy Laci mint asszisztens kriminalisztikát meg fényképészetet tanított. A diákok szerették, mert nagyon rendesen viselkedett. (M. V.)

Említsem meg, hogy volt egy nagyon érdekes professzorunk, Neumann Jenő. Már idős bácsi volt akkor. Hatvan felé közeledhetett, olyan joviális öregúr volt akkor. Ő a Szovjetunió állam- és jogtörténetét adta elő. Volt neki egy vaskos jegyzete.

De híres volt arról, hogy nála nem lehet megbukni. Ezt mindenki tudta, hát nem is tanultunk nála egyáltalán. A vizsga előtt elmentünk hozzá a lakására. Főleg a kollégánőinket szimpatizálta, de jó értelemben, így kedvesen. A lakásán mondta, hogy húzzunk tételt, aki akar, helyben levizsgálhat, nem kell holnapig várjon. Hát mi mondtuk, hogy nem. Ő pedig azt javasolta, hogy „húzzanak tételt, nézzék meg, hogy nehéz vagy nem nehéz”.

Húztunk próbából, de megjelöltük a tételt, hogy aztán másnap is azt húzzuk. Többek között én is megjegyeztem egy té-

telt, azt is húztam, és érdekes módon, amikor vizsgáztam nála, azt mondja: „Nádudvary elvtárs, jó-jó, de térjen a tárgyra.”

Én kezdtem megint mondani ugyanazt, és mondom, hogy professzor elvtárs, ez az anyag. Na jó, azt mondta, és adott egy 7-est.

Mi kacagtuk Neumann Jenő bácsit, hogy nem buktatott meg senkit, De milyen rendes volt. Hát ki a csudának használt a Szovjetunió állam- és jogtörténete. Ő belátta ezt. Ezt kellett neki előadnia. (N. Gy.)

Neumann Jenő végtelen kedves zsidó ember volt. Egyszer berohant elkeseredve, hogy uraim, jött egy rendelet, aki nem tud, azt meg kell buktatni. Ez keringett az egyetemen. (M. L.)

Neumann Jenő bácsi híres volt annak idején, mert ügyvédi praxist folytatott Kolozsváron, a baloldali mozgalomba vett részt, és utána érdemeire való tekintettel felvették az egyetemre. Ő szovjet állam- és alkotmányjogot, és persze román állam- és alkotmányjogot adott elő. Nagyon kedves, jóindulatú bácsi volt, már elég idős.

Neki volt egy tankönyve, a Szovjetunió állam- és alkotmányjoga, talán egy vagy két példány volt, hozzám nem is igen jutott el. Hát abban nem volt egyéb, mint Sztálin elvtárs fel, Sztálin elvtárs le, a sztálini alkotmány, a sztálini szovjet államrendszer. Hát eljött a XX. kongresszus,²⁴ Sztálinnak vége lett. Bejött Neumann bácsi, azt mondja, új kurzus tankönyvet fogunk kapni, mert a régi nem aktuális már, túlhaladott a XX. kongresszus fényében.

24 A Szovjetunió Kommunista Pártjának XX. kongresszusa 1956 februárjában zajlott le, itt hangzott el Nyikita Szergejevics Hruscsov beszéde, amelyben elítélte a sztálini rendszer bűneit.

És akkor mindig kérdeztük: tanár elvtárs, a kurzus megjelent? Hát egyszer csak szólt, hogy igen, itt van. A régi kurzus volt, csak bele volt tűzve egy papírszelet azzal, hogy: „A kurzusban, ahol a Sztálin név megjelenik, helyette a Nagy Szovjet Nép olvasandó.” Ez volt Neumann...

Nagyon jópofa bácsi volt, a lányokkal mindig külön beszélgetett. (B. Gy.)

Említsem meg Csákány Béla professzort, aki két tantárgyat is tanított nekünk: adminisztratív jogot²⁵ és pénzügyi jogot. Azután tudtam meg, amikor Brassóba kerültem, hogy ő brassói származású. Nyugdíjazása után ideköltözött Brassóba a lánytestvéréhez, úgyhogy többször meglátogattam. Béla bácsi *testvérkémnek* szólított mindenkit. Mondta, hogy „jó testvérkém, testvérkém, jó”.

Az egyik szatmári kollégám előttem vizsgázott és jól tudta a tételeket, és mielőtt beírta volna a jegyet az indexébe, mondta, hogy „professzor elvtárs, csak egy 8-ast tessék adni, kell az ösztöndíjamhoz”.

Az öreg felháborodott: „Testvérkém, hát hol vagyunk? A piacon? Alkuszunk? Hát miért alkuszik, hát jól vizsgázott! Tiszta szerencse, hogy beírtam a 8-ast az indexébe, mert ha nem írtam volna be, akkor most nem adnám meg. Miért kell maga könyörögni, ha jól felelt. 8-ast kapott.” (N. Gy.)

Lupán Ernő a kollektivista jogot adta le.²⁶ Ez egy új tantárgy volt.

Őt ismertem már mielőtt felkerültem volna az egyetemre, mert egy idősebb barátja, aki aztán Bukarestben a jogi fakul-

tás dékánja is lett, Deák Ferenc, szilágysomlyói volt. Nagyon jól ismertem, jó barátságba kerültünk. Lupán Ernőt és Deákot is a Szovjetunióba küldték aspirantúrára.

Én még nem voltam egyetemista, de ők jó barátságban voltak, s Lupán így Szilágysomlyóra is lejött. Én így Szilágysomlyón ismertem meg Lupán Ernőt és tegeződtünk, pertuban voltunk.

Kolozsáron már nem tegeztem és ő nem is mondta, hogy tegezzem. Miután elvégeztem az egyetemet, utána tegeződtünk megint. (N. Gy.)

Demeter János állam- és jogelméletet tanított. Nagyon száraz tantárgy volt, nem kimondottan szerettem. De kellett államvizsgázni is belőle. Az ő óráján ország, város, folyót játszottunk, mert ült a katedránál és olvasta a jegyzetét. Megvolt a gépelt jegyzet, azt szóról szóra olvasta. Demetert be is zárták az 50-es évek elején, de rehabilitálták.²⁷ (N. Gy.)

Az alkotmányjogot Demeter János tanította. Nem tartottam nagyra a tudományát. Szóval nekem úgy tűnt, hogy ő volt a leggyengébb a káderek között. Őneki ilyen kommunista harcos múltja volt, de aztán sajnos meg is szenvedett, mert a belső harcok áldozatává vált, úgyhogy börtönbe került, meghurcolták.

Mindig a legmagasabb jegyet adta nekem, úgyhogy most lehet, hogy hálátlan vagyok, hogy így beszélek róla, de alacsony színvonalú volt a többiekhez képest, én többet vártam. A jegyzete is már elég felületes volt. Másokat, mint Sövényházit vagy Buzát, tátott szájjal hallgattuk. (M. T.)

25 Közigazgatási jogot.

26 Szövetkezeti jogot.

27 Egykori hallgatók nyilatkozatai szerint Demeter börtönre ítéltése előtt jobban adott elő, nagy szónok volt.

Demeter Jánosnak egy fél évig volt csak valami tantárgya, utolsó éven. Börtönben is volt szegény, őt rehabilitálták, aztán visszavették a tanügybe, dékán is volt egy darabig utána a karon.

Kolozsvárt rendeztek a katonai hadbírók és hadügyészek konferenciát, és meghívták a jogi karról az oktatókat (ezt különben Bíró bácsi mesélte el nekem, akivel jó viszonyban voltam, a Bíró Lajos tanár). És azt mondja, jaj, tudja, ott voltam, kínos dolog volt, mert ott volt Demeter professzor is, és úgy ültették, hogy egy hadbíró, egy professzor, egy hadügyész, egy hadbíró, és pont a mellé a hadügyész mellé került, aki halálbüntetést kért rá, amikor a tárgyalása volt annak idején a hadbírószágon. (B. Gy.)

A magyar impérium alatt Kolozsvárra Szegedről jöttek a leghíresebb tanárok, ott volt például a Búza nevezetű jogász professzor. Nagy professzor volt, de mi már csak hallomásból, az elődeinktől ismertük ezeket a neveket, mert mind elmentek. Amikor tanárokat kerestek, megnézték a bírói kart, de onnan nem szívesen engedtek el senkit. Ezért a Bolyai professzorainak a többségét az ügyvédi kamarából verbuválták össze. A döntő többség zsidó volt. Csak nem mindegyiknek volt a neve zsidó, például Fekete György, de Román Dezső az Rosmann volt. Neumann bácsi megtartotta a nevét, Szamek Imre is, az is zsidó professzor volt. Csákány Béla magyar volt. De nekem hét vagy nyolc zsidó tanárom volt, kiváló, jófejű emberek voltak, ügyvédek, ötvözték az elméletet a gyakorlattal. (M. V.)

Már az egyesítés után következett a negyedév. A Babeşen a mumus Porumb Graţian volt, a polgári peres eljárásnak a professzora. Pont a polgári peres eljárást vezették be, hogy románul kell mi is tanuljunk és a kriminalisztikát.

A kriminalisztikát egy román orvos tartotta, és ezeket közösen hallgattuk a babeşistákkal a nagy aulában. A babeşisták azt mondták, hogy pont Graţiannál nem létezik, hogy a felét az évfolyamnak ne vágja el.

Közösen hallgattuk, mi olyan 30-an lehettünk akkor negyedéven, de közel 100 volt a babeşisták száma. Hogyha franciául adták volna elő vagy oroszul, akkor többet értettem volna a polgári peres eljárásból, mint így, hogy románul adták elő. Viszont több barátom, akik nagyon jól tudtak románul, áradoztak, hogy milyen szenzációsan ad elő Porumb Graţian. A szerencsém az volt, hogy Balogh Andris szeminarizálta és meg-megmagyarázta magyarul is.

Én azt tettem, hogy szótároztam, szabályosan. Fél évig a szemináriumokon hozzá se szóltam, nyugodtan ültem, nem idegeskedtem, csak szótáraztam, szótáraztam. Fél év alatt akkora szókincsem lett. A fél év végén szerencsére nem volt még vizsga. Balogh Andris azt mondta, hogy nem tudja, mi lesz velem, mert én meg se szólaltam egy fél évig. De nyugodt voltam. A következő félévben elkezdtem már én is hozzászólni a jogesetekhez meg minden.

Erre a vizsgára, mint még soha, 10 napot osztottunk be, hogy tanuljunk. A többire inkább 2-3 napot hagytunk csak, de erre a Graţian-tantárgyra, a polgári peres eljárásra, sok időt hagytunk tanulni.

Amikor a mi csoportunk vizsgázott, ugyanis két csoportunk volt a magyar tagozaton, taktikáztam. Mert voltak kollégáim, akik szépen beszéltek románul. Én úgy gondoltam, hogy legyek én az első, aki felel nála, hogy ne legyen neki összehasonlítási alapja, hogy a magyarok mennyire tudnak románul. Nem csak a tananyagot, hanem hogy milyen szépen beszélnek esetleg románul.

És mi úgy egyeztünk, hogy abban a sorrendben megyünk be felelni, ahogy megérkezünk az egyetemre. Na, én felkeltem 5-kor és már reggel 6-kor ott voltam, habár 8-kor kezdődött a vizsga.

Jött Porumb Grațian, mondta, hogy menjünk be 5-en. Általában mindig 3-at hívtak be, de Grațian 5-öt hívott be. Be mentünk 5-en, tételt húztunk, eltelt olyan 10 perc. Kérdezi, hogy valaki kész van-e? Senki sem jelentkezett az 5-ünk közül. Erre azt mondja, hogy figyeljetelek, ha valaki készen van az első tétellel, akkor azt mondja, és ha akarja, mondja a következőt is, vagy ha nem, akkor kezd egy másik az első.

Hát, mondom én, az elsővel kész vagyok. Na, azt mondja, akkor-akkor mondom. Én kezdtem mondani, lefeleltem az első tételt. Kérdezi, akarom mondani a másodikat is? Hát mondom, én megpróbálom, nem írtam le, de megpróbálom. Amikor a 8-ast megkaptam, én nem találtam a kilincset, úgy örvendtem. A végén csak egyet húzott meg, mind a két csoportból összesen csak egy kollégát húzott meg. (N. Gy.)

Azt akarom mondani, hogy a Bolyain nagyon megkövetelték az anyagot a professzoraink. Gondolom azért, mert ők tudták, hogy mi duplán kell teljesítsünk itt, Romániában. Egy magyar nemzetiségű sokkal többet kell tudjon. Többet kellett a munkahelyeken is teljesítsen, jobban kellett húzzon, mint egy román nemzetiségű, akinek sokkal több mindent elnéztek. Minket a professzoraink így készítettek fel, hogy mindent kellett tudjunk. (N. Gy.)

Országos viszonylatban mi a nagyon jól képzett jogászok közé tartoztunk, akik a Bolyairól kerülünk ki. (M. V.)

Nem tudtam akkor még románul, de ha az élet úgy hozza, nem kell féltetni a magyarokat, mert ha a sors úgy hozza, az én

példám is mutatja, hogy helyt tudunk állni. Ha tudjuk magyarul az anyagot, azután meg tudjuk tanulni románul is. (N. Gy.)

Most nem dicsekvésként mondom, de azt hiszem, akkor, az én időmben még egy volt, mi, akik tiszta jelessel végeztünk. Egyetlenegy jó volt az utolsó jegyem, mert az volt a szabály, hogy azok kaptak piros diplomát, mert azok vörös diplomát kaptak, akiknek egész négy év alatt nem volt több mint két jó és az államvizsga is kiváló kellett hogy legyen.

Hogy kaptam ezt az utolsó jó minősítést? Négy éven keresztül minden jegyem jeles volt. Negyedéven Szabó Pál a polgári peres eljárásnak volt a tanára, nagyon nagy tudású ember volt. És nagyon igényes tanár is volt. Azelőtt vizsgáztam nála egy-két héttel perrendtartásból, hatalmas anyag volt és megadta a jelest.

De akkor ilyen óraszám-gondja volt egy pár tanárnak, többek között neki is. Nem volt elég az óraszám, ami a katedrához szükséges és akkor betettek neki egy plusz előadást. Akkor ő hevenyészett egy ilyen kurzust, vagy két előadás volt benne, vagy 12 oldal. Hát el se olvastam, ez az igazság. Olyan kicsi volt az anyag, hogy húztam egy tételt, de nem volt kiírva semmi szöveg, csak annyi, hogy 312. cikk, perrendtartás.

Hát kezdtem gondolkozni. Tudtam, hogy az elején nem lehet, hát így rájöttem, hogy ez valószínűleg a fellebbezésről szól. Igen, hát az volt. És akkor látta, hogy bizonytalan vagyok, azt mondta, hogy olvasta maga az én jegyzetemet? Hát mondom, tanár úr, őszintén megmondom, átlapoztam. Hát már az is enyhe kis túlzás volt, hogy átlapoztam. Akkor rám nézett, hát ismert, mert már más tantárgyból is vizsgáztam nála, és akkor a nemzetközi magánjogot is ő tanította.

Lapozgatta az indexet, nézte, nézte, és azt mondja, hallja Müller, én nem akarom magának elrontani a kirakatot, mert

ez volt az utolsó, pont az utolsó vizsga, azt mondja, jöjjön holnap, olvassa el a jegyzetemet, és holnap vizsgáztatom magát, nem adok magának jegyet.

Nem, tanár úr, mondtam én, amit érdelek, azt tessék inkább adni.

Gondolkozott még egy kicsit, aztán fogta magát és egy akkora „jót” írt arra a lapra, hogy az a „jó” (bine), amit ő odaírt, elfedte az első jelest (foarte bine-t). Így volt a története annak, hogy volt egy „jó” minősítesem.

Az államvizsga jeles volt. Megkaptam a piros diplomát.

Volt még egy humoros dolog. A diplomát nem adták rögtön ki. Egyszer csak kérték a munkahelyemen, mert itt a szatmári törvényszéken kezdtem mint törvényszéki bírót, és akkor mondták, hogy hozza már el a diplomáját, mert tudjuk, hogy van diplomája, de hát látni akarjuk, itt kell legyen a másolat legalább. Akkor felmentem az egyetemre, bementem a titkárságra, és mondom, hogy kérném szépen a diplomámat. És a hölgy elővette ott a skatulyákat és kezdi keresni. Azt mondja, melyik évfolyam? Válaszolok, nézi, nézi. Azt mondja, nem találom. Átnézte az azelőtti évfolyamot, hogy nem-e került oda véletlenül. Nincs.

Maga nem piros diplomás? Mert azt mondja, mert abból csak egy van. Mondom, igen az az enyém. (M. V.)

Ősszel államvizsgáztunk. Államvizsgázni kellett kötelező módon marxizmusból is, állam- és jogelméletből is. Lehetett választani polgári jog és büntetőjog között. Ugyanakkor államvizsga-dolgozatot is kellett írni. Én az államvizsga-dolgozatot örökösödési jogból írtam, Kerekes Jenőnél.

A vizsga a marxizmussal kezdődött. A marxizmusnál nagyon sok tanár volt az évek folyamán. Nagyon széteső volt az

egész tantárgy. Egy Tóth²⁸ nevezetű, aki nem tanított, de ott volt az államvizsgán, kérdezett valamit, ilyen szovjet dolog volt, valamit az októberi forradalomról, és én rosszat mondtam. Nem sikerült a marxizmus államvizsgám.

Februárban lehetett újból államvizsgázni. Most az állam- és jogelmélettel kezdődött. Takács Lajos fogadott fia, Szűcs Puiu²⁹ is akkor vizsgázott. Szűcs Puiu mondta, hogy a tétel szerint tanult, és mind mondta, hogy jaj, bárcsak a hetes tételt húznám, bárcsak a hetes tételt húznám... Hárman bementünk és kihúztuk a tételt, és látom, hogy az enyém a hetes tétel. Egymás mellett álltunk hárman, és Puiu meglátta, hogy enyém a hetes tétel és intett nekem, hogy adjam oda. Na, hát én odaadtam a hetes tételt. Elég az hozzá, hogy Puiu is jól felelt, én is 9-est kaptam, úgyhogy örvendtem, hogy ki tudtam segíteni Puiut.

Következett a polgári jog Fekete Györggyel. Nemcsak Fekete György volt ott, hanem Ionaşcu is (híres jogászok voltak a Ionaşcu testvérek). Nem tudom, hogy ő mennyire tudott magyarul. Idősebb ember volt, mint Fekete György. De a polgári jog mindig a kedvencem volt, úgyhogy nem volt gond. Kilencest kaptam polgári jogból.

A legutolsó volt a marxizmus vizsga. Ugyancsak Tóthoz mentem be. Két kilences után megkérdezte, hogy Nádudvary elvtárs, megtanulta a marxizmust? Hát mondom, professzor elvtárs, most majd meglátjuk. Ó, azt mondja, fog ez menni. Hát marxizmusból nyolcast kaptam. Szóval így volt a Bolyain és a Babeş-Bolyain. (N. Gy.)

28 Tóth Sándor (Berettyóújfalu, 1919 – Budapest, 2011) filozófus, egyetemi tanár

29 Szűcs József, beceneve Puiu.

Két nyáron volt nekünk szakmai gyakorlatunk. Ezek általában bíróságokon és ügyészségeken voltak. Mindig általában más városokba hordtak, de a kolozsváriak voltak Besztercén, én az ügyészségen végeztem a szakmai gyakorlatot az utolsó év után, és a harmadév után pedig Vásárhelyen voltunk a bíróságon.

Kolozsváron a bíróságra magunktól mentünk, mert hallottunk egy-egy érdekes perről, és akkor elmentünk és ezeket meghallgattuk. Már alsóbb évektől kezdve jártunk, elsőévtől kezdve én vittem őket, mert sokan nem is tudták, hogy hol van Kolozsváron a bíróság. A tanárok nem jöttek velünk, ez nem volt így megszervezve. Amikor én már dolgoztam a bíróságon, akkor én feleltem az egyetemi hallgatók gyakorlatáért. A diákokat én osztottam be, a tanárokkal közösen persze, de rendszerint rám bízta. Utána kollokvium volt, azt közösen vezettük a tanárral. (B. Gy.)

Egy-két alkalommal voltunk a törvényszéken és ott írtuk az idézéseket. (S. M.)

Nem volt versenyhangulat a Babeş diákjaival. Amikor kikerültünk, az a korosztály, akikkel együtt voltunk, azok ott végeztek, de nem volt ebből soha probléma és nem voltak jobban felkészülve se, sőt. Jól megvoltunk, mindenki megállta a helyét, úgy, hogy magyarul végezte az egyetemet. (S. S.)

Inkább a szemináriumok keretén belül a tanársegédek mondták a román kifejezéseket is, vagy éppen rákérdeztek.

Szakfolyóirat akkor csak román nyelven volt, a *Legalitatea populară* és a *Justiția nouă*.³⁰

Ez a két folyóirat volt, és ha valaminek utána akartunk nézni, akkor ezeket kellett használni. Önszorgalomból böngészgettem ezeket a lapokat, ami hozzásegített, hogy a kifejezéseket elsajátítsam.

Hát miután végeztem, mint ügyész kezdtem a tevékenységet és ott már elég sokat kellett beszélni, különösen mint tárgyalóügyésznek fenn kellett tartani a vádat, vagy éppen véleményt mondani bármilyen ügyben, és ez kényszerített arra, hogy alaposabban készüljek. Az első években már kezdtem jogeseteket feldolgozni, rövidebb cikkeket írni.

Tulajdonképpen a szakmát román nyelven csak utólag sajátítottam el. De fontos volt ismerni a szakmát, ismerni a témát, amiről szó van és utána megkeresni a kifejezéseket, hogyha kell. Ezért tartottam annyira fontosnak az anyanyelvi oktatást, mert azon nem ismeretlen szavakat bemagol vagy rögzít az ember, hanem megérti, amit tanul. Ha megvan ez az alap, akkor más nyelven már könnyebb érvényesülni.

Később eljutottam odáig, hogy teljesen mindegy volt, hogy magyarul vagy románul beszélek. Az alapot anyanyelven tudja a legjobban elsajátítani és megérteni az ember. És ha az alap megvan, akkor más nyelven ugyanazt elmondani már könnyebb.

Hogy valaki a jognak az alapjait, a lényegét meg tudja érteni, el tudja sajátítani és az maradandó is legyen, szükséges az anyanyelvi tanulás. (K. G.)

30 1967-ig ezen a néven jelent meg a Romániai Jogászok Egyesületének szakfolyóirata (későbbi névváltozatok: *Revista română de drept*, majd 1990-től *Dreptul*).

UNIVERSITATEA BOLYAI DIN CLUJ
KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM

Noi, Decanul Facultății de Drept și Economie adeverim că Ministerul
Educației Naționale sub No. 118 a eliberat următoarea
diplomă de licență

Mi, așezându-mă la Kőgazdaságtudományi Kar dékánja igazoljuk, hogy
a Nemzeti Oktatási Miniszter 118 sz. alatt az alábbi
szakképesítő oklevelet adta ki:

ROMANIA
MINISTERUL EDUCATIEI NAZIONALE
UNIVERSITATEA BOLYAI DIN CLUJ

Diplomă de Licență în Drept

IN NUMELE MAIESTĂȚII SALE REGELE MIHAI I

Noi, Ministrul Secretar de Stat la Departamentul Educației Naționale, văzând Certificatul de aptitudine No. 622/44
din 31. Iulie 1946 al Facultății de Drept și Economie, aprobat de Rectorul Universității, conferim
D-lui Tiberiu Dăne de confesiune Ortodoxă născut la 24 Martie
anul 1923, în comuna Cluj județul Cluj Diploma de licență în Drept
cu mențiunea spre a se bucura de toate drepturile
și prerogativele acordate prin legi.

Cluj, anul 1946, luna Octombrie ziua 15.

ROMANIA
NEMZETNEVELÉSÜGYI MINISZTERIUM
KOLOZSVÁRI BOLYAI TUDOMÁNYEGYETEM

Jogtudományi Szakképesítő Oklevél

ÖFELSÉGE I. MIHÁLY KIRÁLY NEVÉBEN

Mi, a Nemzetnevelésügy Minisztere a Jog- és Kőgazdaságtudományi Karon 622/44
1946. III. 31. szám alatt kelt s az Egyetem Rektorától
jóváhagyott alkalmassági bizonyítvány alapján Dăne Tiberiu
vallását, Kolozsvár városban Kolozs megyében 1923 év, március
született, jogtudományi szakcsoportból minősítéssel szakképesítő
bizonyítványt adunk, hogy élvezhesse a törvény biztosította összes jogokat és kiváltságokat.

Kolozsvár, 1946 évi október hó 15 napján.

No. 136 sz.

FACULTATEA DE DREPT ȘI ECONOMIE
JOG- ÉS KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR

Decan,

Tiberiu Dăne
dékán

Secretar,

St. Popescu
titkár

Jogtudományi
oklevél 1946-
ból (1945–1948
között a
végzetek két
diplomát: egy
latin nyelvű és
egy magyar-
román
kétnyelvű
diplomát
kaptak)

No. Ministerii:

118

ROMANIA

MINISTERIUM EDUCATIONIS NATIONALIS

UNIVERSITAS LITTERARUM BONAERAI CLAUDIOPOLITANA

No. Rectoratus:

118

Diploma Licentiae in disciplinis Jurisprudentiae

In Nomine Maiestatis Suae Regis MICHAELIS:

Nos, Minister Secretarius Status Educationis Nationalis Departamenti, postquam Iurisprudentiae et Scientiarum Politico-oeconomicarum Facultatis documentum aptitudinis No. 622/44, die 31 mensis

Julii anno 1946 datum, ab Universitatis Rectore comprobatum vidimus, Dominum, *Tiberio*

Dăze, religionis *Calvinianae* in *Cluj-Kolozsvár* in comitatu *Cluj-Kolozs* die 24 mensis *Maii* anno 1923 natum, in disciplinis

Jurisprudentiae eruditionem scientiamque

comprobanti, hoc DIPLOMA LICENTIAE conferimus, et omnibus privilegiis ac praerogativis, quae leges concedunt comprobantque, fruatur.

Datum Claudiopoli, die 15 mensis *Octobris* anno Domini millesimo nongentesimo quadragesimo sexto.

Minister Secretarius Status
Educationis Nationalis Departamenti

Director Disciplinarum Superiorum

No. Facultatis: 136

Rector Universitatis

Decanus Facultatis Iurisprudentiae
et Scientiarum Politico-oeconomicarum

Subscriptio hoc diploma possidentis

A latin
nyelvű
diploma

R. R.

NOS RECTOR ET UNIVERSITAS LITTERARUM BOLYAIANA CLAUDIOPOLITANA LECTURIS SALUTEM!

Postquam Ornatissimus Dominus *Tibor DÁNE* annorum aetatis *XXV*.
in *Cluj - Kolozsvár* in comitatu *Cluj - Kolozs* natus, diligenter assidueque Universae Iurisprudentiae Stientisique
Politicis per plures annos navavit operam et cum in rigorosis ex omniisprudentia praescriptis examinibus tum in Dissertatione quoque inaugurali
elaboranda eruditum se et Iuris abunde peritum praestitit, libenter Ei honorem, qui virtuti et honestis studiis debetur, contulimus. Quapropter,
facultate Nobis ex regio decreto no. 407 anni MCMXLV concessa, Eundem Ornatissimum Dominum *Tibor DÁNE*
die, mense et anno infrascriptis DOCTOREM IURIS UNIVERSI pronunimus ac declaravimus. Omnes igitur Eidem damus, concedimus tribuimusque
honores, praerogativas ac privilegia, quae veris certisque Iuris Universi ubilibet legibus aut consuetudine competunt.
In quorum omnium fidem Diploma hoc publicum maiore Universitatis Nostrae sigillo munitum et consuetis subscriptionibus roboratum Ei dari
curavimus.

Datum Claudiopoli, in Romania, die *V* mensis *Iulii* anno millesimo nongentesimo quadragésimo *octavo*.

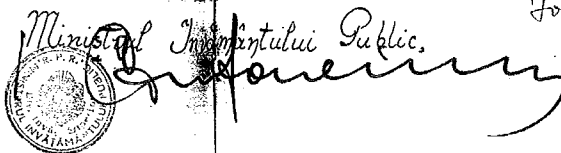
Rector,

Decanus,

Ludovic Nagy

Ioane Gheorghe

No. *49*

Jogtudományi doktori oklevél 1948-ból (1945–1948 között
a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karán
a háború előtti rendszer alapján történt a doktori cím megszerzése)

Diploma

de merit 13380

se conferă Dom. Buzeskó György
absolvent.....at.....Facultății de Șt. Jurid. și Econ.
Secția Juridică dela Institutul
Univ. „Bolyai” din Cluj
care, prin hotărârea Comisiei pentru examenul de Stat
din sesiunea octombrie anul 1958
a fost declarat diplomat universitar
in specialitatea Științe Juridice
Cluj, la 25. v. 1959.
(Locul și data)

PRESEDINTELE
Comisiei pentru Examenul de Stat

SECRETAR.

Nr. 150

RECTOR.

Kitüntetéses jogtudományi oklevél 1958-ból

Universitatea Bolyai din Cluj
Fac. de Științe Juridice și Economice
Nr. 84/11.1958 Cluj, la 26.X.1958

NOTELE

obținute în timpul școlarității de absolventul

B U Z E S K Ó G Y Ö R G Y

/anexa de diplomă nr. 13380. ./

Materiile:

- Anul I. 1954/55.
1. Marxism-Leninism
 2. Limba rusă
 3. Logică
 4. Istoria gen. a stat. și dreptului
 5. Teoria statului și dreptului
 6. Istoria statului și dreptului RPR
 7. Drept roman
 8. Limba română
 9. A.L.A.

Calificativele:

- foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
bine
foarte bine
foarte bine

- Anul II. 1955/56.
1. Bazele Marxism-Leninism
 2. Economie politică
 3. Limba rusă
 4. Drept de stat sovietic
 5. Drept de stat RPR
 6. Drept civil
 7. Drept penal
 8. Org. inst. și a procuraturii
 9. Bazele contabilității
 10. Limba română

- bine
bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine

- Anul III. 1956/57.
1. Economie politică
 2. Limba rusă
 3. Drept administrativ
 4. Drept civil
 5. Dreptul familiei
 6. Drept penal
 7. Drept proc. penal
 8. Drept financiar
 9. Statistica
 10. Limba română

- foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine
foarte bine

- Anul IV. 1957/58.
1. Drept proces. civil
 2. Drept colectivist
 3. Criminalistică
 4. Materialism dialectic
 5. Drept internațional public
 6. Drept internațional privat
 7. Dreptul muncii
 8. Medicina judiciară
 9. Limba română

- 9
9
10
8
10
10
10
10
10
10

RECTOR.
SECRETAR.

DECAN.

Jogtudományi diplomához tartozó törzskönyvi kivonat 1958-ból

Az egyetem viselkedni is megtanított, emberséget is és a jogot is megtanultuk. Szóval nem tudom, hogy máshol jobb lett volna a felkészülés. Nekem az az érzésem, hogy románul nem is tudtam volna úgy elsajátítani az anyagot. Utána amit tanultunk, le lehetett fordítani, az ember vett egy román törvénykönyvet, aztán megszokta a nyelvet.

Így is nagyon sok, hogy egy elsőéves megszokjon egy teljesen más logikát, amivel addig nem találkozott. Amíg a jogi gondolkodásmód kialakul, úgy tartom, hogy anyanyelven tanulni sokkal jobban megy. (S. M.)

III.

Egyetemi élet, sport, szórakozás

Én az elsőévet a háború utáni lebombázott Kolozsváron, az éhező Kolozsváron jártam. A román egyetem megalakulása miatt leszűkült a szállásolási lehetősége is a Bolyainak. Én ott a Szent József Intézetben, amelyik a román egyetem túloldalán van, egy középkori épület, ott nem egyszer aludtam lefektetett szekrényen, vagy ketten egy ágyban, mert többen voltunk, akiknek nem volt szállásuk.

Aztán a városban kerestem albérletet. Egy szoba-konyhás, lakásban, szegény munkásnő vagy munkásembernek a konyhájában laktam, ő a szobába húzódott és én lakbért fizettem neki.

Ennivaló, amit szabadon lehetett venni, az a málé, a sült málé volt, tepsiben árultak sült málét. A menzán is főleg a káposzta.

Mindenesetre én ehhez már hozzá voltam szokva, mert átvészeltem Németországban egy hadifogolylágerben az éhínséget, amikor fő táplálékunk a marharépa volt. A marharépa olyan, mint a fás karalábé, csak még az íze is rossz. Tehát át tudtam vészelni ezt a rossz menzakeresztet, mert alig kaptunk valamit, de az főtt étel volt és volt benne elég krumpli. Akkoriban minden jegyre ment meg pontra, a ruha pontra, az élelmiszer meg jegyre. (M. T.)

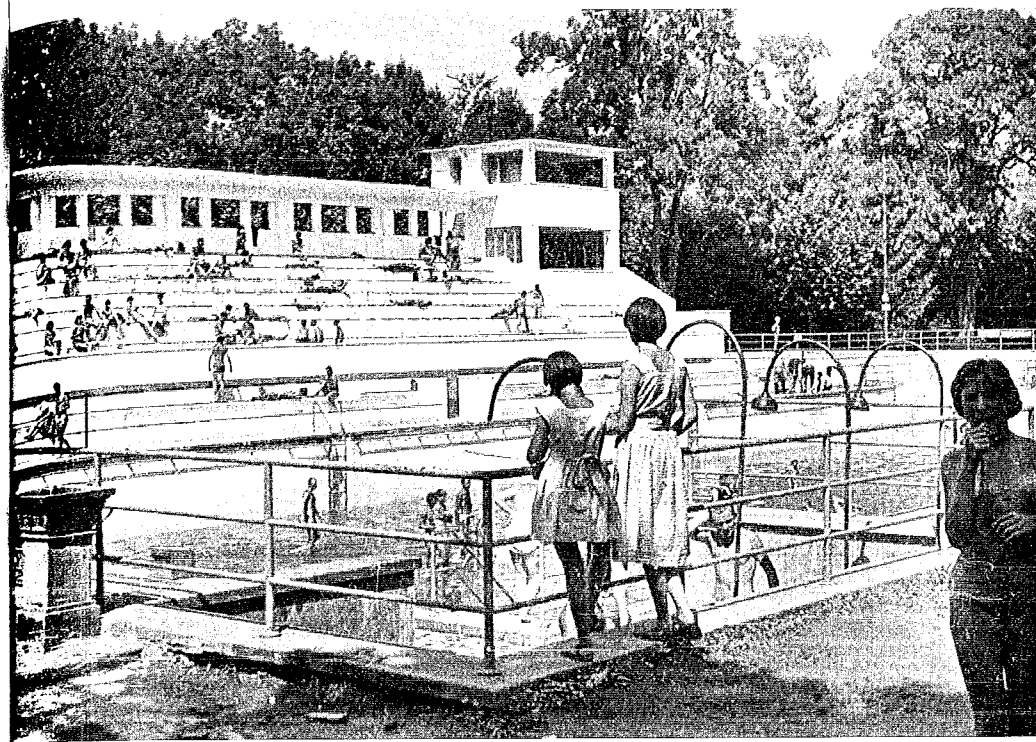
Abban az időben, úgy mondhatnám, hogy Kolozsvár még magyar város volt. Bárhova mentünk, üzletbe vagy akárhova,

mindenütt magyarul beszélhattünk, magyarul válaszoltak. Igaz, jóval kisebb is volt a város lakossága, sokkal, sokkal kevesebb. (K. G.)

Még azt zárójelben mondjam el, hogy én a nagyváradai fiúliceumban érettségiztem 1955-ben. 1955 tavaszán nagyon jó kapcsolat alakult ki a kolozsvári fiúliceummal, sport- és kulturális kapcsolat. Először a kolozsváriak voltak Nagyváradon, aztán mi mentünk. Én, mivel benne voltam a fiúliceum válogatott focicsapatában, hát én is Kolozsvárra mentem. Ezt azért említem, mert a tanáraink elvittek az operába. Hát szenzációs zene volt, és én alig vártam, hogy felkerüljek Kolozsvárra az egyetemre, azonnal Bolyai-bérletet vettem én is, de nem csak a magyar színtársulat előadásaira, hanem az operatársulatéra is. (N. Gy.)

Az anyagi lehetőségek nagyon szerények voltak. Hát ugye ha valaki földműves családból származott, az csak egy kínlás volt. Ahol a szülők kis tisztviselők voltak, ott a fizetések voltak nagyon alacsonyak. Úgyhogy én az egyetemen jól szituált embert nagyon keveset láttam. Volt egy kolozsvári fiú, az kiütött az általános színvonalból, mert az apja ügyvéd volt. Látszott a fiún, hogy kimondottan úri családból származó. De ez kivétel volt. Az általános jellemző, hogy egy lódenben jártuk végig a négy esztendőt. Sőt volt olyan székely kollégám, meghalt szegény, aki feljött elsőéves korában, egy ilyen szőttés vékony kabátban. Télen, nyáron abban járt. Nyáron melege volt, télen fázott.

Velem esett meg az a szegény, hogy egyszer elmentünk a moziba, azelőtt meg söröztünk, kicsit lehet, hogy szellősök is voltunk, és a moziban felejtettem a kabátomat. Amikor hazamentem, szegény anyám kérdi, hogy hol van a lódened?

Úszoda a Babeş-parkban, 1958-ban

Hát mondtam, anyuka, azt hiszem, hogy ellopták. Tehát nem mondtam meg az igazat, hogy a moziban felejtettem. Úgyhogy én is kiskabátban jártam egy darabig, de szerencsére akkor kaptam meg azután a köztársasági ösztöndíjat. Az óriási szerencse volt és megváltás, aki ösztöndíjat kapott, mert akkor kaptuk a menzakeresztet, a menzajegyet és a teljes szállást, nem kellett fizetni. (M. V.)

Voltak, akik sportoltak. Szerdán volt sporttevékenység a lányoknak, a fiúknak akkor katonaság volt. Kijártunk a Babeş-stadionba, és akkor ott atletizáltunk. Télen pedig volt az Arany Jánosban³¹ egy szép, felszerelt tornaterem, és úgy tornáztunk, mint középiskolás korunkban, ki mit tudott. Nem volt egy kényszerített valami, aki bukfencet tudott, azt csinálta. Aki szereken tudott tornázni, szertornázott. Na, ennyi volt a sport. Nekem pluszban volt a pingpong, amivel bevettek az egyetem csapatába. Voltunk haton talán, és odáig jutottunk, hogy egy adott pillanatban játszottunk az Angelica Rozeanu vezette, egyes számú bukaresti női csapattal. Ki is kaptunk, szó se róla. A többi csapatokat Kolozsvárt meg a környéken megvertük. (S. M.)

Az első szálláshelyünk valahol a Herbák körül volt, ahol éppen a házigazda, egy idősebb bácsi, az utolsó óráit élte, onnan eljöttünk. Akkor a kapusnő látta, hogy keressük az információkat, hogy hol lehetne elhelyezkedni, és azt mondja, menjünk el hozzá, mert ő szállást tud nyújtani nekünk. Így voltam a Miron Costin 14. szám alatt, fent az egyetem mögött, körülbelül egy 800 méterre az egyetemtől, fél évet. 16 évesen,

³¹ Az Arany János utcában volt a Bolyai Tudományegyetem központi épülete.

ott a Miron Costin 14. szám alatt tizenvalahány centit nőttem fél év alatt. A kapus néni hozta a vágóhídról a velős csontot, ez vagy valami akkor adott nekem egy olyan löketet, hogy amikor hazajöttem, édesapám kérdezte, hát mi történt veled. 1954 szeptemberétől 1955. január 16-ig, amikor először hazamentem, tizenvalahány centit nőttem.

Utána a Bilaşcu utcában kaptam szálláshelyet. Ez már távol volt, de egyébként megfelelt az elvárásaimnak. Végül a Kalauz utcában laktam. Ez azért érdekes, mert ugyanott lakott korábban Lupán Ernő. Tehát én ugyanabban az ágyban aludtam, mint annak idején Lupán Ernő egyetemista korában, mielőtt Moszkvába küldték. (H. G.)

Máskülönben egy nagyon jó társaság gyűlt össze akkor 1955 őszén. Hát voltak idősebb lányok, idősebb és szimpatikus lányok, mi ölelgettük őket kedvünkre, ők hagyták is... De ők már férjhez akartak menni. Nekem nagyon szimpatikusak voltak, vagy 3-4 évvel idősebbek. Nagyon barátian kezeltek ők is, de egyik úgy viccesen mondta, hogy: Mit akartok ti, hisz' még tejfeles a szátok?

Szóval a lányok férjhez akartak menni, aztán tényleg másodéven vagy három nem jött vissza. Három ügyes lány férjhez ment. (N. Gy.)

Nagyon jó kapcsolat volt a tanárokkal, egymással, nagyon jó évfolyamunk, csoportunk volt. Az életünk legszebb négy éve volt az egyetemen. (S. M.)

A katonaságnál együtt voltunk a Babeş diákjaival: minden héten egy nap (hétfőn) elméleti oktatás volt. Volt egy ilyen speciális katedra, ahol katonai oktatásban részesültünk, há-

rom éven keresztül és két nyáron volt az úgynevezett „convocare” [behívó], amikor beöltöztettek katonának. Azt hiszem, hogy Karánsebesen voltunk egyik évben, a másik évben pedig Boksán voltunk.

Amikor Karánsebesen voltunk, akkor kellett vizsgázni is. Voltak lögyakorlatok. Úgy kellett volna, hogy az alhadnagyi rangot kapjuk meg, mert ez tiszti iskolának minősült, hát a végén kiderült, hogy nem mindenki kapta meg ezt a „zászlósi” rangot, ahogy a magyaroknál mondták. Voltak, akik a legrosszabb társadalmi eredetűek voltak, azok „soldat” [közkatona] lettek (például Hajdú Gabi szegény). Én mégsem voltam éppen a legrosszabb kategóriában, én káplárnak jöttem ki. (B. Gy.)

A Bolyain szenzációs kari bajnokságok folytak minden sportágban. Mind a labdarúgásban, mind a kosárlabdában, a kosárlabdában a lányoknak is, asztaliteniszben is, sakkban is. A labdarúgó Bolyai-bajnokságot mindig mi nyertük, a jogi kar. Nagyon jó volt a kémia kar és a matematika kar is. Egy kicsit irigylettük a kémikusokat, mert a kémia karon nagyon sok professzor szerette a labdarúgást és így gyakorolta is. Úgyhogy minden évben megrendezték a kémia szakon az egyetemisták és a tanároknak a mérkőzését. (N. Gy.)

A könyvtárba jártunk tanulni, ahol csend volt, egy nagy olvasóterem volt a Marianumban, és oda nagyon sokan lementünk egyszerre. Meg a temetőbe mentünk tanulni, a Házsongárdi temetőbe és a botanikus kertbe. (S. M.)

Amit én nagyon sajnálok, hogy akkor még, '55-ben nem kerültem be a Bolyai futballválogatottjába. Úgy novemberben, még szép idő volt, ilyen kulturális és sportkapcsolat jött létre a

Az Ocskó Teréz női bentlakás lakói 1951-ben

Bolyai Tudományegyetem és a Debreceni Tudományegyetem között. Összemértük a tudásunkat labdarúgásban is a régi sétatéri stadionban. Ahogy mondtam, én roppant sajnáltam, hogy én akkor még nem voltam benne a Bolyai-válogatottban. De, gondoltam, nem baj, majd aztán lesz még ilyen találkozó. Hát ezt rosszul gondoltam, mert sajnos többet soha ilyen találkozóra nem került sor. (N. Gy.)

A húsvéti ünnepkor, ha tiltott volt is, körbejártuk az ismerősöket, a kolléganőket, akik kolozsváriak voltak, így csoportosan. Végül is kisebb multság lett belőle. (K. G.)

Én '55-ben kintlakó voltam, később kerültem be a diákotthonba. A fiúk a Józsa Béla otthonban laktak, de mi is, akik kintlakók voltunk, bejártunk a diákotthonba ebédelni. A lányok a Marianum épületében laktak, ott volt az Ocskó Teréz diákotthon. Józsa Béla³² kommunista hős volt. Ocskó Teréz³³ is kommunista hős volt.

Elég jó volt az ebéd a kintinban. De nekem azzal a kantinkosztal kellett futballoznom. Nagy erőnlétem nem volt. Önkiszolgálás létezett, kenyérből akármennyit lehetett enni. Annyi kenyeret ettem, amennyi csak belém fért. Vasárnap az ebéd után kiadták a vacsorát is. Hideg vacsorát kaptunk, és a legtöbbször mindjárt az ebéd után megettük a vacsoránkat is. Aztán, ha volt egy kis megtakarított pénzünk, akkor egy pá-

32 Józsa Béla (Hodgya, 1898 – Kolozsvár, 1943) kommunista költő, szerkesztő. „1943 novemberében a Horthy-rendszer katonai hatóságai letartóztatták és halálra kínozták.” Lásd: *Romániai Magyar Irodalmi Lexikon*.

33 Ocskó Teréz (Terézia) (Temesfalva, 1917 – Arad, 1940), munkásnő, az illegális kommunista mozgalom tagja. Huszonhárom évesen halt meg, rendőri kihallgatás közben meggyilkolták.

ran elmentünk a Mátyás király szülőháza mellé, ott volt egy ilyen kisebb, olcsó vendéglő. Ott jó bécsi szeleteket lehetett enni. De hát ez mondjuk ritkábban volt, mert a legtöbbször nem volt erre pénz, s akkor kopogott a szemünk. (N. Gy.)

A társadalmi elesettség, szegénység nagyon jellegzetes dolog volt. A menzán például ilyen 16-os asztalok voltak a Józsa-szában, sokszor bizony úgy szidtuk magunkban egymást, mert kis ügyes volt ez, jól kikanalazta, annyira, hogy a másiknak alig jutott. Aztán mindig megkérdezték, ha maradt valami, akár elsőből, akár másodikból, hogy ki kér. Hogy valaki nem kér, olyan nem volt, mindenki repetázni akart. Mindenki mindig olyan éhes volt. Egy zsidó férfi volt a kantinfőnökük, egy Glück nevezetű. Édességnek ilyen mézes pogácsákat adtak, de azok olyan kemények voltak. Úgy kinézésre azt hittük, hogy ez most egy komoly édesség, de aztán a fogunk beletört, sokszor olyan volt. Ezt mi, a diákok, elneveztük Glück-mannának. (M. V.)

'55-ben ünnepelték a Bolyai tízéves fennállását. Nagy ünnepek voltak, minden nagyon szép volt. Beszédet hangzottak el, nem is gondoltuk, hogy négy év múlva vége. Semmi jel nem mutatott rá.

Emlékszem, hogy '57-ben például megszervezték nálunk a karon a romániai jogi fakultások diákköreinek az országos konferenciáját, ahol persze románul folytak az előadások. Nekem is volt egy dolgozatom, amit románul kellett előadnom. Szegény Fekete György polgárjogi professzorunk odatett, hogy tanuljam meg kívülről. Azt mondta, hogy ne olvassam, és meg kellett tanuljam kívülről. Nekem jó román kiejtésem volt, és akkor én kellett beszéljek románul. Emlékszem, hogy utána aztán már dolgoztam, és összefutottam bukaresti kollégákkal, és azok kér-

dezték, hogy hát nem emlékszem rájuk? Hát ott voltunk Kolozsváron, a Bolyain, amikor volt az a diákkonferencia. (B. Gy.)

Mindig meg voltak szervezve a szilveszteri bállok. Hát ott olyan kabaréjelenetek voltak, emlékszem. Nem volt ivókultúránk nekünk akkor. Ha erős italhoz hozzájutottunk, ritkán is ittunk, nem is voltunk hozzászokva, úgyhogy reggelre elázott a társaság többsége.

Emlékszem, pont egy szatmári kolléga, volt neki egy ilyen gyönyörű fehér, fekete gombos, elegáns ballonkabátja. Csinosan berúgott és olyan csúnya zimankós reggel volt. Én benne voltam a szervezőbizottságban és álltam ott a kapuban, mert már mentek el az utolsók. Ez is ott jött, de nagyon be volt rúgva. Mondom neki, hogy „Miklós, vigyázz, hogy mész”, mert síkos is volt a járda.

„Ne törődj vele, tudok én közlekedni.” Na én figyeltem, hogy ez mit csinál. Hát kiment a kapun ott a Marianumnál, mert ott volt a nagy teremben a bál, és hát támasztékot keresett ott. Fogta egy darabig a kerítést, aztán gondolta, hogy kijebb megy ő egy kicsit. A járda szélén álltak a telefonculápok.³⁴ Ilyen kátrányos, fekete nyavajával megkenve. Abba kapaszkodott. Amikor már két culápot megölelt, akkor már tiszta fekete lett a kabátja. Az egy olyan kabaré volt. (M. V.)

Reggel kellett járni órára, középiskolás módon írták a hiányzást. De nem is jutott eszünkbe, hogy ne menjünk, mert nem volt más dolgunk. Aztán volt olyan, hogy ha délután akartuk, hogy valamiért ne legyen óra, 6-tól 8-ig, akkor a fiúk kiverték a biztosítékot. S akkor nem volt áram és sötét lett az egész épületben. (S. M.)

³⁴ Telefoncölöpök.

*Joghallgatók (köztük az egyetem tánccsoportjának tagjai)
az 1950-es évek második felében*

*Alarcos bál a Bolyain 1958-ban
(Müller Vilmos joghallgató három geológus diáklánnyal)*

Érdekes módon az '56-os forradalom után nagyon jó kulturális és sportkapcsolat alakult ki a marosvásárhelyi orvosi egyetemmel. A Bolyain kiváló tánccsoport működött, híresek voltak a Bolyai táncos lányai és táncosai. A legtöbben a magyar–román és a magyar–orosz szakokon voltak. Előadást tartottak a táncosok is.

Először a marosvásárhelyiek jöttek Kolozsvárra. Én már akkor végre bekerültem a Bolyai labdarúgó válogatottjába. Nagyon megvertük őket Kolozsváron, de Marosvásárhelyen is 3-1-re nyertünk. Akkor Marosvásárhelyen szenzációs egyetemi klub volt a központban, azt roppant irigyeltük, mert Kolozsváron ilyen nem volt. (N. Gy.)

Jártunk falura, akkor szervezték a kollektív gazdaságokat. Ezeket az utakat Kerekes Jenő szervezte. Részt vettünk hazafias akciókban: énekeltünk, táncoltunk, kis jeleneteket előadtunk. Szórakoztattuk a népet magyarlakta településeken. (S. M.)

Voltak kultúr csoportok és persze sportélet is volt, de abban én nemigen voltam benne, mert életemben sportoló nem voltam, sőt még a tornából is felmentettem magam. Elég volt nekem az a katonaság, tornának is bőven elég volt. Viszont a kultúr csoporttal teherautóba ültünk, jártunk ki falura, magyar falvakba, és ott mindig jól fogadtak, örvendtek nekünk. Csak éppen hogy megvendégelni általában almát adtak és szilvapálinkát, hát ettől nem állt félre a hasunk. Engem konferansziénak is odatettek, vicceket is kellett mondani, hogy érdekesebb legyen a dolog. Volt egy pár jó hangú lány, azok még szólót is énekelték, ilyen magyar nótákat. Szóval jópofa dolog volt.

Utána sokszor a színpadon kellett aludnunk, ott egymás hegyén-hátán, a sok pálinka után. (B. Gy.)

Másodszorra jártam az elsőévet és bekerültem a Józsa Béla diákotthonba. Fent a Bagolyvárban. Azért mondták Bagolyvárnak, mert a szobánk az már jóformán a padlás volt, lépcsőn kellett felmenni. Közel húszan voltunk az egymásba nyíló két nagy helyiségben. Jól megvoltunk.

Szabadidőben kártyázunk. De tiltották a kártyát, a szerencsejátékot. Egyik vasárnap elmentünk az ócskapiacra és egy vadonatúj magyar kártyát vettünk. Én voltam bentlakó és Müller Vilmos. Müller volt a legjobb tanulója a Bolyainak. Gheorghiu Dej-ösztöndija volt, de szeretett kártyázni és velünk kártyázott. Egy szatmári barátom, Varga Zolinak hívták, kintlakó volt, jómódú szülei voltak és a központban nagyon jó szobát béreltek neki, bejött a Bagolyvárba. A másik, Nagy Albi, országos jégkorong-válogatott volt, levelezésről bekerült a nappalira, hozzánk. Ő is idősebb volt. '57 tavaszán volt ez, 18 éves voltam én akkor, de ők idősebbek, már 21 évesek voltak.

Szóval négyen kártyáztunk. Már meguntuk a pókert. Pókerezünk addig, persze nem nagy pénzben, hát egy diáknak honnan lett volna akkor nagy pénze. De pénzben játszottunk. Tehát meguntuk a pókert és elkezdtünk huszonegyezni.

A Józsa Béla diákotthonért a magyar irodalmi katedráról Szabó György³⁵ nevezetű felelt. Irtóan öntudatos volt. Sokszor jött reggel, költötte fel a társaságot, írta fel, akik 8 órakor még az ágyban voltak. Engem is többször felírt.

Mi kártyáztunk. Egyszer csak felnézek a lapjaimból, és ott áll az asztal mellett Szabó György. Neveket kérek! Beseperte a pénzt, ami volt az asztalon és elvette a kártyát.

Hát nagy jelentőséget nem tulajdonítottunk az egésznek, mert hát egy egyetemista nem kártyázhat, de csak nem lesz baj. Eltelt vagy két hét, én pont nem mentem az első órára.

35 Szabó György (Dicsőszentmárton, 1920 – Kolozsvár, 2011)

Amikor megyek a szünetben a másik órára, mondják, hogy menj, hívat a dékán. A dékán akkor Demeter János volt. Viszont ő nem volt Kolozsváron, így a helyettese a prodékán, Fekete György volt.

Bemegyek, hát szinte a teljes tanári kar ott volt, Fekete György elnökölt, Szabó György is ott volt, és bent volt már Nagy Albi és Varga Zoli. Müller Vili nem volt ott.

Na, hát akkor már gondoltam, hogy baj van. Köszönök és Fekete György megkérdezte: Nádudvary elvtárs, maga kártyázott?

„Igen”, válaszoltam.

„És mit játszottak?”

„21-et”. Erre Varga Zoli szól, hogy, hát 21-et is, de snapsz-liztunk is. Erre azt mondja Fekete György, Varga elvtárs és Nagy elvtárs, menjenek ki. Kimentek.

Kérdezi, hogy Nádudvary elvtárs, Varga elvtárs magának tartozik? Gondoltam, hogy ha ez azt is tudja, hogy Varga nekem tartozik, akkor itten nincs mit én kezdjek hazudozni.

Nem beszéltünk össze, ez volt a nagy baj. Nem számítottunk erre. Hát mondom, akkor itten nincs mit tagadni, gondoltam. Varga tényleg tartozott nekem 200 lejjelel. Kérdezi Fekete György, hogy megadott belőle valamit? Én gondoltam, hogy hát valószínű, hogy Varga mondta, hogy megadott valamit. Mondom, hogy hát igen, úgy a felét, azt megadta.

„Pénzben játszottak?” Mondom, pénzben játszottunk, de kicsiben.

Akkor Szabó György közbeavatkozott, hogy hát lehetett akármennyit kérni? Nem, mondom csak 5 banit lehetett pluszba kérni.

Hát a következménye az lett, hogy Varga Zolit sajnos, mivel volt igazolatlan hiányzása is neki és idősebb is volt, kizárták. Azt mondták, hogy ő már javíthatatlan. Szegény azután

esetleg visszajöhetett volna, de nem jött többet vissza. Müller Vilitől elvették a Gheorghiu Dej-ösztöndíjat, de mivel ez áprilisban volt, csak május, júniusra nem kapott ösztöndíjat. Nagy Albi, ő kolozsvári volt, utolsó figyelmeztetésben részesült. Engem pedig kilöktek a Józsa Béla diákotthonból és utolsó figyelmeztetésben részesítettek. Azt mondták, én még fiatal vagyok, még javítható vagyok. (N. Gy.)

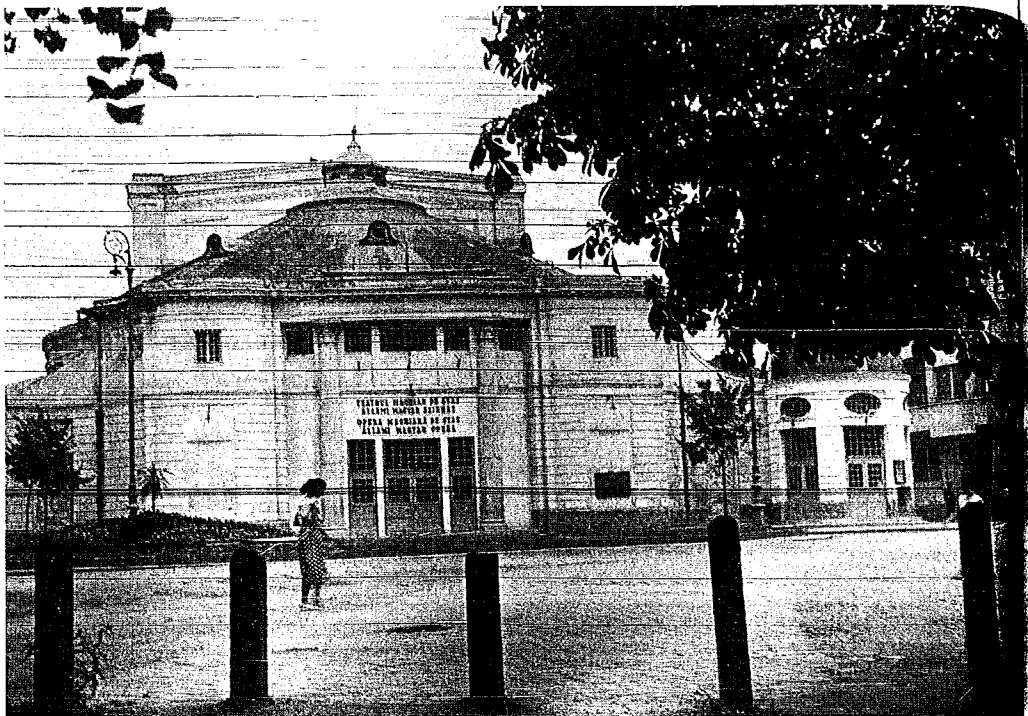
Csákány Béla professzor vezette a jogi karon a faliújságot. Ezen többek között a Bolyai sporteseményei is rajta voltak.

Volt egy utolsóéves, Vitos nevezetű nagy futballdrukker. Vitos szenzációsan rajzolt, karikatúrákat készített a cikkek mellé. Minden cikk mellé volt egy-egy karikatúra. Tehát amikor mi, a jogi kar, megvertük a kémiasokat, szöveg is volt a faliújságon, ki rúgta a gólokat, a felállás és karikatúra.

Minden szilveszter előtt, mert ugye a karácsony hivatalosan nem volt ünnep, ünnepi faliújság készült. Alig vártuk, hogy jelenjen meg a szilveszteri szám. Aki a diákotthonban mindig elkésett, annak Vitos rajzolt egy vekkert. Volt olyan, hogy nem udvarolt, mert csak tanult, annak rajzolt egy ügyes bakfis lányt. Ilyen ügyes karikatúrák voltak, és szöveg is volt. Mindig nagy örömmel olvastuk. (N. Gy.)

A diákotthonban egy szobában vagy 15-en is voltunk. De harmadéven Béres Gyuszi barátom elintézte, hogy kaptuk egy hatágyas szobát. Na, hát akkor egy rádiót is vettünk. A Kosuth rádiót nagyon jól lehetett hallani. Könnyűzenét is, kikapcsolódtunk. (N. Gy.)

Nagyon jól kijöttünk. Majdnem azt mondhatja az ember, bizonyos mértékben testvérek voltunk. És nagyon jó viszo-

Az Állami Magyar Színház és az Állami Magyar Opera épülete 1956-ban

nyunk volt a tanárokkal szemben, nekik meg velünk szemben. Majdnem egyenlőnek tekintettek minket. (M. L.)

Szenzációsak voltak az előadások a színházban, a Bolyai-bérletes előadások, meg az Operában. (N. Gy.)

Az egyik legmaradandóbb emlék a Bolyai-estek. A magyar színház és opera rendezett Bolyai-esteket, amin csak a Bolyai-hallgatók vettek részt. Az nagyon szép volt. (S. M.)

1958 októberében volt az évfolyamvizsga, és a vizsgát követően volt egy bankett. Ott, azt hiszem, vagy Fekete, vagy Szabó Pál megkérdezte, hogy a kolléga tulajdonképpen hány éves? Mondom, hogy holnapután fogom betölteni a húszat. Az egyetemen töltöttem be a 16 évemet, mert 15 évesen kerültem fel az egyetemre, ott másfél hónap múlva töltöttem be a 16-ot.

Tehát az egyetem elvégzése után töltöttem be a 20. életévemet. Ötéves koromban kezdtem az elemi iskolát Csíkszentmártonban, 10 osztályból végeztem a középiskolát, majd 4 év egyetem. (H. G.)

Én egy héten öt helyre mentem el táncolni, mert így jött ki. Fásoktól elkezdve a vasasokig,³⁶ munkásklubokban, ahány klub volt akkor egy időben. (S. S.)

³⁶ Egykor Kolozsvárt működő, különböző munkás- és szakszervezeti klubok. A Fások klubja a Karolina (Muzeului) tér 3. szám alatt, a Vasas Szakszervezet klubja pedig a Fejedelem (Dobrogeanu Ghenea) 7. szám alatt található (Ilyés Sándor: Történeti szubkultúrák / csoportkultúrák Kolozsváron a 20. században. *Korunk*, 2006/10. 63.).

Joghallgatók a Marianum épületében az 1950-es évek második felében

Jártam egy kislánnyal és elvittem egy cukrászdába, ami akkor nyílt meg Kolozsváron a főtéren, a sarkon. Ott lehetett mindenféle specialitásokat rendelni, például koktélt – az olyan nagy dolog volt akkor. Kihozták nagyon szépen, porcukorral volt a pohár karimája bevonva, elfogyasztottuk, hozzák ki a számlát, nem volt annyi pénz nálunk. Akkor ez egy teljes leégés, mit csináljak, és körülnézek a helyiségben, valaki ismerős nincs? Barátok?

Dezső bácsi, Román Dezső professzor ül egy asztalnál, issza a kávéját. Odamentem, hogy tanár elvtárs, sajnos olyan helyzetbe kerültem, hogy fogyasztottunk és nincs elég. Jaj, istenem, azt mondja, hát természetesen, mennyi? 56 lej, ami hiányzik. Jaj, istenem, hát ez van – és persze, hogy kifizette. A hölgy nem is tudta, hogy pénzzavarban vagyok, hogy miért mentem én oda. Másnap elmentem a katedrához, megköszöntem és megadtam neki. (B. Gy.)

Az egyetemi évek gyönyörűek voltak, szóval ennél szebbek nincsenek a világon. Kolozsvár most már nem az, ami akkor volt. Az Erzsébet úton laktunk, ott az 5-ös busz ment nagyon ritkán, nagyon kicsi busz volt, de ott senki egyetemistától egybanit nem kért. Aki ismerte a kalauzt, az felszállt.

Több jó hely is volt, például mozi és táncterem. Nagyon jól éreztük magunkat, nem kellett tudni táncolni, mert annyian voltak, mindig csak álltunk. Borzasztó kellemes pacsuli kölniket használtak a hölgyek, hát nem akadémisták voltak, de jól éreztük magunkat. Lupingerrel mi az Erzsébet út tetején laktunk, a Kalauz utcán. A Kerekdomb alján voltak a CFR üzemek, és annak volt egy Harmónia nevű kultúrháza, na hát a kultúra dühöngött ott.

Joghallgatók a Marianum épületében az 1950-es évek második felében

Borzasztó olcsó volt a mozi, 1 lejért egy egész napot ott lehetett ülni, nem kellett kimenni a moziból. Amíg bezártak, ott ülhetett az ember. Mert pénz az nem nagyon volt. (M. L.)

A történészek meg mi, a jogászok gyakran mulattunk együtt. Volt egy cigányprímásunk, Boros Tóni bácsinak hívták. Ez korábban a legjobb helyeken is muzsikált, de mi egy kocsmában ismertük meg. Megkérdeztem, hogy „Tóni bácsi, hát te, egy ilyen elit muzsikos, hogy létezik, hogy egy ilyen lebújban muzsikálsz?”

Azt mondja: „Vili, mindig tanulj meg tőlem valamit. A proletár az nagyobb úr, mint az úr. Az úr nem szeret fizetni. A proletárnak öt leje van, bejön ide, megissza a kis féldecijét és azt mondja, ha elkölt 2 lejt, 50 bani nekem is jut. És a sok 50 baniból nekem pénzem van.”

Hát ez lett nekünk a házi muzsikusunk. Egyszer, pont egy szép májusi éjjel volt, már 1 óra fele járt az idő, és akkor mondtuk neki, hogy „Tóni bácsi, nem jön el a Marianumba?”

„Mit csináljak én a Marianumban?”

„Hát éjjelizenét adni a lányoknak.”

„Hát fiúk, hát nem engednek oda titeket be.”

„Minket? Dehogynem.”

Na, felpakolta a kis hegedűt, elmentünk oda, ott a portás egy idős bácsi volt, félnormásnak volt felvéve, kicsi fizetést adtak, de ilyen régi vágású úriember volt. Mondtuk neki, hogy mi szeretnénk a lányoknak éjjelizenét adni.

„Mit képzelnék maguk? Egy úri leányintézetbe, éjszaka idején, férfiaknak bemenni? Hallottak maguk ilyesmit?”

Ez az öreg, mondom, ilyen régi vágású úriember volt. Hát gondoltuk, ha nem megy ilyen szép szóval, akkor próbáljuk az öreget megvesztegetni. Nagy nehezen összeadtunk vagy 5-6

lejt, mert több nem volt nálunk, és akkor mondtuk neki: „Nem kérnénk mi ezt ingyen.” És mutattuk az öregnek az 5 lejt, az nagy pénz volt akkor.

„Az én becsületembe is belegázolnak?”

Ez sem ment. Akkor azt mondtuk az öregnek, hogy „nincsen semmi baj, mert minket az adminisztrátor úr beenged”.

Hát az öreg itt már megijedt, hogy hát ezek ilyen jóban vannak az adminisztrátorral, hogy az adminisztrátorra hivatkoznak? Azt mondja: „de hát alszik az adminisztrátor”.

„Nem baj, fel kell költeni.”

Na hát, akkor már az öreg gondolta, jobb, mint hogy az adminisztrátor őt lekapja, beengedni bennünket.

Ott adtuk az éjjelizenét és kikötöttük, hogy az első szám az legyen, hogy „Csak egy kislány van a világon”.

Voltak ott vagy 300-an, abban a lányinternátusban, majd kiestek az ablakon, mert azok még ilyet nem hallottak, éjszaka nekik zenét adnak.

Úgyhogy másnap tele volt az egész egyetem, hogy márpedig azok a jogászok meg azok a történészek, azok az igaziak, még éjszaka is eljönnek és éjjelizenét adnak. (M. V.)

IV. Politika, marxizmus, 1956

Az volt a népi demokráciában a szabály, hogy általában semmit sem szabad, de amit szabad, azt muszáj is. (K. G.)

A marxizmus olyan volt, mint a hátunkon a púp. Nem érdekelt, de megtanultuk, elmondtuk. (S. M.)

Egy elégséges becsúszott, marxizmusból. Attól félttem, hogy le se tudom tenni, mert olyan nagy anyag volt, és a származásom sem volt a legkifogástalanabb az akkori mérce szerint.

Gaál Gábor³⁷ volt ennek az előadója. Hát felsorolt egy olyan bibliográfiát, hogy materializmus, hogy empiriokriticismus, mindenféle Lenin-művek, filozófiai művek. Abból nem lehetett volna felkészülni, hogy a vizsgára tudja az ember. Volt még egy háromszáz oldalas gépelt szöveg. Ha az ember azt megtanulta, akkor jó volt, és amellet még meg kellett tanulni a kommunista bolsevik párt rövid történetét. Az még egy 400-500 oldalas könyv, megvan nekem most is. Azon végig át kellett rájga magát az ember, mert az már az államvizsgára is kellett. Milyen újságokat, hol, mikor, kik adták ki, milyen szakadárok voltak meg belharcok. Rettentő sok adatot kellett megtanulni ahhoz. Ez volt a legfárasztóbb tantárgy, amiből fel kellett készülni, ez kitett 3-4 más tantárgyat is.

37 Gaál Gábor (Budapest, 1891 – Kolozsvár, 1954), író, irodalomtörténész, szerkesztő, filozófus.

Egyetemi hallgatók köz munkán

Rengeteget tanultam, mert féltem, hogy ha nem tudok valamit belőle, még úgy is veszik, hogy nem érdekel.

De az elégséges sikerült. (M. T.)

A marxizmust, leninizmust nagyon komolyan vették. Ezeknek külön könyvtára volt, marxista, leninista könyvtár. A bibliográfia kötelező volt, és teli volt a könyvtár, az olvasóterem minden délután tele volt, mert oda kellett mennünk. Megadták a bibliográfiát, és a szemináriumon jött a tanársegéd és megnézte, hogy ki van-e jegyzetelve a bibliográfia. Abban a bibliográfiában semmi hiány nem volt. És volt egy marxista kabinet is, ahol átismételtük, oda lehetett menni, és konzultáció volt, a másnapi szemináriumra felkészítettek. (B. Gy.)

Voltak ezek az ideológiai tantárgyak: a marxizmus-leninizmus, amiből később tudományos szocializmus lett, meg aztán a dialektikus materializmus, és talán még a politikai gazdaságtant is oda lehet sorolni. Ezeknek közös előadásai voltak, több fakultásról vettünk részt az előadásokon. Persze a szeminárium külön folyt minden csoportban. (B. Gy.)

Mondjam el, ahogy Groza Pétert³⁸ láttam. Most is emlékszem. Gyönyörű szép őszi, napsütéses idő volt. Groza Péter ott sétált a mostani református teológia előtt, Bisztrai Máriával,³⁹ aki az édeslánya volt, akit el is ismert. Az egyik kedvenc színésznőm volt. A férje, Horváth Béla is szenzációs színész volt.

38 Petru Groza (Bácsi, 1884 – Bukarest, 1958) román ügyvéd, politikus, 1945–1952 között miniszterelnök, 1952–1958 között a Nagy Nemzetgyűlés Prezídiumának elnöke.

39 Bisztrai Mária (Kolozsvár, 1923–), színésznő, Petru Groza és Kabdebó Duci operettprimadonna leánya.

Ha kellett, komikus is volt, ha kellett, drámai, akármilyen szerepben kiemelkedett. Petru Groza egyik oldalán ment Bisztrai Mária, a másikon Horváth Béla, és így sétáltak. (N. Gy.)

Akkor létezett a Magyar Autonóm Tartomány,⁴⁰ ahol az igazságszolgáltatás tulajdonképpen anyanyelvünkön valósult meg. Arra gondoltunk, hogy ez örök életű állapot lesz, tehát semmilyen körülmények között nem számítottunk azokra a változtatásokra, amelyek később történtek és amelyek nagymértékben érintették és jelenleg is meghatározzák az igazságszolgáltatást. Most már a régi Maros-Magyar Autonóm Tartomány bírói testületében alig van magyar van és nagyon kevés magyarul tudó román.

Mi a Magyar Autonóm Tartományt, a Bolyai egyetemet, a marosvásárhelyi orvosi egyetemet örök érvényű intézményrendszernek tekintettük, amihez nem fog hozzányúlni a román állam. Ha esetleg hozzányúl, akkor sem visszafejlesztés célzatával. (H. G.)

Én se voltam a legjobban nézve, mert ugye sajnos nem voltam munkásszármazású. Tisztviselő családból származtam, édesapám, édesanyám is a villamosműveknél voltak tisztviselők.

Anyám az én születésemkor visszavonult, apám pedig ott maradt, a villamosműveknél volt, míg szegény meghalt. Nem voltam a legrosszabbak között, de a legjobban se voltam azért nézve. Ezt utána tudtam meg, hogy azért számított, mert az

⁴⁰ Magyar Autonóm Tartomány – 1952–1960 között létező közigazgatási egység Romániában (sztálini nyomásra jött létre és a Székelyföld nagyobbik részét foglalta magába, Marosvásárhely központtal). Az 1960-as alkotmánymódosítás és közigazgatási újjászervezés után területe módosult (a magyarság számarányát csökkentve), és Maros Magyar Autonóm Tartomány néven 1968-ig állt fenn.

ideológiai tantárgyakból 10-est nem kaphattunk. Én azért is kaptam piros diplomát, mert a szaktárgyakból mind tízesem volt és kitűnőm. A marxizmus, leninizmus, dialektikus materializmus vagy jó, vagy 8-as. (B. Gy.)

A marxizmus megjelent a hasonló nevű tárgyban, amit tulajdonképpen '57-ben, amikor én kezdtem, az '56-os forradalom következtében átkeresztelték és tudományos szocializmus néven szerepelt ez a tantárgyak között. Ez teljesen ideológiai, politikai tárgy volt.

Más tárgyak esetén nem nagyon politizáltak. Az állam- és jogelméletben nyilván muszáj volt, bele kellett vinni a különbséget a különböző államrendszerek, politikai rendszerek között.

Polgári jogban is megjelent, mivel ekkor a polgári jogi nem a magántulajdonra alapult, nem a magántulajdon szentségére alapult az oktatás sem. Habár úgy vettük, hogy az alapja mégiscsak a római jog, de valójában kevés maradt abból. A napóleoni törvénykönyv megmaradt még, az volt hatályban,⁴¹ de abból nagyon sok volt kivéve, ami a tulajdonviszonyokat illeti.

A családjogban is mondhatnám, hogy érződött a marxizmus, szintén a kollektivisták jog, a kolhozjog esetében.

Ami magát a jogi problémákat illeti, hát kérdés például büntetőjogból, hogy egy bűncselekménynek melyek az elemei. Vétkeesség, szándékosság, ki lehet az aktív alany, ki lehet a passzív alany. Mindezek kimondottan jogi dolgok voltak és itt nem lehetett politizálni. Elmondták, ha a megelőzésről vagy a gyakoriságról volt szó, hogy a kapitalizmus szüli az okait a bűnözésnek, és nálunk a szocializmusban nálunk ezek megszűnnek. De a jogi problémákra esett a hangsúly. (K. G.)

⁴¹ Az 1864-es román Polgári törvénykönyv az 1805-ös francia Polgári törvénykönyv fordítása volt. 2011-ig volt hatályban.

Két jogász kollégám, amikor az 56-os események voltak, jól becsíptek az egyik kocsmában. Nem volt semmilyen politikai töltet, csak elkezdtek énekelni a magyar himnuszt ott az egyik kocsmában. Pillanatok alatt a felelős értesítette a szekusokat, és azok bevitték őket a legközelebbi őrsre. Az egyik kollégám személyesen elmondta, hogy mi történt aztán. Bejött, mesélte, egy ilyen kis nyálas hadnagy lehetett, uniformis volt rajta. Szóval az nem is kérdezett semmit, csak adott egy hatalmasat, hát én meg visszaadtam neki.

Erre négyen vagy öten tönkreverték őt ottan, mert aztán rárontottak. Szóval ilyen dolgok történtek. (M. V.)

Lupán Ernő lett a párttitkár a Bolyain. És egyszer hívat, hogy jelentették, hogy én a marxista egyetemről templomba járok. Hát, mondom tényleg, a Józsa Béla mellett van az a szép katolikus templom, mindjárt mellette. Tényleg találkoztam ott egy-egy kislánnyal. (Másképp én templomjáró voltam.) Mondom Lupán Ernőnek, hogy persze, ott találkoztam a barátnőmmel.

Erre azt mondja, hogy „akkor jó, akkor jó”. Nem lett semmi baj belőle. Azután már a 10 éves vendiák-találkozón az egyik barátom kérdi, hogy „te tudod, hogy ki jelentett fel téged, hogy templomba jársz?”. Mondom: „Fogalmam sincs.” Azt mondja: „Hát én voltam. Roppant haragudtam rád.”

Harmadéven egyik évfolyamtársam a Józsa Béla diákotthonban elintézte, hogy kapjunk egy hatágyas szobát, olyanok, akik nem cigarettáztak és nem is ittak. Tényleg így válogatta össze, és én is oda mentem.

Volt egy olyan csoport is, akik azzal legénykedtek, hogy ők mennyire bírják az italt. Én barátságban voltam az egyik tá-

borral és a másikkal is, mert nekem elnézték azok, akik ittak, hogy én nem iszom, mert én futballoztam.

Hát mindegyikkel barátságban voltam. De ez a barátom a szobaelosztás végett megharagudott akkor, nagyon megsértődött, és azért jelentett. (N. Gy.)

Nagy szerepe volt a marxizmusnak, szóval borzasztó, de államvizsgáznunk kellett tudományos szocializmusból. Kalós Miklós tanította, ő egy nagy tudású elvtárs volt, de nem érezte ezt velünk.

Azt meg kell tanulni, hogy Engels megírta az Anti-Dühringet, de azt, hogy Dühring mit írt, azt nem tudtuk soha, csak azt a cáfolatot. Az elég kellemetlen dolog volt, ha valaki megkérdezte, hogy mit cáfoltak, akkor azt néztük. (M. L.)

Politikailag nem volt még túl nagy látókörünk nekünk akkor. Sokan még abban a téveszmében voltak, hogy mégiscsak itt vagyunk a szocializmusnak az ölében, és hát ez egy nagy társadalom lesz, ahol minden jó, meg hát ingyen tanultunk. Igyekeztek okosítani is bennünket olyan értelemben, hogy ilyen rendszerszerető emberek próbálunk lenni.

'56-ban volt az első nagy megrázkódtatás. Debrecen akkor a Bolyainak testvéregyeteme volt. '56 tavaszán született egy olyan terv, hogy lesz egy ilyen kölcsönös látogatás, hogy mi is elmegyünk Debrecenbe és jönnek onnan Kolozsvárra.

Én biztos nem voltam Debrecenben, de úgy tudom, hogy megvolt a látogatás. A lényeg az, hogy viszontlátogatásra lejött egy jelentős egyetemi kompánia Debrecenből, és akkor őket el kellett helyezni. Úgy oldották meg, hogy nem a Józsaába hozták őket, hanem valahova máshova, de én tudom, hogy ott voltam a vendégekkel, pedig nem ott voltam bentlakó. Közös

nagy termek voltak, és akkor figyeltem fel. Páskándi Géza⁴² pont mellettem volt. Máskülönben Páskándi idevaló, szatmár-hegyi származású, én még a gimnáziumból ismertem, mert velem párhuzamosan végzett. Szóval Páskándi pontosan a mellettem levő ágyban volt és ott mellette volt az egyik fő fejes Debrecenből. Már lefeküdtünk, villanyoltás volt és ott csendes beszélgetés ment, de én, aki ott voltam közvetlenül mellettük, hallottam. Olyan új dolgokat hallottam, hogy megszedültem, mert már akkor a magyaroknál ez a társadalmi közhangulat meg a politikai közhangulat már jóval előrébb tartott, mi sokkal naivabbak voltunk. Azok már sokkal többet tudtak és láttam, hogy Páskándinak is nagyon sok minden olyan dolog motoszkál a fejében, amiről addig nem sok szó esett. (M. V.)

Fazekas kollégám nagyon jó vízipólós volt. Őt is jelentették az akkor kari párttitkár Fogarasi Józsefnek, hogy keresztet hord a marxista egyetemen a nyakában. Elővették. Fazekas mondta, hogy ez szív, ez nem kereszt.

Fogarasi József akkor megjegyezte, hogy „Fazekas nem keresztet hord, hanem szívet”. Neumann Jenő bácsi pedig kacagott: „Te Jóska, hát az Jézus szíve!” (N. Gy.)

A marxista vizsgákról nagyon érdekes történet: volt egy kollégám, a Bernyik Feri, aki a közgazdaságról jött át, ott kellett volna évet ismételnie, de mivel a közgazdaság megszűnt, akkor azt mondták, hogy akkor ismétlje az évet a jogon, és így

42 Páskándi Géza (Szatmárhegy, 1933 – Budapest, 1995), író, költő, drámaíró. A Bolyain magyar nyelv és irodalom szak mellett jogot is hallgatott, de felsőfokú tanulmányait nem fejezhette be. 1956-os tevékenysége okán három évet töltött Szamosújváron börtönben, majd újabb három évet kényszermunkán a Duna-deltában.

került hozzánk a jogra. Őröla azt mondták, hogy ő az utolsó kolozsvári, tényleg olyan jó megjelenésű volt, magas, szemüveges, mindig nyakkendővel. Elég kevesen voltunk kolozsváriak az évfolyamon, és marxizmus vizsgára kellett jelentkezünk, én voltam a Bu és ő volt a Be. Névsor szerint ment a vizsgázás, jelentkezünk is reggel az első órában.

Volt egy marxista tanárnő, Deheleanu Margitnak hívták, egy idős, kis süket néni volt. Azt mondta, hogy hát ő most megfordítja a névsort, mert azt mondták, hogy miért mindig a névsor szerint megy, mert a Z betűsők mindig későn kerülnek sorra, most kezdjük a végén. Maguk jöjjenek majd csak dél felé, akkor kerülnek sorra. Hát mit csináljunk Ferivel? Elmentünk, hogy igyunk egy sört meg együnk valamit. Hát Feri két sört ivott, és az egyikbe még egy fél deci rumot is töltött.

Elmegyünk úgy fél 1 felé az egyetemre, szegény Deheleanu ott ül és vár minket. Azt mondja, hol vannak, hol vannak? Jöjjenek már és vizsgázzanak. Húzzanak, húzzanak. És kihúzzuk a tételeket. Szegény Feri felállt és kezdte mondani, összehordott mindent. A mama nem hagyta, azt mondja: ugye ez egy idézet volt, Bernyi elvtárs? Igen, igen, ez egy idézet. Na de kitől? Azt mondja: vagy Marx Károlytól, vagy Jézus Krisztustól, mert „ezeket a szakállas klasszikusokat mindig összetévesztem”.

Én ott ültem mellette és elhültem, mert akkor úgy volt, hogy a marxizmus vizsgákra néha a Securitate⁴³ is beült. Deheleanu nem hallotta, annyit hallott, hogy Marx Károly. Igen, igen, ez helyes. Köszönöm, kérem az indexet, beírta a jegyet. Én is elmondtam, hát én megkaptam a magam jó értékelését.

Na, mondom, Ferikém, te felfogtad, hogy mit mondtál? Ha ez az asszony megérti és meghallja, hogy mit mondtál, ez rögtön telefonál, és téged elvisznek. (B. Gy.)

43 Securitate – román állambiztonsági szolgálat, titkosrendőrség

Pontosan amikor az 56-os események voltak akkor, nekünk az egyetemen volt egy ilyen kultúrcsoportunk, kitűnő énekkarunk, tánccsoportunk. A tánccsoport remek volt, mert ottan a székelyek között nagyon sok tehetséges táncos volt. Aztán voltak ilyen színjátszók is, ilyen kabaréműsorokat is tartottak.

Az egyik főszervező Banner Zoli⁴⁴ volt, történész hallgató, nagyon kulturált ember. Ketten voltunk megbízva a kultúrcsoporttal, ő a művészeti vezetéssel, én a szervezéssel. Le kellett menni Székelyföldre turnézni, mégpedig Sepsiszentgyörgyre meg Székelykeresztúrra. Ott kellett volna tartani vagy négy előadást.

Ez a terv megszületett október 15-e körül. Bodor professzor⁴⁵ a történelemtől, az egyetemi szakszervezet elnöke, másodéven behívatott engem a szakszervezetbe kultúrfelelősnek. Most Bodor mondta, hogy te le fogsz utazni, hogy megszervezzed az előadást, azt mondja, főleg a diákságra alapozz meg a szülőkre. Rengeteg szülő van ugye, mondom, tele volt az egyetem székelyekkel.

Én pont október 22-én utaztam Sepsiszentgyörgyre, és vagy három nap volt a szervezésre, és október 28-án kellett volna kezdjük az előadásokat. Na, pillanatok alatt ott én a szervezési részét elrendeztem, a jegyeket eladtuk több előadásra. A városi pártbizottságnál voltunk Bannerrel és elmondtuk, hogy jön a kultúrcsoport, és minden rendben van. Tehát a szervezés lement, ott nem volt semmi baj. Visszamentem Kolozsvárra, hogy minden el van rendezve, és akkor megyünk, utazhat az egész csapat. Hát voltunk vagy százan, csak az énekkarban

44 Banner Zoltán (Szatmár, 1932 –), művészettörténész, szerkesztő, előadóművész.

45 Bodor András (Magyarszovát, 1915 – Kolozsvár, 1999), ókortörténész, egyetemi tanár, műfordító.

voltak vagy ötvenen, akkor a tánccsoport meg a többiek, az egész egyetemről. Le is utaztunk.

De ott hívatnak a pártbizottsághoz, Bannert meg engem, hogy kérem szépen megváltozott a helyzet. Tekintettel a magyar eseményekre, úgy döntöttek, hogy nem lehet ilyen zavaros időkben megtartani az előadásokat.

Mi mondtuk, hát hogyhogy? Mi itt paraszt meg munkás származású gyerekek vagyunk, eszünk ágában sincs *Talpra magyart* szavalni, azért jöttünk, hogy a kultúrelőadást megtartsuk.

Nem lehet. Kovács nevezetű volt az első titkár, nála is próbálkoztunk. Azt mondta, ne próbálkozzanak, ez a döntés, nekem erre nincsen jogköröm. Én megkaptam az utasítást, nekem ezt végre kell hajtani. Hát akkor mondja meg, hogy ki adta az utasítást. Mondta, hogy a kultúrtitkár, a propaganda-titkár adta Marosvásárhelyről.

Hát mi nem voltunk restek, felhívtuk a kultúrtitkárt. De akkor már mi Zolival gondolkodtunk, hogy mivel tudjuk ezeket megfőzni, mivel láttuk, hogy itt teljes ellenállás van. Akkor kitaláltuk, hogy azt fogjuk mondani, hogy kérem az biztos, hogy mi azt garantáljuk, hogy semmiféle baj nem lesz. De ha nem lesz meg az előadás, akkor viszont lehet, hogy lesz baj, mert akkor azok a szülők, akik várják, hogy a gyerekeiket lásák, elégedetlenek lesznek, lehet, hogy felborítják itt a világot, és akkor maguk lesznek a hibásak, mert maguk tiltották le.

És ezt mondtuk. Nekünk akkor nem mondtak semmit, de másnap a párttitkár közölte velünk, hogy egy előadást Sepsiszentgyörgyön meg lehet tartani. Azt mondták nekem, mert Bannernek fent kellett lenni a színpadon, hogy maga meg ott ül mellettem, mondta, az első sorban és maga mellett pedig a Securitate főnöke fog ülni. És ha bármi történik, maga akkor itt is marad.

Nem voltam egészen nyugodt azért, mert sohase tudja az ember, hogy mi történik, de megúsztuk. De aztán szépen rendőri kísérettel az éjszaka leple alatt feltettek bennünket a vonatra.

Másnap már kellett Bányai rektornál⁴⁶ jelentkezünk. Hát ott én Zolinak a háta mögé bújtam, mert ő volt a történész hallgató, Bányainak közvetlen tanulója. De amit az ránk rakott, mikor beléptünk! Ordított. Hogy mertek maguk felhívni egy pártbizottságot? Engem felhívott Miron Constantinescu és személyesen letolt, hogy neked valami hülye diákjaid megszaroaltak bennünket. Kiderült, hogy Vásárhelyről nem mertek szólni Bukarestnek, hogy egy előadást engedélyeztek. De a szeku csak jelentette, Miron Constaninescu Bányait tolta le a sárga földig, Bányai pedig rajtunk töltötte ki a haragját. (M. V.)

Volt egy lyukasóránk, és akkor én mint sakkozó mindig kerestem a sakkozó barátaimat. Volt ott a Marianumban, az udvaron egy úgynevezett klubhelyiség. Zöld Lajos⁴⁷ volt a diákszervezeti elnök. Hát a klubhelyiségbe csak az ő külön jóindulatával lehetett bemenni. De mi bementünk, Lajos ezt nem tudta. Ott sakkoztunk. És egyszer csak kicsapódik az ajtó, jön Zöld Lajos, és ránk néz, ti mit kerestek itt? Hát mondtuk, hogy lyukasóránk van és jöttünk egy kicsit sakkozni. Mars ki innen, szóval ilyen tónusban beszélt. Na, aztán rosszul járt, mert az egyik jogász, Incze nevezetű, híres jégkorongozó, kemény székey fiú, azt mondja, idehallgasson Lajos, én magát

46 Bányai László (Körösbánya, 1907 – Bukarest, 1981), történész, Nagy Nemzetgyűlési képviselő, 1952–1956 között a Bolyai Tudományegyetem rektora.

47 Zöld Lajos (Gyergyószárhegy, 1932 – Csíkszereda, 2014), újságíró, közösségsszervező, a gyergyószárhegyi festőtábor vezetője (1974–1994). A történelem–filozófia karon végzett, nem volt joghallgató.

úgy kivágom innen. Kétszer akkora volt, mint Lajos. Na, akkor megnyugodott Lajos, békében hagyott bennünket.

Voltak székeyek, mint Zöld Lajos, akik túlpolitizálták magukat. Abban a pillanatban, ha valaki megjelent egy csónadrággal, már akkor rögtön megvádolták, hogy kozmopolitista meg ilyenek, és éjszakáig tartó kari gyűléseken mindenkit ki akartak vágni és zárni az egyetemről, hogy ez nem közénk való, mert ez nem osztályhű, ez nem a munkásosztály, nem a szocializmus híve. A többség olyan volt, hogy hát nem olyan rossz ez a szocializmus, de azért természetes elvárás volt, hogy tisztességes hangon beszéljenek velünk.

'56 változást hozott, mert aztán mi, jogászok is hosszan tartó vitákat rendeztünk. Hogy is van ez, hogy az oroszokat behívták Magyarországra? Hogy nemzetközi jog szempontjából behívhatta-e őket Kádár? Mikor megkezdődtek az '56-os események, akkor az egyetemi hallgatóknak a 80%-a nem ment az egyetemre, hanem otthon ültünk és hallgattuk a Kossuth rádiót. És akkor kezdett nyílni a szemünk, hogy itt nincsen azért minden rendben, ezzel a szocialista berendezkedéssel. (M. V.)

1956 októberében én is meghallottam, hogy Tamási Áron találkozik a bolyaistákkal a Marianumban, az aulában.⁴⁸ Hát

48 A találkozóra 1956. október 17-én került sor. Nagy Benedek egykori történész hallgató visszaemlékezése szerint „a Mariánus dísztermében volt találkozó, 700 diák bezúfolva, tüntető ünneplésben részesítette Áront (Tamási). Beszéde után viharos kérdésözönt zúdítottak rá a diákok, irtó nyíltan, bátran, minden igazságtalanságot felvetve, úgyhogy az újságok Tamási minden lépéséről beszámoltak, csak hogy a Bolyain volt, azt éppen megemlégtették” (1956. október 23-án a szüleinek írt, a Securitate által elfogott levele). Lásd Tófalvi Zoltán, Tamási Áron Kolozsvárott (A Bolyai Tudományegyetem pere 3.), *Háromszék*, 2014. november 1., szombat.

most is csak hálát tudok adni a Fennvalónak, hogy én részt tudtam venni azon a találkozón. Tamási roppant szimpatikus volt. Olyan sima volt a feje, mint a kugligolyó. Élénk, roppant élénk szeme volt Tamási Áronnak. Tömve volt az aula, és hát ő azért önmérsékletre intett mindannyiunkat. Volt egy elsőéves a magyar szakon, lehet, eszembe jut a neve, kiment Magyarországra. Elszavalta a versét, amit erre az alkalomra költött. Hát el is zárták ezért a versért. Viszont nekem örök emlékem a Tamási Áronnal való találkozás. Ez mindig megmarad. (N. Gy.)

Jött 1956 októbere. Harmadéves voltam, 18 éves, akkor kezdtük a harmadévet. Az volt a hagyomány, hogy a harmadévról választanak kari IMSZ-titkárt. Szeptemberben rábeszéltek, hogy vállaljam el.

A forradalom leverését követően az egyetemen megszervezték a gyászerőszakot. November nem tudom hányadika lehetett. Az órák féltől félig voltak. 10 órakor kellett mindenkinek felállnia és kérni a tanárt, hogy szakítsa félbe az előadását. Az évfolyamon rám esett a választás. A tanár is tudta, mert nézte többször az óráját, hogy mikor jön az egy percnyi csend. Polgári jog óra volt, Fekete György professzorral. (H. G.)

A jogon semmi utóhatása nem volt, tehát senkit elő nem vettek a jogról, hogy mi is volt ott. Nálunk a következő epizód történt: polgári jog óra volt, Hajdú Gabi volt a kari titkár vagy évfolyamtitkár. A tanár, aki bejött, Fekete György volt, ő akkor az egyetemi pártbizottságnak volt a titkára.

Hajdú Gabi feláll és szól, hogy: „Tanár elvtárs, ha megengedi, hogy egyperces néma felállással adózzunk a budapesti forradalomban elesett hősök emlékének.” Látom, hogy Fekete Gyuri bá’ kicsit úgy megdöbben... „Természetesen”, mondta,

és felálltunk, mindannyian felálltunk, síri csönd volt, Fekete is állt. (B. Gy.)

Amikor ezt vizsgálták, akkor valaki azt mondta, hogy hát a most már ellenforradalomra minősült történések során nem csak az úgynevezett ellenforradalmárok veszítették életüket, hanem a szocializmus vívmányait védelmezők is. Végül is melyikért, melyik kategóriáért történt a megemlékezésre való felszólalás? Hát én csak annyit tudtam válaszolni, hogy értelmezze mindenki, ahogy akarja, saját belátása szerint. (H. G.)

Nagyon érdekes volt, hogy a marxista szemináriumokon, úgy látszik, ki volt adva, hogy nem a leckét szeminarizáltuk, hanem azt, hogy mi a véleményünk a magyarországi eseményekről. Úgy kellett volna feldolgozni, hogy hát ott tulajdonképpen ellenforradalomról volt szó, és ezt vitassuk meg. Voltunk, akik ezt komolyan vettük, és mondtuk, hogy hát ez mégiscsak milyen ellenforradalom, mert ott volt Nagy Imre, tudtuk, hogy ki volt, hogy Magyarország minisztere volt. Nekem is járt a szám, és nem csak nekem, hanem mindenkinek.

Persze elég kíméletesen válaszoltak rá a szemináriumvezetők: „Elvtársak, nem tudhatjuk egészen pontosan, mert azért mégis...”

De ennek visszhangja nem volt, semmiféle visszhangja nem volt. Tudom, hogy utána rendeztek egy egyetemi nagygyűlést, hogy meg kell tárgyalni, hogy mi volt és hogy viszonyultak a diákok azokhoz az eseményekhez. Én is benne voltam a bizottságban, már nem tudom, milyen poszton, és nekem is kiosztották, hogy hozzá kell szóljak. Ilyen semleges hozzászólást mondtam.

A jogon senkinek egy haja szála nem görbült és semmilyen probléma nem volt. Feltételezem, ha köztünk besúgók lettek

volna, akkor kiszivárgott volna. Nem lehetett tudni, hogy ki volt besúgó, ki nem volt besúgó. Mindenesetre mi megúsztuk ezzel a gyűléssel, ahol azt mondtuk, hogy az elején nem mindenki fogta fel, de aztán már mindenről tudtunk és tisztáztuk, politikailag probléma nincsen. (B. Gy.)

Az egyetemen nagyon sokan szenvedtek, ez már bevonult az erdélyi magyarság történelmébe. De a jogon nem. Tehát a jogon nem történt felelősségre vonás. Ezt szerintem a tanároknak köszönhetjük. Mert nálunk is ugyanolyan diákszövetségi tevékenység volt, az egyetemi autonómia igénylése, ilyen és olyan megnyilvánulások, mint más karokon. A jogi fakultást a retorzió mégsem érintette úgy, mint a történészeket, az irodalmárokat és másokat. Szilárd meggyőződésem, hogy a tanári kar tagjainak a hozzájárulása lehetett ennek az oka. (H. G.)

'56 őszén akkor én már bekerültem a diákotthonba, a Józsa Bélába. Az októberi forradalom ott ért minket a Józsa Bélában. A Kossuth rádiót nagyon jól tudtuk hallgatni, volt rádió, volt a klubunk, és abban így hangszóróval a Kossuth rádió ment. Na hát ott izgatottan hallgattuk az eseményeket.

Most meg kell itt mondjam, hogy én gondolkoztam rajta, miért van az, hogy a jogi karról, úgy tudom, hogy senkit sem zártak el az '56-os forradalom eseményei után. Ezt én azzal magyarázom, hogy a professzoraink nagyon vigyáztak ránk. Megmagyarázták, hogy óvatosak legyünk, vigyázzunk, egész pontosan arról volt szó, hogy nem lehetett tudni, hogy a román kormány hogyan viszonyul az '56-os forradalomhoz. Adott pillanatban arról volt szó, hogy mi, egyetemisták, az összes egyetemről, a Babeşről, az agronómiáról, a műszakiról, mind felvonulunk és a forradalommal szimpatizálunk. A ta-

náraink megmondták, hogy nehogy menjünk, senki se menjen ilyesmire, mert a bolyaisokat előre fogják tenni és bele fognak lőni a tömegbe, hogyha ilyen felvonulás lesz. (N. Gy.)

Egy órán hozzászóltunk, mert úgy adódott, az '56-os eseményekhez. Olyan tanárunk volt akkor bent, aki az államjogot tanította, Neumann bácsi, tőle semmi nem szivárgott ki. Úgyhogy nekünk nem volt semmi bajunk, noha többen közülünk felálltak és mondták, hogy igen, mellette vagyunk azoknak, akik Magyarországon ezt-azt-amazt megcsináltak. De Neumann bácsi megbízható volt. (S. S.)

Fogarasi József, ő volt a párttitkár. És mondta, hogy nyugodtan tegyünk fel akármilyen kérdést, mert nem lesz bajunk, senkinek sem lesz semmi baja. És tényleg, a jogászok közül senkinek sem lett semmi baja. A bölcsészetről a magyar szakról a KISZ-gyűlésen ott fütyült az egyik, és akkor azért kapott több év börtönt. (N. Gy.)

Saszet Géza⁴⁹ filozófiát végzett, nálunk, a jogon logikát tanított. Intellektuális szempontból talán az egyik legjobb tanár volt, de az '56-os események őt is elmosták. Hol találkoztam vele? Szatmáron.

Két méter magas, hosszú, vékony ember volt. Én a járásukról még hamarabb megismerem az embereket, mint a fizimiskájukról. Nézem, hogy olyan különös imbolygó járása van, ki lehet ez az ember, olyan ismerős a járása. Úgy oldalaztam, hogy odaérjek melléje, s akkor látom, hogy ez Saszet Géza.

⁴⁹ Saszet Géza (Érhatvan, 1929 – Nagyvárad, 2013), filozófiai író, költő, dramaturg.

Mert az egyik kedvenc tanárom volt, azt a száraz tárgyat olyan összefüggésekkel, érdekesen tudta előadni, hogy az kiváló volt.

Szólok, hogy „tanár úr, mit tetszik itt csinálni?”.

„Jaj, fiam, nem vagyok én már tanár.” Hát mondom: „Mi tetszik lenni?” Azt válaszolta, hogy „ügyelő vagyok a színháznál”.

Vártuk Kádár Jánost '58-ban, februárban. Jó másfél, két órát álltunk az állomáson, szegény lányok, könnyedén, ilyen lenge népi öltözetben. Fújt a szél, hideg volt. Nem jött időben a vonat, de egyszer csak berobogott egy mozdony, előtte két vagon, biztosan homokkal, hogyha robbannak azok, és utána jött akkor Kádár vagonja.

Beszédet mondott az állomás előtti téren, de már senki sem hallgatta, bele is untunk, meg fáztunk is.⁵⁰ Kivezényeltek persze, aztán mi ugye mint Bolyai kellett menjünk, mert mégiscsak magyarok voltunk, Kádár is magyar volt amellet, hogy állítólag szlovák volt. (M. L.)

50 Ezt a beszédet értelmezte úgy a román állam- és pártvezetés, hogy Bukarest szabad kezet kapott a magyarsággal kapcsolatos politikájában. Kádár azt jelentette ki, hogy „mi természetesen elsősorban forradalmárok vagyunk”.

V. Egyetemegyesítés

Eléggé jó kapcsolatunk volt a Babeş hasonló évfolyamával, intézményes kapcsolat, közös rendezvényeink is voltak. Mi abban a hitben éltünk, amely aztán tévhitté minősült át, szóval abban a tévhitben voltunk, hogy a Bolyai egyetem örök életű. Annyira kötődött a nemzeti kérdés demokratikus megoldásához a Magyar Autonóm Tartomány és a Bolyai egyetem, hogy mi nem gondoltuk, hogy ezen valaha is változtatna a román állam. (H. G.)

Utolsó éven, mikor már gondolom, szó volt erről az egyesítésről, akkor szerveztek egy közös teadélutánt a Babeş hallgatóival. Gondolom, azzal számoltak, hogy kialakul valami kapcsolat. Na de volt két ilyen teadélután, és ezzel a kapcsolat megkezdődött és be is fejeződött, mert nem működött. Akkor mi még nem gondoltunk erre, az biztos. Azt mondták, hogy hát lesz a Babeşen egy teadélután és menjünk el, mert jó lenne, ha mindenki elmenne. Elmentünk és annyi volt – tea nem volt, valami zene volt inkább és arra valamit táncoltunk. Gondolom, hogy próbálták előkészíteni a talajt. De nem voltunk se jóban, se rosszban, szóval nem volt kapcsolat, mindenki végezte a maga dolgát és ment a maga útján. És olyan természetes volt, hogy vagyunk mi és vannak ők. Nem volt semmilyen gyűlölködés, az biztos. És így volt a Babeşsel: ők a Babeş, mi a Bolyai. (S. S.)

És hát belépett az '59-es év. És mint derült égből a mennykő, bevágott februárban a hír, hogy az egyetemünket egyesíteni akarják a Babeşsel. Hát Ceauşescut küldték le, mert ő a központi bizottság részéről az ifúságért felelt. Akkor nyilván mindannyian KISZ – Kommunista Ifjak Szövetsége – tagok voltunk, de ugyanakkor megalakult a diákszövetség. Meg akarták mutatni, hogy mennyire demokratikus az egyetemi oktatás, hogy nem csak KISZ, hanem diákszövetség is létezik. Én a diákszövetségben, Bolyai-szinten, sport terén a vezetőségben benne voltam.

Volt egy ilyen összevont gyűlés az Egyetemiek Házában, ami a központi egyetemi épület háta mögött volt. Tanerők és diákok vettek részt, de meghívás alapján. Bekerültem mint a diákszövetség egyik vezetője arra az óriási nagy gyűlésre. Mind a Bolyai, mind a Babeş részéről volt egy ilyen egyesülési nagygyűlés, amit Ceauşescu elnökölt. A színpadon, még most is látom, baloldalt ült Takács Lajos, a rektorunk. Jobboldalt Constantin Daicoviciu,⁵¹ ő volt a rektora a Babeşnek.

Nyilván, hogy megvolt, ki beszél azon a nagygyűlésen. Többek között Nagy István író, aki tanár is volt a magyar irodalmi tanszéken. Ő is a hozzászólók között volt. Felment és Ceauşescu felé fordult és románul megkérte, hogy engedje meg, hogy magyarul beszéljen, mert magyarul sokkal jobban kifejezi magát. Ceauşescu rábólintott. S akkor többek között azt mondta, ezt sosem felejttem el, hogy ez az egyesülés olyan, mint egy házasság. De nem akármilyen házasság, mert itt a násznagy a párt. Hát ennél vonalasabb mondatot én el se tudtam volna képzelni.

51 Constantin Daicoviciu (Kavarán, 1898 – Kolozsvár, 1973), történész, régész, 1957–1968 között a Victor Babeş Egyetem, majd az egyesített egyetem rektora.

*Az „egyesítési nagygyűlések”
1959. február 27. – március 1. között zajlottak
a Farkas utcai Egyetemiek Házában (Akadémiai Kollégiumban)*

Utána Atanase Ioja beszélt, a tanügyminiszter. Jó kinézetű illető volt, szemüveg volt rajta, fényszűrős, nagyon jó benyomást keltett. Hát vastapsot kapott a babeșisták részéről amilyen beszédet mondott.

A legvégén Ceaușescu szólt hozzá. Hát akkor én észrevettem, hogy ez az ember nem normális. Azzal kezdte, hogy ráförmedt Nagy Istvánra. Nagy István elvtárs, a tegnap, amikor az összevont tanerőkkel volt a gyűlés, akkor azt mondta, hogy azért követett el nagy hibákat, mert románul beszélt. Most, amikor magyarul beszélt, óriási hibákat követett el. Hát hogy lehet egy házassághoz hasonlítani ezt az egyesülést? Mert ez válással sosem végződhet.

Nagy István felugrott és úgy leteremtette Ceaușescut, hogy az elsápadt. Hát, én azután becsültem Nagy Istvánt. (N. Gy.)

Hogy miért vettem még észre, hogy nem normális Ceaușescu? A gyűlésen felhívott a színpadra több joghallgatót a Babeșről. Az ügy 1959. január 24-én történt, akkor volt a fejedelemségek egyesülésének 100 éves évfordulója. Hóráztak Kolozsvár főterén is. Volt egy büntetőjog professzora a babeșistáknak, aki egyben ügyvéd volt és koholt vádak alapján, politikai okok miatt eltávolították az egyetemről.

Annyira szimpatizáltak a joghallgatók, hogy egyesek mentek s január 24-én éjjelizenét adtak a tanárnak. Na, most ezt valaki a Securitate tudomására hozta. Azt mondták, hogy ezek az éneklő diákok osztályellenségek. Hármat Ceaușescu lehordott a sárga földre, hogy ilyen osztályellenség, mindent rájuk rakott.

Az egyik nem ijedt meg, csak úgy visszakérdezett, hogy miért nevez osztályellenségnek, mikor az apám illegális kommunista volt. De erre is volt Ceaușescunak replikája. Azt

mondta, hogy igen, igen. Az apja, az egy rendes ember volt, de a fia már nem.

Amíg Ceaușescu beszélt, Daicoviciu Constantinnak úgy járt a feje, bólogatott, egész végig. Takács Lajos rendesen ült... Mit is jelentett az a diktatúra...

Ceaușescu Daicoviciu felé fordult, és mondta neki, hogy „Tovarăș rector, exmatriculați imediat pe toți”.⁵² Tehát hogy azonnal rúgja ki.

Dacoviciu ismét majdnem a földet verte a homlokával, úgy mondta, hogy persze, persze. Na, hát ki is tették őket. Érdekes módon (akkor én is harmadéves voltam, ezek is harmadévesek voltak a Babeșen) később felvették őket Bukarestben és elvégezték az egyetemet.

Így én észrevettem, hogy ez a Ceaușescu, ez nem normális. (N. Gy.)

1957-ben kezdtem az egyetemet. '61 nyarán végeztük a negyedik évet és '61 őszén volt az államvizsga. 1959-ben vonták össze a két egyetemet, a Babeșt és a Bolyait, de mi voltunk az utolsó évfolyam, akik továbbra is magyar nyelven tanultunk. Hát a változás annyi volt, hogy a tantárgyak közül a román nyelvet kivették, nem volt többé kötelező. Ahelyett két szaktárgyat románul adtak le és románul vizsgáztunk, a többi tárgyat továbbra is mindent magyarul. Tehát teljesen különálló évfolyam volt tulajdonképpen a miénk és különálló a román tannyelvű évfolyam. A román nyelvű évfolyamon akkor körülbelül száz hallgató volt és mi a magyar tannyelvű évfolyamon 48-an voltan, ha pontosan emlékszem. A polgári eljárást, valamint a törvényszéki orvostant román nyelven adták le és úgy vizsgáztunk. A többit mindent magyarul, az államvizsgát

52 Rektor elvtárs, azonnal ki kell zárni mindannyiukat.

is beleértve. Az államvizsga-dolgozatot is magyar nyelven írtuk és magyar nyelven védtük meg és a másik három vizsgát is, az államvizsgát magyar nyelven tettük le. (K. G.)

Sajnos egyes tanáraink idegileg nem bírták ezt az egyesítést. Például kiváló prorektorunk,⁵³ Csendes Zoltán,⁵⁴ aki '56–57-ben dékán is volt a jog- és közgazdaság-tudományi karon. Magas, nagyon szimpatikus ember volt, műszaki egyetemet is végzett és közgazdaságtant, s ahogy mondták, én zongorázni nem hallottam, de azt mondták, hogy kiválóan zongorázott. Ilyen légies tünemény volt, magas, szép szál, szimpatikus ember, a statisztika tudósa. Fakultatív tantárgya volt a statisztika Csendes Zoltánnak, és mi, jogászok, rá való tekintettel, személyi szimpátiából, majdnem mind jártunk az előadására. Én akkor nem gondoltam volna, hogy 29 évig megyei statisztikai igazgatóságnál leszek osztályvezető és azután aligazgató.

Csendes aztán prorektor lett a Bolyain. Takács Lajos volt a rektor, és ő az egyesítés idejében, tehát '59 februárjában prorektor volt. Csendes idegileg nem bírta, sajnos öngyilkos lett. Gyermekük nem volt, és hátrahagyta a feleségének, hogy ne kövesse a halálba, de a felesége is pár nap múlva öngyilkos lett.

53 Rektorhelyettes.

54 Csendes Zoltán (Kolozsvar, 1924 – Kolozsvar, 1959). 1948–51 között a Bolyai Tudományegyetem Jog- és Közgazdaságtudományi Karának statisztika tanára. Ezt követően a bukaresti Közgazdaságtudományi Főiskola tanára és a Központi Statisztikai Intézet igazgatója, később az általa megszervezett Statisztikai Főiskola igazgatója. 1954-ben nem lépett be a pártba, és visszatért Kolozsvarra, ahol ismét a kolozsvári Bolyai Egyetem tanára lett. Az egyesítéskor prorektori tisztséget viselt.

A kiváló közgazdász professzor, Molnár Miklós pedig kiugrott a negyedik emeletről.⁵⁵

Ez a két kiváló professzorunk öngyilkos lett, a magyar tanzékről pedig Szabédi László vonat alá vetette magát,⁵⁶ állítólag, ha nem a Securitate emberei lökték vonat alá. (N. Gy.)

Sajnos nekem volt két öngyilkos tanárom is. Molnár Miklós professzor, aki politikai gazdaságtant adott le. Nála nemcsak az egyetemek egyesítése volt az ok, hanem idegproblémái is voltak, mert azt hiszem, hogy pont az ideggyógyászat emeletéről ugrott ki.

A másik nagyon kedves tanárom volt Csendes Zoltán, aki az egyetemek egyesítése miatt lett öngyilkos, és nemsokára a felesége is követte. Csendes Zoltán különben statisztikát tanított nekünk utolsó évben és gyönyörű órákat tartott. Ő a bukaresti Központi Statisztikai Intézetnek volt az igazgatója. Onnan professzori státuszban került a Bolyai egyetemre, azt hiszem, hogy vagy két évig tanított, és utána prorektort csináltak belőle. Tehát ő az egyetem egyesítését prorektorként érte meg. (B. Gy.)

Ez nagyon fájdalmas esemény volt és, hát a mai napig ez az egyesítés nem törvényes, ugyanis nem jelent meg a Hivatalos Közlönyben egyáltalán ez az egyesítés. (N. Gy.)

55 Vincze Gábor történész szerint „korábban az terjedt el, hogy Molnár a Babeş és a Bolyai erőszakos egyesítése miatt vetett véget az életének, azonban azok, akik a családot közelről ismerik, cáfolják ezt a hiedelmet.” Lásd: *A romániai magyar kisebbség történeti kronológiája* 1944–1989.

56 1959. április 19-én.

Én az egyesítés előtt végeztem, de rám valamennyire mégis kihatással volt. 1958-ban végeztem, ősszel meghirdettek egy gyakornoki állást a büntetőjogi tanszéken. Még akkor egyesítésről nem volt szó, és amikor meghirdették, az államvizsgámtól nem telt el hosszú idő. Nekem az volt az ambícióm, hogy kerüljek be én is az egyetemre tanítani.

Meg is pályáztam az állást, le is versenyvizsgáztam, és a szóbelire azt mondták, hogy sikerült. Bíró bácsi nagyon pártolt, és úgy jött ki, hogy neki lennék majd a tanársegédje. Én mind vártam, hogy kapjam meg a papírt, és hát ezt megkaptam januárban vagy februárban, de a versenyvizsgák akkor már érvényüket veszítették. (B. Gy.)

Tanársegédi kinevezésem volt, amikor összevonták az egyetemet a Babeş-sal. Fekete írt nekem, hogy maradjon a helyén. Elestem a tanári kinevezésemtől, bár utólag nem sirattam meg, mert felkészített rá a professzorom, hogy ne gondoljam, hogy ez egy könnyű élet. Itt ki kell várni a sort, amíg elhalnak előlem vagy kiesnek, kicsi a fizetés, és aztán sokat is kellett volna dolgozni. (M. V.)

Márciusban azonnal megszüntették a Józsa Béla diákotthon-t, ahol én is laktam, és azzal az indoklással, hogy tanuljunk románul, áttettek minket a Racoviță diákotthonba, az a Petőfi utca sarkán volt. Szóval áttettek oda kettesével a Babeş diákotthonába. Én Béres Gyuszi barátommal 4 harmadéves babeşista diákhoz kerültem. Jól megvoltunk, nem volt semmi gond. A lányokat is elszórták a Babeş diákotthonába. A diákotthont azonnal egyesítették.

De ugye a közös rádiót el kellett adjuk, a pénzt elosztottuk. Akkor rendeztek egy orsovai kirándulást, és arra feliratkoz-

tunk avval a pénzzel. Így jutottam el Ada Kalehra,⁵⁷ még láttam török mecsetet és a kis cigarettagyárat. (N. Gy.)

Az egyesítés után mint magyar tagozat működtünk. Kozsokár Gabi, ő mindjárt utánunk végzett. Még ők végeztek a magyar tagozaton, és utána megszűnt. Ők voltak az utolsók.

Évtizedeken keresztül alig vettek fel a Babeş–Bolyai jogi karára magyarokat. Nem vettek fel csak román nemzetiségűeket. És ez azzal járt, hogy az egész igazságszolgáltatás elrománosodott. Nagyon kevés magyar bíró, ügyész van ma is. Ez óriási hátrány. (N. Gy.)

Mi az egyesítés előtt már végeztünk. Fiatalok voltunk, nem fogtuk fel akkor szerintem a súlyát, hogy mi történt, csak úgy később, amikor mentünk a 10 éves találkozóra és nem engedtek be az egyetemre. Nem voltunk bent az egyetemen, a vendéglőben találkoztunk. (S. M.)

Az egyesítés után nem jártam nem tudom hány évet Kolozsvárra. Nem mentem. A diplomát is majd később, mit tudom én, mikor vettem ki. Nem jártam. Nekem nagy csalódás volt. Nem mentem. Aztán nem tudom, hogy hány év után mentem újra. Azt tudom, hogy amikor megrendeztük a 10 éves találkozót, ez olyan gyászos hangulatú találkozó volt. (H. G.)

57 Dunai sziget volt, Orsovától körülbelül 3 kilométerre. Hosszúsága 1,7 km, szélessége 500 méter széles volt; 600, főként török etnikumú lakosa volt. 1970-ben a Vaskapu I. vízerőmű gyűjtőtava elárasztotta a kitelepített szigetet.

Kolozsvár főtere 1956-ban

Interjúalanyok

- B. Gy. – Buzesko György, Kolozsvár, bíró – Bolyais diák 1954–1958 között
- H. G. – Hajdu Gábor, Csíkszentmárton, ügyvéd, miniszter, szenátor – Bolyais diák 1954–1958 között
- K. G. – Kozsokár Gábor, Sepsiszentgyörgy, ügyész, alkotmánybíró – Bolyais diák 1957–1961 között
- M. L. – Malajos Lajos, Élesd, ügyész – Bolyais diák 1956–1960 között
- M. T. – Ménesi Tibor, Nagyvárada, ügyvéd – Bolyais diák 1945–1950 között
- M. V. – Müller Vilmos, Szatmárnémeti, közjegyző – Bolyais diák 1953–1957 között
- N. Gy. – Nádudvary György, Brassó, jogász, köztisztviselő, parlamenti képviselő – Bolyais diák 1956–1960 között
- S. M. – Sajter (szül. Bozsoki) Margit, Zilah, közjegyző – Bolyais diák 1954–1958 között
- S. S. – Sajter Sándor, Zilah, bíró – Bolyais diák 1953–1958 között

Képek jegyzéke

A kötetben szereplő képek az alábbi forrásokból származnak: a Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár Különgyűjteményi Osztályának fénykép-, illetve képeslapgyűjteménye (18., 73., 248., 267. oldal); az Erdélyi Múzeum-Egyesület Kézirattárának Jordáky-hagyatéka (112., 187. oldal); az Országgyűlési Könyvtár Digitalizált Törvényhozási Tudástára (97. oldal – Bónis György); RADOR-AGERPRES (15. oldal); FORTEPAN / Császy Alice (227. oldal), FORTEPAN / Lencse Zoltán (240. oldal), FORTEPAN / Lencse Zoltán (274. oldal); *A kolozsvári Bolyai Tudományegyetem: 1945–1955. Az egyetem tízéves fennállása alkalmából* című 1956-os kötet (73., 79. oldal); *A romániai magyar főiskolai oktatás* című 1991-es kötet (131. oldal – Takács Lajos); *A Kolozsvári Bolyai Tudományegyetem 1945–1959* című 1999-es kötete (123. oldal – csoportkép); Demeter János: *Századunk sodrában* című 1975-ös kötete (27. oldal); Kiss Sándor: *A Kolozsvári benlakással összekötött Kereskedelmi Akadémia története 1878–1895* című 1896-os kötete (75. oldal); Tófalvi Zoltán: *1956 erdélyi mártírjai. III. A Dobai-csoport*. Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2009 (125. oldal – Dobai István); *A Magyar Tudományos Akadémia Tagjai. 1825–2002* című 2003-as kötet (97. oldal – Buza László), a *Dolgozó Nő* 1951-es és 1957-es évfolyamai (177., 231. oldal); *Közgazdász Fórum* 2006 (123. oldal – Kerekes Jenő).

A kötetben szereplő képanyag fennmaradó része magángyűjteményekből (családi gyűjteményekből) származik.

A kötet illusztrációs anyagában szereplő egyetemi jegyzetek, monográfiák, tanulmányok reprodukciói a kolozsvári Lucian Blaga Központi Egyetemi Könyvtár gyűjteményében található példányok után készültek.

Személynévmutató

Ady Endre, 182, 183
 Albu, Ioan, 160
 András Ágoston, 182
 Asztalos István, 181
 Asztalos Sándor, 39, 43, 47, 48,
 50, 102, 104–106, 110, 119,
 134, 139, 145, 156, 163
 Auger, Yves, 96
 Ausch Jenő, 43

 Balás P. Elemér, 83
 Balázs Sándor, 152
 Bálint Zoltán, 58
 Balogh András, 55, 146, 165,
 209
 Balogh Artúr, 36
 Balogh Edgár, 109, 134
 Banner Zoltán, 256
 Bányai László, 258
 Barabás Béla, 25, 28, 31, 39, 42
 Bartalis János, 188
 Bartha Katalin Ágnes, 139
 Bayer, Simion, 144
 Báthory István, 9
 Beöthy Konrádné, 47, 102

 Béres Gyula, 239
 Bernyik Ferenc, 254–255
 Biró Judit, 192
 Biró Lajos, 48, 50, 111–116,
 121, 131, 132, 163, 201, 202,
 208, 272
 Birtók József, 24
 Bisztrai Mária, 249, 250
 Bodor András, 256, 257
 Boér Elek, 43, 83
 Bogdán Kálmán, 106
 Bónis György, 35, 38, 43, 47, 82,
 83, 87, 88–91, 92, 93, 96, 97,
 163
 Boros Tóni, 245
 Bors József, 44, 120, 165
 Bottoni, Stefano, 51, 60
 Brădeanu, Salvator, 149
 Bretter György, 195
 Buza László, 27, 34, 35, 36, 37,
 38, 39, 40, 43, 48, 82, 83,
 84–87, 92, 96, 97, 119, 139,
 163, 208
 Cărpenu, Stanciu, 144

Személynévmutató

Ceaușescu, Nicolae, 266–269
 Ceterchi, Ioan, 160
 Chappuis, Pierre-Alfred, 96
 Chicinaș, Nicoleta, 116, 130,
 134, 156
 Cianciolo, Umberto, 96
 Colceriu, Cristian, 144
 Constantinescu, Miron
 Constantiniu, Mircea, 143
 Coroi, Ioan, 41, 42
 Csákány Béla, 48, 55, 122–124,
 163, 206, 208, 239
 Cseke Péter, 24
 Csekey István, 35, 38, 83, 87,
 163
 Cselényi Béla, 194
 Cselényi László, 194
 Csendes Zoltán, 61, 270
 Csörgör Lajos, 145

 Daicoviciu, Constantin, 54, 266,
 269
 Dáné Tibor, 50, 113, 114, 125,
 135–136, 165
 Darvas József, 176
 Dașcovici, Nicolae, 41
 Dávid Gyula, 59, 142, 195
 Deák Ferenc, ld. Deák, Francisc
 Deák, Francisc, 21, 207
 Deheleanu Margit, 255

 Demeter János, 27, 37, 39, 42,
 48, 50, 76, 97, 100, 106–109,
 128, 140, 143, 156, 160, 163,
 207, 208
 Dénes Iván, 195
 Descartes, René, 101
 Deutsek Géza ld. Pásztai Géza
 Dobai István, 119, 125, 165
 Domokos Géza, 139
 Dühning, Eugen, 253

 Ecksteinné ld. Kovács Edit
 Engels, Friedrich, 253

 Farkas Árpád, 36
 Fekete Elek, 36, 106
 Fekete György, 16, 48, 50, 51,
 116–119, 130, 131, 143, 144,
 153, 164, 193, 199, 201, 202,
 208, 213, 233, 238, 260
 Ferdinánd román király 100
 Firoiu, Dumitru, 160
 Fodor, Iosif, 21, 188
 Fodor József ld. Fodor, Iosif
 Fogarasi József, 48, 55, 60,
 128–132, 134, 152, 164, 190

 Gaál Gábor, 97, 143, 247
 Gaál György, 24
 Gergely Jenő, 48, 50, 55, 61,
 121, 136, 165, 201, 204

Gîdiu, Valeria, 77	Ionescu, Octavian, 41
Gidó Attila, 56	
Gogomán Gábor, 144	Jancsó Elemér, 110
Grigercsik Géza, 119, 164	Joó Rudolf, 25, 28, 31, 39, 42
Grosszman, Vaszilij Szemjonovics, 128	Jordáky Lajos, 25, 49, 60, 97
Groza, Petru, 14, 15, 30, 182, 249, 250	Józan Miklós, 27
Gyergyay, Árpád, 27	Józsa Béla, 78, 79, 80, 232
György Lajos, 87	Kabdebó Duci, 249
Gyulafalvi György, 189	Kacsó Mária, 148, 165
	Kádár János, 259, 264
	Kalló Béla, 35
Hanga, Vladimir, 160	Kallós Miklós, 195
Hărăguș, Nerva, 149	Káél József, 61
Haynal Imre, 27, 87	Károly román király, 113
Hegedűs Lajos, 126, 164	Kelemen Lajos, 90
Hegedűs Sándor, 50, 122, 125, 126, 156, 164	Kerekes Jenő, 25, 28, 33, 48, 50, 55, 77, 122, 123, 124, 164, 212, 236
Heller Erik, 35, 83	Killyéni András, 113
Hollósi Gábor, 100	Kislégi Nagy Dénes, 38, 43, 82, 94–95, 96, 123
Horváth Barna, 83	Kiss András, 58, 125, 134–135, 136, 165
Horváth Béla, 250	Kiss Géza, 43, 46, 97–101, 104, 108, 134, 149, 163, 199
Hóman Bálint, 47	Kohn Hillel, 97, 100, 108
Hruscsov, Nyikita Szergejevics, 205	Kovács Béla László, 36, 39, 119, 165
Huszár Andor, 144	Kovács Edit (Ecksteinné), 143–144, 160, 165, 199, 201
Ilyés Sándor, 241	
Incze Gusztáv, 148, 165	
Ioja, Atanasie, 268	
Ionașcu, Aurelian, 41, 213	

Kós Károly, 109	Mária Terézia, 9
Kristóf György, 27	Mihály román király, 13, 15, 26, 32
Kuciatovschi, Delia, 144	Mikes János, 106
Kun József, 181	Miklós Viktor, 27
	Mikó Imre, 12, 104, 137
Lakatos István, 110, 111	Miróka László, 146, 165
Lakó Elemér, 142	Miskolczy Dezső, 12, 87, 94
László Dezső, 27	Misztótfalusi Kis Miklós, 101
László Ferenc, 124, 164	Mócsy László, 55, 136–137, 148, 165, 204
László Gyula, 10, 11	Molnár (Löwinger) Miklós, 49, 196, 198, 271
Lazar Líviusz	Montesquieu (Charles-Louis de Secondat), 121
ld. Lazăr, Liviu A.	Murádin János Kristóf, 36, 62
Lazăr, Liviu A., 66	
Lázok János, 24, 46, 77	Nagy Albert, 237, 238
Linz Mayer Károly, 120, 165	Nagy Dénes ld. Kislégi Nagy Dénes
Lőrincz Anna, 53	Nagy Ferenc, 61
Lőrincz Ernő, 55, 139–142, 165, 201	Nagy Géza, 12
Lőrincz László, 35	Nagy István, 180, 268
Löwinger Miklós ld. Molnár Miklós	Nagy László, 27
Löwy Dániel, 116	Nagy Mihály-Zoltán, 38
Lucretius Carus, 101	Nastasă-Kovács, Lucian, 93, 95, 96, 114, 116, 120, 133, 147
Lupán Ernő, 143, 144–146, 160, 164, 206, 207, 252	Negrea, Camil, 41, 42, 44, 159
	Nemes István, 120, 134, 165
Mária Terézia, 9	Neumann Jenő, 142–143, 163, 204, 205, 208, 263
Mark, Bernard, 128	
Márton Áron, 110	
Martonyi János, 35, 38, 83, 163	
Marx, Karl, 255	

- Nicoară, Mihai Teodor, 54
 Nicolae, Matei, 114
 Novák Csaba Zoltán, 101
 Ocskó Teréz, 78, 79, 80, 232
 Ordentlich Károly, 119, 165
 Oriold Béla, 36, 46, 47, 111, 119, 165
 Ottlik László, 87
 Pálffy Zoltán, 154, 155
 Pandeale, Victor, 53
 Parádi Ferenc, 58
 Pasersztnyik, Aron Jefimovics, 128
 Páskándi Géza, 254
 Pásztai (Deutsek) Géza, 37, 39, 43, 47, 109–111, 156, 165
 Péter Lajos, 142
 Petrescu-Ercea, Constantin, 66
 Pop Olga, 126, 164
 Pop, Traian, 41, 159
 Porumb, Grațian, 208, 209, 210
 Poruțiu, Petre, 42, 159
 Potop, Aurel, 76
 Puskás Lajos, 113
 Raith Tivadar ld. Rajty Tivadar
 Rajty (Rajthy) Tivadar, 27, 40, 43, 95, 96, 123
 Rîpeanu, Grigore, 149
 Román (Rosmann) Dezső, 48, 51, 122, 127–128, 131, 144, 152, 156, 160, 164, 191, 192, 193, 194, 196, 198, 202, 204, 208, 243
 Roman, Doina P., 143
 Rosetti-Bălănescu, Ion, 100
 Rosmann Dezső ld. Román Dezső
 Rozeanu, Angelica, 228
 Samek Imre ld. Szamek Imre
 Sándor Imre, 12, 27
 Sály István, 37, 38
 Sas Péter, 133
 Saszet Géza, 263
 Scheffler János, 83
 Schneller Károly, 83
 Sigmirean, Cornel, 101
 Sofronie, George, 41
 Sövényházy Ferenc, 38, 43, 82, 92–94, 123, 164, 208
 Spinoza, Baruch, 101
 Sütő András, 180
 Stan, Traian, 114
 Szabédi (Székely) László, 19, 25, 271
 Szabó György, 237, 238
 Szabó Lajos, 27
 Szabó Pál Endre, 137–139, 153, 164, 191, 211

- Szabó T. Attila, 27
 Szakács Imre, 148, 165
 Szamek (Samek) Imre, 55, 132–133, 152, 160, 164, 202, 203, 204, 208
 Szász Károly, 101
 Szászy István, 35, 38, 43, 83, 87, 164
 Székely István, 83
 Székely László ld. Szabédi László
 Személyi Kálmán, 83, 111
 Szigeti Zoltán, 119, 164
 Sztálin, Joszif Visszarionovics, 13, 33
 Szűcs József (Puiu), 213
 Takács (Takáts) Lajos, 50, 51, 52, 54, 55, 122, 126–127, 128, 131, 153, 213
 Tamási Áron, 12, 59, 60, 260, 266, 269
 Teleki Béla, 12
 Tófalvy Zoltán, 119
 Tompa Andrea, 142
 Tóth Sándor, 213
 Turcu, Ion, 20
 Turnowsky Sándor, 43, 46, 47, 97, 101–104, 149, 166, 200
 Tury Sándor Kornél, 35, 38, 43, 47, 82, 83, 91, 164
 Valentiny Antal, 90
 Vălimărescu, Alexandru, 41
 Varga Zoltán, 237, 238
 Varró János, 142
 Vásárhelyi János, 12, 27
 Venczel József, 44
 Veress Károly, 25, 152
 Vincze Gábor, 24, 28, 37, 38, 46, 77, 78
 Visinszkij, Andrej Januarjevics, 15
 Vișoianu, Gheorghe, 156
 Vita Sándor, 10, 12, 13
 Weisz Titi, 58
 Wenetsek József, 120, 165
 Zöld Lajos, 258, 259

Rezumat

Studii de drept la Universitatea „Bolyai” din Cluj 1945–1959

Studiul își propune prezentarea evoluției studiilor juridice în limba maghiară din cadrul Universității „Bolyai” din Cluj (1945–1959). Decretul-lege al Regelui Mihai I. din 29 mai 1945 prin care au fost înființate două universități paralele la Cluj (Universitatea „Bolyai” cu predare în limba maghiară și Universitatea „Ferdinand” – ulterior „Babeș” – cu predare în limba română) a creat o situație cu totul aparte pentru învățământul juridic clujean, având în vedere faptul că ambele universități cuprindeau în structura lor și o facultate de drept.

În timp ce Facultatea de Drept a Universității „Ferdinand” a putut să-și continue procesul didactic și științific într-o continuitate relativ normală după întoarcerea de la Sibiu, studiile juridice de la „universitatea-soră” (conform terminologiei contemporane) s-au confruntat cu o situație foarte complexă în 1945: Decretul-lege statua crearea unei Facultăți de Drept și Științe Economice în cadrul Universității „Bolyai”, urmând ca Facultatea de Studii Juridice și ale Statului și Facultatea de Științe Economice din cadrul fostei Universități „Franz Joseph” (care a funcționat la Cluj în perioada 1940–44) să fuzioneze. Chiar dacă din punct de vedere al organizării instituționale

această structură prezenta o noutate, în realitate profesorii de la cele două specializări erau familiarizați cu această formă de colaborare, având în vedere că Societatea Muzeului Ardelean, în calitate de for academic al cercetărilor științifice în limba maghiară din România, avea o secțiune comună pentru drept, economie și alte științe sociale încă din 1906. Facultatea urma să-și aibă sediul în fosta clădire a Academiei de Înalte Studii Comerciale (acesta din urmă a rămas la Brașov). Problema cea mai mare o reprezenta însă lipsa cadrelor didactice: cu excepția profesorilor László Buza, György Bónis și Sándor Kornél Tury, nici un membru din corpul didactic al Facultății de Științe Juridice și ale Statului din cadrul fostei Universități „Franz Joseph” nu s-a întors pentru a-și continua activitatea în cadrul Universității „Bolyai”. Astfel, au fost invitați la catedră avocați practicanți și magistrați clujeni (Sándor Asztalos, Géza Pásztai, Sándor Turnowsky, József Bors) respectiv personalități politice, absolvenți de drept cum ar fi János Demeter (Uniunea Populară Maghiară) și Géza Kiss (Partidul Național Liberal). Pentru a acoperi unele discipline de bază, în primul an profesorii Camil Negrea (drept civil) și Traian Pop (drept penal) au predat în calitate de profesori suplinitori la Universitatea „Bolyai”.

În perioada 1945–1948, funcționarea Facultății a fost marcată de condițiile generale de austeritate din perioada postbelică. Această perioadă a fost marcată de eforturile de a întocmi cursurile universitare care să reflecte realitatea juridică după 1944 (curricula și materialele de curs au avut la bază planurile de învățământ ale Universității „Ferdinand” din Cluj, și ale facultăților de profil din București și Iași), respectiv politica de epurări din învățământ. Specializarea drept și-a păstrat încă prestigiul, astfel încât studenții de la această facultate repre-

zentau aproape 60% din totalul studenților înmatriculați la Universitatea „Bolyai”. Facultatea oferea în această perioadă la specializarea drept studii nivel licență – 4 ani, și nivel doctorat după tip vechi (un an de specializare după licență). Astfel, titlul de doctor în drept s-a acordat prima dată în 1946, iar primii absolvenți de la specializarea drept au părăsit universitatea în 1948 (având în vedere că o parte din cei înscriși în 1945 și-au dat examenele de anul I până în iulie, câștigând astfel un an). Epurările și persecutarea cadrelor didactice au culminat în 1948, când cei șase profesori ai facultății cu cetățenie maghiară au fost expulzați, doi profesori de la secția de drept au fost arestați și condamnați în procese politice (Géza Pásztai și Béla Oriold), iar doi profesori au fost forțați să se pensioneze (Géza Kiss și Sándor Turnowsky).

Anul 1948 marchează atât reformele învățământului după sistemul sovietic, precum și restructurarea sistemului judiciar, rezultând printre altele și desființarea barourilor de avocați și introducerea colegiilor de avocați – ambele reforme exercitând un efect negativ puternic asupra învățământului juridic. După reforma învățământului, durata studiilor pentru obținerea diplomei de doctor a fost redusă la trei ani, studiile doctorale s-au transformat în aspirantură de tip sovietic, planurile de învățământ și temele de cercetare s-au stabilit central, după politica de partid de la București. Au fost introduse în număr mare și având pondere decisivă disciplinele ideologice (marxism-leninism, materialism dialectic etc.), s-a favorizat admiterea studenților cu origini muncitorești sau țărănești. A fost desființată – printre alte instituții și asociații istorice – Societatea Muzeului Ardelean, forul care funcționa ca un institut de cercetare pe lângă Universitatea „Bolyai”. La fel, reorganizarea barourilor și transformarea lor în colegii, stabilindu-se

plafonul maxim pentru admiterea avocaților și avocaților stagieri, a exercitat o influență negativă asupra studiilor juridice. Având în vedere situația unică în care se afla orașul Cluj, datorită funcționării paralele a celor două facultăți care ofereau studii de drept, decanul nou-înființatului Colegiu de Avocați Cluj chiar a încercat să se folosească de acest argument în eforturile de a solicita mărirea numărului de avocați admisibili în colegiu. Reducerea drastică la nivel național a numărului de avocați înscriși în colegii a influențat și cifrele alocate pentru admiterea la facultățile de drept, acesta fiind unul dintre motivele pentru care numărul studenților de la specializarea drept a Universității „Bolyai” a cunoscut o continuă scădere (ajungând de la 60% la 10% din totalul populației studentești). Din moment ce statutul de jurist se considera ca fiind incompatibil cu predarea la universitate, o serie de avocați și magistrați care au predat la specializarea drept a Universității „Bolyai” au fost nevoiți să aleagă între cele două profesii.

Între Facultatea de Drept și Științe Economice a Universității „Bolyai” și Facultatea de Drept a Universității „Babeș” a existat o colaborare firească la nivelul cadrelor didactice, aceasta manifestându-se în conferințe, mese rotunde, reuniuni profesionale organizate în comun. Cu toate acestea, hotărârea guvernamentală din 1951, care a obligat cele două facultăți de profil să se desprindă din structura universității și să formeze Institutul de Științe Juridico-Economice, a luat prin surprindere ambele instituții. Scindarea celor două unități și funcționarea lor ca o instituție nu a fost precedată de dezbateri, de pregătiri și se petrecea perturbând grav procesul de învățământ: Facultatea de Drept a universității românești a trebuit să se mute în sediul facultății cu predare în limba maghiară, clădirea devenind neîncăpătoare pentru trei secții:

câte o secție de drept în limba română și limba maghiară, respectiv o secție de științe economice în limba maghiară. Acestei instituții nu s-au repartizat locuri de cămin, prin urmare universitățile din care au fost rupte au continuat să-i găzduiască pe studenți în măsura locurilor disponibile. Planurile de învățământ promise nu au sosit, iar sub pretextul normării procesului didactic și a pretinsei lipse de normă au fost îndepărtați de la catedră profesorii Lajos Biró (care renunțase în 1947 la postul de judecător pentru a preda la universitate), Jenő Gergely (și el magistrat clujean). Un nou val de epurări și persecutări ale profesorilor culminează în 1952: sunt excluși din partid și, ulterior, și din învățământ Sándor Asztalos, Sándor Hegedűs, Tibor Dáné, în timp ce János Demeter este arestat și condamnat într-un proces comunist, împreună cu alți profesori ai universității „Bolyai”. În persoana lui este îndepărtat și ultimul profesor care a făcut parte din colectivul fondator, care a pus pe picioare Facultatea de Drept și Științe Economice din cadrul Universității „Bolyai”.

Organizarea procesului didactic în noile condiții și asigurarea criteriilor minime pentru un învățământ de calitate se datorează în această perioadă profesorilor Gheorghe Fekete (drept civil), Dezső Román (drept roman) și József Fogarasi (istoria dreptului).

Institutul de Științe Juridico-Economice din Cluj a funcționat doar între 1951–1953. Odată cu începerea anului universitar 1953–1954 cele două facultăți s-au integrat în structura universității din care făceau parte inițial, revenindu-se totodată și la durata studiilor de patru ani. Din moment ce în toamna anului 1953 Institutul de Mecanică din Cluj se transforma în Institutul Politehnic Cluj, conducerea orașului a somat Universitatea „Bolyai” să cedeze clădirea Facultății de

Drept și Științe Economice Institutului Politehnic, astfel că profesorii și studenții de la drept s-au mutat în clădirea Marianum care aparținea Universității „Bolyai”. Studiile universitare de economie fiind concentrate la București, nu s-a mai organizat admitere la această specializare, acesta însemnând că în perioada următoare, candidații care doreau inițial să dea admitere la științe economice, se înscriau la drept, crescând și mai mult numărul de candidați pe un loc (în condițiile în care absolvenții facultăților muncitorești erau admiși direct).

La nivel general, dezghețarea climatului politic după moartea lui Stalin, la nivel concret, recâștigarea rangului universitar în structura universității au creat condițiile necesare pentru dezvoltarea lentă, dar sigură a studiilor de drept: au fost reangajați profesorii Lajos Biró și Jenő Gergely. János Demeter (drept administrativ) și Lajos Takács (drept internațional) au fost reabilitați și și-au reluat activitatea la catedră. Din moment ce nu se organiza admitere la secția de științe economice, profesorii de la această secție au preluat predarea unor discipline, iar acest fapt, combinat cu angajarea unor absolvenți proprii pe posturi de preparator sau asistent universitar (Endre Pál Szabó, Ernő Lőrincz, Edit Kovács, Ernő Lupán), profesorii au putut fi degrevați de unele sarcini, și au putut să se concentreze asupra cercetării științifice și publicării de articole.

S-a încercat obținerea autorizării secției de științe administrative (având în vedere că celelalte facultăți de profil din țară cuprindeau în structură drept și științe administrative), însă nu s-a admis. Colaborarea cu facultatea de profil de la Universitatea „Babeș” era amplă și cuprindea aproape toate aspectele procesului didactic: manifestări științifice al profesorilor organizate în comun, recenzarea reciprocă a cursurilor, articolelor și monografiilor, schimburi de experiență,

vizitarea cursurilor și seminariilor de la „universitatea-soră”. Poate cel mai valoros produs al acestei colaborări este redactarea din 1956 a Buletinului Universităților V. Babeș și Bolyai, Seria Științe sociale.

Climatul favorabil nu a ținut mult: în 1955, Universitatea „Bolyai” a aniversat în cadru festiv 10 de la înființare, însă ecoul revoluției maghiare din 1956 a provocat iritarea regimului comunist de la București, rezultând într-o serie de măsuri represive întreprinse, printre altele, și împotriva studenților universitari. Chiar dacă studenții de la drept din cadrul Universității „Bolyai” nu au fost arestați sau condamnați (spre deosebire de colegii lor de la celelalte facultăți), atmosfera a rămas tensionată, doi studenți ai facultății fiind exmatriculați.

În 1958, s-a organizat din nou admitere la specializarea științe economice, astfel Facultatea de Drept și Științe Economice s-a mutat în clădirea centrală a Universității „Bolyai” (fosta clădire a liceului „Regina Maria”), deoarece clădirea Marianum ar fi fost neîncăpătoare pentru două specializări simultane. Însă desființarea universității cu predare în limba maghiară – sub pretextul fuzionării universității românești și a celei maghiare – a fost deja decisă la nivelul conducerii de partid de la București, de procedura unificării ocupându-se Nicolae Ceaușescu și Ion Iliescu. Lajos Takács, cel care îndeplinea funcția de rector a Universității „Bolyai” în această perioadă, se vedea practic în fața faptelor împlinite. Cu toate acestea, în lunile care au urmat după deschiderea anului universitar 1958–1959, reprezentanții Universității „Bolyai” au depus eforturi pentru a evita sau măcar a modifica condițiile unificării, însă fără succes. Prorectorul universității László Szabédi și prodecanul Facultății de Drept și Științe Economice Zoltán Csendes au cedat sub presiune și s-au sinucis. Tot în această

perioadă, a avut loc sinuciderea unui alt membru al facultății, Miklós Molnár. Unificarea celor două universități a fost îndeplinită la sfârșitul lunii mai 1959. Chiar dacă în urma evenimentelor tragice petrecute cu profesorii Facultății de Drept și Științe Economice, studenții maghiari erau profund marcați și se știa că după unificare în cadrul nou-înființatei Universității „Babeș-Bolyai” la Facultatea de Drept procesul de învățământ urma să se desfășoare într-o singură secție, exclusiv în limba română, au fost selectați și dintre ei participanți în calitate de vorbitori la marea reuniune a studenților, care s-a desfășurat concomitent cu marea ședință de unificare, organizat pentru corpul didactic.

Studenții maghiari înscriși la specializarea drept au putut să-și finalizeze parțial studiile în limba maghiară, ultimii absolvenți părăsind băncile universității în 1964. Pentru o parte a profesorilor s-a asigurat continuitatea activității la UBB (fie în calitate de cadru didactic, fie în calitate de cercetător fără normă didactică), pentru restul s-a încheiat cariera universitară. UBB a asigurat în cadrul studiilor de drept predarea în limba maternă doar a disciplinelor ideologice, fiind admiși tot mai puțini studenți maghiari la drept (și, consecutiv, scăzând participarea minorității maghiare în sistemul judiciar român), iar această situație avea să rămână neschimbată până după revoluția din 1989.

Abstract

Legal studies at the Bolyai University of Kolozsvár/Cluj (1945–1959)

The history of the Bolyai University of Kolozsvár/Cluj has been intensely researched in the past two decades, but researches mostly focus either on the extraordinary circumstances of its establishment in 1945 or on its forced dissolution by the Communist regime in 1959, on its role in the framework of higher education in Romania, or on general aspects of its activity.

Apart from a brief summary published in 1999, the history of the Faculty of Law and Economic sciences of the Bolyai University has not been the object of scientific research, and thus very little has been known about its faculty members or student body, its curricula or its infrastructure. The present study aims to offer a chronology of the most important events in the life of the Faculty of Law and Economic sciences, the evolution of teaching programmes and of its facilities, as well as a biographical review of the academic body.

Legal studies have been held in high respect in the first part of the 20th century in Kolozsvár/Cluj but until the establishment in 1945 of two parallel universities: the Romanian “Babeș” University and the Hungarian Bolyai University – in-

struction has been conducted exclusively either in Hungarian (in the periods of 1872–1918 and 1940–1945) or Romanian (between 1919 and 1940). The Royal Decree of 1945 – sanctioning the establishment and functioning of the two universities – meant a granted right to organize legal studies in Hungarian language, the mother tongue of a national minority of Romania, and train specialists for future insertion into the Romanian judicial system. Given the importance of the judicial system in any given state of law, the importance of this specialization becomes even clearer.

The history of the Faculty of Law and Economic Studies of the Bolyai University begins in September 1944, when a small number of professors from the Hungarian Franz Joseph University (that functioned in Kolozsvár/Cluj from 1940) decided not to flee to Hungary despite of the Soviet army's advancing towards the city and were granted – first by the Hungarian authorities, and then by the newly installed Soviet military – jurisdiction permission to continue the teaching process. At this stage, the Faculty of Law and State Science and the Faculty of Economic Studies functioned as two distinctive units. In the spring of 1945, the Romanian authorities resumed jurisdiction over North Transylvania and on May 29th, King Michael of Romania issued a Royal Decree stating the parallel functioning of a Romanian and a Hungarian university in Kolozsvár/Cluj. In the structure stipulated in the Royal Decree, the Bolyai University was to have a Faculty of Law and Economic sciences, effectively merging the two formerly distinctive faculties into a new unit.

The first period in the history of the faculty, 1945–1948, is marked by the almost heroic efforts of the academic body to ensure instruction in the aftermath of war, severe austerity,

and a gradually hostile and aggressive communist environment. An almost completely new curriculum had to be drafted taking into consideration multiple changes in legislation (first from Hungarian national law to Romanian national law and then from a democratic regime to a totalitarian Communist regime).

Three professors of law from the former Hungarian Franz Joseph University decided to stay in Kolozsvár/Cluj until 1948: László Buza (international law), György Bónis (history of law), and Sándor Kornél Tury (commercial law). For disciplines such as civil law, penal law, constitutional law, and Roman law, the local Hungarian lawyers and politicians were invited: Sándor Asztalos, Sándor Turnowsky, János Demeter, Géza Kiss, and Géza Pásztai. Also, a number of judges from the Kolozsvár/Cluj Court of Law and Court of Appeal participated in the teaching process, conducting courses or seminars in specialized disciplines. Scientific research was conducted within the Transylvanian Museum Society, a historic institution acting as the academy of sciences for Hungarians of Transylvania and resulted in the publication of several volumes and series of university courses.

The year 1948 brought the development of legal studies to a crashing halt due to a series of circumstances: communist takeover was completed and the regime enforced Soviet-based reforms of the national education system as well as of the national judicial system: duration of studies at the specialization of law was reduced to three years, the content of the university programme (curricula and scientific research) was predetermined by the organs of Party in Bucharest, introducing a massive load of ideological disciplines (Marxism–Leninism, dialectical materialism, and such). The purge of the academic body began un-

der the slogan of class fight: professors not holding Romanian citizenship were banned, others were persecuted, forced out from the university, or convicted in show trials and imprisoned (the latter was the case of professors Géza Pásztai and Béla Oriold). The judicial system was also restructured and significantly stripped of its independence; bars of attorneys were dissolved and substituted with colleges of attorneys, admission quota being drastically diminished. Attorneys and magistrates were declared professions incompatible with academic tenure, so legal practitioners who were also actively engaged in the teaching process were made to choose.

In 1951, a government decree separated the Faculty of Law and Economic Sciences from the Hungarian Bolyai University and the Faculty of Law from the Romanian Babeş University, and merged them in a new institutional form: the Institute of Legal and Economic Sciences of Kolozsvár/Cluj. The new institution was stripped of its former university degree, functioning as a college of education. Its two years of existence (1951–1953) are characterized by general uncertainty and the suppression of a number of teaching positions. By 1952, not a single member from the founding years was left in the faculty body; János Demeter (constitutional law) was convicted and imprisoned in a show trial along with other academics, others were excluded from the party and then also from the university. Student admission numbers kept being reduced (while traditionally legal studies drew the greatest number of candidates and even in the period of 1945–1947, around 60% of the general student population was concentrated in the Faculty of Law and Economics; by the second half of the fifties, due to tighter and tighter admission numbers, the percentage of students at this faculty plummeted to 10%). The regime was intent on se-

lecting students dominantly from a working-class background; so, parallel to excluding from the start candidates with family backgrounds considered to be dangerous, the so-called working-class faculties offered 'shortcut' high-school diplomas to workers and farmers (the minimum criterion was graduation of elementary school), and then secured their direct admission to the university – to the detriment of normal students, who had to take a rigorous entrance examination.

In 1953, the Bolyai University of Kolozsvár/Cluj welcomed the reintegration of the Faculty of Law and Economic Studies into its structure, while the duration of studies for the specialization of law was also reverted to 4 years. This marked the starting point of a slow restorative and developmental process. János Demeter was released from prison and restored to the university, along with Lajos Takács, who had been previously excluded from the Party. A number of the faculty's own alumni are hired in teaching positions, among them Endre Pál Szabó, László Mócsy, Ernő Lupán, and Edit Kovács. As far as scientific research is concerned, the works of György Fekete (civil law), Lajos Bíró (criminal law), and Dezső Román (Roman law), both in Hungarian as well as in Romanian, must be noted here.

1956 marks the year of the revolution in Hungary against the Soviet regime and its subsequent defeat by the Soviet army. These events had a powerful influence also in Romania as the Hungarian minority united in solidarity with the Hungarian Revolution. Student movements took place also in Kolozsvár/Cluj. While students from other faculties were arrested and convicted, students of law, despite joining in some events and discussing them at seminars, were spared – a unique phenomenon, attributed ultimately to the protective

attitude of their professors. But the widespread echo of the Hungarian Revolution alerted the communist authorities in Romania and the existence of the Bolyai University itself became a threat. By 1958, its dissolution was already decided in Bucharest, and debates regarding the unification of the two universities in Kolozsvár/Cluj begun. Efforts to thwart or at least to mitigate these effects were futile, and thus Vice-Rector Zoltán Szabédi and Vice-Dean Zoltán Szabédi (professor at the Faculty of Law and Economic Studies) committed suicide. The forced unification of the two universities (under the name Babeş-Bolyai University) had very severe consequences for the Faculty of Law and Economic Studies, since it would be absorbed into the newly created institutional form, teaching process to be made exclusively in Romanian and a significant number of Hungarian professors of law being forced out from their teaching positions. All remaining years of Bolyai alumni (normal study line and corresponding courses) graduated, the last ones leaving in 1964. Though in the case of other specializations or faculties, one could still talk about some form of continued existence of the Bolyai University or of instruction in the mother tongue, legal studies in Hungarian or in bilingual form ceased to exist, thus leading to an ever-decreasing percentage of participation by Hungarians in the Romanian judicial system.

Forum Iuris Könyvek

1. Constituția României. *România Alkotmánya*. 2016
2. Veress Emőd – Kokoly Zsolt: *Jogászképzés a Bolyai Tudományegyetemen 1945–1959*. 2016

Előkészületben:

3. Veress Emőd: Román polgári jog. Általános rész
4. A román Polgári törvénykönyv
5. Multilingualism and Law

Másfél évtized. Ennyi ideig működött a Bolyai Tudományegyetem Kolozsváron, Romániában. 1945-ben alapították, rögtön a második világháború után. A Bolyai Tudományegyetemen magyar nyelvű jogászképzés is folyt. Kötetünk tanulmányai és az egykori hallgatókkal készített interjúk ennek a képzésnek kívánnak emléket állítani.

A Bolyai Egyetem hosszú távú, elfogadott és jó megoldás lehetett volna a romániai magyarság felsőoktatási képzési igényeire. Azonban az 1956-os magyar forradalom után egyre erőteljesebb nacionalista politikát követő párt- és államvezetés a kolozsvári román Victor Babeş Egyetemmel történő összevonás mellett döntött. Az 1959-es egyetemegyesítés a magyar nyelvű jogászképzés végét jelentette.

Nem szeretnénk idealizált képet festeni a Bolyai Egyetemről. Romániában 1945-től kezdődően totalitárius diktatúra épült ki. A jogi oktatásnak politikai céljai voltak: az új rendszer szellemében nevelt jogászokkal kellett lecserélni a régi „kádereket”, elsősorban a bírakat és ügyészeket. Ennek ellenére a Bolyai Egyetem kisugárzó ereje megkérdőjelezhetetlen. A Bolyai jogász végzettjei a legutóbbi időkig az erdélyi magyarság egyik legfontosabb értelmiségi csoportját alkották.

A Bolyai bizonyítéka az anyanyelvű oktatás hatékonyságának, még egy olyan érzékeny területen is, mint a jogászképzés. A Bolyai Tudományegyetemen végzett hallgatók a legkülönbözőbb jogi pályákon nyújtottak kiemelkedő, a román nyelven végzett hallgatókhoz viszonyítva semmivel sem kisebb szakmai teljesítményt.

ISBN 978-973-0-22081-0

9 789730 220810

Veress Emőd – Kokoly Zsolt

Jogászképzés a Bolyai Tudományegyetemen • 1945–1959

Veress Emőd – Kokoly Zsolt

Jogászképzés a Bolyai Tudományegyetemen

1945-1959

Kolozsvár • 2016